

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**GENÇLİĞİN KÜLTÜR VE DEĞERLERİ: TÜRK VE ARNAVUT
GENÇLİĞİNİN KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman

Prof. Dr. Abdullah TOPÇUOĞLU

Hazırlayan

Matilda LİKAJ

KONYA 2008

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı gerçekleştirmemin temel sebebi Arnavut bir genç olarak Türk kültürünü yakından tanıyor olmamdır. Tabi bu çalışmayı gerçekleştirmek benim için çok da kolay olmadı çünkü benle beraber birçok kişinin emeği bulunmaktadır.

Öncelikle bu çalışmanın başından sonuna kadar bana yol gösteren, beni yüreklendiren, bana büyük katkılar sağlayan ve benimle beraber yorulan değerli hocam, Sayın Prof. Dr. Abdullah TOPÇUOĞLU'na minnettar olduğumu belirtmek isterim ve kendisine saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde her daim desteğini gördüğüm, eleştirileriyle bana yeni fikirler sunan çok sevdiğim ve saygı duyduğum Mehmet Ali AYDEMİR hocama minnettarlığımı anlatacak kelime bulamamakla beraber, teşekkürlerimi iletmek isterim.

Araştırmamın istatistikî işlemlerinin yapılmasında yine yardımlarını esirgemeyen Sayın Doç.Dr. Abdullah KOÇAK hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmayı Türkçe yazdığım için kaçınılmaz olan gramer hatalarımı, düzeltmemde günlerce yardım eden ve bana her zaman destek veren çok sevdiğim dostlarım Betül, Fatma ve Nur'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı her daim uzaktan takip etmiş olan, eksikliğini fazlasıyla hissettirdiğim için ailemden öncelikle özür dilemek, desteklerini esirgemedikleri için onlara çok teşekkür etmek istiyorum.

Bu çalışmanın sonunda bulunan bütün kaynaklar,tezin teorik kısmında alıntı olarak kullanılmadığı halde bu çalışmayı yazmak için yeni fikirler ve düşünceler oluşmasında sebep oldular. Bu çalışmanın gelecekteki çalışmalar için ufak da olsa katkısı bulunması dileğiyle....

KONYA, 2008.

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Değer, Değer Değişimi, Sosyal Değişme, Gençlik, Üniversite gençliği, Türk gençliği, Arnavut gençliği, Kültür, Kültür değişimleri, Arnavut toplumda kültürel ve değerler değişimi, Türk toplumunda kültürel ve değerler değişimi.

Bu çalışma Türkiye’de Selçuk Üniversitesi’nde, Arnavutlukta ise Tirana Üniversitesi’nde okuyan gençler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın örneklemi, 830 üniversite öğrencisidir.

Değerler ile kültür arasında vazgeçilmez bir ilişki söz konusudur. Değerler, kültür içinde şekillendiklerinden, bir kültürü daha iyi anlamak için değerlerin ölçülmesi gerekli ve anlamlı olmaktadır.

Bu çalışmada, küreselleşmenin de etkisiyle hızlı değişim geçirmekte olan iki farklı kültürün gençleri arasındaki ortak ve farklı yönleri ile değerler, sosyal kurumlar ve kültürel yaşamın analizi yapılmaktadır.

Türk toplumu yaklaşık kırk yıldır modernleşme açısından hızlı bir değişim geçirmektedir. Arnavut toplumu ise yirmi yıldır aynı süreci yaşamaktadır. Türkiye ve Arnavutluk, bugün farklı devletler olarak dünya haritasında yer almakla beraber, ortak tarihsel kökleri ve yüzyıllardır devam eden toplumsal ilişkileri sebebi ile böyle bir karşılaştırmalı araştırmanın konusu olarak seçilmiştir.

Sonuç olarak Türk ve Arnavut gençlerinin arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Türk gençlerinin en çok önemsedikleri değerler, toplumsal ve dini değerler olurken, Arnavut gençlerinin en çok önemsedikleri değerlerin bireysel ve geleneksel değerler olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

Keywords: Values, Change of Values, Social Change, Youth, Youth of University, Turkish Youth, Albanian Youth, Culture, Change of Culture, The changes of Culture and Values in the Albanian Society, The changes of Culture and Values in the Turkish Society.

This study is based on the data of the application researches in Albania in Tirana and Turkey in Konya cities. The polls were applied on 830 Albanian and Turkish students which are studying on the Universities of Tirana and Selcuk.

In all society's structure if defined that between culture and values is a strong relationship, because the root of values is culture. This is a strongly reason to say that, to understand the culture and its system must be a well knowledge of values.

Till last century, more that five hundred years Turkish culture influenced on the Albanian culture. From the analyses of this research, I have tried to explore how the Albanian and Turkish youth pay heed to some existing social values which play important functions in those societies and the commons and differentiations of the given importance to the values.

In the end of this study, it is found out that the participation of Albanian youth to modern individual and traditional values is high, but Turkish youth is more adopted to the religion by the young people seems to be higher than the adoption of religious and social values. The adoption of these values differs according to the different societies that they are grown to.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	V
TABLOLAR LİSTESİ.....	VII
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM: SOSYAL DEĞERLER

1.1. KÜLTÜR AÇISINDAN DEĞERLER YA DA KÜLTÜR VE DEĞER İLİŞKİSİ ...	5
1.2. DEĞERLERİN KAYNAĞI.....	9
1.3. DEĞERLERİN FONKSİYONLARI.....	11
1.4. DEĞERLERİN SINIFLANDIRMASI VE TÜRLERİ.....	12
1.5. DEĞERLER VE TUTUM İLİŞKİSİ.....	13
1.6. SOSYOLOJİK AÇIDAN GENÇLİK.....	15
1.6. GÜNÜMÜZ DEĞERLERİN ORTAYA ÇIKMASI.....	23

II. BÖLÜM: KÜLTÜR

2.1. KÜLTÜR KAVRAMI, BAZI TANIMLAR VE TARTIŞMALAR.....	29
2.1.1. Bir yaşam tarzı olarak kültür.....	35
2.1.2. Kültür uygarlık mıdır?.....	36
2.1.3. Sosyal etkileşimin ürünü olarak kültür.....	37
2.2. KÜLTÜRÜN ANA BİLEŞENLERİ.....	40
2.3. KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ.....	44
2.3.1. Milli kültür.....	45
2.3.1. Modern kültür.....	47
2.4. KÜLTÜR SÜREÇLERİ.....	50
2.4.1. Kültürleme süreci.....	50
2.4.1. Kültürleşme süreci.....	51
2.4.1.1. Kültürlenme.....	52
2.4.1.2. Kültürlenmeme.....	53
2.5. KÜLTÜR DEĞİŞMELERİNİN BAZI SEBEPLER.....	53

2.5.1. Serbest kültür değişmeleri.....	56
2.5.2. Zorunlu kültür değişmeleri.....	57
2.5.3. Bugünkü toplumların yaşadığı kültürel değişmeleri	57
2.6. ARNAVUT TOPLUMUNDA KÜLTÜRÜN VE DEĞERLERİN DEĞİŞİMİ.....	57
2.6.1. Arnavut kültürünün bazı değerleri	57
2.6.2. Kafesin içinde yaşayan Arnavutlar ve değerleri	60
2.6.3. Modernizmin labirentlerine giren Arnavutluk'un yeni değerleri.....	65
2.7. TÜRK TOPLUMUNDA KÜLTÜRÜN VE DEĞERLERİN DEĞİŞİMİ.....	69
2.7.1. Türk Kültürünün Bazı Değerleri	69
2.7.2. Siyasal değişmeler ve Türk kültürünün değişen değerleri	72

III.BÖLÜM: METODOLOJİ VE TEKNİKLER

3.1. DEĞER TÜRLERİ.....	77
3.2. SINIRLILIKLAR.....	80
3.3. ÖRNEKLEM.....	81
3.4. KULLANILAN ANKETİN ÖZELLİKLERİ	81
3.4.1. Değerler Ölçeği	81
3.4.2. Kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) soruları	83
3.4.3. Demografik Bilgiler	85
3.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN İSTATİSTİK TEKNİKLERİ	86

IV. BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

4.1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	90
4.1.1. Türk-Arnavut Öğrencilerin Demografik Özellikleri	90
4.1.2. Değerler grubu ile ilgili sonuçlar	103
4.1.3. Kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) özellikleri .	111
4.2. DEĞERLER ÖLÇEĞİ(YÜZDELİK TABLOSU).....	131
4.3. FAKTÖR ANALİZLERİ.....	143
4.1.1. Türk Gençleri için Değerler Ölçeğinin Faktör Dağılımları ve Faktörü Yüklemeleeri..	145
4.1.2. Arnavut Gençleri için Değerler Ölçeğinin Faktör Dağılımları ve Faktörü Yüklemeleeri..	157
SONUÇ ve GENEL DEĞERLENDİRME.....	170

KAYNAKÇA	178
EK: Anket Formu	189

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo no:</u>	<u>Sayfa no:</u>
Tablo 1: Cinsiyet dağılımı	90
Tablo 2: Yaş dağılımı	91
Tablo 3: Öğrencilerin Buldukları sınıf dağılımı.....	92
Tablo 4: Bölümlerin dağılımı	93
Tablo 5: Mezun Olduğunuz Lise Türü	93
Tablo 6: Doğduğunuz Yer.....	94
Tablo 7: Hayatınızın Çoğunu Geçirdiğiniz Yer	95
Tablo 8: Yaşanılan Bölgelerin Dağılımı	83
Tablo 9: Baba mesleğinin dağılımı	97
Tablo 10: Baba eğitiminin dağılımı.....	98
Tablo 11: Anne mesleğinin dağılımı.....	99
Tablo 12: Anne eğitiminin dağılımı	100
Tablo 13: Öğrencinin ailede kardeş sayısı dağılımı	101
Tablo 14: Öğrencinin ailede kaçınıcı çocuk olduğunu gösteren dağılımı	102
Tablo 15: Ailede anne-baba-kardeş dışında yaşayan kimse var mı?.....	102
Tablo 16: Ailenin toplam geliri ve mülkiyet durumunun dağılımı	103
Tablo 17: Değerler ölçeği (standart sapma ve aritmetik ortalama).....	104
Tablo 18: Öğrencilerin anne ve babalarına kıyasla farklılıklarını gösteren dağılım....	111
Tablo 19: Batı Avrupa ülkelerinin öğrenciler tarafından algılanışı gösteren tablo	114
Tablo 20: Öğrencilerde moda algısını gösteren dağılım	115
Tablo 21: Öğrencilere ‘bekaret’ ifade eden dağılımı	116
Tablo 22: Öğrencilerin ‘birlikte yaşama’(karşı cinsle) algılanışı gösteren tablo	117
Tablo 23: Gençlerin evlilik, birlikte yaşama ve bekâr kalma tercihlerin dağılımı.....	119
Tablo 24: Gençlerin ‘Evlilik’ algısını gösteren tablo	120
Tablo 25: Gençlerin dini inanışlarını gösteren tablo	122
Tablo 26: Aşağıdakilerden hangilere inanıyorsunuz?	123
Tablo 27: Sizce din aşağıdaki ifadeleri etkiliyor mu?	124
Tablo 28: Kendinizi dindar görüyor musunuz?.....	125

Tablo 29: Hangi sıklıkla kutsal mekanlara (cami,kilise vb)gidiyorsunuz?	125
Tablo 30: Lokanta, caffe, bar vb gibi mekanlarda tercih edilen içeceğin dağılımı	126
Tablo 31: Türk/arnavut olmaktan gururlumusunuz?	127
Tablo 32: Ülkenizin tarihiyle gurur duyuyormusunuz?	127
Tablo 33: Ülkenizin geçirdiği hangi tarihi dönemde yaşamak isterdiniz?(Arnavut) ...	128
Tablo 34: Ülkenizin geçirdiği hangi tarihi dönemde yaşamak isterdiniz?(Türk)	129
Tablo 35: Aşağıdaki milletlere kendinizi ne kadar yakın hissediyorsunuz.....	130
Tablo 36: Değerler ölçeği (Yüzdelik tablosu).....	132
Tablo 37: Değerler ölçeğinin faktörel dağılımı	145
Tablo 38: Sosyal Dayanışma ve Özgüven Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri Dağılımının tablosu	150
Tablo 39: Evrenselcilik, Güven ve Demokrasi Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	152
Tablo 40: Dindarlık, Sosyal Aidiyet ve Gelenek Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	153
Tablo 41: Konformist, Maddecı ve Para Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	154
Tablo 42: Milliyetçi ve Vatansever Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu	155
Tablo 43: Modernist Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	157
Tablo 44: Bireycilik Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu	160
Tablo 45: Sosyal Dayanışma ve Sorumluluk Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	163
Tablo 46: Sosyal Aidiyet ve Paylaşımçı Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	165
Tablo 47: Tablo 47: Güven ve Hoşgörü Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	166
Tablo 48: Modernist Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	167
Tablo 49: Demokrasi ve Yenilikçi Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu.....	167
Tablo 50: Dindarlık ve Aile Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu	168
Tablo 51: Bireycilik Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu	169

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SOSYAL DEĞERLER

1.1. KÜLTÜR AÇISINDAN DEĞERLER (Kültür ve değer ilişkisi)

Toplum çok çeşitli parçalardan oluşmaktadır ve bütün bu parçalar belirli işlevlere sahiptirler. Ama aynı zamanda birbirinden bağımsız da değillerdir. Herbir parça diğer parçalarla birbirine bağlıdır ve hepsi birlikte bir sistem oluşturmaktadır.

Toplumsal yapıyı oluşturan parçaların en önemlilerden birisi de değerlerdir. Toplum, kültür ve değerler bağlamında ele alındığında anlam kazanır ve sosyolojik bir analize konu olur. Kişinin hayatının her zaman ve her yerinde isteklerinin ve tercihlerinin başında değerler yer almaktadır.

Bu yüzden değerler ve kültür arasındaki ilişki vazgeçilmez olarak değerlendirilmektedir. Bu ilişki, toplumun istikrarını ve kültürün devam ettirilmesini sağlamıştır. Fakat toplumun değişimiyle beraber kültürün içinde yaşanan değişiklikler mutlaka değerlere de yansımaktadır. Bu yüzden bir kültürü daha iyi anlamak için değerlerin ölçülmesi gerekli olmaktadır. Örnek olarak, Batı toplumlarını değerler açısından incelersek, aynı zamanda o kültürün öne çıkan unsurlarını da görmüş oluruz. Batı toplumlarında bireycilik daha fazla önemli iken doğu toplumlarının en çok önem verdiği şey “kollektif” değerlerdir. Batı Avrupa toplumlarında “din”e verilen değerle Doğu toplumlarında “din”e verilen değer aynı değildir.

Bu çalışma, Türk ve Arnavut toplumlarının sosyo-kültürel yapısıyla ilgili olacağından, her iki toplumda da önemli bir yer teşkil eden gençlerin değerleri tespit edilmeye çalışacaktır.

Sosyolojide değerler ciddi bir önem arz etmektedir, fakat ne yazık ki yakın zaman kadar sosyoloji literatüründe bu önem fark edilmemiştir. Değerler, sübjektif olarak algılandığı için pozitivism ve onun mantığının devam ettiği dönemlerde incelemelerin ve araştırmalarının dışında bırakılmıştır. Fakat Durkheim’ın yaptığı ‘İntihar’ çalışması

değerlerin sadece sübjektif değil aynı zamanda objektif bir anlam taşımakta olduğunu ortaya koyarak sosyal bilimlere yeni kapılar açmıştır.

Aynı zamanda burada unutulmaması gereken Max Weber ve onun çalışması 'protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu'dur.

Weber'in çalışması, değerler konusunda pozitivist düşüncenin sorgulanmasında bir kilometre taşı özelliği taşır. Çünkü Ona göre Protestan etiğinin yarattığı çalışma ahlâkı sonucunda, insanların büyük bir başarıya güdüsü ile hareket ederek modern kapitalizmin Luther ve Calvin mezheplerinin yaygın olduğu yerlerde ortaya çıktığı hipotezi, sanayi toplumunun oluşmasında değerlerin oynadığı role işaret etmesi bakımından anlamlıdır (Özensel,2004:3).

Weber'in ve Durkheim'in getirdikleri bu açılım, son yıllarda birçok sosyal bilimciye değerler üzerinde araştırma yapması için yol açmıştır.

Bugünlerde ise en çok araştırılan konulardandır. Değerler konusu sosyoloji, psikoloji, felsefe, ilahiyat, antropoloji, iktisat, siyaset vb. alanlarında çok araştırılan ve tartışılan bir konudur. Hem Türk hem de Arnavut gençliğinin değerleriyle ilgili son yıllarda yapılan dikkat çekici araştırmalar bulunmaktadır. Türkiye'de gençliğin değerleri üzerinde yapılan araştırmaların en önemlilerden birkaçını hatırlatmamız gerekirse, Erol Güngör'ün 'Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar'; Abdullah Topçuoğlu' nun 'Üniversite Gençliğinin Değerleri' ; Ertan Özensel' nin 'Türk Gençliğinin Değerleri (Liseli gençlik üzerine bir araştırma)' ve Mustafa Aydın' nın 'Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri' vs.

Arnavut gençliğinin değerleri üzerinde yapılan çalışmalara örnek olarak da; Zyhdi Dervishi Sociologji Kulture (Kültür Sosyolojisi); Bashkejetes me demonet e koflikteve (Çatışmalarda Şeytanla Yaşamak); Gezim Tushi: Probleme dhe dilema sociale (Sosyal Sorunlar ve Dilemmalar) ve Artan Fuga: 'Shoqeria Periferike' olarak söylenebilir.

Değer kavramının tanımı çok farklı şekillerde yapılmıştır. Bunun nedeni ise değerlerin farklı ve çok karmaşık yapılardan oluşmuş olmasıdır.

Öncelikle değerlerin tanımı, yapısı, işlevleri vb. sosyolojik açısından incelenecektir. Neden sosyologlar değerleri araştırıyorlar? Neden değerler bu kadar önemli bir yere sahip olmuşlar sosyolojide? Bir kültürde değerler ne derecede değişir gibi sorulara cevap aranacaktır.

Evrendeki doğa düzenin değerler tarafından yöneltildiğini ya da bu doğal düzenin nedeninin ancak değerler arıcılığıyla açıklanabileceğini öne süren öğretiyi; gerçekliğin netliğinin saptanmasının ‘İyi’ türden değerlerden geçtiğini savunan görüş” olarak değerlendirilmektedir (Güçlü, Uzun, Yolsal;2003: 336). İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı Latince ‘kıymetli olmak’ veya ‘güçlü olmak’ anlamına gelen ‘Voulere’ kökünden türemiştir (Belgin;1995; Aktaran Aydın;1999:3). Ama aynı zamanda ‘voulere’ istemek ya da arzu etmek anlamına da gelmektedir.

Mengüşoğlu değerleri şu şekilde tanımlamaktadır: ‘Değer, her türlü amaç ve hedefler, ilgi ve çıkarlar, tutkular, idealler; her türlü güç ve iktidar etkenleri, ün ve şan hırsı, övme ve yerme, saygı ve saygısızlık, inanma ve inanmama, sözünde durma veya durmama dürüst olma ya da olmama, sevgi ve nefret gibi (maddi-manevi olumlu ve olumsuz her türlü benimsenen ve insan hayatında etki olan) şeylerdir’ (Mengüşoğlu;1983; Aktaran: Aydın;1999:4).

Fichter, sosyoloji açısından değerleri şu şekilde tanımlamıştır; “kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen herşey. Buna göre değer, nesnenin kendisinden çok o nesneye transfer edilen önemliliğidir” (Fichter;1990:131).

Yukarıdaki tanımlamalara göre, değerler her bireyde, her kurumda, her toplulukta, her toplumda ve her kültürde bulunmaktadır. Her şeye anlam vermektedir. Bu yüzden her toplumun içinde değerler uyum, bütünlük, huzur ve refah sağlamaktadırlar. Yani değerler toplumsal bilinci tanıtan en önemli ölçütler olarak değerlendirilebilir. Değerler, dinde, dilde, yaşam tarzlarında, estetikte, bilgide, kimliklerde, vb yani her yerde ve hayatın her anında aktörlerin yanında bulunmaktadır ve ‘ideal olanı’, ‘ideal düşünmeye ve davranışlara’ yol açmaktadır. Kısaca, sosyal aktörlere neyin iyi-kötü, güzel-çirkin, olumlu-olumsuz, yanlış-doğru vb olduklarını ayırtetmeleri için yol göstermektedir. Bu yüzden

değerler kültürün her yerinde bulunmaktadır ve onun varlığını sürdürmekte temel unsur olarak değerlendirilebiliriz.

Krech'a göre "değerler hangi obje ve hareketlerin iyi ve arzu edilen ve hangi obje ve fiillerin fena ve arzu edilmez olduklarına ait inançlara işaret ederler. Fert değerleri kendi isteklerinden bağımsız ve grubu tarafından tasdik edilendir. Kişisel objektif istekler olarak algılar, bu bakımdan kişiler üstü bir muteberliğe sahiptirler. Fertler için grup değerleri, grubun malıdır" (Krech;1980:209). Değerler bir toplumun kültüründe bulunan aktörlerin davranışlarını ve hareket tarzına yön vermektedir. Bu yüzden değerler bazen ideal bir dünya da oluşturabilirler. Çünkü aktörler beğendikleri bir şeye önem vererek bir ideal oluşturulabilir. Burada değerlerin bazı özelliklerinden bahsedilmezse değerlerin gerçekte ne olduğunun anlaşılması biraz zor olmaktadır.

Değerlerin bazı özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Değerler bir kültür içinde şekillerin ve aynı zamanda kültür üzerinde yönlendirici bir etkiye sahiptir.
2. Değerler sosyal bir boyuta sahiptir.
3. Değerler kişilerin hem zihinsel hem de duygusal yönünü belirten ifadelerdir (değerler ortak istekleri için reform noktası görevini yerine getirir).
4. Toplumdaki fertlerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtır.
5. Toplumda (kültür'le beraber) nesilden nesile aktarılır.
6. Farklılıklar gösterir, toplumda hatta aynı toplumun içinde de.(www.sosyaldeğerler.com)

Gökçe'ye göre değerlerin özellikleri şu şekildedir:

1. İnsan davranışları için bir ölçüt, bir standarttır.
2. Kültür içinde şekillenirler.
3. Kişiler tarafından öğrenilir ve içselleştirilirler.

4. Kişinin hem zihinsel hem de duygusal yönünü belirten ifadelerdir (Gökçe;1994;Aktaran: Aydın;1999;6).

Schwartz'a göre ise değerler beş biçimsel özelliğe sahiptirler:

1. Değerler kavramlar ve inançlardır.
2. Arzu edilen nihai durumu ve davranışları ihtiva eder.
3. Aşkın, özgül sitüasyonlardır.
4. Kılavuz seçme ve olayları değerlendirme ölçekleridir.
5. Göreli bir önem sırasına göre düzenlenmişlerdir (Aydın;1999:6).

Bu özelliklerden görüyoruz ki her topluma, değerler bir 'rasyonelleşme' getirerek düşünceleri, davranışları yaşam tarzlarını vb etkilemektedir. Bu rasyonelleşme her zaman olumlu olarak algılanabilir, çünkü 'değer' önem ya da kıymet olarak değerlendirilir. Önem ve kıymet hep olumlu olarak görülmüştür. Ama aslında değerler sadece olumlu değil, olumsuz olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Değerler, sosyal kişilerden üretilmiş gibi görünebilir ama onun gerçek kaynağı dışarısı yani toplum ve kültürdür. Bu yüzden değerler, sosyal ya da toplumsal değerler olarak ifade edilmektedir.

1.2. DEĞERLERİN KAYNAĞI

"Değer" kavramı üzerinde tartışıldığı kadar değerlerin kaynağı da tartışılmıştır. Kaynağının çok çeşitli olduğunu savunanların yanında tek tip olduğunu savunanlar da vardır. Fakat değerler sadece bireyden gelmemektedir. Aynı zamanda birey onu kültürden ve toplumdaki kazanmaktadır.

Sosyologlar için değerler, insanoğluya bağlantılı olmasının dışında, hiç bir anlama sahip değillerdir (Fichter;1996:144). Çünkü değerler kişilerin davranışları ve örüntülerini etkilediği için sosyologları araştırma yapmaya yönlendirmektedir. Durkheim ve yandaşlarının temsil ettiği ve sosyolojide hala etkinliğini sürdüren bu anlayışa göre değer başta olmak üzere kurum, grup, örgüt, norm gibi bütün sosyal olgular toplumun ürünüdürler; yani toplum tarafından ortaya konulmuşlardır, kaynağı oradan bulmuşlardır

(Aydın;1999;10). Aynı zamanda sosyologlar değerlerin kaynağını iki sınıfta kategorileşmektedirler. Aydın'a göre değerlerin iki temel kaynağı vardır:

1. Toplumsal şartlar: insan önce ihtiyaç doğrultusunda eylemlerde bulunur, eylemler tekrarlandıkça alışkanlıklara, adetlere dönüşülür; alışkanlıklar kurallaşır ve kurumsallaşır. Gruplar bu eylemlerini içselleştirerek bir kıymet atfederler, işte bu atıf yeni bir değer ortaya çıkmasını sağlar.
2. Toplum üstü veya dışı kaynak : Toplumsal şartların ürünü olan değerlerin de bir aşkınlığı vardır, yani bir kabule ve bir inanca dayanmaktadır (Aydın;1999:10,11). Bu tür değerler 'dini değerler' olarak da değerlendirilebilir.

Fichter'e göre de değerlerin kaynağı iki düzlemde analiz edilebilir (Fichter; 1996:145). Sosyal kişiye dışarıdan gelmektedir ve sosyal kişiye içten, ya da içsel kaynaklı olan değerler.

Birinci kaynak; Değerler bireye dışarıdan geliyor. Yani değerlerin kaynağı sosyal kişinin dışındadır. Örnek olarak geleneksel toplumlarda sosyal saygınlık, kişiye iyi bir aileye mensup olmasından dolayı gösterilir; kişinin kendisinden dolayı değil. Mesela soylu bir aileden gelen bir birey, toplumda bir değere sahiptir. Bu değer daha önce kazanılmamıştır. Dışarıdan hediye edilmiştir ya da toplumun hediyesi olarak da kabul edilebilir. Kişi bu tür değerleri kontrol edemez. Daha önce de söylediğimiz gibi değer toplumun sosyo-kültürel öğelerine bir anlam vermektedir. Fitcher'e göre, sosyal statü, yeni kişinin başkalarınınca değerlendirilmesi ister, başarı atfedilme yoluyla, bireye dışarıdan gelir (Fichter; 1996: 145).

İkinci kaynak: Kişiye içsel olan sosyal değerler. Kişisel dokunulmazlık hususu, insanlık gerçeğine dayandırılır (Fichter;1996:145). Bu dokunulmazlık, sorumluluk onun toplumundan soyutlanmaz ve dışarıya aktarılmaz. Kişinin iyi yaptığı bir şeyin başkaları tarafından övülmesi, bir örnek olarak gösterilebilir.

Bir kültürde değerler ister içten, ister dıştan ya da aşkın kökenli olsun söz konusu kültüre göre şekil alır ve bireylerin davranışlarını etkilemektedir, aynı zamanda toplumsal ya da sosyal değerlendirmelere de bir temel oluşturur.

Bir toplumda değerlerin ifade edildiği temel mekanizmalar kişinin üstlendiği sosyal rollerdir. Değerlerin kaynağı içten ya dışarıdan olurken yine değerler davranış örüntülerinin temelidirler ve kişiyi yönlendirip sosyal rolünü gerçekleştirmekte yardımcı olurlar.

1.3-DEĞERLERİN İŞLEVLERİ:

Değerlerin işlevi, 'bütün beşeri olayların gerçekleşmesinde belirleyici olmak' şeklinde formüle edilebilir (Aydın;1999:8). Daha önce de bahsettiğimiz gibi değerler belirli davranışlara yol açmaktadır. Bunun şu şekilde anlatılması belki daha uygun ve anlaşılır olur: bir şeyin önemli ya da kıymetli hale getirildiği anda, değerlerin işlevlerinin gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Burada örnek olarak gençleri ele alalım. Yabancılaşma gençler için son derece önemli bir sosyolojik olgudur. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gençler Batı Avrupa kültürüne özentili beslenmektedirler. Avrupalılar gibi yaşamak, gençlerin bu kültüre değer verdiklerini gösterir. Bu kültürün örnek alınarak yaşandığı anda değerlerin işlevinin gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Gördüğümüz gibi değerler, yeni sosyal olguların oluşmasına yol açmaktadırlar. Fichter'e göre sosyal değer, belli sosyal sonuçlara yol açar. Bu sosyal sonuçlar, sosyal değerlerin genel işlevleri olarak terimlendirilebilir (Fichter;1996:150). Değerlerin tüm işlevlerinden bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Fakat bu çalışma sosyolojik bir çalışma olduğu için sadece sosyal değerlerin sonuçları üzerinde kısaca durulacaktır. Çünkü sosyal değerler bir toplumda sosyal işlevlere yol açmaktadır.

Fichter'e göre değerlerin işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Değerler kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar. Tabakalaşma sistemini olanaklaştırırlar. Bireyin çevresindekilerinin gözünde 'nerede durduğunu' bilmesine yardım ederler.
2. Değerler kişilerin dikkatini ister, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde odaklaştırırlar. Çok değerli olan bu nesne her zaman birey veya grup için 'en iyi' olmayabilir. Fakat o nesnenin sosyal değerlerinin anlaşılması o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.

3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilir davranışın adeta şemasını çizerler. Böylece kişiler hareket ve düşüncelerini ‘en iyi’ hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.
4. Değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratır, cesaret verir. Böylelikle kişiler de çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin bir takım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.
5. Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, ‘doğru’ şeyleri yapmaya yöreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlar.
6. Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Sosyal bilimcilerin aksiyonlarından biri de grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşması amacıyla oluştuğudur. Kişiler aynı değerleri güden kişilere doğru çekimlenirler. Ortak değerler sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan önemli faktörlerden biridir (Fichter, 1996:150).

Bütün bu işlevleri Aydın şu şekilde toplamıştır; değerler insanların hayatında, eylemlerin oluşumunda ve sonuçların kıymetlendirilmesinde önemli bir fonksiyona sahiptirler. Çünkü bu insanın bilinç dünyasında ve vicdanında başlayan bir etki biçimidir (Aydın;1999: 10).

1.4-DEĞERLERİN SINIFLANDIRMASI VE TÜRLERİ:

Değerlerin sınıflandırmasını yapmak bütün alanlar için zor olmaktadır, çünkü değerler toplumda çeşitlilik göstererek karşımıza çıkmaktadır.

Bir toplumun yapısında bulunan kurumlar (aile, din, eğitim, siyaset, ekonomi, hukuk, boş zamanı değerlendirme) kendi başına değerler (ailesel değerler, dini değerler,

siyasal değerler vb.) olarak değerlendirilir, aynı zamanda onlar çeşitli değerler taşımaktadırlar. Buradan yola çıkarak değerlerin çeşitlerinin çok olduğunu söyleyebiliriz.

Değerlerin kaynağı sosyal aktörlerin dışında olduğu için, yani kaynak toplumdandır geldiği için çok çeşitli olarak belli bir kültürde kendilerini göstermektedir. Bir toplumda değerlerin ifade edildiği ya da gösterildiği temel yer, sosyal aktörlerin üstlendiği sosyal rollerdir. Sosyal roller çok çeşitli olduğu için, değerler de çeşitlidir.

Bir kültürün değerlerinin çeşitlilik göstermesinde o kültürün aktörlerinin yaşlarının(çocuk, genç, yaşlı vb.) ve cinsiyetlerinin de büyük bir etkisi vardır. Değerler sistemleri toplumdandır topluma, aynı toplumda, zamandan zamana, bölgeden bölgeye, topluluklarda topluluklara, gruplardan gruba vb. farklılık gösterirler (Özensel;2004: 14). Bu yüzden değerler bir toplumda çok çeşitli olarak bulunurlar.

Değer çeşitleri denilince ilk başta birbirlerinden kökten farklı değerler varmış gibi görünmektedir diyor Güzel (Güzel;2001: 22). Değerlerin kökü toplum olunmakla beraber, bilişsel olduğunu da unutulmamalıdır. Bu yüzden değerleri sosyal aktörler için algılamak çeşitlilik ortaya çıkarmak demektir. Değerler, kişilerin bilişsel (cognitive) kurgulamalarının başlıca öğeleridir. Değerler arasında üst düzeyde bir ahengin oluşumu kişinin çevreye uyumunun zorunlu şartlarından biridir (Topçuoğlu;1999: 15).

Hem felsefe hem de sosyolojiye göre değerlerin sınıflandırmaları üzerinde çok durulmuş. Felsefe çevrelerinde yapılan bir sınıflandırmaya göre değerler: yüksek değerler ve araçsal-basit değerlerdir Yüksek değerler, araç değerlerin aksine hayırseverlik gibi hemen bir çığara ve yarara yönelik olmayan değerlerdir. Hatta bunların bir kısmı toplumlara, çağlara göre 'merkezi değer' görevini yerine getirirler(Mengüşoğlu;1983; Aktaran: Aydın;1999: 14).

Bazı felsefeciler ise değerleri şu şekilde sınıflandırmışlardır:

1. İçkin değerler: teknik, sanat ve bilgi değerleri olarak da değerlendirilebilirler.
2. Normatif değerler: bunlar salt değerlerden çok, onların ölçüleştirelmiş, biçimleridir, görevleri de, başka değerleri birbiriyle karşılaştırmak ve ölçmektir, hemen hemen birçok alanla ilgilidir.

3. Aşkın değerler: dini değerler olarak değerlendirilebilir.

Namazın nihai hedefi bizzat namazın kendisi değildir, kötülüklerden alıkoymasıdır. Kurbanda da Allaha ulaşan kanı ve eti değil, müminlerin iyi niyetini temsil eder (Aydın;1999;14).

Sosyolojik açıdan da değerler çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Sosyal değerler tabakalaşma sisteminde olduğu kadar davranış örüntüleriyle, sosyal rollerle ve sosyal süreçlerle de yakından bağlıdır. Sıraladığımız sosyal olgulardan herhangi biri, değer sınıflaması için başlangıç noktası olarak tanımlanabilir (Fichter;1996:148).

Fichter değerleri, sosyal kişilik, toplum ve kültür açısından sınıflandırmıştır, her ne kadar bunlar iç içe olsalar da.

- 1. Zorlayıcı değerler:** Bu tür değerler sosyal kişiliği etkileme derecesine göre düzenlenmektedir. Bir uçta kişinin bilinci olarak kabul ettiği içselleştirilmiş, moral açısından en güçlü değerler bulunur. Bu değerlerin çiğnenmesi normal kişide suçluluk ve utanma duygusu uyandıracaktır. Kişi bu değerlere rıza göstermeye kendine bilinçli olarak zorunlu hisseder. En yüksek moral ve etik zorlamalara işaret eden sosyal değerler, bireyin kendi kişisel etiğinde moral öz haline gelirler (Fichter;1996:148).
- 2. Süreklilik gösteren değerler:** Bir toplumda ya da bir grupta 'birlik' ve 'uyarı' sağlayarak değerler oluştuğunu söylebiliriz. Bu tür değerler yüksek değerlerin önemini ortaya koyarlar. Yani toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve hatta neyin önemli olduğuna da işaret ederler. Bu alan sevgi ve hakkaniyet ilişkilerinin en yoğun bulunduğu olanıdır (Fichter;1996:149). Fakat süreklilik gösteren değerler olumlu olamaz, çünkü toplum için önemli ya da iyi olan değerler bir sosyal aktör için önemli ya da iyi olmayabilir. Bu yüzden çatışmalara yol açar. Bu çatışmalar ise genelde gençlerde meydana gelir ve kuşaklar boyunca devam edebilir. Fichter'e göre toplum açısından olumsuz ve ayrımcı görülen değerler, bir kişi, bir çıkar grubu veya bir baskı grubu tarafından yüksek değerler olarak görülebilir (Fichter;1996:149). Bu yüzden süreklilik gösteren değerler bazen 'ayrımcı' değerler olarak da değerlendirilebilir.

- 3. Kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılan değerler:** Bir kültürdeki sosyal değerlerin sistematik analizi sonunda, her temel kurumda kullanılagelen bir değer dizisinin varlığı saptanabilir. Aile gibi temel bir sosyal grupta karşılıklı olarak işlevlerde bulunan kişiler, aile yaşantılarında uymaları gereken belirli temel değerler olduğunu bilirler.

Sosyal değerlerin örüntü, rol ve ilişkiler gibi kurumsallaştığı söylenebilir (Fichter; 1996;149).

Daha önce bahsettiğimiz gibi değerler belli davranışlara yol açmaktadır. Bu ilişki ne kadar uzun sürerse bu birliktelik kurumsallaşmış hale gelebilir. Sosyoloji literatüründe değerler, sosyal aktörleri zorlamak açısından da sınıflandırılmıştır:

- 1. Az zorlayıcı değerler**

- 2. Çok zorlayıcı değerler:** burada töreler, gelenekler vb vardır.

Değerler Sosyal yapıdaki işlevleri bakımından da sınıflandırılmıştır:

- 1. Belirleyici-sosyal değerler:** Sevgi, hakkaniyet, yardımlaşma vb olarak değerlendirilir. Bu değerler 'birleştirici' değerlerdir.
- 2. Ayrımcı-anti sosyal değerler:** Toplumda bir etkiye sahip bulman rekabet gibi sosyal süreçler ise ayrımcı değerlerdir (Aydın;1999;15).

Allport, Vernon ve Lidzey (1960) yaptıkları çalışmada değerleri estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini olarak sınıflandırmışlar (Aydın; 1999: 15). Yıllar sonra Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar yapan Güngör, bu değerlere yeni bir kategori olarak 'ahlaki değerleri' de eklemiştir.

Rokeach'da (1973) değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- 1. Terminal-amaçsal değerler:** Rahat bir hayat, eşitlik, mutluluk.
- 2. Enstrümantal-araçsal değerler:** hırslı olmak, neşeli, bağımsız, sevecen vb. bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek davranış tarzları ile ilgilidir (Aydın;1999: 16).

Değer sistemi kültürden kültüre, aynı kültür de zamandan zamana ve hatta aynı toplumda bölge ve bir sınıftan diğerine farklılık gösterir. Bu durum değerlerin değişebilirliğini ve esnekliğini sergiler. Bir başka deyişle iyi-kötü, doğru-yanlış, düzgün-bozuk gibi yargılama ölçütlerinin kişilerin zihninde dikkati çekecek ölçüde değiştiğini sergiler (Fichter; 1996: 152).

Bir kültürü karakterize eden değerler ve bu kültürü diğer bir kültürden ayırt eden sonul değerlerdir. Sonul değerler, kurumsal çerçevede kolaylıkla görülebilir. Mesela aile yaşamında sevgi, şefkat vb. Sonul değerler kavramı aynı zamanda uygun davranış 'ilkeleri'yle ilintili olarak, her toplumda bulunabilen en alt düzeydeki bir oyaşmaya da işaret edebilir. Sonul sosyal değerlerin yorumu ve uygulaması çeşitlilikler gösterse de her toplum her zaman ensest, cinayet, küfür ve hırsızlık üzerinde yasaklamalar getirmiştir. Öte yandan tüm toplumlar sadakat, arkadaşlık, sevgi ve adalete yüksek değerler vermiştir (Fichter; 1996; 153).

Değer türleri her toplumda dahası belirli bir toplumun içinde de çeşitlilik göstermektedir. Değerler her zaman olumlu olarak değerlendirmemiz gerekiyor, çünkü bir toplum için çok önemli bir değer başka bir toplum için olumsuz bir değer olarak algılanabilir. Bu çalışma iki kültürle ilgili olduğu için Türk ve Arnavut toplumlarından bir değer örneği verirse Türk toplumunda akraba evliliği bir değer olarak değerlendirilirken, Arnavut toplumunda bir değer değil bir sapkınlık olarak değerlendirmektedir.

Aynı zamanda toplum sistemi içinde evrensel değerler de bulunmaktadır. Evrenselliği, kendi yönünü belirleyebilmek, özgürlük, saygınlık, sevmek, âşık olmak vb. olarak değerlendirebiliriz.

Değerler uyarıcılık çeşidini de taşımaktadır. Mesela heyecanlı bir yaşam, cesur olmak, hırslı olmak, etkili ve akıllı olmak, güç açısından değerler ise sosyal güç, otorite vb. ilerlemektedir.

Her toplumda manevi değerler vardır. Fakat bunlar çeşitlilik gösterebilirler mesela manevi yaşamda, iç huzurluluğunda vb.

Güvenlik, ulusal güvenlik, sosyal düzen, temizlik vb. olarak değerlendirilebilir. Güç değeri yanında sosyal güç, otorite zenginlik vb. içermektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki bir toplumun yapısında ne kadar çok değer bulursa da değerler arasında yine bir uzlaşma ve anlaşma vardır. Ama ne yazık ki bu süreklilik sonsuz değildir, çünkü değerler arasında çatışma da gerçekleşmektedir. Bu çatışmalar sosyal problemlere yol açar. Sosyal problemler Fichter'e göre şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1. Kültürün belirlenmiş değerleri ile kişilerin davranışları arasında bir açıklık olduğunda,
2. Toplumdaki çeşitli alt grupların değerleri çatıştığında (Fichter;1996;151).

Gördüğümüz gibi değerler çokluğu sadece bir toplumun zenginliğine değil aynı zamanda o toplumda çatışmaya neden olabilir.

1.5- DEĞER VE TUTUM İLİŞKİSİ

Bir çalışmada değer ve tutum arasındaki ilişkiyi incelemenin pek çok nedeni olabilir, ama burada değerler ve tutumlar kültürlerarası karşılaştırmayla ele alınacaktır.

Arnavutlukta yaşlı insanlar Türklerden bahsettikleri zaman Müslüman, dindar ve zeki olduklarını vurgulamaktadırlar. Ama Arnavutlukta gençler arasında Türklerin Müslüman, muhafazakâr ve gerici olduklarına dair önyargıları bulunmaktadır. Ömürlerinde hiç bir Türk'le karşılaşmayanlar ve tanışmayanlar, Türkleri sevmezler. Bu sevmemezlik nereden kaynaklanıyor?, Neden sevme değil de, sevmeme?. Bu durum gençlerde bir tutum olarak yerleşmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada değer ve tutum arasındaki ilişkinin kısaca da olsa ele alınması gerekmektedir.

Bir sosyal aktörü oluşturan inançlar, değerler ve tutumlar, o sosyal aktörün mensup olduğu kültürdür. Bu inançlar ve tutumların doğuşuna, kültürel etkilerine önem verilmelidir. Farklı bir ifadeyle söylersek; bir bireyin inançları, değerleri ve tutumları mutlaka bulunduğu topluma ve kültüre göre şekillenmektedir. Bu yüzden toplumlar arasındaki farklar, değer ve tutum farkları da içermektedir. Türk ve Arnavut toplumlarında bulunan değer ve tutum farkları da bunu göstermektedir.

Kültür etki gücü üzerinde sınırlayıcı bir faktör olarak rol oynar; İnancı ve tutumların sayı ve muhtevasını sınırlandırır. (Krech; Crutchfield; 1980; 266). Klasik sosyologlar arasında tutum ve değer kavramları arasında ayırt edici farklar olup olmadığı tartışılmıştır. Sosyoloji literatürüne oldukça katkı yapmış olan bu tartışmada nihai olarak pek çok sosyolog, değer ve tutum kavramları arasında mahiyet itibariyle fark olduğu tezini ortaya koymuşlardır.

Özensel'e göre tutum yerleşik bir değer, bireyce benimsenmesinden sonuçlanan psikolojik kalıcılığı veya hazırlığı ifade eder. Bunun yanı sıra tutum bir nesneye, nesne gruplarına ve kişiye ya da topluluklara karşı benimsediğimiz davranışlar eğilimidir (Özensel;2004;26). Yani bir davranış eğilimi olarak tutum, içinde pek çok değeri içermektedir ve değerlerden bir yönlendirme almaktadır.

Güngör'e göre de tutumun üç yapıcı unsuru vardır: bilgi, duygu ve hareket. (Güngör;2000: 29). Ama değerler de tüm inançlar gibi bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelere sahiptir.

Herhangi bir tutum içinde birçok değeri bulundurmaktadır. Bu yüzden de sosyal algımızı ve davranışlarımızı etkilemektedir, ama bu etkilemeyi ve yönlendirmeyi değerlerden almaktadır. Tutumlar, değerlerden farklı olarak, daha kişisel ve bireyseldir, ama buna rağmen tutumlar sosyal çevreye uyum sağlamaktadır. Çünkü bireyin tutumları, sosyal normları ve kültürel değerleri yansıtır. Değerler ise daha geniş durumları kapsamaktadır, çünkü değerler genelde toplumsal bir beraberliği kazandıktan sonra nesnel ve sosyal bir beraberlik kazanır ve tutumları yönlendirir, çünkü kültürel açıdan değerler, bir toplumun nasıl davrandığını, hissettiğini ve düşündüğünü anlamamıza yardım eder.

Tutumlar için değerler rehberlik kaynağı olmaktadır. Ama bu demek değildir ki değerler her zaman tutumları olumlu yönden etkilemekte, aynı şekilde olumsuz yönde de etkileyebilmektedirler. Tutumlar hiçbir zaman değerler gibi bir tercih olamazlar. Çünkü tutumun içeriği değerdir ve bir değer bireyin kişiliğinde özümşenip bireyde bir hazır olma durumu oluşturur, böylece belirli bir takım nesnelere veya durumlarla biçimlendirilir.

Gördüğümüz gibi değerler ve tutumlar aynı olmamakla birlikte birbirini çok yönlü olarak etkilemektedir. Değerler hem normlar, inançlar, tutumlar ve davranışlarla yakından

İlgili hem de birer kültür ögesi oldukları için kültürle bağlantılıdır. Aynı zamanda hem değerler hem de tutumlar kültürün önemli bir parçasıdır ve bu kültürü anlamak için yardımcı olurlar. Çünkü kültür bir toplumun davranışlarını, inançlarını, değerlerini ve tutumlarını gösterir.

Bu çalışmada iki farklı kültürün gençler üzerinde değerler anlamında etkileri araştırılırken de bu değerlerin getirdikleri tutumları da ortaya çıkarmamıza yardımcı olacaktır.

1.6-SOSYOLOJİK AÇIDAN GENÇLİK:

Araştırmaya konu olan sosyal bir kategori olarak gençliğin anlaşılması bu çalışmanın neyi amaçladığını ortaya koyması açısından da ayrıca bir öneme sahiptir. Bir toplumda bir grup olarak kategorileştiren ‘gençler’ çok önemli bir yer tutmaktadır, çünkü gençler toplumun sosyo-kültürel yapısı için geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi yapmaktadır. Bu da gençlerin fonksiyonel bir kategori olduğunu gösterir.

Gençler bir kültürün taşıyıcısı olarak değerlendirilirse yanlış olmaz ama bu yetersiz olur. Çünkü gençler aynı zamanda ‘yeni’ye bir ilgi taşıyarak sosyo-kültürel yapıya değişiklikler getirmektedir. Bu minvalde akla gelebilecek sorular “genç nedir?,”gençlik nedir? , “önemi nedir?” “genç ve yetişkin arasındaki fark nedir?” şeklinde sıralanabilir.

Akla gelen bu gibi soruları cevaplamanın ilk aşaması olarak genç ve yetişkin arasındaki ayrımı ortaya koymayı gerektirmektedir. Masterson (1958) gençlerle yetişkinlerin kişilik yapılarını karşılaştırılmış ve farklılıkları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Yetişkinler, bilinçaltı dürtülerini bastırmış ve çeşitli savunmalarla kontrol altına almış kişilerdir. Oysa gencin bilinçaltı dürtüleri yeterince bastırılamamıştır, genç bu dürtülerini kontrol altına alamaz.
2. Yetişkin belli ölçülerini, değer yargılarını bulmuş ve bunlar yerleştirmiş durumdadır. Oysa genç, hala çocukluk istekleri ile sonraki çevresel etkileri arasındaki çatışmayı çözememiştir. Kendisine uygun düşecek değer yargılarını araştırmaktadır.

3. Yetişkin, herhangi bir işte çalışmaya ve anne babasından ayrı yaşama gücü ve imkânına sahiptir. Genç ise henüz bu aşamada değildir, ekonomik ve duygusal bakımdan henüz anne babaya bağımlıdır. Onlara dayanma ihtiyacı hisseder.
4. Yetişkin gerek cinsel dürtüler ile gerek ana babasından duygusal bakımdan bağımsız hale gelmekle ilgili içsel çatışmaları çözebilmiştir. Genç ise hem cinsel hem de evden kopmakla ilgili çatışmalarını hala çözmeye çalışan kişidir. (Masterson 1958; Aktaran: Özensel; 2004: 31).

Sosyoloji literatüründe gençler üzerine çeşitli tanımlamalar yapılmıştır, çünkü gençler ya da bir sosyal kategori olarak gençlik, kültürel yapıların farklılıklarını gösteren bir üründür. Gençlik, sosyolojide biyolojik bakımdan genç olma durumunu yansıtmaktan ziyade, atfedilmiş bir statü ya da toplumsal düzeyde kurgulanmış bir adlandırma olarak düşünülen bir terimdir. Gençlik terimi üç şekilde kullanılır:

1. Yaşam çevresindeki bebekliğin ilk dönemlerinden yetişkinliğin eşiğindeki gençliğe kadar olan evreleri kapsar.
2. ‘Teenager’ 10- 12 yaş arasındaki gençliğe ve yetişkinliğe geçişle ilgili kuram ve araştırmaları göstermektedir.
3. Endüstriyel kent toplumunda yetişmenin getirdiği iddia edilen duygusal ve toplumsal sorunları anlatmak için kullanılmaktadır. (Marshall; 1999: 263).

Gençlik kavramına farklı bir şekilde yaklaşan Nilgün Çelebi’ye göre: “hayatta, büyümede, gelişmede çok ilerlememiş olan; başlangıcına hala yakın olan; herhangi bir şeyde az bir pratik veya tecrübe sahibi olan. Genç çocuk değildir, ama henüz olgun, yetişkin de değildir” (Çelebi; 1991: 295). Başka bir tanımda da “Çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir” şeklinde ele alınmıştır (Yörükoğlu; 2000; Aktaran: Özensel; 2004: 30).

Bazı sosyologlar gençlik döneminin 15–25 yaş arasında olduğunu düşünmüş, bazıları ise gençlik döneminin 12–25 yaşına kadar süren bir dönem olarak değerlendirmişlerdir.

Özensel gençlik kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: Erginlikle başlayan bu dönem, bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla sona erer. Gençlik çağının yaş sınırının saptanmasında farklı yaklaşımlar olmakla beraber, yabancı literatürde ve ülkemizde yapılan araştırmalarda bu çağın 12 – 25 yaşlarını kapsadığı kabul görülür (Özensel; 2004: 30).

Yukarıda gördüğümüz gibi gençlik sadece biyolojik olarak değil aynı zamanda bir sosyolojik olarak olgusal bir gerçekliğe sahiptir. Gençleri sosyal bir kategori olarak değerlendirilmesi ise bazı aşamaların anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bir birey olarak gencin sosyalliklerini anlamak ve sosyal ortamlarını ortaya koymak, konunun anlaşılmasına imkan sağlaması açısından önemlidir.

Sosyalizasyon sürecinde bireyin ilk sosyal ortamı ailedir. Bir yaşam tarzı olarak kültürle ve ona ilişkin değerlerle ilk olarak karşılaştığı yer aile'dir. Toplumsallaşma sürecinde çocuğun yaşadığı toplumun değerlerini, yaşama alışkanlıklarını içselleştirdiği ilk ortam olarak aile toplumsal anlamda da temel bir kurumdur. Ailede, bir toplumun üstün tuttuğu değerler (ya da değer yargıları) ve normlar (mesela ahlaki normlar) çocuğa ilk olarak aktarılmaktadır. Aile bireyin sadece kişiliğini oluşturmamaktadır, aynı zamanda da yaşayacağı toplumun ve sosyo -kültürel yapısını, değerlerini, normlarını, geleneklerini, örflerini adetlerini vb öğretmektedir. Ya da farklı bir şekilde söylersek, kültürün, değerlerin, normların, görenek-geleneklerin, adetlerin, örflerin vb, yeni kuşaklara iletilmesinde ailenin önemi büyüktür, çünkü bir toplumun kurallarını, değerlerini ya da değer yargılarını benimseyen gencin, bu topluma uygun bir hayat tarzı sürdürmesine yardımcı olur. Ve aynı şekilde genç bu toplumun bir üyesi olarak değerlendirilir ve kültürün, onun öğelerinin nesilden nesile devam etmesinde etkin rol oynamaktadırlar. Görüldüğü gibi ailenin temel işlevi çocuğun sosyalleşmesi ve kültüre dâhil olmasını sağlamaktır.

Kişinin içinde yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel yapısını, bir başka deyişle kişinin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini, normlarını, geleneklerini ve bunlara somutluk kazandırmasını sağlayan araçları ile bu araçları kullanma tarzlarını öğrenmesini sosyalleşme olarak adlandırıyoruz. 15- 25 yaş arasında sosyalleşme ile kastedilen hususları davranış ve düşüncelerine temel olan alışkanlığını geliştireceği bu hususları davranış örüntüleri halinde benimseyip sahipleneceği varsayılır” (Çelebi; 1991: 295- 296).

Ferdin en çok etki altında kaldığı yıllar büyük ölçüde aile hâkimiyeti altında geçer. Aile, ferde toplumun küçük bir modelini sunar. Aile içerisinde anne, baba ve kardeşler çocuğa bazı davranış şekillerini, toplumla ilgili temel değer ve normları aktarırlar. Çocuğun sosyalleşmesinde en önemli rol ise, anneye aittir (Taşdelen 2000; Aktaran: Özensel; 2004: 33).Gördüğümüz gibi sosyalleşme süreci çok önemlidir, çünkü çocuğu yetiştirmek kültürün devam etmesini sağlamak anlamına gelmektedir.

Toplumun değerleri, hedefleri, normları ile bunların gerçekleştirmek için tesis etmiş olduğu kurumsallaşmış araçların bireylere öğretilmesi, benimsetilmesi ve bireylerce kullanılabilir hale getirilmesi sosyalleşme süreci içinde gerçekleşir (Çelebi; 1991: 296). Sosyalleşme bireyin değerlerini kazanmasının ilk kaynağıdır ve bu süreç ailenin içerisinde gerçekleşir.

Çocuğun sosyalleşmesinde başlıca rolü oynayan kimselerden (anne, baba, yakın büyükler), çocuk anne ve babasının sadece şahsiyetlerinin değil, fakat onların temsil ettiği kültür değerlerinin adet ve geleneklerin de etkisi altında kalmaktadır. Anne ve babanın yerini tutan büyüklerin temsil ettikleri inanç ve değerler de aynı şekilde onun süper egosuna dâhildir (Güngör; 2000: 58). Bu yüzden normların ve değerlerin benimsemesi ise sosyalleşme denilen sürecin bir parçası olmaktadır. Değerlerin öğrenilmesi daha ziyade rol öğrenilmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir (Güngör; 2000: 70).

Sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji vb sosyalleşme sürecine farklı tanımlar getirmişlerdir. Bu çalışmada ise sosyalleşmenin tanımı sosyolojik açıdan ele alınacaktır. Sosyalleşme, bireyin doğduğu toplumda ve kültürde, ait olmayı, sosyal ve kültürel bir varlık olmayı öğrendiği bir süreçtir. Bu süreçte birey kendi kültürünü içselleştirmeye başlar.

Sosyoloji ve kültürel antropolojinin işlevselci geleneğinde sosyalleşme, bireyi, ondan beklenen sosyal rolleri yerine getirecek şekilde değişikliğe uğratar. Yeni doğmuş insanın, büyük ölçüde boş bir kaynak taş (veya tabula rasa: boş levha) olduğu, toplumun bunun üzerine hemen her özelliği işleyebildiği varsayıldı. Bu özellikler arasında şunlar yer alacaktır: doğal, sosyal ve aslında doğaüstü dünyalar hakkındaki inançlar ve bunlara eşlik eden bir kozmoloji; estetikle, yemek pişirmeyle ilgili veya ahlaki değer ve tercihler

(İzlandalıların bozulmuş köpekbalığı etini yeme kabiliyeti başka nasıl açıklanabilir?) ; onaylayacağı, kendisinin uyacağı ve başkalarının yargılarken başvuracağı ahlaki normları; en başta toplumsal cinsiyetle alakalı kapılar dâhil olmak üzere kendi davranış kalıpları. Böylece bireyin kişilik veya benlik, içinde dünyaya geldiği belli bir toplumun ürünü olarak görülebildi (Edgar; Sedgwick; 2007: 337).

Sosyalleşme birinci ve ikinci sosyalleşme olmak üzere ikiye ayrılır:

Birinci sosyalleşme, ferdin çocukluk çağında, cemiyetin bir üyesi olma yolunda geçirdiği ilk sosyalleşmedir. Genellikle, aile, okul, arkadaşlık grubu gibi birincil grup olma özelliği taşıyan sosyal çevrede gerçekleşir (Taşdelen 2000; Aktaran: Özensel; 2004: 33-34). Bu sosyalleşme aile içerisinde ve çocukluğun ilk yıllarında başlamaktadır. Ondan sonra bulunduğu akraba, kreş, okul, arkadaşlık ortamlarında devam etmektedir.

İkinci sosyalleşme ise, birinci sosyalleşme süreci tamamlandıktan sonra sosyalleşen ferdin toplumun objektif dünyasının yeni bölümlerine –iş çevresi, dernek ve siyasi parti gibi– dâhil olduğu sonraki süreçtir. Bu sayede fert toplum hayatına fonksiyonel anlamda uyum sağlar (Taşdelen 2000; aktaran: Özensel; 2004: 33–34).

Gördüğümüz gibi sosyalleşme süreci hayat boyunca süren bir süreçtir. Ama unutulmaması gerekiyor ki sosyalleşme her zaman başarıyla gerçekleşmeyebilir. Başka bir ifadeyle olumlu sosyalleşme (bireyin yaşadığı toplumda adaptasyon göstermesi) ya da olumsuz (bireyin toplumda sapkın davranışlarda bulunması) sosyalleşme şeklinde gerçekleşir. Bunu daha iyi anlamak için sosyalleşmeyi sembolik etkileşimci yaklaşımla baktığımızda: ‘sosyalleşme bariz başarısızlığı, toplum ihtiyacı veya beklentilerini karşılama konusundaki bireyin başarısızlığından ziyade, bireyin ihtiyaçlarını karşılama konusunda, harici kültürün başarısızlığı olabilir’ (Edgar; Sedgwick; 2007:338).

Mead, sosyalleşme sürecini farklı bir şekilde ele almaktadır. Mead (1934), başkalarının eylem ve tutumlarına cevap veren ben bilincinden uzak ‘ben’ (i) ile bir nesne şeklinde kendimize ilişkin anlayışımız olarak ‘beni’ (me) arasında ayırım gözetir. Birey başkalarından kaynaklanan örgütlü bir tutumlar dizisini aktif biçimde benimsediği ve böylece kendisini sosyal bakımından oluşturulmuş kavramlar bağlamında tanımaya başladığı sürece, sosyalleşme özellikle de ‘Beni’ yoluyla işler. Sosyalleşmeye bu

yaklaşım, bireylerin müzakere etmek zorunda olduğu alanı kabul eder ve kendilerini içinde buldukları durumları anlamlandırma uğrunda ve dolayısıyla kendi kimliklerini anlama ve yorumlama mücadele içinde karşı karşıya geldikleri değer ve inançlara meydana okur (Edgar; Sedgwick; 2007: 338).

Sosyalleşme sürecinde bireyin belli bir kimlik oluşturmasının da kaçınılmazlık bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışma gençler üzerinde yapılacağı için sadece gençlerin kimlikleri üzerinde özetle duracağız. Gençler sadece bedendeki değişimlerden ibaret değiller aynı zamanda düşüncede, davranış biçimlerinde, yaşam tarzlarında, duygularda, değerler ve tutumlarda vb değişimler görülmektedir. Bazı sosyal bilimciler gençlerin bir kimlik arayışlarında olduğunu söylemektedirler. Bu kavramsallaştırılmış bir tanım değildir. Gençlerin yeni bir kimlik arayışında bulunmaları çok normaldir fakat onların taşıdığı kimliklere karşıt olarak, ya da var olan kimliğe yeni şeyler eklemek isteğiyle yeni bir kimlik arıyor olabilirler. Yani gençlerde mutlaka bir kimlik (tamamlanmamış olsa da) vardır.

Erik Erikson'a göre kimlik, bireyin kimliği ile topluluğun kültürünün kimliği arasında bir süreçtir (Edgar; Sedgwick: 2007:177). Erikson birey ile topluluk arsında bir bağ kurarak, kimliği bireyin özünde (çekirdeğinde) ama aynı zamanda toplumsal kültürünün özünde yerleşmiş bir süreç olarak değerlendirir. Ervin Goffman ile Peter Berger ise kimliği “toplumsal olarak ihsan edilmiş, toplumsal olarak sürdürülmüş ve toplumsal olarak dönüştürülmüş” bir şey olduğunu açıkça ifade ederler (Marshall;1999:403).

Yani kültür bütün sosyal aktörlerine bir kimlik giydirmektedir. Gençlere toplumun kültürü (gelenekler, değerler, tutumlar vb) miras olarak devredilerek, bir kimlik oluşmasına yardımcı olunmaktadır. Fakat gençlerin bu kültür mirasına her zaman sadık kaldıklarını söyleyemeyiz. Çünkü gençler duygularını ön planda tutmaktadır ve aynı zamanda duygularını kullanarak hareket ederler. Gençler her zaman yüksek ve belki hiçbir zaman ulaşılmayacak hayaller kurarlar. Bu hayaller yaşadığı kültüre göre ulaşılmayacak hayaller olabilir ve bir takım sorunlarla karşı karşıya kalabilir ama buna rağmen gençler her zaman dinamik bir kategoridir. Yani bu hayallere ulaşabilmek için harekete geçer ve değişime açıktırlar. Bu yüzden gençlerin, en dinamik, en hareketli ve değişime en açık sosyal bir kategori olduğunu söyleyebiliriz.

Değişimden bahsettiğimiz zaman unutulmaması gereken şey değerlerin değişiminin de kaynağı bulunmaktadır. Toplumsal değişme geleneksel yapının çözülmesine yol açmaktadır. Değerler sistemini, tutumları ve inançları değiştirir ve aynı zamanda değer yargıları arasında farklılaşmalara yol açar. Bu farklılaşmalar ise kuşaklar arasında çatışmalara sebep olurlar. Marshall'ında belirttiği gibi, kuşaklar arasında görülen kültürel çatışmalar, modern endüstriyalizmin ana çatışma biçimi olarak toplumsal sınıfta yerini almıştır (Marshall;1999:264).

Modernizm ve küreselleşme dünyada büyük değişmelere sebep olmuştur. Modernizmin hedef aldığı kitle gençliktir dolayısıyla toplumlara sunulan yeni değerler gençlere göre şekillendirilmiştir. Bunu büyük oranda kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirmişlerdir. Dünya çapında enformasyon sistemi, küresel tüketim, kozmopolit yaşam tarzları, kurumların değişmesi (örnek olarak aileyi verebiliriz) vb modernizmin ve küreselleşmenin getirdiği toplumsal değişmelerdir. Hemen hemen bütün kültürlerde yeni bir kültür bilinci getirmektedir ve bilincin kökeni de Batı dünyasıdır. Bütün bunlar geleneksel yapının çözülerek yeni değerlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yaşlılar geleneksel yapıya bağlı oldukları için, hedeflenen kitle doğal olarak gençlerdir. Modernizmin ve küreselleşmenin getirdiği değerlere gençler açık oldukları için benimsemektedirler.

Değerler ve normlar bir kültürde her zaman gizli bir iktidarı taşımaktadır. Gençler, özgürlük ve bu değerlerden, normlardan kaçmak çabasında olabilirler. Yaşadıkları kültürün geleneksel değerlerini, 'eski', 'geri kalmış', ve 'hayatta işe yaramayan' değerler olarak algılayarak ya da etiketleyerek yeni bir bilinç oluşturmaya çalışırlar. Arendt'in ifadesiyle gençler yeni değerlere göre 'tutkulu düşünmeye' başlar. Bu süreç de gençlerin kimliklerinde sarsıntılar görülmeye başlanır, bazen de kimlik krizler yaşanabilir. Burada örnek olarak yabancılaşmayı alabiliriz. Yabancılaşma kavramını (kapitalizmin toplumsal ve iktisadi düzenlemelerine içkin olan nesnel bir durum) ilk defa Marx kullanmıştır. Fakat Melvin Seeman yabancılaşmanın 'psikolojik hali'ni güçsüzlük, anlamsızlık, tecrit olma, normsuzluk ve kendinden soğuma boyutlarını oluşturduğunu söyler (Marshall; 1999:799). Yabancılaşma kavramı üzerinde değişik tanımlar yapılsa da bu çalışmaya en uygun olan tanım şu şekilde yapılabilir. Yabancılaşma, toplumun içinde fiziksel olarak yaşayan, ama

psikolojik açıdan toplumdan kopmuş olan bireyler, bir kimlik sahibi olmak ve toplumda özel bir yer kabul etmek istemezler. Miller de bu gençlerin çoğu kez kimlik bunalımına ya da kimlik dağılmasına uğradıklarını söyler (Yavuzer, 1993;Aktaran: Özense;2007: 37).

Bu süreçte gençler yeni bir kimlik oluşturma çabalarındadır ve kimlik, geleneksel kimliklere göre bir öteki olarak oluşturulmaktadır. Bunu hem Türk hem de Arnavut gençliğinde görebiliriz. Gelişmekte olan ülkelerde bir taraftan ekonomik gelişme, sanayileşme, şehirlere göç, kötü şehirleşme, hızlı nüfus artışı, ekonomik bunalım, geçim sıkıntısı, dengesiz gelir dağılımı ve işsizlik gibi çok yönlü sorunlar; diğer taraftan gelişmiş ülkelerde oluşan tüm olumsuzlukların kolaylıkla gelişmekte olan ülkelere yansması ve toplumları etkileyerek benimsenmesi, manevi ve ahlaki değer yargılarının yozlaşmasına yol açmaktadır (Aktuna, 1988;Aktaran: Özense;2004;38).

1990'lı yıllardan sonra Arnavut gençliğinin değerlerinde köklü değişimler olmuştur. Yeni bir siyasal sistemin yanında yeni ekonomik ve kültürel tarzlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Yarım yüzyıl içinde gençler, her zaman batının gizemini keşfetme isteğinde bulunmuştur. Bu gizem total bir yasaklama içerisinde olunca, onun değeri de artmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise liberalleşmeyle birlikte, gençler batının ideal olan değerlerini yaşam tarzı haline getirmeye başladılar. Geleneksel değerleri de değersiz hale getirmeye başladılar. Burada gençlerin yabancılaşmasının söz konusu olduğunu söylersek herhalde yanlış yapmış olmayız. Aynı zamanda modernleşme ve küreselleşme ağının içinde yer alınarak batılı değerler derin bir şekilde içselleştirilmeye başlanmıştır. Kitle iletişim araçları da buna yardımcı olmuş, çünkü yeni tüketim tarzı, yeni moda, yeni iletişim tarzları vb getirerek yeni değerlerin oluşmasına sebep olmuştur. Sahte gerçeklik üreterek gençleri etkisi altında almaktadır. 1980'li yıllardan sonra Türk toplumu da küreselleşmenin etkisinde kalarak batının değerleriyle yeni bir yaşam tarzı oluşturmaya başlamıştır.Güngör'ün de ifadesiyle, Türk toplumunun süratle değişmesi teknolojik sahada olduğu kadar sosyal ve kültürel alanlar da olmuştur (Güngör;2000;82).

Genc bireye evde aşılana değer ile toplumda geçerli olan değerler birçok noktada çelişmektedir. Mesela, evde doğru sözlülük, hakseverlik ve yalan-dolana başvurma yanlılığı öğretilirken, toplumda kıyasıya yarış, bencillik, başarı ve kazanç için insanların birbirini çiğnediğine tanık olan genç birey, değer kargaşasına ve bunalımına düşmektedir”

(Aktuna, 1988;Aktaran: Özensel; 2004: 38). Gençler arkadaşlık gruplarına çok önem verdiği için, onun değerlerinin etkisinde kalmaktadır. Aynı zamanda onların oluşturduğu bir gençlik kültürü ortaya çıkmaktadır.

Değişimin en önemli aktörleri gençlerdir, çünkü daha önce de bahsettiğimiz gibi gençler farklı ekonomik, siyasal, kültürel etkilere toplumun diğer kesimlerine oranla daha fazla açıktır. Hem Türk kültüründe hem de Arnavut kültüründe gençler büyük değişmelere sebep olmuşlardır. Buna modernleşmenin hızla gelişmesini örnek verebiliriz. Türk kültüründe modernleşme Osmanlı döneminde başlamıştır. Çünkü Osmanlı toplumunun çağdaşlaşma çabalarında olduğunu görmekteyiz. Ama bu çağdaşlaşma hep batıya göre bir çağdaşlaşma olacaktır. Çağdaşlaşma yeni bir zihniyet, yeni değerler içermektedir. Yeni değerler de hep gençlerden öğrenilmeyle ve hayata geçirilmeyle gerçekleşmiştir. Kısacası gençler yeni değerleri içselleştirerek büyük bir devletin, siyaset tarzının ve kültürünün değişmesine sebep olmuştur.

Arnavut siyasetinin ve kültürünün değişmesinde de gençler en büyük rolü oynamışlardır. Totaliter bir siyasal sistemden liberal bir sisteme geçilmesini sağlamışlardır. Bunların en büyük sebebi de yeni değerlerin içselleşmesinden kaynaklanmaktadır. Değişim sürekli sancılı geçen bir süreçtir çünkü çatışmalara (kuşaklar arasındaki çatışmalar) yol açmaktadır.

1.7-GÜNÜMÜZ DEĞERLERİN ORTAYA ÇIKMASI

Bu bölümde kültür değişmelerinin yeni değerleri oluşturması üzerinde durulacaktır. Türk ve Arnavut toplumu örnek alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Her toplumda yaşam tarzı kendine özgü bazı farklılıklar taşır. Fichter'e göre: insan sosyal bir hayvandır, üreticidir, yaratıcıdır. Ama insana bir sosyal hayvan denilirse, bir şekilde az us'lu (akıllı) varlık olarak değerlendirilir. İnsan bir sosyal hayvanın çok daha üstündedir. Kültürü oluşturan insandır ve bu yüzden sosyal insan, birey ya da her hangi bir şey ama sosyal hayvandan daha üstünde olan bir şeydir.

Toplum ve sosyo-kültürel sistem insanın ürünüdür. Kültür ilk insanın var oluşundan beri ve insanın bulunduğu her yerde vardır. Kültür, insanın bir yapısıdır ve bir

sosyal davranış örüntüsüdür. Doğduğumuz andan başlayarak sosyalleşme sürecinde ve bütün hayatta kültürün içindeyiz. Yani kültürü hem öğreniriz hem de öğretiriz.

Kültür bir sistemin işleyişini yapar. Bu sistem şartlarına göre değişikliğe uğrar fakat hiçbir zaman yok olamaz. Her zaman gelişir, yenilenir ve bazen de özünü kaybedip yeni bir kültüre dönüşebilir. Her toplum kendi kültür sistemini taşımaktadır. Yani örf, adet, gelenek, görenek, değerler, din, dil, normlar, toplumlar arasında farklılık gösterilebilir.

Bir kişi farklı bir kültüre sahip olduğunda ve o topluma gittiğinde bir takım sorunlarla ve farklı oluşumlarla karşılaşacaktır. Bunu dil, düşünme tarzı, yaşam tarzı, kültürün unsurlarına verdiği değer ve normlarla vb. açıklayacaktır. Farklı bir kültürün anlaşılmasında dil son derece önemlidir. Çünkü dil kendi başına bir değerdir. Dilin içinde bir takım ön yargılar bulunmaktadır. Önyargılardan yola çıkarak bireyin değer oluşumunda büyük bir rol oynadığını söyleyebiliriz.

Aynı zamanda dil derinden etkili bir davranış örüntüsü ve bir takım değerler taşımaktadır. Düşünme tarzı, ilişkilerin sosyal değer ve formları kültürden kültüre değiştiği için, farklı bir kültüre girer. Birey bu tarzları anlamak ve değerlendirmekte güçlüklerle karşılaşır. Çünkü farklı ülkelerde değerlerin ölçüsü bilinmediği için insan onu anlamakta zorlanmaktadır.

Kültür, toplumdaki kişilerin ortaklaşa paylaştığı toplum kurumlarının bileşkesidir. Kültür tarihsel ve sosyal değişme süreci içinde oluşan bütün maddi ve manevi değerleri ile bunları kapsayarak gelecek kuşaklara iletmede kullanılan araçların tümüdür.

Değer bir şeye önem ya da kıymet vermektir ortaya çıkar. Kültürde bu önem ya da kıymet hem maddi hem de manevi olabilir. Aynı zamanda değerler bireyin her gün yaşadığı ve tecrübe ettiği hayatın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bireyin hayatına bir şekil vermekte yön değiştirmekte veya yol göstermektedir.

Kültürden kültüre değerler değişir. Fakat aynı zamanda bir kültürün içinde de farklı ve çok çeşitli değerler bulunmaktadır. Çünkü bir kültürün içinde çeşitli topluluklar, gruplar, alt gruplar, sınıflar vb. bulunarak herkesin sahip olduğu bazı öz değerleri vardır. Değerlerin bütünleştirici bir yapıya sahip olması toplumda olan farklılıkları bir arada kılar.

Örnek olarak dürüstlük, çalışkanlık, sevmek, âşık olmak, saygı göstermek, başarılı olmak vb. bu değerleri alabiliriz

Kültür değiştiğinde ya da değişme sürecinde bazı değerlerin de değiştiği görülmektedir ve değerler değişerek bireyler üzerinde etkili olan davranış kalıpları sunar. Çünkü değerlerin yapısı değişebilir ve esnektir. Değişim gerçekleşirken kültürün mevcut değerlerini de değiştirir. Ya da onun yanında yeni değerlerin ortaya çıkmasına sebep olur.

Her dönemde farklı değerler bulunmaktadır. Mesela Sanayi öncesi toplumlarda var olan en önemli değerleri ahlak, din, siyaset olarak sayabiliriz. Sanayi toplumunda değerler ise estetik, ekonomik, bilimsel vb. olarak sayılabilir. Sanayi sonrası toplumunda, bilgi tüketim, maddecilik vb. değerler ortaya çıkmıştır. Fakat bazı evrensel değerler vardır ki onlar değişmemiştir. Sadece içeriği toplumların dönüşümüyle birlikte yeni bir şekil almıştır. Burada örnek olarak güzellik değerlerini verebiliriz. Güzellik her zaman var olan bir değerdir. Fakat daha önce kadınların güzelliği onun bedeninin kilolu olmasıyla bağlantılıydı. Fakat modern toplumlarda estetiğe önem verilerek zayıflığa bir değer verilmiştir. Hatta güzellik artık ‘güzel ve sarışın Barbieler’le anlatılmaktadır. Kiloları fazla olmayanlar yani zayıf olanlar güzel görünmektedir ve estetik açıdan uygun bir fiziğe sahip oldukları görüşü vardır.

Aynı zamanda geleneksel kültürlerde ve modernizm’den çok etkilenmeyen kültürlerde “değerlere” daha fazla önem verilmektedir. Çünkü bireyin yeni ve farklı değerleri seçmesine benimsemesine pek imkân tanınmamaktadır. Birey toplumun (bulunduğu kültürünü) değerlerini kabul etmek ve sürdürmek zorundadır. Çünkü bu tür değerler hayatlarına hem anlam hem de önem veren değerlerdir. Başkalarına saygı gösterme, aileye değer verme, akrabalık ilişkilerinin devam etmesi, sevmek, nefret etme gibi.

Modernite ve küreselleşmeyle beraber yeni değerler ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin büyümesiyle beraber, toplumun ve değer ilişkilerini de yeni boyutlara ulaştırmıştır. Modernizm ve küreselleşme hemen hemen tüm toplumlarda büyük değişimler meydana getirmiştir. Çünkü toplumlar yeniden dönüşmüşlerdir. Bu değişimler değerlerin değişmesi, normların ve tutumların değişmesi ve zayıflaması, yeni bir yaşam tarzı oluşturma ve daha önce var olmayan değerlerin ön plana çıkartılmasıyla gerçekleşmektedir.

Küreselleşmeyi ve modernizmi aynı zamanda başlı başına değerler olarak değerlendirebiliriz.

Modernizmi başlatan birkaç yeni değerleri şu şekildedir: İş bölümü gelişerek yeni uzmanlaşmaları da beraberinde getirmiştir; teknik, teknoloji, iletişim, bilimsel vb. bilinç yaşamının her alanında yer almış; aileye yeni bir şekil getirmiş (geleneksel yapıdan çekirdek yapıya getiresi); insanları kolektif düşüncelerden çıkarıp, bireysel düşüncelere doğru götürmüş, yaşamın merkezini üretim ve tüketim ilişkisi yapmış; dünyada ki farklı kültürel yapılardan, tek tip kültüre doğru getirerek yeni değerlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Modernizmi daha iyi anlamak için küreselleşmeyi de ele almamız gerekir.

Küreselleşme sosyo, politik, ekonomik ve kültürel açıdan dünyada değişimlere ve dönüşümlere sebep olmuştur. Örnek olarak, kozmopolit yaşam tarzlarının gelişmesi, ulus devletin hâkimiyetinin gerilemesi, küresel siyasal hareketlerin yayılması, dünyanın uyduğu enformasyon sisteminin varlığının gelişmesi, küresel tüketim ve tüketimcilik kalıplarının ortaya çıkması (Marshall, 1999:449).

Aynı zamanda “küresellik” dünyayı tek (yani farklı toplumları ve kültürlerini kendiliğinden yeni bir şekil getirmektedir) bir yer olarak değerlendiriyor. Hatta sosyoloji literatüründe dünya bir ‘global köy’ olarak da adlandırılmaktadır. Bu da yeni bir bilincin oluşmasına doğru gitmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan buna bakarsak, tüketimin küreselleşmeyle bağlantısını kurabiliriz. Tüketim büyük markalarla, modayla, alışveriş merkezleriyle vb. bütün dünyada gerçekleşiyor. Örneğin, McDonalds birçok yerde bulunduğu için yemeklerde tek tipleşmenin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Modaysa, dünyada birçok toplumda aynı renkler giyilmesini tavsiye ediyor. Bu tavsiyeler bir bilincin oluşmasına ve tüketimin artmasına sebep olmaktadır.

Arnavut toplumu bu liberalleşme ve modernleşmeyi çok etkin bir şekilde yaşamaktadır. Çünkü diktatöryal bir sistemden, liberal bir sisteme geçmek, kültürün ve toplumun en temel yapılarının bile değişmesi demektir. Artık belirgin “değer” değişimleri yaşanmaktadır. Kolektif değerler önemini yitirerek, bireysellik ön plana çıkmaktadır. Bu zamana kadar tüketim değerleri diye bir şey tanınmıyordu. Çünkü bireyin aylık tüketeceği ihtiyaçlarının miktarına devlet karar veriyordu. Aynı zamanda özel sektör olmadığı için mal

kıtlığı yaşıyordu. Bu toplumun içinde ekonomik açıdan rekabet diye bir şeyden söz edilemezdi. Liberalleşmeyle beraber mal bolluğu ortaya çıkmıştır. Ve bireyler yeni değerlerle karşı karşıya kalmaya başlamış, yani yeni tüketim, rekabet, liberalleşme, özel mülkiyet vb değerleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Alış veriş merkezlerin açılmasıyla beraber tüketim değerleri birey için en önemli değerler olmaya başlamıştır. Reklâmlar ihtiyaç olmayan malları ihtiyaç haline getirerek tüketim değerlerinin artmasına sebep olmuştur.

Türk toplumunda ise tüketim değerleri daha erken başlanmıştır. Çünkü diktatöryal bir sistemin olmamasından liberalleşme daha erken gündeme gelmiştir ve tüketim değerleri önemli bir yer almaya başlamıştır. Fakat Arnavut toplumundan daha farklı bir değer sistemi gelişmiştir. Tüketim değerleri ne kadar çoğalsa da hem İslamiyeti yaşayanlar hem de yaşayamayanlar için ayrı bir yer tutmaktadır.

Türkiye'nin liberal ekonomisi, sosyo-kültürel açıdan bir açılıma sebep olmuştur. 1980'lerden sonra, bu açılım değişiklikleri getirmiştir, aynı zamanda ürün ve hizmetlerde de kıtlıktan bolluğa doğru gelişmeler yaşanmıştır. Ürün, imgeler birliği vb. ülkeler arasında ki sınırları kaldırarak kültürel çeşitlilik ortaya çıkarmış ve kültürel homojenlik küreselleşme sürecinin özünü oluşturmuştur.

Modernleşme ve küreselleşme evrensel kültürün aracı olan “tüketim kültürü”nü de üretmektedir ve Türkiye’de 1980’lerden sonra kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal yapılarda değişimler yaşanmaya başlanmıştır.

Tüketim kültürü ve tüketici kültürü modernizme özgü olan bir yaşam biçimini temsil etmektedir. Tüketim sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamı etkilemektedir. Çünkü artık sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamda yeni değerlerin oluşmasına sebep olmaktadır. Uluslararası pazarların, lüks eşya ve sanat eserleri ticaretinde artışın gerçekleşerek, yeni şehirli toplumsal sınıfların oluşmasına sebep olmuştur.

Aynı zamanda Türkiye’de toplumsal bölünme ve farklılaşmalara da yol açmıştır. Küreselleşme de bu dönemde çok önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü küreselleşme

kavramı insanların teknolojilerini, imgelerini ve fikirlerini giderek daha karmaşık hale getirmektedir. Artık küreselleşme “tek dünya” tipine doğru gitmeye niyetlenmiştir.

Bu yüzden toplumların dönüşümünde bir düzensizlik yaşanmıştır. Yeni ekonomik dinamiklerin sunduğu fırsat yapılarına ancak nüfusun küçük bir bölümünün dâhil olması, orta sınıf gelirlerinin eridiği, toplumsal hizmetlerin bozulduğu ve yoksullaşan göç dalgalarının kente geldiği bir dönemde, yamalı yaşam tarzlarına hizmet eden ürün ve hizmetlerin çoğalması ile birlikte, yeni toplumsal gelişmeler yaratmıştır (Kandiyoti, Saktanber, 2005, 16).

Hem Arnavut hem Türk toplumları için, tüketimin önemli bir unsuru da modadır. Türk toplumu, Arnavut toplumundan farklı olarak sadece bedenin meşrulaştırılmasıyla beraber gerçekleşmemiştir. Aynı zamanda çok önemli bir kitle de öne çıkartılarak yeni değerlerin oluşmasına sebep olunmuştur. Bu kitle dini yaşayanlardır. Yani “tesettür” giyimleri bir moda haline dönüşmektedir. Bu giyimler yeni değerler getirmektedir. Hem tesettürlüdür hem de moda uymaktadır.

Değerlerin değişimi kültür de büyük dönüşümler getirmiştir. Artık yeni değerlerin ortaya çıkmış ve kültürün uzun zamandır süren bazı değerleri önemini yitirmeye başlamıştır. Bu çalışmada sadece Türk ve Arnavut toplumu üzerinde durduk, fakat bu değişimler genelde tüm toplumlara yansımıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.KÜLTÜR

2.1- KÜLTÜR KAVRAMI, BAZI TANIMLAR VE TARTIŞMALAR

Kültürü her insanın karşı karşıya geldiği ve hepimizin içinde yaşadığı karmaşık gündelik bir hayat olarak değerlendirebiliriz. Her toplum, topluluk ve gruplarda farklı kültür özellikleri bulunmaktadır. Bir toplumun kültürünü o toplumu, toplum yapan bir sistem olarak değerlendirirsek yanlış olmaz. Yani o topluma belli bir kimlik giydirmektedir ve onu başka toplumlardan ayırtmaktadır.

Aynı zamanda kültür kesintisiz olarak değerlendirilirken aslında bu sürekli değişimlere uğrayan bir kesintisizliktir. Bu yüzden de kültür kavramının muğlak bir yapıya sahip olması tanımının yapılmasında güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Net bir kültür tanımının yapılamamasının güçlüğü kullanımdaki kültürün değişikliklerinden, karmaşıklığından ve zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Kültür kavramının üzerinde çok farklı tanımlar yapılmış olması, kültür kavramının aslında muğlak olan yapısını da gösterir.

Batı orijinli bir kelime olan “Kültür” İngiliz dilinin en karmaşık içeriğe sahip kelimelerindedir. İngiliz dilinde. Eagleton’a göre kültür etimolojik açıdan doğadan türemiş bir kavramdır (Eagleton; 2005: 9). Anlamlarından birisi ‘çiftçilik’; doğal gelişme eğilimidir; stok; finansal vb anlamlarını da taşımaktadır.

Kültür kelimesi Latince, tarımda gelişmeden, ikamet etmeye, topraktan, korumaya kadar birçok anlama gelen ‘colere’. ‘İkamet etme’ anlamı Latince colonus’tan gelir ve günümüzde ‘kolonyalizm’ biçiminde ulaşmıştır. Bunun yanında, modern çağlardaki kültür düşüncesinin, solan aşkınlık ve tanrısallığın yerini tutmaya başlamasına koşut olarak colere de önce Latince cultus olmuş, daha sonradan dini terim olan ‘kült’ (kult) haline gelmiştir (Eagleton; 2005: 9,10).

Bazen kültür terimi, bir yapı çözümü olduğu zaman kültür ve doğa arasında ki karşıtlığıyla ele alınıyor. Yani doğa kültürü üretir, kültür de doğayı değiştirir.

Kültür kelimesinin üzerinde çok farklı tanımlar yapılmıştır. Aşağıda bu tanımlamalara kısaca değinilmiştir. Günlük dilde, “kültür” genelde aydınların ve

entelektüellerin eserleri, müzik, resim, edebiyat, tiyatro, film literatürleri yani estetik olarak değerlendirilmektedir. Yani toplumun belli bir kesiminin, entelektüeller gibi “sanat ve estetik hayat”ları kültür olarak değerlendirebilir, bu bir toplumun kültürünü temsil ettiğini anlamına gelse de tam bir tanım değildir. Çünkü kültür her toplumda, her grupta ve her yerde var olan bir şeydir.

Kültürü sadece sanat açısından değerlendirirsek kültürün toplumsal yapıya olan diğer yönlerini eksik bırakmış oluruz. Kültür toplumun her döneminde, geçmişinde ve bugününde bulunmaktadır ve geleceğinde de olacaktır. Bireylerin davranışlarında, düşüncelerinde, normlarında ve değerlerinde, yaşam tercihlerinde, toplumun temellendiği genel unsurlar üzerinde, mimari yapılarda vb. bulunmaktadır. Toplumun içinde yaşayan bireyler kültürlü bireyler olarak değerlendirilir. Her insan bir kültür içerisinde doğar, kültür içinde büyür ve yine kültür içinde ölür. Yeni doğan bir insan bu kültürü hazır buluyor. Yani bulunduğu toplumun bir kültürü var ve yeni doğan insan bu kültürü hazır bulmaktadır. Bu yüzden de Bazı sosyologlara göre kültür bilinçsizce ve bazılarına göre ise bilinçli olarak kazanıldığını söylemektedirler. Eliot’a göre kültür aslında bilinçli olmasından çok bilinçsizdir. Kültür asla bütünüyle bilinçli olmaz-her zaman bizim bilicimizle ulaşabildiğimiz kültürden fazladır ve her zaman tasarılarımızın bilinçsiz zemini olduğundan tasarlanamaz...kültür bilinçliliğe kadar bütünüyle yeniden uyandırılmaz ve bütünüyle bilincine ulaştığımız kültür asla kültürün bütünü değildir (Eagleton; 2005: 134). Buna göre kültür hem bilinçli hem de bilinçsiz olarak kazanılmaktadır. Burada kültürü bir yaşam tarzı olarak da değerlendirebiliriz. Kültürün bir yaşama biçimi, düşünme biçimi, algılayış ve hissettirme biçimi bulunmaktadır. Çünkü her birey o toplumun dilini, dinini, geleneklerini, göreneklerini, adetlerini, örflerini vb öğrenmektedir ve hayatını bunlara göre şekillendirmektedir. Kazanılan değerlere göre de davranışlarda bulunmaktadır. Çok genel bir ifade ile kültür sosyal birey açısından öğrenilmiş ve yaşadığı toplumun manevi değerleri, davranışları, normlarının, törelerinin vb. olduğu bir yapıya sahiptir.

Toplum içinde yaşayan hiçbir birey kültürsüz olamaz. Hiçbir insan kültürsüz değildir çünkü her birey bir toplumdaki gelmektedir. Bir toplumda yaşamakta ve hayatını orada sürdürmektedir. Robinson Crouzo bile kültürsüz bir insan değildir. Çünkü onun bir yaşam tarzı vardı ve belli değerlere, normlara göre düşünüyor ve nihayetinde birtakım

davranışlarda bulunuyordu. Bundan yola çıkarak hiçbir birey kültürsüz olamaz, aynı zamanda kültürsüz bir topluluk, grup ya da toplumda olmaz.

Kültür kavramı, her bilim ve o bilim çalışanları tarafından farklı algılanabildiği için ortaya çok farklı tanımlar çıkmıştır. Herder, kültürden şu şekilde söz eder; bundan daha belirsiz bir sözcük, bütün uluslar ve dönemlere uygulanmasından daha aldatıcı bir şey yoktur” (Williams, 2005, 108). Gerçekten de kültür kelimesi çok zengin bir yapıya sahip olduğu için, ondan bahsettiğimiz zaman sadece onun içinde olan unsurlardan ancak bir kaçını ele alabiliriz. Hepsini alamadığımız için kültür sözcüğü tam olarak tanımlanmış olmayacaktır. E.B.Tylor’a göre kültür: bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, hukuku, adetleri ve bireyin toplumun bir üyesi olarak kazandığı diğer tüm yeti ve alışkanlıkları içeren karmaşık bütünü’dür (Eagleton;2005;46).

Gördüğümüz gibi Tylor kültür kavramını tanımlamakta güçlük çekmiştir. Başka bir sosyal bilimci Clifford Geertz’e bakarsak; kültür kavramı;’insanın tarz-ı hayatı olarak ifade, teknolojik ve maddi ürünleri de kapsayan kültür kavramının yerine, insan tecrübe ve ifadesinin anlamını yansıtan, umum olarak algılanıp, elde edilebilir olan sembolik biçimler tarifi ikame edilmiştir. Kültür inançları, sanatsal formları, seromonileri, dil, hikâye, masal ve günlük yaşam biçimlerini kapsayan sembolik araçların manası olarak inşa edilmiştir (Doğan; 2007: 50). Yani Geertz kültürü tarihi bir süreç olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda da sosyal bireylerinin hayatını biçimleştirerek bir öz bilinç oluşturmaktadır. Kültür her bireyin davranışlarını etkileyen ve yönlendiren bir yapıya sahiptir. Ayrıca Güvenç’ e göre, kültürü taşıyan toplum çevresi (sosyo), insan yavrusunun canlı bedenini (biyo) etkiler, davranışlarımızın programını kişinin kendisi (ruh/psiko) oluşturur (Güvenç; 2002: 17).

Alver’e göre geçirmiş olduğu dönüşümle birlikte kültür kavramı, üç geniş kullanım kategorisine sahip olmuştur:

1. Zihinsel, manevi ve estetik gelişime ilişkin genel bir süreci anlatan bağımsız ve soyut ad.
2. Gerek bir halkın, dönemin, grubun gerekse genel olarak insanlığın belli bir yaşama biçimin anlatan bağımsız ad.

3. Entelektüel ve özellikle sanatsal etkinliğin ürünleri ve uygulamalarını anlatan bağımsız ve soyut bir ad (Alver; 2007:131).

Kültürle ilgili, Vico, Kant, Durkheim, Weber, Simmel, Sokorin, Elias, Bourdieu, Baudrillard, Dahrendof, Habermas vb. çalışmışlar. Tüm bu sosyal bilimcilerin kültürü farklı bir boyutta ele almaları kültürün zenginliğinin göstergesidir.

Max Weber; kültürü, insanın duruş noktasından, dünya olaylarının sınırsızlığı içinde düşünülen sonlu kesiti duyu ve anlama bağlamaktadır. Bu ise kültürel olguları ele alırken soyut olanı da hesaba katmayı gerektirir (Köktürk; 2007: 18).

Mathew Arnold'a göre, kültür hem mutlak bir tanımlama hem ideal, hem de bu sonuca ulaşmaya çalışan tamamlanmamış bir süreçtir (Eagleton; 2005: 29). Kültür hem sosyal bir süreç hem de sosyal sürecin düzenleyicisidir. Çünkü bir arada yaşayan insanların değerlerini, tutumlarını, davranışlarını, kurallarını, normlarını, adetlerini, törelerini, gelenek – göreneklerini, ritüellerini vb. oluşturmaktadır, düzenini ve devamını sağlamaktadır. Bütün kültürler çocuk yetiştirme, eğitim, refah, iletişim, karşılıklı destek gibi pratikleri içermektedir. Aksi takdirde, kendilerini yeniden üretemezler ve bunun sonucunda daha pek çok şeyin yanı sıra istismar edici uygulamalar da geliştiremezler. Bu yüzden kültürü kendisini bir sosyal süreç olarak devam ettirir hem de bunu yapmak için kendisini dönüştürebilecek güçleri besler. Her zaman aktif yapıya sahip olan kültür, aynı zamanda yapısı itibarıyla da açık uçludur. Bu her zaman etkilenebilir ve yapıyı değiştirebilir ve hiçbir zaman tam bir bütün ya da kesin bir kalıp gibi göremeyiz.

Güvenç ise; Murdock'tan etkilenecek kültürü, öğrenilen, dilde saklanıp korunan, eğitimle yeni kuşaklara aktarılıp aşılana bir muhteva olarak değerlendirip onu altı başlık altında toplamaktadır:

1. Kültür içgüdüsel ya da katılımsal değil, her bireyin doğduktan sonra, yaşayarak kazandığı, öğrendiği bilgi, davranış ve alışkanlıklardır.
2. İnsan öğrendiklerini yavrusuna aktarabilen tek canlıdır. Onun biricikliği kuşkusuz dil öğrenme yeteneğinden gelir. Bu anlamda, ilk yaradılışa kadar uzanan kültürün, tarihi ve sürekli bir varlık alanı olduğu söylenir.

3. Kültürün  ğrettikleri yalnız zaman boyutunda sürekli değil, fakat aynı zamanda, toplumsal, yani mek na göredir. Toplumdan topluma değişir. Bir toplumun sahip olduğu, yarattığı, paylaştığı tüm alışkanlıklar o toplumun kültürüdür. Kültür toplumsal olduğuna göre, geleceği (kaderi) topluma bağlıdır.
4. Kültür ne kadar, ideal kural, davranış ve değerlerden oluşursa da, bireysel tutum ve davranışlar, büyük  l de ideallerden ayrılır.
5. Kültür, biyolojik (yaşamsal) ve toplumsal ihtiyaçları karşılayıcı, yani işlevseldir.
6. Hemen her kültürün öğeleri, uyum ve doyum sürecinin sonucu olarak bütünleşmek, ya da öyle görünmek eğilimindedir.
7. Kültür bütünlük ve idealdir. Bütünleşme yerini hemen ayrışmaya, çatışmaya bırakır.
8. Kültürün bir bütünlük ya da sistem olduğu sık sık yenilenir. Ancak, sistemi tanımlamak zor olduğu gibi, kültürün de tam bir sistem olmadığını savunmak belki daha kolaydır. Kültürün varlığı tümüyle maddi veya gözlemlenebilir bir olgu veya nesnel bir varlık değildir. Öyleyse, kültür kavramı, hayatla ilgili soyut bir kavramdır. Bu kavram bir coğrafya haritası gibidir. Yeryüzü öğelerini ve engebelerini simgeleyen harita nasıl bir soyutlama ise kültür kavramı da soyutlamadır. Kültürel kurum, kavram ve süreçler gerçekliğin adları yakınları ve soyutlamalarıdır (Güvenç; 2002: 55–56).

Gördüğümüz gibi kültür insanın ürünüdür, doğada hazır olarak bulunmamaktadır. Ama işin ilginç olanı ki kültür de insanı Őekillendirir ve bir kimlik giydirenir. Bu yüzden rahatlıkla diyebiliriz ki bir toplumu ya da bir toplumda yaşayan bireylerin yaşayışlarını, davranışlarını, değerlerini vb. tanımak için ilk önce onun kültürünü tanımamız gerekir- ‘Kültür, insani bir eylem alanıdır. İnsan etkinliğinin insan eyleminin sonucundan başka bir Şey değildir’(Bauman,1998;159).

Akına göre de kültür, toplumsal üretim sisteminin temeli ve aynı zamanda bu üretim sisteminin ürünlerini, pratiklerini de içeren bir toplumsal gerçeklik olarak, s reki yeniden üretilmek, genel toplumsal değişme bağlı olarak değişmektir (Akın; 2007: 93).

Kültür bir süreklilik sağlamaktadır ve aynı zamanda korumaktadır, ama bunu insanlar aracılığıyla bütün toplumsal ilişkileri sağlayarak gerçekleştirmektedir.

Üzerinde yaşadığımız dünya'ya şöyle bir bakılırsa, çevremizdeki şeylerin, nesnelerin canlı ve cansız olarak iki büyük gruba/alana/âleme yayıldığı görülür (Güvenç; 2002: 16). Kültür toplumun bir aynasıdır. Kültür, toplumlar arasındaki ortak değerleri de taşıyabilir. Fakat genelde toplumdan topluma değişmektedir.

Kültür, bir toplumun gerçeğini, varlığını ve nasıllığını göstermektedir. İnsanların, insan yaşamının, edimlerinin ve ilişkilerinin anlamı ve önemi hakkında oluşturdukları, inanç veya görüşler, bireysel ve toplu yaşamlarını yapılandırıp düzenlemede kullandıkları adetleri biçimlendirir (Parekh;2002: 184).

Kültür, toplumun yönlendirici sistemidir. Çünkü kültür içinde aynı zamanda adet, görenek, gelenek, inanç ve değer sistemi içermektedir. Bir toplumun üyelerinin o toplumdaki adetlere uymasının sebebi de, bu adetlerin kültürel anlamlarını ve onları meşrulaştırma inançları, paylaşması, onlara uymamasının toplumsal sonuçlarından kalkması veya her ikisi de olabilir (Parekh; 2002: 185). Yani toplum ve kültür arasında çok sıkı ve karşılıklı ilişkiler bulunmaktadır. Toplumda bulunan topluluklar ya da gruplar arasındaki var olan ilişkiler, kültürden kaynaklanmaktadır. Çünkü kültürün işlevi bunlar arasında sıkı bir ilişki kurmaktır ve aynı zamanda toplumları bütünleştirme işlevini de gerçekleştirmektedir.

Genelde kültür, toplumların tarihlerinden devralınan maddi ve manevi mirasların toplamı olarak tanımlanılmıştır. Maddi mirastan bahsettiğimiz zaman mimari yapılar, aletler, teknoloji, sanat eserleri vs. kastedilir. Manevi miraslar ise, fikir ve düşünce sistemleri, değerler inanç, örf, adet, gelenek, görenekler, töreler, toplumun anlayışı, normlar vb. kastedilir (Doğan; 2000: 312). Bu tanımı yanlış bir tanım olarak değerlendirirsek, sosyolojik açıdan yanlış yapmış oluruz. Çünkü gerçekten toplumdaki kültürlerin de maddi ve manevi mirasları bulunmaktadır. Fakat bu tanımın bu kadar kapsamlı ve kısa olması kültür tanımının çok net olmamasına sebep olmaktadır. Çünkü kültürün bu kadar kesin bir ayrımını (maddi, manevi) yapmak pek mümkün olamaz. Bütün maddi yapıların arkasında mutlaka manevi değerler bulunmaktadır, aynı zamanda manevi mirasların yanında maddi miras da bulunuyor. Modern toplumlarda, televizyonu, bilgisayarını, telefonu vb. nereye

koyabiliriz ki? Maddi mi yoksa manevi mirasa mı? İkisi de çünkü nesne olarak maddi mirasta yer almaktadırlar. Fakat bize yeni değerler ve yeni bir dünya algılayışı kazandırdığı için manevi miras olarak da değerlendirebiliriz. Bunun yanında alışveriş merkezlerini de ele almak istiyorum. Mimari açıdan yeni bir eser olarak modern toplumlarda yer almaya başlamıştır. Mimari eser oldukları için maddi miras'ta yer almaktadır. Fakat bu yeni yapıtlar bize bir takım yeni değerler getirmektedir. Bu değerler modern toplumlar için manevi mirastırlar. Bu yüzden bir kültürü maddi ve manevi miraslar olarak ayırt etmekle sosyolojik açıdan pek mümkün olmamaktadır.

2.1.1-Bir yaşam tarzı olarak kültür

Williams'a göre kültürün üç geniş etkin kullanım kategorisini değerlendirmemiz gerekir.

1. 18. yy' dan itibaren zihinsel, manevi ve estetik gelişimine ilişkin genel bir süreci anlatan bağımsız ve soyut bir ad.
2. İster özgül ister genel bir biçimde kullanılsın, gerek bir halkın, dönemin, grubun gerekse genel olarak insanlığın belli bir yaşama biçimini anlatan bağımsız bir ad.
3. Entelektüel ve özellikle sanatsal etkinliğin ürünlerin ve uygulama alanını anlatan bağımsız ve soyut bir ad (Williams, 2005, 106).

Williams bize kültürü bir toplumun özgül yaşam tarzı olarak sundu. Bunun yanında estetik açıdan da kültürü entelektüellerin uygulamaları olarak değerlendirdi. Kültür bir toplumun yaşam tarzı'dır. Çünkü bir toplumun yaşamı belli çizgilerin içinde gerçekleşir. Yaşam tarzı, bir toplumun, bir topluluğun ya da bir grubun değerleri, tutumları, gelenekleri, görenekleri, töreleri, düşünme ve algılayış biçimi, ortakça yapılan davranışları vb. içermektedir.

Kültür bütün bunları içermektedir. Bu yüzden kültürü bir yaşam tarzı olarak değerlendirebiliriz. Aynı zamanda kültür, bir toplumun yapma, duyma, düşünme biçimlerini içermektedir. Toplum bütünleştiricidir ve aynı zamanda onun varlığını güzel ve uyumlu bir şekilde devam ettirmektedir. Yani, Kültür özgül bir grubun, topluluğun ya da

toplumun yaşam tarzını oluşturan değerler, adetler, inançlar ve davranışlar olarak da tanımlanabilir.

Yaşam biçimleri kültürel yapılara bağlı olmakla birlikte, her biri bir biçim, bir tavır ve bir grupta ait bazı eşyaları, yerleri ve zamanları kullanım şeklidir. Ama o grubun toplumsal deneyimlerinin bütünü değildir. Yaşam biçimleri, özel bağlamlarda anlam kazanan uygulama ve davranış dizileridir (Chaney; 1996: 15). Tüm toplumların kendilerine özgü bir yaşama biçimleri vardır. Bu yaşama biçimi aynı zamanda dünyayı algılamak bakımından da o toplumu diğerlerinden ayırır. İşte toplumların kendilerine özgü bir yaşam biçimlerini işlevleri gerçekleştirmede kültür şekillenme süreçleridir (Tarım, 2003, 13).

Kültür toplumun, topluluk ya da bir grubun yaşamının tümünü kapsamaktadır, çünkü toplumu etkileyerek insanların nasıl yaşayacaklarını format halinde sunmaktadır. Bunu tüketim, toplumu anlatarak da anlayabiliriz. Modern toplumda tüketim değerleri artmaktadır. Kültür bu değerlerden toplumu etkilemektedir. Çünkü neyi ne şekilde üreteceklerini etkilemektedir. Yani bir toplumu tanımak için kültürünü tanımamız gerekmektedir.

Modern toplumlarda yeni oluşan kültür, yeni bir yaşam tarzı, düşünce biçimi, yeni değerlerin, normların ve tutumların vb. oluşmasına sebep olmaktadır.

2.1.2-Kültür uygarlık mıdır?

Edward Tylor'ın 1871'de yapmış olduğu kültür çalışmaları, kültürün bilgi, inanç, sanat, ahlak ve gelenek olarak öğrenilmiş yapıyı gösterdiği şeklindeki tanıma dayanmaktadır. Bu tanım kültür ile uygarlığın bir ve aynı şey olduğu görüşünü içerir. Fakat bu denklem, İngilizce ve Fransızca da mümkün olmakla birlikte, Almanca'daki sembollerini ve değerleri anlatan kültür ve toplumun örgütlenmesiyle ilgili olan uygarlık (Civilization) ayrımına ters düşecektir (Marshall, 1999, 442).

Yani daha önce uygarlık ve kültür kavramlarının arasında bir ayrım olmadığı düşünülmüyordu. Çünkü kültür sadece estetik açıdan ele alınırdı.

Güvenç kültür sözcüğünün dört ayrı anlamda kullanıldığını savunmaktadır.

1. Bilim alanındaki kültür, uygarlıktır.
2. Beşeri alandaki kültür; eğitim sürecinin ürünüdür.
3. Estetik alanında kültür güzel sanatlardır.
4. Maddi ve biyolojik alanda kültürün üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmediir.

Fakat Güvenç ne kadar bilim alanında kültürü bir “uygarlık” olarak değerlendirirse de, sosyolojik açıdan çok doğru olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü sosyolojide uygarlık ve kültür arasında sıkı ilişkiler olsada, aynı olduklarını söylemek doğru olmamaktadır. Güvenç, kültürün, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlık olduğunu savunmaktadır. Fakat bu çalışmada kültür tarihin birikimi olarak ileride daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Uygarlığın en temel unsurunun kültür olduğunu da söyleyebiliriz. Kültürün uygarlıkla aynı olduğu eleştirilmektedir. Kültür bir hayat biçimidir. Çünkü toplumu “yönlendirerek” bir hayat biçimi oluşturmaktadır. Gelenek, görenek, adetler, örfler, töreler, değerler vb. varlığını bir bütün halinde sürdürmektedir kültürde. Yani kültürde bir birlik söz konusudur. Aynı zamanda kültürün bütünleştirici işlevini de görmekteyiz. Kültür toplumun, topluluğun, grubun vb. davranışlarını yönlendirmektedir. Bunu da değerleri kullanarak gerçekleştirmektedir. Bunun için bir toplumda var olan değerler, ortak davranışlar, düşünceler vb. bir uyum içerisindedir. Aynı zamanda insanların yaşam koşullarına ve kurallarına uyum göstermektedir. Bu uyum bir bütünlükten yani kültürden gelmektedir.

2.1.3-Sosyal etkileşimin ürünü olan kültür

Kültür sosyal etkileşimin ürünüdür. Sosyal etkileşim bireyin sosyalleşme süreciyle beraber başlamaktadır. Aynı zamanda gruplar, topluluklar ve toplumlar arasında bir sosyal etkileşim bulunmaktadır. Sosyal etkileşimin etkisinde kalarak bireylerde belli bir düşünce ve algılayış sistemi oluşmaktadır. Mesela Müslüman olan bir toplumda yaşayanlarla, Hıristiyan bir toplumda yaşayanların arasında düşünme ve algılayış tarzları çok farklıdır. Fakat Batı Avrupa’daki toplumlarda büyüyen bireylerin Uzak Doğuda ülkelerinde yaşayan bireylerden, düşünce ve algılayışlarının çok farklı olduklarını söyleyebiliriz.

Kültür sistemin içinde çok önemli bir unsur da semboldür. Bazen kültürün kendisi de bir sembol olarak değerlendirilebilir. Burada önemli bir örnek dil olabilir. Dil bir sembol sistemi içermektedir ve bir kültür için en önemli unsur olarak değerlendirilebilir. Gördüğümüz gibi kültür çok işlevli bir yapıya sahiptir. Teknik, ekonomik, estetik, bilim, devlet, yönetim yaşayış biçimi (değerler, normlar, gelenek vb.) sembolleri, insanın oluşturduğu ve meydana getirdiği her şey yer almaktadır kültürde.

Doğa insanlara kültürü sunmamaktadır. Kültür tamamen insanın bir ürünü ve kültürün tarihini incelersek, insanlığın varlığından beri var olduğunu görürüz. Çünkü her zaman bir grupta ya da bir toplulukta ortak değerler, davranışlar, ortak iletişim kuracak bir dil, ortak yemek yeme tarzı, uyma tarzı vb. bulunmaktadır. Bütün bunlar bir kültür oluşturur. Bu yüzden kültürün tarihinin insanlığın tarihine dayandığını söylemek de yanlış olmaz.

Toplumda yeni doğan bir birey, o toplumun kültüründe hemen yer almaktadır. Çünkü kültürü öğrenmeye aileden başlamaktadır. Bireyin sosyal bir varlık olarak geçirmesi gereken önemli bir süreç de sosyalleşme sürecidir. Sosyalleşme süreci aile içinde başlamaktadır ve daha sonra daha büyük gruplarda ve topluluklarda devam etmektedir.

Kültür, belirli bir toplumun üyelerinin doğada bulabileceklerinden daha fazla doyum sağlayabilmeleri için başardığı tüm maddi ve davranışsal düzenlemelerin örüntüsüdür, toplumun üyesi olarak, insanın geliştirdiği tüm bilgi, inanç, sanat, ahlak, adet, yetenek ve alışkanlıklarda toplumsal kurumları kapsar (Kağıtçıbaşı; 2004:359).

Bu yüzden de kültürün bir nesilden başka bir nesile aktarılması sosyalleşme sürecinin en önemli görevidir. Sosyalleşme çok karışık bir süreç olarak değerlendirilebilir çünkü insan doğumdan beri bir takım olaylarla (sosyo-ekonomik-kültürel) karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumda da bir takım adet, görenek, değerler, töreler, yasalarla vb. karşılaşır ve onları öğrenir.

Kağıtçıbaşı' ya göre sosyalizasyon insanoğlunun, toplumun bir üyesi haline gelmesidir. Yani ailesinin, akrabalarının ve komşuluk çevresinin, kent ve köyünün ve nihayet ulusun bir parçası olduğunu öğrenmesidir (Kağıtçıbaşı, 2004, 244).

Bu yüzden topluma yeni gelen birey, etrafındakilerden etkileşim içinde kalacak ve benzer davranış tarzı, davranışlar, tutumlar, normlarla vb. onlar gibi hareket edecektir ve böylece çevrenin birey üzerinde çok büyük bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Bundan yola çıkarak kültür öğrenilir ve öğretilir sonucuna varabiliriz. Bireyin hayatı boyunca devam etmektedir kültürün öğrenmesi ve öğretilmesi. Kültürün öğretilmesi, değerlerinin, normlarının vb. yeni kuşaklara aktarılması için ilk başta aile büyük bir rol oynamaktadır. Bu yüzden kültürün en önemli aktarıcısı aile olarak değerlendirilir. Kültür bireylerin hayatı boyunca kişiliklerini biçimlendirmektedir. Çünkü belki bir bakış açısı aktararak, kişiliğini etkiler. Aynı zamanda toplumun, topluluğun ya da grubun içindeki insan edinmeleri ve ilişkileri etkileyerek anlam yüklenmektedir. Bu ilişkilerin içinde belli anlamları, normları, değerleri ve tutumları aktarmaktadır. Aynı zamanda kültür bireye belirli düşünceleri, duygu, alışkanlıkları, huy özellikleri, yasakları, tabuları, önyargıları, müzikleri, damakları, giyimleri, sanatlarını vb. aktarmaktadır. Sosyalizasyon sürecinde bütün bu aktarmalar bazen “geleneksel” yani bilinç dışı da olmaktadır. Bilinç dışında aktarılarak, derin bir etki bırakarak, bireyin kişiliğinin önemli ve ayrılmaz bir parçası haline gelir. Bu yüzden bazen bireyler bu aktarımların ve köklerin farkına varamazlar.

Başka bir kültürle karşı karşıya gelirken, ya da yeni bir kültürle tanışırken bu aktarmaların farkına varmaya başlamaktadır. Bunu daha çok düşünme tarzında mesela şakalarda, değerlerde, normlarda ve tutumlarda görebiliyoruz. Kültür sadece bireyin kişiliğini etkilemekle kalmamaktadır, aynı şekilde ona bir “kimlik” kazandırmaktadır. Bu kimlik, belli bir grubun, topluluğun ya da toplumun bireyi olduğunu gösterir ve kişi onunla özdeşleşmektedir. Çünkü kültür toplumdaki birey ve grupların birbirlerine karşı tutum ve davranışlarını karşılıklı etkileyen en önemli faktördür.

Balı’ ya göre aileye bakış, cinsiyete ilişkin değer yargıları, doğumdan ölüme varıncaya kadar pek çok olay karşısında tavır alırlar, kutlamalar, yeme, içme, yıkanma, giyim, kuşam tarzları barınma alışkanlıkları, insanlar arası ilişkin tavır ve davranışlar kültür tarafından belirlenmektedir (Balı, 2001, 198). Bu yüzden kültür bir denetim sistemi olarak değerlendirilebilir. Çünkü belirli davranış veya yaşam biçimlerini onaylar ya da reddeder. İnsan ilişkilerini ve edimlerini düzenleyen kuralları ve normları koymaktadır. Bunlara uygun olarak bir denetim sistemi oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Birey sosyalizasyon süreciyle beraber kültürü öğrenmektedir. İlk başta kültürün aktardığı her şeyi kabul etmektedir. Fakat daha sonra yani kişiliği oluştuktan sonra kültür ona bazı haklar tanımaktadır. Bir sosyal aktarıcı olarak birey, kültürün bazı unsurlarını reddedebilir ve değiştirmeye hakkı da olabilir. Yani kültür dinamik bir yapıya sahip olduğu için, toplumun içinden gelen değişmelere açıktır. Aynı zamanda başka toplumlardan, yani dışardan gelen değişmeleri ve başka toplumlardan da etkilenerek var olan yapıyı değiştirmektedir.

Kültürler arasında etkileşim bulunmaktadır. Bu yüzden de kültürler arası alış-veriş unsurları bulunmaktadır. Bu alış verişler, kültürün dinamik yapısını göstermektedir. Burada kısa bir şekilde kültür ve kavramı üzerinde durulmaya çalışıldı.

2.2-KÜLTÜRÜN ANA BİLEŞENLERİ

Daha önceki bölümde bahsedildiği gibi kültürün yapısı hem çok zengin hem de çok karışıktır. Parekh kültürü, karmaşık ve sistemsiz bir bütün olarak değerlendirmektedir (Parekh, 2002, 105). Kültür gerçekten çok karmaşık bir yapıya sahiptir, çünkü kültürün içinde çok farklı unsurlar yer almaktadır. Fakat sistemsiz bir bütün olarak da değerlendiremeyiz.

Her kültür içinde çeşitlilik vardır. Kültür sisteminde gelenek, görenek, adetler, örfler, değerler, normlar, tutumlar, ahlak, belli bir bilinç, belli davranışlar, belli yemek, yatmak, yaşamak vb. biçimi vb. bulunmaktadır. Bunun yanında bir toplumun içinde birçok çeşitli topluluklar, büyük ve küçük gruplar da yer almaktadır. Bunlar sosyoloji literatüründe alt gruplar ya da alt kültürler olarak değerlendirilmektedir.

Toplumun kültürü aynı zamanda atasözlerinde, simgelerine, şakalarına, beden diline, dile (iletişim biçimlerinde) törelerine, geleneklerine, örflerine, adetlerine vb. yansımaktadır. İnsan yaşamını biçimlendirip düzenlemekle ilgilenen kültür, kişinin, nasıl, nerede, ne zaman ve kiminle yemek yediği, arkadaşlık ettiği, sevdiği, nasıl yas tuttuğu, aileye, çocuklara, eşine, komşularına, yabancılara nasıl davrandığı gibi temel edinmeleri ve ilişkileri yönetme kuralları ve normlar ve değerleri de içermektedir (Parekh, 2002, 106).

Yukarıda gördüğümüz gibi kültür çok zengin bir yapıya sahiptir. Onun içeriği çok karışıktır. Bu yüzden bütün kültürün içeriğinden bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Değerler kültürün çok önemli bir unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada “değerler” kültürün sadece çok önemli bir parçası olarak değil, aynı zamanda gençlerin taşıdığı kültür öğeleri ve değerleri ele alınmaktadır.

Burada kısa bir şekilde ahlak üzerinde durulacaktır. **Ahlak**, sosyoloji, felsefe ve psikoloji vb. bilimler tarafından en çok tartışılan konulardan biri olarak değerlendirilmektedir. Ahlak her kültürün içinde bulunur, toplumun, toplulukların ve grupların kaçınılmaz bir değeri olarak değerlendirilebiliriz.

Ahlak ne tür yaşamın yaşamaya değer olduğuna, hangi edimlerin yapılması gerektiğine ve hangi tür insan ilişkilerinin geliştirmeye layık olduğuna, ilişkindir (Parekh, 2002, 106). Değerlerin kriterlerini getirmektedir ahlak. Bu değer kriterleri bir anlam sistemi içinde yeni bir kültür içinde yer almaktadır. Her ahlak sistemi geniş bir kültürün içinde onunla beslenmektedir. Kültür değişikliklere uğrarsa, o zaman ahlak sistemi de değişebilir. Kültürün içinde bu yüzden ahlak çok önemli bir yer almaktadır.

Değerleri daha iyi anlamak için kültürün içinde bulunan birkaç topluluk örnek verilmeye çalışılacaktır. Bir kültürün içinde bulunan alt kültürleri tanımak bu kültürü daha iyi tanımaya yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda Türk Kültüründe gözlem yaptığım kadarıyla, çok çeşitli alt kültürlerden oluştuğunu söyleyebilirim. Ve bunun kökeni çok eski bir tarihe dayanmaktadır.

Alt kültürler, kültüre katkılarda mı bulunmaktadır, yoksa kendi başına bir tür kültürü üretmek istediklerinde mi varlığını sürdürüyorlar? Alt kültürler daha geniş nitelikteki “kültürden” ayrıdır. Yalnız o kültürün sembolleri, değerleri ve inançlarını ödünç alırlar (ve genellikle çarpıtır, abartır veya tersine çevirirler (Marshall, 1999, 17).

Fakat alt kültür denildiğinde belli bir sosyal sınıfı, belli bir meslek grubu, ya da bir etnik grubun üyelerinden oluşarak yeni bir alt kültürel yapı oluşturmaktadırlar. Alt kültürler genelde kültüre karşı olumsuz bir yapı oluşturuyor gibi değerlendirilmektedir. Fakat bu çalışmada onu olumsuz bir yapı olarak ele almayacağız. Alt kültürler, kültürün içinde yer

olarak bu kültürün zenginliğini ve heterojenliğini artırmaktadır. Kendi başında bir değer, norm, davranış tutumlar vb. sistemi yaratmaktadır. “Büyük” kültüre, yani yaşadıkları toplumun kültürüne ne kadar karşı çıkarsa çıksın, mutlaka ondan etkilenecek varlığını sürdürmektedir. Kendi başında bir değer sistemi yaratabilirler. Fakat hiçbir zaman tamamen var olan kültüründen kopmaları söz konusu olamaz. Çünkü en azından alış veriş yaparak o değerleri kurabilmektedir.

Alt kültürler aynı zamanda toplumun var olan kültürüne karşı bir direnç kazandırır. Çünkü “öteki” duygusunu oluşturarak, kültürün içeriğini daha anlamlı ve istikrarlı olarak koruyabilir. Alt kültürler, kültürel topluluklar olarak değerlendirilebilir. Kültürel topluluklar birçok türden olabilir;

- 1) Bazılarında kültürden başka hiçbir özellik yoktur.
- 2) Bazılarında sadece dinler ortaktır.
- 3) Bazıları da ayrı etnik gruptan gelir (Parekh, 2002, 150).

Etnik gruplar da bir alt kültürü oluşturabilirler. Bunların kültürü, bulunduğu toplumun kültürüne yeni katkılarda bulunabilir ve etkileşim içinde kalabilirler. Aynı zamanda kültür alış verişi de gerçekleşebilmektedir. Bu yüzden alt kültürler, daha önceki çalışmalardan farklı olarak ele alınmaktadır. Yani toplumun ve kültürün heterojenliğini artırarak, daha zengin bir kültüre sebep olmaktadır.

Kültür içerisinde, en çok dikkati çeken din ve dil unsurlarıdır. Çünkü bu unsurların gerçekten o toplumun kültürüyle iç içe olduğunu söyleyebiliriz. **Din** bütün kültürlerde önemli bir rol oynamaktadır. Yani farklı kültürlerde din, farklı roller oynar. Kültür insan edimleri ve ilişkilerinin anlam ve önemiyle ilgili olduğu ve bu aynı zamanda dinin en önemli konulardan biri olduğu için, arasında (kültür-din) çok yakın bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

Din her toplumda önemli bir rol oynamaktadır. Komünizm yaşayan toplumlarda da, Arnavut toplumu gibi, din büyük bir rol oynamaktadır. Çünkü komünizmi yaşayan toplumlar “dinsiz” toplum olarak yaşamaktaydılar. Fakat bu dinsizlik de bir “din”

kavramının ve dinin kendisine karşı çıkararak yeni bir dinsizlik düşüncesi oluşturmaktadır. Gördüğümüz gibi, “dinsiz” toplumlarda bile, din çok önemli bir rol oynamaktadır.

Kültür dinden, dinde kültürden farklı seviyelerde etkilenmektedir. Din, bir kültürün inanç ve adet sistemini biçimlendirir, bireylerin veya toplulukların dinleri değişince düşünce ve yaşam biçimlerinde büyük değişiklikler olmasının nedeni budur. Kültür ise dinin nasıl yorumlandığını, ayinlerin nasıl yapıldığını, toplum yaşamında dine verilen yeri vb. etkilemektedir (Parekh, 2002, 200).

Batı Hıristiyan kültür, Doğu Müslüman kültürü ve Uzak doğu Budist kültüründen bahsederek içinde hem kültür hem din ilişkilerini açık bir şekilde görebiliriz. Bu toplumların hiç birinin ortak bir dini olmadığı için, kültürlerin de birbirinden farklı olduklarını söyleyebiliriz. Aynı zamanda da bu toplumlarda bulunan değer sistemlerinin birbirinden çok farklı olduğunu söyleyebiliriz.

Dil’den de kısaca bahsedecek olursak;“dil” kültürün içinde çok önemli bir yere sahiptir. Dil bir sembol sistemidir. Bu sembol sistemi dili öğrenerek ancak anlaşılabilir. Dil kültürün küçük ama önemli bir aynasıdır. Farklı bir kültürü tanımak istediğimiz zaman mutlaka onun dilini öğrenerek başlarız ilkin. Çünkü dil toplumun kolektif bilincini oluşturmaktadır. Aynı zamanda kolektif bilincinin nesnel alanı “kendine göre” tanımlamanın sembolleridir. Dil kolektif bir ciddiyeti temelde sağlamaktadır.

Aynı zamanda bir toplumu farklı toplumlardan ayıran en önemli unsur dildir. Dil, ön yargıları, yargıları ve değerleri içermektedir. Bu önyargılar ise dünyaya bakış açısını yönlendirmektedir. Biz dili kullanarak düşünmekteyiz. Dille düşündüğümüz için de, kültür bilincimizden ayrılmaz bir parça olmaktadır.

Dil insanı yönlendirir. Bu yönlendirme dil, kültür etkileşimiyle olmaktadır. Farklı bir kültürü anlamak için dil çok önemlidir. Çünkü düşünce tarzı, şakalar, ciddi konuşmalar, davranışlar vb. kültürün temeli ele alınarak ancak dilin getirdiği anlamdan anlaşılabilir. Kültürün içinde bulunan birkaç unsur bu bölümde kısaca anlatılmaya çalışılmıştır.

2.3- KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ

Kültür her toplumda farklı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Hatta her döneme göre kültür de değişmektedir. Kültür dinamik bir yapıya sahip olduğu için sık sık değişmelere uğramaktadır. Kültür her zaman değişerek yeni şekiller almış, fakat hiçbir zaman kendi varlığını tam olarak değiştirememiştir.

Daha önceki toplumlar geleneksel olarak değerlendirilir sosyoloji literatürde, çünkü geleneklere, örfelere, adetler vb bağlı kalmaktadır. Fakat teknolojinin gelişmesiyle beraber kültürler yeni gelişmelerle karşılaşmıştır. Kapitalizmin yükselişiyle beraber modern kültür ortaya çıkar. Modern kültürün içinde çeşitli kültürler bulunmaktadır. Popüler kültür, kitle kültürü, tüketim kültür vb. varlığını sürdürmektedir. Modern kültür yeni bir zihniyet getirerek, kültürün yapısına belirgin değişiklikler oluşturmaktadır. Aynı zamanda varlığını geleneksel kültüre karşı alternatif olarak geliştirmeye başladı.

Kültürün içinde, kültürleşme, kültürel yayılma, kültürsüzleşme, alt kültürler, popüler kültürler modern kültürler, milli kültürler. Kültürel yozlaşma, kitle kültürü, halk kültürü, yüksek kültür, kültürel asimilasyonlar, kültür yabancılaşması vb. bulunmaktadır.

Neden sadece milli kültür ve modern kültür? Milli kültür sadece bir toplumun ya da bir milletin kültürü olarak değerlendirilmektedir. Milli kültür bir toplumun sınırlarının içinde gerçekleşmekte ve varlığını sürdürmektedir. O başlı başına bir toplumun kültürü olarak değerlendirilemez; fakat etkileşim altında kalabilir. Bu çalışma iki kültürü karşılaştıran bir çalışmadır. Burada hem Türk hem de Arnavut kültürü ele alındığı için milli kültürden de bahsedilmesi gerekir. Bu iki kültürde 1980'li yıllardan bu yana önemli birtakım değişimler olduğu için ve bu değişimleri anlamak için modern dediğimiz kültürü incelememiz gerekir.

Modern kültür Batı kökenli olmasına rağmen, bütün dünyayı kapsayacak şekilde yayılmıştır. Yani o, bir toplumun sınırları içinde kalmamaktadır. Onun derdi sadece bir topluma değil, bütün toplumlara yayılmaktır. Bu yüzden sadece milli kültür ve modern kültür üzerinde durulacaktır.

2.3.1- Milli Kùltür

Bu kùltür bir toplumun içinde gerçekleşir ve o toplumu başka toplumlardan farklı tutar. Sadece sosyal bilimler literatüründe değil aynı zamanda günlük hayatta da Türk kùltürü, Arnavut kùltürü, Batı kùltürü, İşlam kùltürü vb. olarak ayırım yapılmaktadır.

Milli kùltür, bir toplumun tarih içerisinde biriktirdiği bütun maddi ve manevi mirasları içermektedir. Bir toplumun ya da bir milletin maddi mirası, mimari yapısı, sanat tarihi, edebiyatı bütun gelenekleri, görenekleri, adetleri, normları, değerleri, kılık-kıyafetleri, dini yaşayış tarzları, dili, fikir düşüncelerini vb. içermektedir. Doğan'a göre : “Milli kùltür, bir halkın geleneklerinde, yapageldiği şeylerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyattan, dilinden, müziğinden, dinden, ahlakından, estetik ve ekonomik ürünlerinden ibarettir. Bir millet için hayatı yaşamaya değer kılan şeylerin toplamı milli kùltürdür (Doğan; 2000: 316).

Kùltür, bir milletin kimliğini oluşturmaktadır. Yeni bir milli kimlik oluşturmaktadır. Bir toplumun kùltüründen bahsettiğimiz zaman o toplumun kimliği ya da milli kimliği aklımıza gelmektedir. Kimlik, bir kùltürün görünümü olarak varsayılmaktadır. Bu yüzden bir milli kùltürü “kimlik” ve “milli kimlik” siz anlamak pek mümkün değildir. Kimlik bir toplumun bireylerinin başka toplumların bireylerinden farkının, kim olduklarının ne olduğunun bilinmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda milli kùltürden bahsettiğimiz zaman bir kolektif kimlikten bahsetmekteyiz.

Bostancı'ya göre, bir toplumda kùltür denildiğinde hangi referanslar akla geliyorsa, kimlik o referansların kişiler, toplum vasıtasıyla dışa vurumunun gösterilişidir (Bostancı;1995: 25). Türk kùltürü denildiği zaman, Balkanlarda, Batı Avrupa ve Batı ve Doğu toplumlarında Osmanlı kimliğine ve dini kimliğe sahip olan bir kùltür olarak değerlendirilmektedir. Bu durum gösteriyor ki Türk kùltürünün uzun ve zengin bir tarih bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kùltürün temelinde “din” yani İşlam dini yer almaktadır.

Arnavut kùltürü denildiği zaman Batı dünyasına ve Doğu dünyasına göre farklı tanımlar ortaya çıkmaktadır, çünkü bu kùltür ikisinin arasında bir köprü oluşturmaktadır. Aynı zamanda ikisi de kendini bu kùltürün içinde bulduklarından doğal olarak aynı tanım

yapılamamaktadır. Bu yüzden Arnavut kültürü hem doğu hem de batıdan etkilenecek kendi kimliğine, kültürüne yeni eklemeler yapmıştır tarih boyunca.

Bostancıya göre, milli kültür kavramında iki anlamdan bahsedilmektedir.

1) Objektif anlamda; milli kültür, tarihin belli bir anında, milletin topluluğun sahip olduğu maddi ve manevi ortaklıkların toplamıdır (Bostancı; 1995: 8).

Ortaklıklar ile bir milletin kabul ettiği değer ve inanç sistemi kastedilmektedir.

2) Sübjektif anlamda ise kişinin, grupların dünya görüşleri, kabulleri, siyasi ve sosyal mevkii ile millet ve kültürden ne anladığına bağlı olarak şekillenir(Bostancı; 1995: 8).

Milli kültür, belli bir milletin tarihi birikimi olarak değerlendirilebilir, aynı zamanda bu milletin tarihi içerisinde olan değişimler, gelişmeler değerler vb. içermektedir milli kültür. Ama yine uyumlu bir şekilde varlığını sürdürüyor ve o toplumun bireylerine anlamlı bir hayat tarzı düşünce tarzı ve bir takım davranışları sunuyor. Bir milli kültürden bahsettiğimiz zaman, hiçbir zaman saf ya da homojen bir kültürden bahsetmiş olmuyoruz. Çünkü kültür dinamik bir yapıya sahip olduğu için farklı kültürlerden de etkilenmektedir.

Bir milli kültürden bahsettiğimiz zaman mimari yapısı da çok önemli bir yer tutmaktadır. Mimari yapı kültürün önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir, çünkü o toplumun yaşayış şeklini ve yapısını anlatmaktadır. Mesela Batı Avrupa'da ya da İngiltere'de mimari yapı ile Türk mimari yapısı arasında belirgin farklar bulunmaktadır. İngiltere'de mimar yapıların çatıları sivriyken Türk mimarında çatılar kubbeli ve yuvarlaktır. Bu şekiller o toplumun sıcaklığını, katılığını, sertliğini, yumuşaklığını vb göstermektedir. Başka bir örnek verecek olursak Arnavut mimari yapısı ile Türk mimari yapısı arasında farklılıklar bulunmaktadır, çünkü Arnavut mimarisinde komünizm mimarisinin etkisi bulunmaktadır. Yani üç, dört, beş ve altı katlı apartmanlar ve onun içerisinde bulunan bir oda ve bir mutfak, ya da iki oda ve bir mutfak vardır. Küçük aileye sahip olunması için inşa edilen bu mimari yapı, toplumun kültürünü, geçmişini ve şeklini anlatmaktadır. Ama bu tür mimari Türk kültüründe bulunmamaktadır.

Milli kültürün çok önemli bir unsuru daha vardır, o da kılık kıyafettir. Çünkü kılık kıyafet bir toplumun değerlerini ve sembollerini taşımaktadır. Burada örnek olarak

Müslüman ve Hıristiyan toplumlarını verebiliriz. Müslüman bir toplumun bireyleri o toplumun dini değerlerini taşıyan bireyin giysilerini tesettür olarak değerlendiriyor. Türk kültüründe dini değerler önemli bir yer almaktadır. Bunu kılık kıyafetlerde görebiliriz. Dini değerleri ön plana tutan kesimler, hem davranışlarda hem de dış görünüşünden belli olmaktadır. Fakat Hıristiyan toplumunun bireylerinin daha açık bir giyim tarzı olduğunu söyleyebiliriz, ne kadar dini değerleri önemli olsa da. Küreselleşme ile beraber bu kılık kıyafet değerleri önemini yitirmeye başlamışsa da, bu farklılaşmalar bugünlere kadar varlığını sürdürmektedir.

Arnavut kültürü yaklaşık elli sene içinde ateist bir yapıya sahip olmuştur. 1990'lı yıllardan sonra din seçme ve yaşamaya özgürlüğü tanımaya başlandı. Bir dini bilinç oluşmadığından dolayı dini değerler de neredeyse çok zayıftır. Bu yüzden kılık kıyafetler dinin değerlerine göre değil; aile yapısı ya da moda göre şekillenmektedirler.

Sanayileşme, modernleşme, küreselleşme vb. milli kimlikte ve milli kültürde farklı değişimlere sebep olmuşlar ama ne kadar da değişimlere uğrasa bir toplumun milli kültürü hiçbir zaman yok olamaz.

2.3.2-Modern Kültür

Modern kültür, Batı Kökenli bir kültür olarak değerlendirilmektedir. Ama bugün bütün dünyaya yayılarak kendini kabul ettirmiştir. Modern kültürü daha iyi anlamak için modernizm üzerinde durmamız gerekir. Modernizmin kesin bir başlangıcından bahsetmemiz çok zordur. Fakat 19. yy' da varlığı kabul görmeye başlamıştır. Aynı zamanda modernizm çok büyük değişimler ve gelişmeler getirmiştir Batı toplumlarında, fakat Doğu toplumları da bundan etkilenmiştir.

Roland Barthes, modernizmi, ondokuzuncu yüzyıl içinde bir momentte toplanan, yeni sınıfların, teknolojinin ve iletişimlerin evriminin sonucu olarak türeyen dünya görüşlerinin çoğullaşması şeklinde tanımlamıştır (Marshall; 1999: 508). Virginia Woolf ise, modernizmi insan ilişkileri ve insan kuşaklarında bir değişim olması açısından tarihsel bir fırsat saymıştır (Marshall; 1999:508). Habermas'a göre, modernlik, geleneğin normalleştirici işlevlerine karşı başkaldırır; modernlik, normatif olan şeye karşı isyan

deneyimini yaşar. Bu başkaldırı, ahlakilik ve yararlılık standartlarını etkisiz hale getirmenin bir yoludur (Atiker;1998:219).

Modernizm, teknolojik, siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve ideolojik değişmeler getirmektedir. Bu değişimler yeni bir bilincin ve değerlerin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu yüzden de modern kültürün oluşumundan bahsederken de yanlış yapmış olmuyoruz. Modern kültür, geleneksel kültüre karşı olarak varlığını sürdürür. Çünkü onun yapısı, geleneksel kültürün yapısından farklı olarak gerçekleşmektedir. Artık geleneksel kültür, geleneklere çok bağlı olarak kalmakta ve geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Modern kültür ise on dokuzuncu yüzyılın yeni, farklı, çağdaş vb. kültürü olarak kendini tanıtmıştır.

Bu modern kültürün yapısında yeni bir zihniyetin oluşumunu yeni değerler, yeni normlar, yeni adetler (geleneklerden) ve örflerden uzak durarak, vb. kurmaktadır. Modernist kültür gündelik yaşamın değerlerine sızmaya başlamıştır. Canlı dünya modernizm tarafından bozulmuştur (Atiker; 1998: 220).

Modernleşmenin niyeti sadece belli bir toplumda gelişmek ve varlığını sürdürmek değildir. Modern kültür her topluma girerek varlığını sürdürmek istemektedir. Modern kültürü sınırları olan bir kültür olarak değerlendirebiliriz.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber, malların bolluğu bütün toplumlara yayılarak var olan kültürü değiştirmiş ve yeni bir kültür sunmuştur. Kitle tüketimi ve refah artışı, kültürel değişmeye neden olur, çünkü orta sınıf içinde yeni statü grupları oluşur ve statüsünü yükselten kişilere, yeni statüsünü yükselten kişilere yeni statülerine uygun olarak, örneğin nasıl giyinecekleri, evlerini nasıl döşeyecekleri neler yiyip içmeleri gerektiği, kültür endüstrisi ürünleri ve çeşitli türdeki reklâm etkinlikleri aracılığı ile öğretilerek yeni yaşam stilleri oluşturur (Atiker;1998: 38).

Modern kültür değerlerin değişmesiyle beraber varlığını sürdürmüştür bu toplumlarda. Modern kültür tüketim değerleri de getirmiştir. Bu değerler daha önce var olmayan değerler olarak ortaya çıkmıştır. Türk toplumunda ise dini değerlerden etkilenecek fazla masraf yapılmaması gerekirken, modernleşmeyle beraber bu değerler değişmektedir. Çünkü insanlar ihtiyacı olmayan şeyleri ihtiyaç haline getirerek tüketim

değerlerini arttırmaktadır. Modern kültüre sahip olan toplumlar, bu kültürü “üst kültür” olarak değerlendirmektedir. Ve modern kültüre sahip olmayan toplumlar ve geleneklere bağlı olan toplumlar geri kalmış toplumlar olarak değerlendirmeye başlamıştır.

Bu ideolojiyi gelişmesi, modern kültürle tanışmayan toplumları sıkıntıya sokmaktadır. Kendi kültürlerini değiştirme çabasında olmuşlardır. Kendi kültürünü değiştirmeye çabalayarak, milli kültürün değerlerini çökerterek varolan kültürün önemi azalmaya başlamıştır.

Modern kültür, teknik-bilimsel-sosyal ve kültürel bir yeni bilinç oluşturmaktadır. Toplumda, topluluklarda, gruplarda (ailelerde) geleneksel yapının sona ermesine etki eden yeni bir ideoloji oluşturulmaktadır. Artık toplumda kolektif duygular ortadan kalkmakta, bireyselleşme ortaya çıkmaktadır. Yaşamın merkezinde artık tüketim ve üretim ilişkileri etkin bir şekilde vardır.

Modern kültür, kültürler arasında ki farklılıkları kaldırmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda bütün dünyayı tek tip bir kültüre doğru götürme çabası da vardır. Küreselleşme, modern kültürün yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden modern kültürden etkilenmeyen çok az sayıda toplum vardır. En azından teknolojik açıdan etkilenmektedir. Toplumlar mesela televizyon, teyp, bilgisayar, telefon vb. yeni değerler getirmiştir

Medyanın getirdiği merkezi işlevler arasında şunlar yer alır: hayatın gerçeklerinden kaçış(medya tüketiminin, normal hayatın stresinden meşru biçimde uzaklaşmaya izin verdiği ölçüde); kişisel ilişkinin kurulması (tartışma odağı ve sosyal etkileşimler olarak medya programlarının kullanılması dâhil) ve kişisel kimliğin oluşumu (bu suretle programlarda dile getiren değerler, kişisel değerleri kuvvetlendirir diye düşünülür) (Edgar; Sedwick; 2007: 215). Yirminci yüzyılda elektronik medyanın (sinema, televizyon, bilgisayar vb.), gündelik hayatın tecrübe ve örgütlenmesinde hâkim bir unsuru haline gelecek şekilde kullanıma sokulması ve hızla yayılması söz konusu olmuştur.

Medya geleneksel ve yerel kültürel farklılıkları ortadan kaldırmaya ve muhtevadaki duygusallık sayesinde, sundukları mesajlara rasyonel tepkileri engellemeye hizmet eder (Edgar; Sedwick; 2007: 214).Gördüğümüz gibi medyanın içerisinde hem kültürel hem de siyasal bir propaganda vardır.

Bütün değerler üzerinde büyük bir etkileme gücüne sahip olan modern kültür aynı zamanda sarsıntılara da sebep olmaktadır. Yeni dünya'ya farklı bir değer sistemi ve bakış açısı getirerek yeni bir kültürün oluşmasına sebep olmuştur.

Modern kültür aynı zamanda kılık kıyafetlere de büyük yenilik getirmiştir. Artık bedenün gösterişi bir moda haline gelmiştir. Bedenin mahremiyet yerlerine açıklık getirerek bedenün gösterişi ön plana çıkmaktadır. Tesettür, geri kalmış olmanın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir modern kültürde. Yani yeni "zihniyeti" ve yeni değerleri, geleneksel değerlere karşı geliştirmiştir modern kültür. Arnavut kültüründe modernleşme köklü değişmelere sebep olmuştur dersek yanlış olmaz herhalde. Çünkü modernleşme ailenin yapısında, aile ilişkilerinde, akrabalık ilişkilerinde, arkadaşlık ilişkilerinde, yaşam tarzlarında vb. büyük değişmeler getirmiştir.

Modern kültür, ne kadar Batılı olmayan toplumları etkilese de yine de bu toplumların kültürünü tam olarak değiştirmeye gücü yetmemiştir. Kültür her zaman bir değişme süreci içinde olabilir fakat hiçbir zaman yok olamaz. Bu yüzden de milli kültürler ne kadar etkilenseler de modern kültürden, mutlaka değiştirilemeyen birkaç unsurları vardır. Bunun en önemli örneği "dil" örneği dildir.

2.4- KÜLTÜR SÜREÇLERİ

Kültür dinamik bir yapıya sahip olduğundan bir değişim içinde bulunmaktadır. Aynı zamanda toplumdaki bireyler kültür edinme, sosyalleşme süreciyle başlayarak, bütün hayatlarında bu edinimlerini sürdürürler. Kültür bireylerin hayatında gerçekleşen değişimleri de göstermektedir.

Kültürel süreçlerin, bu çalışmanın bir parçası olmasının sebebi de, kültür değişimleri olurken şekillenen tipler ve süreçlerin olan kültürü çok fazla etkilemesidir. Kültürel süreçlerin ya da kültür değişimlerinden ortaya çıkan tipleri, kültürleşme, kültürlenme ve kültürsüzleşme olarak inceleyeceğiz bu bölümde.

2.4.1- Kültürleme Süreci

Kültürleme, toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak,

kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir. Kuralları bilinen bir oyun oynanabilir ancak. Bireyler de hayat oyununda oynayacakları oyunun kurallarını, rollerini öğrensinler ki oyun düzenli oynansın (Güvenç; 2002: 85). Fakat bu kurallar sosyalleşme süreciyle gerçekteşmektedir.

Kültürleme süreci çok önemli ve uzun bir süreç olarak değerlendirilebilir. Çünkü kültürleme süreci sosyalleşme süreciyle beraber başlar ve insanın bütün hayatı boyunca gelişir. Kültürleme bireyin kendi kültürünü öğrenmesiyle gerçekteşmektedir. Güvenç'e göre kültürleme kişinin doğumundan ölümüne değin kendi toplumunun kültür içeriğini öğrenmesi, toplumca istenen, beklenen insan olması sürecidir (Güvenç, 1999, 274).

İnsan hayatı boyunca bulunduğu toplumun kültüründen bir takım şeyleri öğrenerek kolay kolay değiştirilmeyen bir kişilik yapısı kazanır. Kişilik yapısı Erich Fromm'a göre, davranışlarımızın gerisindeki biyo-psikolojik örgütlenmedir; toplumsal etkilerle insan genetiğinin kişiye özgü bileşkesidir. Toplumlar, kültürleme süreciyle bu bileşkeleri birbiriyle uyumlu hale getirmeye, öylece tutmaya çalışlar; fakat bireysel farkları tümüyle ortadan kaldıramazlar (Güvenç;2002: 86). Kültürleme sürecinde birey her şeyi bilinçli bir şekilde öğrenmemektedir, bilinçsiz, amaçsız da olabilir. Kültürleme süreci hayat boyunca sürer dersek yanlış olmaz, çünkü aileden sonra eğitimle okumakla, konuşmakla, bire bir ilişkilerinden de öğrenilmektedir. Aydın'a göre kültürleme bir toplumun kendi iç dinamikleriyle sağlanan naif bir değişim sürecidir (Aydın, 2004, 24).

2.4.2- Kültürleşme Süreci

Kültürleşme süreci, etkileşim süreci olarak değerlendirilmektedir. Kültürleşme iki kültür ya da bir kültürün içinde bulunan alt kültürler arasında bir kültür alış verişi gerçekteştirilir. Kültürleşme süreci farklı dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Kültürleşme sürecinde, iki ya da daha çok kültür, karşılıklı etkileşim sonucu değişime uğrar; yeni sentezler, dinamik bileşkeler yaratırlar (Güvenç; 2002: 87).

Edward Said' in ifade ettiği: bütün kültürler iç içedir; hiçbirisi tek ve saf değildir, hepsi melez, heterojen, son derece farklılaştırılmış ve hiç biri tek parça değildir (Eagleton; 2005: 25). Bütün bunlar tabii ki küreselleşmenin sebepleridir.

Güvenç'e göre; aynı ölçüde ya da ayrı toplumlarda, birbirinden az çok farklı görünen değişik kültürlerle yetişmiş, eğitilmiş, birey ve grupların birbiriyle kültürel etkileşime girmesi, belli bir kültür alış verişi sonunda, karşılıklı olarak birbirinden etkilenip değişikliğe uğrayıp, çoğu zaman, üçüncü ve yepyeni bir kültür bileşiminin ortaya çıkmasına "kültürleşme" denmektedir (Güvenç; 1999:276).

Her dönemde kültürleşme farklı gerçekleşmiştir. Daha önceki dönemlerden sözlü ya da yazılı olarak etkilenme sonucunda, yeni bir kültürleşme süreci yaşanmaya başlanır. Fakat modern dönemde kültürleşme artık teknoloji, kitle iletişim, çeşitli yazılı literatür ve çeşitli popüler ve tüketim kültürüyle gerçekleşmektedir. Modern kültür, başka kültürlerin üzerinde bir üst kültürü oluşturarak, yeni bir kültürleşme sürecini gerçekleştirmektedir. Eagleton'un deyişiyle, batı kültürü kendini evrenselleştirdikçe bu müdahaleler bir kültürün diğerinin burnunu sokması gibi görünmemeye ve insanlığın kendi evini düzene sokması gibi gelmeye başlayabilir (Eagleton; 2005: 61). Bu durumu Güvenç ve Aydın bir kültür emperyalizmi olarak değerlendirmektedir.

2.4.2.1- Kültürlenme (Culturation)

Kültürlenme, belli bir toplumun alt kültürlerinden ya da farklı toplumlardan kopup gelen birey ve grupların buluşması ve etkileşim süresi sonunda, asıl ya da alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bir birleşime varılması sürecidir (Aydın, 2004: 25). Bazen bireyler, gruplar ve toplumlar, kültürleme ve kültürleşme sürecinde bir çelişki de yaşayabilirler. Bunun dengesini sağlamak için ortaya yeni bir süreç çıkmaktadır. Bu sürece "kültürlenme" denilir. Kültürleme var olanı iletirken, kültürlenme, yepyeni kültür nüvelerinde yeni filizler yaratır ve besler. Yani kültür değişmelerin odağı olur (Güvenç; 2002: 86).

Her toplumda gizli ya da açık birtakım değiştirme güçleri vardır. Geleneksel toplumlarda açık ve gizli güçler bulunarak kültürün yapısını değiştirmeye, yenilemeye ihtiyaç duymaktadır. Bu yenilemeye kültürlenme denilir.

Yeni yerleşmelerde, toplu konutlarda, yeni endüstri ve iş yerlerinde, yeni eğitim kurumlarında, gençlik hareketlerinde, siyasal partilerde, sanat akımlarında görülen kültürlenme, kültürel değişim sürecinin ana kaynağıdır (Güvenç; 2002: 86). Kültürlenme

genelde olumlu bir değişim süreci olarak değerlendirilir. Olumsuz süreci ise kültürlenmemedir.

2.4.2.2. Kültürlenmeme (Aculturation)

Kültürlenmeme süreci kültürleşme sürecinin olumsuz şekli olarak değerlendirilebilir. Kültürlenme süreci, kültür yozlaşması ya da kültürsüzleşme anlamına gelebilir. Bu kültür etkileşim sürecinde bir toplumun öz kültürünü (ya da milli kültürü), yerli kültürünü çözererek bozulmaya doğru götüren bir süreçtir. Kültüre olumsuz etkenleri getirerek, bir anomi durumu oluşturur bu süreç. Kültürlenmeme ise farklı şekilde varlığını sürdürebilmektedir. Asimilasyon, trans-kültürasyon, kültür şoku vb.

Asimilasyon; Bir kültürün başka bir kültürün etkisi altında kalarak eritmesi süreci olarak değerlendirilir. Zorla yapılan değişmelerle gerçekleşir. Bunlar jenosit olarak da söylenebilir.

Kültür şoku; Bireylerin karşılaştığı ve hiç tanımadığı bir kültürün karşısında şaşkın bir halde kalmasıdır. Trans-kültürasyon ise geçiş dönemi kültürü olarak değerlendirilir.

Gördüğümüz kadarıyla, kültürlenme (kültürlenmeme) de bir kültürün ve bir toplumun iç değişimi olarak görülmektedir. Bütün bu kültürel süreçler ya da tipler, çalışmamızın ilerisini daha iyi anlamak için bu bölümde kısa bir şekilde anlatılmaya çalışıldı.

2.5 -KÜLTÜR DEĞİŞMELERİN BAZI SEBEPLERİ

Kültürün yapısı çok zengin ve karmaşık olmakla beraber sabit bir yapı değildir. Kültür dinamik bir yapıya sahiptir ve kültürde sürekli değişmeler olduğunu söyleyebiliriz. Kültür edilen bir miras değil, etkin bir anlam yaratma sürecidir, sabit değil, devamlı, yeniden tanımlanan ve yapılandırılan bir şeydir. Yeni anlamları yönlendiren ve sınırlandıran bir yapısı vardır; ancak bu yapı görev olarak gevşek ve değiştirilebilir özelliklerdir (Parekh; 2002: 185). Bu yüzden kültürün dinamik bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda değişimi, toplumlar ve kültürlerde kaçınılmaz bir gerçeklik olarak değerlendirebiliriz.

Kültürün değişmesi, bir kültür yapısının içinde bulunan unsurların bazıları bir değişim yaşamaya başladığı zaman, gerçekleşmeye başlıyor. Kültür değişmesi, bir toplumun mevcut düzenini, yeni toplumsal yapısındaki, özellikle manevi ama maddi kültürünü de bir modelden başka modele dönüştüren bir süreçtir.

Yani kültür değişmesi bir toplumun mevcut düzenini, yani toplumsal yapısındaki maddi ve manevi kültürünü bir modelden başka modele dönüştüren bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Doğan'a göre: kültür değişmesi, bir toplumun siyasal yapısında, idari kurumlarında, bilgi sisteminde, eğitim sisteminde, yasalarında, maddi alet (aygıt) ve araçlarında, vb. kullanılmasında, toplumsal ekonominin dayandığı üretim araçlarının tasarruflarında az çok meydana gelen dönüşüm ve değişimi içerir (Doğan; 2002: 318). Fakat Doğan çok önemli bir unsurunu unutmamıştır değişimin tanımını yaparken. Değişimi gerçekleştiren bir takım sebepler vardır, fakat bu değişim toplumun değerlerini, inançlarını ve normlarını değiştirerek toplumda daha belirgin bir hale gelmektedir.

Kültür değişmeleri her zaman var ve her yerde gerçekleşebilmektedir. Kültür her zaman, belli bir süreçte değişmektedir ve toplumsal düzenin yeniden kurulması çabasıdadır. Yani kültür dönüştürülen bir yapıya sahiptir ve yeni toplumsal, siyasal, sosyal, ekonomik vb. dönüşmelere sebep olmaktadır. Kültürün içinde yaşanan değişmeler içten olabilir, daha önceki bölümde ele aldığımız gibi, dıştan da olabilir. Ya da başka kültürlerle etkileşim altında kaldığı için gerçekleşebilir.

Belli bir toplumsal çevreyle etkileşime girerek biçimlenen genetik (biyolojik) ve psikolojik yapı kolay kolay değişmez; ama değişmiş çevreyle ilk kez etkileşime giren yeni kuşaklar mutlaka değişir. Kuşak çatışması olarak bilinen ve çaresi bulanamayan evrensel sorunlar da buradan kaynaklanır (Güvenç; 2002: 26). Değişim zorla, mecburiyetten ya da serbest (istenildiği) gerçekleşebilir. Her kültürün içinde değişmeler bulunmaktadır. Kültürel etkileşim değişimde çok önemli bir rol oynamaktadır. Daha önceki bölümde kültürleşme, kültürlenme ve kültürlenmeme süreçlerinden bahsettik. Bu süreçler gösteriyor ki, farklı toplumların kültürleri birbirini etkilemektedir ve aynı zamanda değişmeler olduğu gibi bazen çatışmalar da ortaya çıkabilmektedir.

Özensel, kültürel etkileşimi bir mücadele alanı olarak değerlendirerek, kültürü toplumlar arası iletişim alanı olarak görmektedir (Özensel;2007:208). Bir toplumun bireyleri, başka bir toplumun kültüründen iç içe olduğun için ya da uzakta da olsa etkilenebilir. İlk önce bir başka kültürde yer alarak bu kültürü tanır ve yeni bir etkileşim sürecine girer. Düşünme tarzları, davranma tarzları, toplumun içinde var olan ilişkileri, değer, norm, inanç ve formları, kültürden kültüre değiştiği için yabancı bir kültüre giren kişi, bu tarzlardan ve formlarından etkilenmişse rahatlıkla kabul eder ve kendi kültüründe de yeni değişimler yapılması gerektiğini düşünebilir.

Farklı medeniyetler arasında kültürel etkileşim gerçekleşmektedir. Osmanlı toplumundaki bireylerin giydiği kılık kıyafetlerle Balkan toplumlarının giydikleri arasında o kadar benzerlikler vardır ki hangisi Osmanlı toplumunun hangisi Balkan toplumlarının kıyafeti olduğunu ayırt etmek neredeyse imkânsızdır. İnsanla aynı zamanda değer sistemi, inanç sistemleri, davranışlarda, yemeklerde, dinde, mimaride vb. etkileşim gerçekleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha önceki dönemlerden farklı olarak değişim bugün çok büyük hız kazanmıştır. Kapitalizmin ve küreselleşmenin ağı büyüterek kültürler arası ilişkileri de etkilemektedir.

Schiller kapitalist dünya sisteminin ‘gelişmekte olan ülkeleri’ de içeren genişleme ve içeren genişleme ve içermeye süreciyle ilgilenmekte ve bu süreçte uluslararası medya ve iletişim endüstrisine anahtar bir rol vermektedir. Bu ise, küresel kapitalizmin, sistem içerisindeki şeyleri sistemle ilintilerinden, sistemi koruyan, genişleten ve güçlendiren ideolojik bilişsel altyapısıdır (Schiller; 1979: 21, 22, 23). Böylece o, uluslararası kapitalizmi ‘düzenleyici’ bir süreç olarak telakki eder. Geleneksel kültürlerin bozguna uğatılmış-kültürel emperyalizm yaklaşımının odaklandığı nokta –bu sürecin bir sonucu olarak değerlendirilir (Tomlinson; 2007: 233).

Küreselleşme dünyayı tek bir yer olarak değerlendirerek yeni bir bilincin oluşmasına sebep olmuştur. Bu yeni bilinç dünyayı yeniden kurma isteğiyle beraber ve belirli düzen ve değerler, normlar, inançlar, sistemi de getirmektedir. Yaşamın ideolojisini ve biçimini yönlendirmektedir küreselleşme. Küreselleşme sayesinde dünya çevresinde özgürce hareket eden ekonomik ağlar ve teknoloji, toplumlar ve kültürler üzerinde yeni kültürel etkilerde bulunur.

Marx'ın ifade ettiği gibi, teknoloji büyük kültürel değişmelerin kaynaklarından biridir. Tüm büyük teknolojik değişmeler, hem üretim süreçlerini hem de ilişkilerini dolayısıyla da toplumun ekonomik, politik ve kültürel düzenini etkiler. Kültür yeni kurumları ve toplumsal ilişkileri de yansıtmaktadır (Parekh; 2002: 189). Örnek olarak televizyonu verebiliriz. Televizyon örneği basit olarak görülebilir, fakat çok büyük değişmeleri beraberinde getirmiştir. Televizyon karşısında oturan insanların arasında ilişkilerin zayıflamasına sebep olmuştur. Bedeni ve cinselliği ön plana çıkararak anormal olanı, normal gibi göstermektedir. İşte bunun gibi sebeplerden dolayı kültürel değişmeler meydana gelmektedir.

Aynı zamanda küreselleşme hızıyla beraber toplumsal ve kültürel değişmeye de sebep olmuştur. Mesela yeni tüketim kültürü getirmiştir. “Fast-food” yeme biçimi ortaya çıkmıştır. Bir tüketim modeli olarak görünen bu değişimin ardında genellikle bir kültürün içinde bulunan çeşitli alt kültürlerin gelişimini engelleyerek tek bir yaşama biçimini getirmektedir.

Kültürleşmeyle beraber ideolojik, siyasal, ekonomik, değersel normlar, kültürel vb. alanlarla ilgilibüyük değişmeler ortaya çıkmıştır. İşin ilginç tarafı küreselleşmenin getirdiği yeni değişmelerin toplumun bireylerin ve daha çok da gençlerden sessiz bir şekilde kabul görmesidir. Oysa daha önceki dönemlerde değişmelerde büyük etkisi olan aydınlardı.

Bu bölümün devamında zorunlu, serbest ve bugünkü toplumların yaşadığı kültür değişmeleri üzerinde kısa bir şekilde durulacaktır.

2.5.1- Serbest Kültür Değişmeleri

Serbest kültür değişmeleri, bir toplumun içinde gerçekleşen zorunlu olmayan değişmeler olarak değerlendirilir. Bir toplumun, topluluğun ya da grubun kendi kültüründen olmayan farklı bir kültürden etkilenip ona benzemeye başlaması olarak görülebilir.

Aynı zamanda bu kültürü isteyerek onu benimseyerek, kültür değişmelerine sebep olmuştur. Serbest kültür değişmeleri her toplumda, topluluklarda ya da gruplarda, her zaman gerçekleşebilir.

2.5.2- Zorunlu Kùltür Değişmeleri

Toplumlardan biri diğerini kendi kùltür öğelerini kabul ve benimsemesi doğrultusunda baskı yapmaktadır. Ya da yönetimdeki belirli gruplar bir başka kùltür öğelerinin benimsenmesinde güç kullanarak zorla kabul ettirmeye, o toplumun kùltüründe değişmelere sebep olmaya çalışmaktadır. Zorunlu kùltür değişmelerinin içinde asimilasyon da yer almaktadır.

2.5.3-Bugünkü Toplumların Yaşadığı Kültürel Değişmeler

Bugünkü toplumların yaşadığı kültürel değişmeleri, serbest mi yoksa zorunlu kùltür değişmeleri olarak mı değerlendirilir? Yoksa hem serbest hem de zorunlu kültürel değişmeler olarak mı değerlendirilmesi gerekir?

Batı kùltürü, küreselleşmeyle beraber bütün dünyaya yayılmıştır. Sonuçta yeni bir biçim, yeni bir tarz, yeni değerler, normlar ve inançlar sistemi getirmiştir. Batılı olmayan toplumlar bu değişmeleri kabul etmek zorundalar mı, yoksa istedikleri için mi kabul etmektedirler?

Batılı olmayan toplumlar da ekonomik, siyasal, teknolojik, sosyal, kültürel vb. değişimler yaşamaktadır. Fakat bu değişmeler yaşanırken bir baskı altında gerçekleştirilmemektedir. Bu değişimleri gerçekleştirmeye zorlayan nedenler vardır. Mesela global rekabetin artması, uluslar arası ve bölgesel entegrasyonların önem kazanması, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, teknolojik yeni buluşlar, insan kaynağının öne çıkması vb. (Aydın;2004:60). Gördüğümüz gibi bugün batılı olmayan toplumların kùltürlerinde gerçekleşen değişmeler serbest olarak gerçekleşiyor fakat onun arka planında zorlayıcı nedenler de bulunabilmektedir.

Bu durumdan hem Türk hem de Arnavut toplumları etkilenmektedir. Bu yüzden bu çalışmanın ilerisinde daha detaylı bir şekilde hem Türk hem de Arnavut kùltürlerinin değişimi ele alınacaktır.

2.6-ARNAVUT TOPLUMUNDA KÜLTÜR VE DEĞERLERİN DEĞİŞİMİ

2.6.1-Arnavut kültürünün bazı değerleri

Her toplum bir kültürel sisteme sahip olduğu yukarıda belirtildi. Bu kültür sisteminin içerisinde gelenek, görenek, kültürel değerler, normlar, adetler, yaşam tarzını vb içermektedir. Dervishi' ye göre kültür görünmeyen bir hücre gibidir. Bu hücre kendiliğinden insanların zihinlerinde yerleşmektedir ve onların davranışlarını, yaşam tarzlarını, değerlerini oluşturur (Dervishi; 2007: 26).

Arnavutluk çok farklı siyasi sistemlere sahip olduğu için kültürel yapı da değişmelere uğramıştır, hatta son yirmi sene içerisinde daha önce yaşanmamış yeni bir kültürel yapı ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimciler de bu değişmelerin üzerinde yoğun bir şekilde çalışmışlardır.

Tarih boyunca Arnavut kültürü hem doğu hem de batı kültürleriyle etkileşim içerisinde bulunmuştur. Fakat Arnavut toplumunun temelinde Batı medeniyetinin ve kültürünün daha etkili ve yakın olduğunu söyleyebiliriz (Dervishi; 2007: 51). Arnavutluk her zaman Doğu ve Batı arasında bir köprü vazifesi görmüş, kendisinin de sahip olduğu batının kültürel motiflerinin yanında doğu motiflerini de kabul etmiştir.

Sosyal bilimciler Arnavut toplumunun kültürünü geleneksel, komünist ve modern olarak ayırmaya çalışmışlardır. Bu süreçler ne kadar bıçakla kesilmiş gibi ayrılrsa da bunların arasında hiçbir zaman tamamen keskin bir ayırım yapılamaz. Çünkü her dönem daha önceki dönemlerin geleneklerini, değerlerini, normlarını vb mutlaka taşımaktadır.

Yirminci yüzyılın otuzlu yıllarının sonuna doğru sosyal bilimciler, Arnavutluğun çoğu bölgelerinde Arnavut kültürünün geleneksel yapısının fonksiyonlarının sona erdiği tespitinde bulunmuşlardır (Dervishi; 2003: 41). Fakat uzun zaman bazı değerler varlığını sürdürmüşlerdir. Örneğin; 'Arnavut geleneksel kültür'ünde (sosyal bilimcilerin deyişiyle) çok uzun bir zaman iki kanun 'Kanuni i Skenderbeut' ve 'Kanuni i Lek Dukagjinit' varlığını sürdürmüştür. Bu kanunlar topluma göre şekil almışlar ve toplumun istikrarını sağlamışlardır. Bugünkü modern kültür için bu kanunlar çok ağır gelse de senelerce varlığını bireylerce onaylatmış ve devamı sağlanmıştır. Ama burada hatırlanması gerekiyor ki bu kanunlar, ilk Bizanslardan ve daha sonra da Osmanlılardan mutlaka etkilenmişlerdir.

Arnavut geleneksel kültüründe var olan ve uzun zaman varlığını sürdüren bazı değerleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz: verilen sözü tutmak (besa) değeri, alçak gönlülük, misafirperverlik, onur ve şereflik, dinler arası gösterilen toleranslar, hümanizm, cesaretlik, vatanseverlilik, iyimserlik vb.

Arnavut kültürünün en önemli değerlerinde biri ‘verilen sözünü tutmak’ ya da Arnavutça ‘**Besa**’ değeridir. Bu değer bugünde var olması onun önemini göstermektedir. Verilen sözünü tutmak, Arnavut toplumunda yazılı olmayan bir anlaşmadır. Bu sadece toplumun belli bir kesimi için değil (askerler ya da devlete bağlı olan gruplar), bütün bireyler için en önemli değerdir. Arnavut kültüründe verilen sözü yerine getirmek ahlakın göstergesi olarak değerlendirilir. Bu değerden dolayı çok etkili ve önemli kanunlar çıkartılmıştır. Bir Arnavutun verdiği sözü mutlaka tutması gerekirdi ve bunun için yazılı bir anlaşmaya da gerek duyulmamıştı.

F.Konica’ ya göre verilen söz ya da güven (Arnavutçada bu iki kavram bazen aynı anlamda kullanılır) değeri Arnavut toplumu için en önemli ve ayrılmaz bir özelliktir (Dervishi; 2007: 34). Verilen söze o kadar çok önem verilmeye başlamış ki, artık Arnavut toplumunda verilen söz bir güven anlamı taşımaya başlamıştır.

Onur ve şeref değeri; Arnavut toplumu için ikinci önemli bir değer olarak sayılabilir. Bu sadece bir erkek için değil, aynı zamanda kadın için de geçerlidir. Onurlu, şerefli ve namuslu yaşamak toplumun istikrarını sağlamak demektir. Bunu bozan birey ya kanunlara göre ölecektir ya da toplumdan uzak yaşayacaktır.

Başka önemli bir değer **misafirperverlik**dir. Bu değer aynı zamanda bir norm haline gelmişti. ‘kanuni i leke Dukagjinit’ kanununda: Bir Arnavut’un evi Tanrıdan sonra misafirin evi (Leke Dukagjini; Neni:602) olarak değerlendiriliyordu. Yani misafir o kadar önemli bir yer tutuyordu ki tanrının arkasından o gelmişti. Misafirperverlik değerinin içinde saygı değeri de yer almaktadır. Bu yüzden misafirlere misafirperverlik göstermek saygı göstermek demektir.

Hümanizm de önemli bir değer olarak yerini almıştır bu kültürde. Çünkü hümanizm, ihtiyaç ve kötü durumlarda bireylere yardım etmek olarak değerlendirilmiştir.

Cesaret değeri de en önemli değerlerden biri olarak değerlendirilmiştir, çünkü bazı zamanlarda bişeyler kazanmak için birey cesur olmalıdır, cesur olmak zorundadır. Ama bazen bu değer bir takım sorunlara da sebep olmuştur.

Dinler arası gösterilen tolerans, Arnavut toplumu için en önemli değerdir ve aynı zamanda bu toplumun önemli bir özelliğidir. Bu değer varlığını ve önemini bugünlere kadar sürdürmüştür. Bu değerin kökeni uzun bir tarihe, birçok Hıristiyan Arnavutların Müslüman olmasına dayanmaktadır. Aynı zamanda Arnavut toplumunda çok farklı dinlere (Müslüman, Hıristiyan: Ortodoks ve Katolik; Bektaşi; Yahudi vb.) mensup olanlar yaşamaktadır. Tarih boyunca Arnavutlar arasında din ayrımı yapılmamıştır. Ayrımı yapılmaması konusunda istikrarı sağlayan en önemli faktör dinler arasında yapılan evlilikler olmuştur.

Bütün bu değerlerin yanında ise geleneksel Arnavut kültüründe yabancılara karşı bir güvensizlik de oluşmuştur. Bunu da değer olarak görebiliriz. Arnavutlar ne kadar misafirperver olsalar da yabancılara karşı bir güvensizlik olduğunu söyleyebiliriz. Bu güvensizlik tarih boyunca yapılan işgallerden kaynaklanmaktadır.

Arnavut toplumunda bu değerler ikinci dünya savaşına kadar çok önemli bir yer almaktadır. Bütün dünyada olduğu gibi, ikinci dünya savaşı toplumların dönüşüme uğratmasına sebep olmuştu. Arnavut toplumu da büyük dönüşmeleri yaşamaktadır. Özellikle komünizmin yaygınlaşmasıyla beraber Arnavut toplumu büyük toplumsal değişmelere sahne olmuştur.

2.6.2-Kafesin içinde yaşayan Arnavutlar ve değerleri

İkinci dünya savaşından sonra dünyada büyük siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal değişmeler yaşanmıştır. Arnavutlukta da Marksist, Leninist literatürlere göre komünizm sistemine bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Fakat çok daha sonra bu sistem totaliter komünizm sistemi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu sadece siyasal bir sistem değildi aynı zamanda tüm toplumsal yaşamı şekillendiren kültürel, ekonomik, ahlaki, dini ve eğitim ile ilgili bir yapıdaydı.

Arnavutluk coğrafik açıdan hem doğuyu hem de batıyı birleştiren bir köprü olmasına rağmen komünizm döneminde kendi başına bir dünya yaratarak başka ülkelerle

hiçbir şekilde iletişim kurmayarak kırk beş sene kendince bir yaşam tarzını oluşturmuştur. Arnavut toplumu tarihinde başka kültürlere ve değerlere açık olmasına rağmen, totaliter komünist siyasal sistemi bunu kesin bir şekilde yarım yüzyıl engellemiştir.

Totaliter komünizm sistemi Arnavut kültürüne yeni bir zihniyet, yaşam tarzı, değerler ve normlar vb getirmiştir. Bir toplum için değerler her zaman referans olmuş ve bireylerin hayatlarını yönlendirmiştir. Var olan birçok değerler 'geleneksel'(negatif anlamda kullanılmaktadır) olarak değerlendirilmeye başlandı. Bu değerler 'gerici değerler', 'gereksiz değerler' ve Arnavut kültürü için uygun olmayan değerler olarak görüldü. Bu değerlerin yeni komünizm değerleriyle değişmeleri gerektiği yönündeki politika uygulanmaya başlanmıştı. Komünist değerlerin Arnavut kültüründe ve toplumunda yeni, çağdaş ve komünist bir ferahlığa yol açacağı zihniyeti yayılmaya başlamıştı. Bu zihniyeti mutlaka Marxist ve Leninist literatürlere göre şekillendirilmeye başlanmış. Artık 'yeni insan' olmanın zamanı geldiği ideolojisi yerleşmeye başlamıştı. Gericiden denilen geleneksel değerlere karşı yeni komünist değerler oluşmaya başlamıştır. Mesela evlilik dışı cinsel ilişkilerin cezalandırılması, evlilik dışı çocuk doğuran kadınların cezalandırılması, akraba evliliğinin yasaklanması vb gibi değerler geleneksel değerlerden yola çıkılarak önemli hale getirilmeye çalışılmıştır. Bunu da var olan kültürün birden kökten değişmeler mümkün olmayacağını ve uygulanılmayacağını düşünerek bu politikayı izlenilmektedir.

Aynı zamanda kolektif bir yaşam tarzı uygulanmaya başlandı. Maddi sermayenin devletin malı olması gerektiğini düşünerek sınıflar arasındaki ayrımın ortadan kalkacağı düşüncesini kullanarak maddi sermaye devletin tekeline girmiştir. Bu ütopyik bir durum gibi görünse de, Arnavutlukta katı bir şekilde uygulanmıştır. Bireyin her ihtiyacının devletin kurumlarından karşılanmasını sağlayan kanunlar çıkmıştır. Birliktelik olan ve ekonomik, kültürel ve sosyal hiyerarşi olmayan bir toplumsal hayat ve kültür oluşturmayı amaçlayan zihniyet empoze edilmeye başlanmıştır. Yani 'eşitlik' değeri her zaman en önemli değer olarak ortaya çıkmaktadır. Bir bireyin kendi başına hareket edebilmesine yönelik hiçbir hakkı yoktu, çünkü artık herkes kolektif bir şekilde ve siyasal sistemin koyduğu değerlere göre hareket etmesi gerekiyordu.

Bu sistem bireylerin hayatlarına şekil vererek yeni bir kültür oluşturmaya başlamıştı. Ortaya konulmaya çalışılan bu yeni yaşam tarzının ilk zamanlar Arnavutluk için

uygun olduğu düşünülse bile daha sonraki kuşaklar için pek de uygun olmadığı görülmüştür. Gençlerin giyim tarzlarını, düşünceleri, okuyacak okulu, okuyacak kitapları, boş zamanlarını değerlendirme tarzlarını vb, yani hayatlarını istedikleri gibi değil, totaliter sistemin koyduğu değerlere ve normlara göre şekillendirmesi gerekiyordu. Aksi halde bu gençler toplumda suçlu olarak değerlendirilerek cezalandırılıyorlardı. Ağır fiziki koşullarda çalışmak, yaşadığı çevrelerden kötü gözle bakmak, arkadaşlardan uzak durmak gibi cezalar uygulanmaktadır. Bireyin yaptığı her davranış çok dikkatli bir şekilde kontrol altında tutuluyordu.

Komünizm sisteminde din ve din kurumu en ‘geri’ kalmış ve ‘insanı geri bırakan’ bir kurum olarak düşünölmüştür. Arnavut kültüründe din değerleri hem çok gereksiz hem de gerici değerler olarak değerlendirmeye başlanmıştır. Bu değerler kültüre sadece eski kalıntı olarak yer almaktadır ve hiçbir işe yaramadığını düşüncesi de yaygınlaşmaya başlamıştır. Ve birkaç sene içerisinde de cami, kilise, türbe, şapel gibi dini kurumların kapatılmasına ya da bozulmasına yönelik kanunlar çıkarılmıştır. Aynı zamanda dini literatürler toplanıp yakılmıştır. Dini değerleri ilk planda tutan insanlar da hapsedilmişti. Bu değerleri yaşamak isteyenler ve deneyenler ağır cezalara çarptırılmışlardır. Yani bireylere yeni bir kimlik giydirilemeye başlanmıştı. Var olan dini değerlerin yok edilmesi, ağır cezalar uygulanarak kısmen başarılımıştı. Bu kültürü aktaran çocuklar ve gençler dini değerleri olmadan hayatını devam etmişler. 70’li yılların sonunda ve 80’li yılların başında doğu sosyalist blokta bulunan ölkelerde (Sırbistan, Bulgaristan, Makedonya vb gibi ölkeler) din açısından liberal politikalar uygulanmaya başlanmıştı. Aynı zamanda İncil, Kuran gibi dini kitaplar basılmaya başlanmıştı. İsteyenler kitapları okuyabilirken ve dini çok fanatik bir şekilde yaşamak hariç, isteyen dini yaşayabilmeye başlamıştı. Fakat Arnavutlukta bu dönemde dinsel inanış ve yaşam biçimlerinde çok sıkı bir kontrol ve yasak hüküm sürmekteydi. Hiç bir dini literatür basılmayacak ve hatta mitolojik kitaplarda bile ‘Tanrı’ ve ‘Din’i kelimesi geçmeyecekti.

Arnavut Anayasanın otuz yedinci kanununa göre: Arnavut devleti hiçbir dini tanımamaktadır. Aynı zamanda bireylere materyalist-bilim zihniyetinin yerleşmesi için ateizmi hem destekliyor hem de uyguluyor (Dervishi; 2007: 191). Arnavut toplumda bu dönemden sonraki kuşaklar ve gençler ateist bir zihniyet taşmaya başlamışlardır.

Bütün bunlara rağmen nasıl olupta bu siyasal sistemin yarım yüz yıl boyunca sürdürdüğü sorusunu sormak çok doğaldır. Totaliter komünizm sistemi kendi varlığını sürdürmek için **ksenofobi**, **etnosantrizm** ve tabii ki korku politika ve propagandaları izlemektedir.

Burada korku dediğimiz şey, devletin katı otoriteryan yapısını katı cezalar eşliğinde uygulamasından müphem bir durumdur. Sadece ‘suç’ işleyen bireye değil, aynı zamanda onun ailesine ve genelde onun sülalesine de cezalar uygulanmaktadır. Ailesinin ve sülalesinin neden ceza aldığını, cevabı aranması gereken bir soru olmuştur. Çok ilginçtir ama ‘suç’(yabancı yazarların kitaplarını okumak, yabancı dilde kaynak bulundurmamak, tanrıya inanmak, ya da devlete karşı olumsuz tek bir kelime bile söylemek vb suç olarak sayılmışlardı) işleyen birey mutlaka ailesinden etkilenmişti ve aynı zamanda sülalesi desteklemiştir, desteklememişse de uyarılarda bulunmamış düşüncesiyle ağır cezalar uygulanmıştı. Cezalar bazen ‘suç işleyen bireyin ve onun ailesini kırsal kesimlerde ve ağır fiziki koşullarda çalışmaktı, ya da bazen öldürülerek de gerçekleştiriliyordu.

Arnavut komünist sistemin lideri Enver Hoxha ksenofobi olduğu gibi bu tutumu Arnavut toplumuna da yerleştirmeye çalışmıştır. Her yabancı devlet ve kültür her zaman Arnavutluk ve Arnavut kültürü için zararlı unsurlar olarak değerlendiriliyordu. Yabancılara karşı aşırı bir korku ve güvensizlik zihniyeti oluşmuştu. Bu politika ve propaganda uzunca bir süre devam etmiş olup, zaman içinde Arnavutlar bunu bir değer olarak benimsenmiş görünse de, 1990’lı yıllardan sonra sadece mecburi bir değer ya da zorla empoze edilmiş bir değer olduğunu gösterilmeye başlandı.

Arnavutluk’ta komünist rejim döneminde yaygın bir politik duruşu ifade eden etnosantrizm, bir kimsenin kendi kültürel değer ve pratiklerine, hatta bunları paylaşmayan başkalarıyla irtibat halindeyken bile münhasıran atıfta bulunma eğilimidir. Aynı şekilde, bir kişinin kendi bakış açısından, başka kültürlerin değer sistemlerini ve egemen pratiklerini tanımlama ve yargılama eğilimini, ifade eder. Böyle bir tavır, başkalarına yönelik stereotipleştirme eylemiyle bağlantılıdır, ırkçılık ve önyargının dışavurumunu teşkil edebilir.(Edgar; Sedwick; 2007: 128). Marshall’a göre ise etnosantrizm genellikle, bir şeyin başka toplumlardaki yapılaşma biçiminin, aynı şeyin kendi toplumundaki yapılaşma biçiminden daha geri olduğunu saymaktadır (Marshall;2005:219). Görüldüğü üzere

etnosantrizm, bir toplumun 'en iyi toplum', 'seçilmiş toplum', 'en üst ırk', 'en medeniyetli toplum', 'en iyi değerler ve kültür sahip olan bir toplum' vb zihniyetini oluşturuyor.

Adorno'ya göre ise etnosantrizmin gerçekleştirdiği yer totaliter ve kapalı yapılardadır. Bu yapılar ister dini inançlar ister ırk ve etnik açısından olabilir (Dervishi;2007:178). Etnosantrizm bir grubun ya da bir toplumun kimliğini güçlendiriyor ve onu en üst bir kimlik olarak düşüncesini veriyor. Bireylerin var olan kültürel değerlerine çok bağlı kalmasına sağlamaktadır ve aynı zamanda başka kültürlerin değerleri ile kıyaslandığında en üst değerleri olarak değerlendiriliyor. Aynı zamanda etnosantrizm bireylerin kendi kültürel değerlere sadık kalmasını ve değişmek istememeye duygularını aktarır. Bu yüzden bu kültürü başka kültürlerden etkilemeye izin vermemektedir ve kapalı bir kültürel yapıyı şekillendiriyor. Ayrıca Etnosantrizm bireylerin yaşayan toplumun ırkçı, vatanseverlilik ve nasyonalizm duygularını güçlendiriyor.

Arnavutlukta uygulanan politika etnosantrizmin çerçevesine göre oluşturuluyordu. Arnavut siyasal sistemi ve onun oluşturduğu kültür bütün dünyada uygulanan siyasal sistemler içinde en iyisi olduğu düşüncesi halka empoze edilmekteydi. Kapalı bir toplumsal ve siyasal sisteme sahip olan bir ülke ancak etnosantrizme o kadar bağlı kalmaktaydı. Etnosantrizmin propagandaları inanılmaz ve gerçeklik taşımayan ideallerden oluşmaktaydı. Batı ve doğu kültürlerde yapılan her reformları çok şiddetli bir şekilde eleştirilmekteydi. Diğer ülkelerde ortaya konulan reformlar sürekli kötülen kültürel, ekonomik ve sosyal unsurlara sahipti. Bu kültürlerin asla örnek alınmaması gerekiyordu, aksine onların Arnavut kültürünü örnek almaları gerekiyordu.

Joseph Rothscilld'e göre 'Arnavut komünist siyasal rejimi ekonomik gelişmelere çok konsantre olmuştu ama aynı zamanda kültürel ve sosyal yapılara totaliter bir siyasal sistemini uyguluyordu.'komünist Arnavutluk kültürü dünya kültürlerinin feneri olarak değerlendiriliyordu. Bütün başka kültürler bu fenerin altında siyah gölgeler ve hiçbir işine yaramayan öğeler olarak tanımlanıyordu (Dervishi;2007: 194).

Batı ve doğu kültürlerine karşı yapılan bu savaşlar, sosyalist kültüre göre **proleter yeni insanın** değerleri ve ahlakının oluşmasına yardımcı oluyordu. Yeni değerler ve ahlak tabi ki gençler tarafından daha çabuk kabul ediliyordu, çünkü her zaman yeniye daha açık

olan bir kategoridir gençliktir. Ama aynı zamanda başka seçenekler olmadığı ve olamayacağı için gençler bu değerlere sahip olmaları gerekiyordu.

Bazı gençlerde görülen giyim tarzlarında (kot pantolon, deri montlar, büyük kemerler ve tokalar, dövmeler, saç boyamalar, erkeklerde uzun saçlar vb) görülen ‘modern işaretler’ cezaları almaları gerektiğini düşünülüyordu. Çünkü giyimlerle beraber senelerce savaş açtığı modern değerler Arnavut kültürüne getirmektedir. Aynı zamanda bu gençleri aşağılamak için ‘hippi’ lakabı yapıştiriliyordu. Gençler de pek fazla bu değerleri benimsememeyi tercih ediyorlardı, çünkü eleştiriler ve cezalar ağır olabiliyordu.

1985 yılından sonra, yüksek eğitim alan gençlerin yavaş yavaş bu politikaya karşı bir farkındalık oluşmaya başladı. Totaliter siyasal sistemin var olan değerlerini zorla empoze edildiğini ve yeni bir zihniye ihtiyaç duyulduğu düşünölmeye başlandı. Aynı zamanda homojenliğin (ister değer açısından ister yaşam tarzlardan) gereksiz olduğu düşünölmeye başlandı ve liberal hareketler oluşmaya başladı ve 1990’lı yıllarında komünist siyasal sistemin çökmesi sağlandı.

1990’lı yıllarda Arnavut toplumu ve kültürü için yeni bir şekillendirme ve yeni bir yapıya sahip olunmaya başlandı. Toplumun dönüştürmesiyle beraber, bir takım köklü değişimlere sahip olan bu kültür, bir sonraki bölümde daha geniş bir şekilde ele alınacak.

2.6.3-Modernizmin Labirentlerine Giren Arnavut Kültürü ve Yeni Değerlerin Oluşumları

Bütün doğu bloğu ölkelerde 1986’dan sonra liberal hareketler görünmeye başlanmıştı. Bu hareketlerin temel amacı sadece siyasi değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarda liberal eksende değişim getirmektir. Arnavutlukta da, 1986’dan sonra başlayan “liberal” hareketler totaliter komünist sisteminin çöküşüne ve yeni bir demokratik-liberal sistemi kurma hayallerine ancak 1990’larda ulaşabilmişlerdir.

Berlin duvarının yıkılmasıyla beraber, Arnavutlukta entelektüeller ve üniversite öğrencileri yeni demokratik bir sistem arayışı için protestolar yapmaya başlamışlardı. Gençler dinamik bir yapıya sahip olduğu için bu değişim daha istekli ve daha cesur bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu protestolar, çoğu zaman da polis güçleriyle bastırılmasına

rağmen, protestocular dirençli bir şekilde varlığını devam ettirmişlerdir çünkü bu protestoların amacı kırk beş sene sonra bir daha sivil toplumun yeniden yaşatılmasıydı.

Komünist sistemin çöküşü, totaliter bir kültürel modelden, yeni değerlere ve normlara sahip olan ve daha önce hiç yaşanmamış bir kültürel modele geçmeyi getirmişti. Çünkü Arnavut toplumu artık liberal demokratik bir sisteme geçmektedir.

Komünizmin çöküşüyle beraber sistemin adapte etmeye çalıştığı çoğu değer eski önem ve hayatiyetini kaybetmiştir. Kırk beş sene süren totaliter sistemin değer yargıları, monist zihniyetini oluşturan değerleri, sadece bir partiye oy verme değeri vb çökmeye başlamış, ama aynı zamanda yeni değerler de ortaya çıkmaya başlamıştı. Yeni bir toplum yapısı inşa ederken yeni değerlerin mutlaka ortaya çıkmaları gerekmektedir. Komünist sistemin inşa etmeye çalıştığı toplumsal değerler ve zihniyet tarzları yerini daha liberal ve çoğulcu olanlara bırakmış, böylece bir dönemin sosyo politik hayatının yerine modern liberal ortam ikame edilmeye başlanmıştır.

Batı Avrupa bir ütöpik model olarak algılanmaya başladı, çünkü o hem siyasal (liberal ve demokratik) hem de kültür açısından (modern, çağdaş) hedeflenen bir model olarak görülüyordu. Eliasa'ya göre idealleri, yaşadıkları çağa ait değil, geleceğe ait olduğu için, toplumsal dönüşümüyle toplumsal ilerlemeyle doğal olarak çok daha ilgilidiler (Elias; 2007: 64).

Aynı zamanda bütün komünist ve geleneksel olan değerleri gereksiz ve geri kalmış değerler olduğu düşüncesi (ideal zihniyet olarak da değerlendiriliyordu) oluşmaya başlamıştı (Tushi; 2006: 352). Bu ideal zihniyet Arnavut kültüründe sarsıntı ve kaotik bir durumun yaşanmasına sebep olmuştu. Çünkü bir tarafından var olan değerleri kısa bir zaman içerisinde yok etmeye çalışırken, öbür tarafta da yeni değerlerin arayışına girmişlerdi. Kültürel ve sosyal değerlerin aniden ortaya çıkıp da toplumun her kesimi tarafından benimsenmesi toplum yapısına aykırı düşmektedir, dolayısıyla bu yeni durum bir anomi ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda bireylerde bir kimlik krizinin yaşanmasına da sebep olmuştur.

Arnavut kültürü başta batı kültürü olmak üzere başka kültürlerden de yoğun olarak etkilenmiştir. Dervish'e göre bu kadar büyük etkilenmelerin sebepleri de Arnavut

kültürünün 'süzme filtrelerinin eksikliğinden' ve etnosantrizm psiko sosyal durumlardan ksenosantrizme geçmekten kaynaklanmaktadır (Dervishi; 2003: 14). Bütün kurumlara, insanlar arasındaki ilişkilere, yaşam tarzlarına, bireylerinin zihiniyetlerine vb. değişimler olmasına sebep olmuştu, fakat herkesten daha çok gençler, bu etkileşimlere açık olmuşlardı, çünkü senelerce Batı kültürü onlar için bir gizil bir ideal olmuştu. Bu yüzden komünizmin yarattığı etnosantrizmden uzaklaşarak, ksenosantrizmi tercih etmeye başladılar. Sosyal bilimcilere göre ksenosantrizm bireyin kendi kültürünün yerine başka kültüre hayranlık duyma duygusu olarak tanımlanır.

Dervişe göre ksenosantrizm, etnosantrizmin tam tersidir. Birey kendi kültürünü, yaşam tarzını, değerleri, normları vb, başka kültürlerle kıyasladığında daha geri kalmış olarak algılamaktadır (Dervishi; 2007: 208). Aynı zamanda yabancı kültürler, uzak olduğu için bir gizem ve çekicilik taşıyarak bireyleri kendine doğru çekmektedir. Ksenosantrizm Arnavut toplumda kimlik krizlerini de getirmektedir. Çünkü kendi kültürünün ve değerlerinin de çökmesine sebep olmuştu. Jean-Paul Sartre 'a öre Doğu Bloktan Avrupa'ya gelen bireyler hemen batı kültürü ve değerleri benimsimeye başlıyor, ama aynı zamanda kendi kültürü ve değerleri reddetmeye başlıyor. Çünkü onların kültürü ve değerleri zorla empoze edilmişti ve bunların rededilmesi bir intikam alış gibi algılanıyor (Sater; V 1986; Aktaran: Dervishi; 2007: 209).

Süzme filtrelerinin eksikliği de arnavut kültüründe çok büyük etkileme ve değişimlere sebep olmuştur. Dervishi'ye göre süzme filrelerin eksikliği Anavut kültüründe iki sebeplerden kaynaklanıyor.

1-Batı kültürün değerleri, normları, yaşam tarzları vb olduğu gibi yani hiç bir değişiklik yapılmadan arnavut kültür yapısına girmiştir. Bu durum kültürde büyük değişmelere sebep olmuştur.

2-Arnavut toplumuna yıllarca yasaklanları bir an önce 'yakalayıp yaşama' isteğinin olması, bireyler için Batı Avrupanın kültürü, değerleri, normları vb yanında onların düşünme şeklini ve tarzlarını da kolayca ve sorgusuzca benimsemelerine sebe oluyordu. Bu Arnavut kültürünün bir çeşit kaotik durumu yaşamasına sebep olmuştur (Dervishi;2003:13-14).

Artık Arnavut kültürü yeni bir şekil almaya başlamıştı. Hızlı bir şekilde değerlerin değişmesi, bireylerin hem algılayışını hem de ahlakını etkilemektedir. Bu da kültürü yeni bir kimlik arayışına sokmaktadır. Bazen kimlik arayışı durumu da kaotik bir durum haline dönebilir.

Batının bazı değerleri eşitlik, başarı, özgürlük, demokrasi vb hızla yerleşmeye başlandı. Ama ne yazık ki özgürlük 'bireyin istediği şey yapma' ve 'bireyselcilik' olarak algılanma başladı. Bu anlayış gençler tarafından çok hızlı ve yoğun olarak benimsendi. Aynı zamanda bu durum bireyselciliğin hızlı bir yükseliş içinde olduğunu da göstermektedir.

Hızlı kentleşmenin ve hızlı göç dalgaları (ister iç göç ister Arnavutluk dışına göç dalgaları) da değerlerin değişmesine çok önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü hızlı kentleşme ve göç bir takım ekomonik, sosyal ve kültürel sorunları getirmektedirler. Aynı zamanda kültürün ve değerlerin değişmesine çok önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Artık şehirde yaşayan bireyler, batı Avrupa kültürü ve onun değerlerini örnek alarak yeni hayat tarzları oluşturmaktadır, aynı zamanda bireyselci davranışları tercih etmektedirler, mesela kişinin çevresinde olup bitenin yalnızca onu ilgilendirmesi, ya da daha önce varlığını hissettirmeyen materyalist olmak değeri şimdi ön plana çıkmaktadır.

Bütün bunlar mutlaka kurumlara değişimler getirdiğini de söyleyebiliriz. Burada aile, evlilik ve evlilik dışı hakkında kısa bir örnek vermek istiyorum. İster komünist öncesi, ister komünizm döneminde Arnavut kültüründe ailenin kutsal bir yeri vardı. 1990'lı yıllardan sonra evliliğin önemi azalarak bu kurumda değişiklik yaşanmaktadır. Birlikte yaşama (karşı cinsle) artık bir moda haline gelerek hem evliliğin hem de ahlakın önemini yitirdiğinin bir göstergesidir. Evlilik bir ailenin kurulmasında ilk adım olarak değerlendirilirken artık evlilik 'birlikte yaşamak' ile yer değiştirmeye başlamıştır. Birlikte yaşama Arnavut kültürünün var olan şeref ve namus değerini yitirerek cinsel liberalleşmeye yol açmıştır. Modern bir değer olarak ortaya çıkmış ve gençler tarafından benimsemeye başlamıştır.

Batı kültüründe giyim tarzları, bütün dünyada olduğu gibi Arnavut gençleri de etkilenmiştir. Bu çok geniş bir konu olduğu için sadece çok kısa bir şekilde bahsetmek

istiyorum. Komünizm döneminde modaya göre giyimi gibi seçmek diye bir hakkı yoktu, çünkü ‘moda’ batı kültüre ait olarak değerlendiriliyordu. Aynı zamanda istediğin gibi giyinmek yasaklanmıştı, çünkü istediğin gibi giyinmek bireyseliğin simgesi olarak değerlendiriliyordu. Arnavut komünist kültüründe belli kurallar vardı ve her genç bu kurallara göre giyinmesi gerekiyordu. Komünizmin çökmesiyle beraber gençlerin gündemi batı modasına göre şekillenmeye başladı. Ne yazık ki ‘moda’ açıklık ve mahrem bölgeleri göstererek seksi görünmek anlamını taşımaya başladı. Bütün dünyada olduğu gibi Arnavut gençleri de modayı ve modaya göre giyinmeyi bir değer haline getirmektedirler. Görünüşte bir sorun yokmuş gibi algılanabilir, fakat bu Arnavut kültürün farklılaşmasını ve değişmesinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Komünizmi çökmesiyle beraber din kurumunda bir canlanma olduğu fakat güçlü bir kurum olmadığını söyleyebiliriz. Fakat Arnavut gençlerde bir dini kimliği oluştuğunu söylemek pek doğru olmaz, aynı zamanda da dini değerler çok önemli bir yer tutmamaktadır. Her hangi bir dinin kimliğini taşıyan gençler kendi kültürüne, değerler ve normlara daha saygılı ve daha bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Dini kurumlar her zaman bir tampon bölgesinin fonksiyonunu taşıdığını söyleyebiliriz.

1990’lı yıllardan sonraki Arnavut kültürü komünizm dönemindeki kültürden ayrı bir kültür olmasından dolayı büyük değişmelere sebep olduğunu söyleyebiliriz.

2.7-TÜRK TOPLUMUNDA KÜLTÜRÜN VE DEĞERLERİN DEĞİŞİMİ

2.7.1-Türk kültürünün bazı değerleri

Bünyesinde barındırdığı farklı etnik, dil, din ve insanlarıyla Türkiye toplumu ve kültürü bir mozayiğe benzetilebilir. Farklılıkların bir bütün içinde temsili aynı zamanda farklı bir değerler skalasında Türkiye de yeşermesine sebep olmuştur. Fakat Türk kültürü zaman içinde o kadar değişimlere uğramıştır ki, bu yapıyı anlamak için farklı dönemlere ayrılması gerekiyor.

Batı dünyasında ve Balkanlarda Türk kültürü Osmanlı kültüründen ayrı tutulmamaktadır, ama ne var ki Türkiye’de Türk kültürü ve Osmanlı kültürü birbirinden ayrı olarak görülmektedir. Osmanlı ve Türk kültürleri arasında bir duvar varmış gibi birbirinden

ayrı tutmak her iki kültürün yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır. Çünkü Türk kültürü Osmanlı kültürünün devamıdır ve aynı zamanda Osmanlı kültürünün birçok unsurunu (değerler gibi) da taşımaktadır. Türk toplumu Osmanlı toplumun devam olduğunu söylenebiler, fakat sadece kültürel ve değersel değişmelere uğramıştır.

Batı ve balkan ülkelerinde Türk kültürü bir gelenekçi kültür olarak değerlendirilmektedir. Ne var ki bu değerlendirme Avrupa'nın kültürel politikasından kaynaklanmaktadır. Doğrudan sömürgeleşmemiş olan Osmanlı Türkiye'sinde, Avrupa hegemonyası ve 'geri kalmışlık' algısı öyle bir ideolojik zemini yaratmış ki 'Çağı yakalama' Batı taklitçiliği', kültürel yozlaşma ve özgürlük gibi kavramları hala siyasi söylemde prim yapmayı sürdürmektedir (Kandiyoti; Saktanber; 2005: 17).

Sosyal bilimcilere göre Türk kültürünün değişimleri siyasal değişimlerden kaynaklanmaktadır. Buna örnek olarak Osmanlı imparatorluğundan cumhuriyete, tek parti döneminden çok partili döneme geçiş ve küreselleşmenin getirdiği değişimleri verilebilir. Burada belirtmemiz gerekiyor ki Türk kültür ne gelenekselci ne de modern, her ikisinin nüanslarını taşımaktadır.

Türk kültürün en önemli değerlerinden birisi '**misafirperverlik**' değeridir. İslam dinin değerlerini taşıyan Türk kültürü başka değer sistemlerinden de etkilenmektedirler. İslam dininde misafir çok önemli bir yer tutmaktadır. Dini değerden etkilenerek Türk kültüründe de misafirperverlik değeri yer almaktadır. Aynı zamanda misafirperverlik değeri saygının çok önemli olduğunu da göstermektedir.

'**Dini**' değerler Türk kültüründe en önemli değerlerden sayılabilir. İslam dini yaşandığı için dini değerlere de çok önem verilmektedir. Bu düşüncüyü Cüceloğlu'nun şu ifadelerinde görebiliriz. Cüceloğlu' na göre: İnsanoğlu kulluk yapmak için yaratılmıştır. İnsanın ne yapması gerektiğini Kuran belirtir. Kişinin neyin iyi neyin kötü olduğuna karar verecek gücü yoktur. Allah huzurunda görevlerini yerine getiriyorsa yaşamı iyi ve anlamlıdır (Cüceloğlu; 2005:246,247). Türk kültüründe dini değerleri ahlaki değerlerden ayırmak çok zordur, çünkü birbiriyle 'örgü' halinde bulunmaktadırlar.

Aynı zamanda dini inançlar göreneklere ve geleneklere göre şekillenmektedir ve bazen Türk insanında hangisi dini hangisi kültürel değer olduğunu ayırmak mümkün

değildir. Mesela bireyler arasında, bir davranışın günah olduğu için değil ayıp olduğu için yapılmaması gerektiği şeklindeki algılamalar da yaygın bulunmaktadır.

‘**Ahlak**’ ve ‘**Saygı**’ değerleri Türk kültüründe çok önemli bir yer almaktadır. Türk toplumunda ahlaki değerlerin, dini değerlerle kaynaştığı ve bundan dolayı dini hiçbir özelliği olmayan ahlaki değerlerin de toplum tarafından dini değer olarak algılanmakta olduğunu gözlemlerimiz sayesinde ortaya koyabilmekteyiz (Güzel; 2001: 22). Türk dilinde abi, abla, yolda karşılaşılan amca, teyze, dayı gibi kelimeleri bulunduğu ve kullanıldığı için saygı değerinin çok önemli bir yer aldıklarını göstermektedir. (Anne babanın yanında uzanmamak hem saygı açısından hem de ayıp olduğundan çok ilgimi çekmişti.)

‘**Devlete saygı göstermek**’ değeri de önemli bir yer tutmaktadır. Türk toplumunda ‘devlet babadır’ anlayışı yaygındır. Bu da Osmanlı imparatorluğundan gelen bir saygı olduğunu da söylenilebilir. Devlet yöneticisi, devletin nasıl yönetileceğine karar verir. Yurttaş devletin amaçlarını gerçekleştirmek için vardır. Birey, devletin amaçlarına hizmet ettiği sürece değerlidir; kendi başına bir değer yoktur (Cüceloğlu; 2005: 250). Bu yüzden de Türk toplumunda devlete saygı göstermek değeri önemli bir yer almaktadır. Aynı zamanda Cüceloğlu’ya göre geleneksel kültürün değerlerinden bahsederken, din ve devlet birbirinden ayrılamaz. Her toplumun bir dini vardır; bizim dinimiz İslam’dır. Devletin siyasal, ekonomik ve yasal görevleri dinimizin emrettiği yönde işlemelidir (Cüceloğlu; 2005:251). Osmanlı kültüründe din ve devlet birbirinden ayrılmaz kurumlar olarak değerlendirildiği için, bugüne kadar gelen bu değer önemini hala taşımaktadır.

‘**Sıkı akraba ilişkilerde bulunmak**’ değeri Türk toplum ve kültüründe önemli bir yer almaktadır. Çünkü bireyler arasında gösterilen sıkı akraba ilişkileri toplumun birlikteliğini ve geleneksel değerlerini sürdürdüğünü göstermektedir. Aynı zamanda Türk toplumunda sıkı akraba ilişkileri olmasına rağmen, akrabalar arasında evlilik de gerçekleştiriliyordu. Batılı bir bakış açısıyla bunu doğru anlamak pek mümkün olmadığı söylenilebilir, çünkü batı kültüründe akraba evliliği bir sapkınlık olarak değerlendiriliyor. Türk toplumunda akraba evliliğinin gerçekleştirmesi en önemli nedeni de sıkı akraba ilişkileri güçlendirmek ve devam ettirmek içindir.

‘**Milliyetçilik**’ değeri yüksek bir önem taşımaktadır fakat bu değer ırkçılık değerinin arasında ilişki bulunmadığını söylenebilir. Yukarıdaki sıralandığı değerleri, geleneksel ve

şimdiki Türk kültürün temsil ettiği en önemli değerlerden olduğunu söylenebilir. Bu değerler zamana göre değişmelere uğramasına rağmen, bugünlere kadar yine önemini taşımaktadırlar.

2.7.2-Siyasal değişimleri ve Türk kültürünün değişen değerleri

Türkiye'nin geçirdiği en büyük siyasal ve toplumsal değişme Osmanlı imparatorluğundan Cumhuriyete geçmesidir. Çağdaşlaşma ve modernleşme olguları bu değişimin temel sebebiydi. Bu çalışmanın bu kısmında da siyasal değişimlerin getiren değerler değişimlerden kısaca bahsedilecektir.

Bir kültürün değişmesindeki en etkili sosyal olgu gençlerdir. Eagleton'a göre bütün kültürler çocuk yetiştirme, eğitim, refah, iletişim, karşılıklı destek gibi pratikler içermektedir. Aksi takdirde, kendilerini yeniden üretmezler ve bunun sonucunda daha pek çok şeyin yanı sıra istismar edici uygulamalar da geliştirmezler. Her kültürün kendisini dönüştürebilecek güçleri besler (Eagleton; 2005: 34).

Bu güçlerin en önemliler gençlerdir. Osmanlı imparatorluğa en büyük sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal değişimleri getiren de gençlerdir. Cumhuriyetin kuruluşunda ve devamında en önemli kitle gençlerdir. Bu değişimler büyük bir kimlik, kültürel, değersel ve siyasal değişimleri de getirmektedir. Kimlik açısından Osmanlı ve Türk kimlikler olarak ayırt edilmeye başlanmaktadır. Cumhuriyetçi ideoloji topluma kendi değerlerini sundukça ve bu yeni değerleri empoze etmeye çalıştıkça, yeni bir Türk kimliği oluşturmuştur. Kültürel açıdan ise eğitim reformu, kıyafet reformu, dil reformu değişimleri getirerek yaşam tarzlarında, değerlerde ve normlarda değişimlere sebep olmuştur. Aynı zamanda hukuk reformunda büyük değişimleri getirilerek Türk toplumun zihniyetinde de değişimlere sebep olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ki devrimlerin çoğu yapısal değişiklikler yerine Türk toplumundaki değerler sistemini değiştirmeye yöneliktir. Kemalist devrimin asıl amacı, modern bir devlet yaratmaktı, fakat bu modern devletin tanımlanması devrimin yarı-ideolojisi denilebilecek batılılaşma kavramına dayanarak gerçekleşecekti. Milliyetçilik kavramı bile milli bir konum yerine Batılı bir konum içinde anlaşılmıştır (Subaşı; 2004: 117).

Türkiye'deki modernleşme süreci; Kemalist reformların Osmanlı toplumsal hayatının her bir yönünü –kullanılan alfabe ve sözcük dağarcılığından erkeklerin şapkalarına, kadınların giyimlerine ve farklı cinslerin toplum içindeki davranışlara kadar köklü değişimler yaşanmaktadır (Kandiyoti; 2005: 20). Bu değişimlerden etkilenen en çok gençlerdir. Türk kültürüne giren yeni değerlerin benimsenmesi, gençlerde yeni bir zihniyet oluşturmaktadır. Türk gençler için batılılaşmak ve modernleşmek hayatın bir parçası olmuştur. Ne yazık ki modernleşmeyi Türk kültürüne göre değil, olduğu gibi almaya çalışıldığı için bir kimlik sarsıntısı hissedilmektedir. Aynı zamanda batıyı taklit edilerek ve bu taklidi kullanarak, eski değerlerin önemini yitirerek yeni değerler getirerek, yavaş yavaş gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Burada unutulmaması gereken bir başka unsur da din'dir. Din her zaman modernleşmeye engelmış gibi görünmüştür ve gençler tarafından dini değerleri çağdaşlaşmaya engel gösteren değerler gibi algılanmaya başlanmıştır. Fakat 1980'li yıllarda ekonomik liberalleşmeyle birlikte Türk toplumunda kültürel, sosyal ve siyasal değişimler yaşanılmaktadır.

Türkiye ekonomisinin liberalleşme süreci, daha öncelerin korumacı, ithal ikameci politikalarının, ihracata yönelik yerel endüstrilerin teşvik edilmesine ve yabancı yatırımın özendirilmesine dayalı yeni bir kalkınma stratejisine dönüşmesine yol açtı. Bu da ekonomik açıdan olduğu kadar sosyo-kültürel açıdan da dünyaya açılmasına neden oldu (Durakbaşı; Cindoğlu; 2005: 85).Gençlerde iki kimliklerin canlandırılmasına ve yükselmesine de sebep olmaktadır. Bu kimlikler İslam dini ve Kemalist değerlerin üzerinde kurulmaktadır. Başka bir deyişle gençlerde İslamcı ve Laisist kimliklerin yükselmesine sebep olunmuştur. Ya da White'nin deyişiyle gençlerde dinsel ve etnik kimlikler yükselmektedir. Gençlikte yeniden oluşan bu kimlikler birbirlerinin arasında da dış görünüşten de bir ayrışma yaratmaktadırlar. Yaşam tarzlarını, kültürel tercihlerini ve sahip olunan değerlere derin ayrımı yaratılmaktadır.

Kimliklerin yükselişi kültür politikaları ve tüketim pazarı ile bağlantı kurulmaktadır. (Kandiyoti; Saktanber; 2005; 270).Tüketim pazarı ile bağlantı ne olduğu sorusuna artık kimliklerin metalaşmaya doğru götürmektedir. Yani herhangi bir kimliğe sahip olan, o kimliğin metaları, gıdaları, içmeleri vb. kullanılmaktadır.

İslamcı ve Laisist kimlikleri metalaşmıştır. İslamcı ve Laisist kimliklere mensup olan gençlerin, farklı kıyafetler giymektedirler, belli tip yiyecekleri tüketmektedirler. Ve belli dükkânlar ve mağazalardan alışveriş yapıyorlar. Bu yüzden bu kimlikler için piyasada belli metalar tüketilmeye başlanmıştır. İslam değerleri üzerinde kurular kimlikleri olan gençlerin, başkalarından farklı olduklarını göstermek için kendilerine göre bir dış görünüm oluşturmuşlardır. Ama bu Laisist değerlere önem veren gençlerin arasında büyük bir ayrım oluşturmaya başlanmıştır.

İslamcı konfeksiyonun gelişmesiyle beraber karşılık olarak “çağdaş” giyim konfeksiyonu da geniş bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Fakat buna göre Laisist kimlikleri daha önce olmadığından bahsetmek çok doğru değildir. Çünkü çağdaş olmak” Atatürk’ün devletin başına geçmesiyle beraber var olan bir şeydir. Atatürk zamanındaki Laisist kadınların nasıl tayyör giymişlerse, onların torunları kıyafetleri, kot pantolon, elbiseler, bluzlar ve etekler giyeceklerdir (Kandiyoti; Saktanber, 2005, 230).

Bu yüzden denilebilir ki İslamcı kimliğin yükselişiyile beraber, Laisist kimliklerin güçlenmesine sebep olmuştur. Bir kültürün içinde yaşayan bu genç grupların önemsedikleri değerler sadece farklı olarak değil, aynı zamanda birbirinden ayrı tutulan yaşam tarzları da gerçekleştirmektedir.

Türk kültüründe bu değişimleri getiren en büyük sebepler küreselleşmenin ve modernizmin yükselişidir. Modernleşme ve küreselleşme evrensel kültürün aracı “tüketim kültürü”nü de üretmektedir ve Türkiye’ye 1980’lerden sonra getirmektedir. Bu yüzden de bu dönemden sonra kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal yapılarında değişimleri yer almaya başladığı söylenilmektedir. Tüketim kültür ve tüketici kültür modernizme özgü olan bir yaşam biçimini temsil etmektedir. Tüketim sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamı etkilemektedir. Çünkü artık sosyal, ekonomik ve kültürel yaşama yeni değerlerin oluşmasına sebep olmaktadır. Uluslararası pazarların gelişmesi, lüks eşya ve sanat eserleri ticaretinde artış gerçekleşerek, yeni şehirli toplumsal sınıfları oluşturmasına sebep olmuştur.

Aynı zamanda Türk toplumda toplumsal bölünme ve farklılaşmalara yol açmaktadır. Küreselleşmede bu dönemde çok önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü küreselleşme kavramı insanların, teknolojilerin, imgelerin ve fikirlerin giderek daha

karmaşık bağıntılara doğru götürmektedir. Artık küreselleşme dünyayı “tek dünya” tipine doğru götürmeye niyetlenmiştir.

Bu yüzden sadece Türk toplumunda değil, aynı zamanda başka toplumların dönüşümünde de bir düzensizlik yaratmaktadır. Yeni ekonomik dinamiklerin sunduğu fırsat yapılarına ancak nüfusun küçük bir bölümünün dâhil olması, orta sınıf gelirlerinin erdiği, toplumsal hizmetlerin bozduğu ve yoksullaşan göçmen dalgalarının kente geldiği bir dönemde, yamalı yaşam tarzlarına hizmet eden ürün ve hizmetlerin çoğalması ile birlikte, toplumsal gelişim yaratıyor (Kandiyoti; Saktanber;2005: 16)

Türk toplumu ve kültürü için, tüketimin önemli bir unsuru da modadır. Türk toplum, Arnavut toplumundan farklı olarak sadece bedenin meşrulaştırılmasıyla beraber gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda çok önemli bir kitle de öne çıkartılarak yeni değerlerin oluşmasına sebep olunmuştur. Bu kitle İslamiyet dinin değerleri ve bu değerleri yaşanmasıdır. Yani “tesettür” giyimlere bir moda haline dönüştürmektedir. Tesettür giyimlere yeni değerler getirmektedir. Hem tesettürlü hem de modaya uymaktadır. Yeni değerlerle insanlar. Aynı zamanda küreselleşme bütün toplumlarda bir “tek tip” e doğru götürmektedir. Maddi açıdan bunu teknoloji alış veriş marketleri moda vb. ile gerçekleştirmektedir. Fakat manevi açıdan ise, zihinsel dönüşümüyle ve yeni değerlerin ortaya çıkmasıyla gerçekleştirilmektedir. Değerlerin değişimi kültür de büyük dönüşümler getirmektedir. Artık yeni değerlerin ortaya çıkması ve kültürün uzun süren bazı değerlerin önemini yitirmeye başlamıştır.

Aynı zamanda tüketimle beraber, günün modası şık malları, yeni ev eşyaları vb. alınarak, yeni değerlerin ve tutumların oluşmasına sebep olunmuştur. Modernizm, dünyevi bir kültür yaratmaktadır. Dünyevi kültür ancak tüketimle gerçekleşebilmektedir. Çünkü tüketim kültürü sürekli iştah açıcı bir kültür olarak değerlendirebiliriz. Doymak bilmez, sürekli aç bir kültür olarak değerlendirilebilir. Tüketici kültürü, büyük mağazalar, ondan sonra büyük marketler ve daha sonra büyük alışveriş merkezlerle açılmaktadır. Bu alışveriş merkezleri toplumun her sınıftan mensubu ve her cinsten, her yaşta olanlara açıktır ve özgürlük hakları tanımaktadır. Alışveriş merkezlerinin çekiciliği var. Çağdaş modern, batılı bir yaşamın simgesi değerlendirilir alışveriş merkezleri. Fakat bu çekiciliği gençler üzerine yoğunlaşmıştır. Türk gençlerin bu modern değerlerin benimseyerek kuşak arasında

faklılıklar yaratmaktadırlar. İster dış görünümünde, ister yaşam biçiminde ister algılanış şeklinde Türk gençlerin kuşaklar arasında farklılıklar bulunduğunu söylenilebilir.

Modernizmin getirdiği en büyük değer bireycilik değeridir. Türkiye’de yapılan değer araştırmalarında, Türk kültüründe gençlerin bireycilik değeri çok önemsediklerini tespit edilmiştir.,

Aynı zamanda gencin evde aşılana ‘değer’ ile toplumundaki geçerli değerler birçok noktada çelişmektedir. Evde doğru sözlülük, hak severlilik ve yalana başvurma yanlışlığı öğretirken, toplumda toplumda yarış, bencilik, başarı ve kazanç için insanların birbirini çiğnediğine tanık genç birey, değer kargaşasına ve bunalımına düşmektedir. Gencin algılandığı değer çatışması, kendisinde hissettiğini bireysel güçsüzlük ve değer sisteminde gördüğü yetersizliğin derecesi, mevcut değer değişimini ölçmememizde ciddi kriter olarak karşımıza çıkmaktadır (Özensel; 2004: 32)

Alış veriş merkezleri Türk toplumunda tüketim kültürünü yeniden formüle etmiştir(Kandiyoti; Saktanber; 2005; 315). Yeni değerlerin oluşmasına sebep olmuştur. Türk toplumu dini değerlere “çok önem vermekteydi, fakat yeni bir tüketim kültürü ortaya çıkınca dini değerler de önemini yitirmektedir. Çünkü dini değerleri insanın “israf” yapmaması engel ediyordu. Fakat toplumun tüketim kültürü gerçekleşerek yeni değerler kazanmaya başladı. Toplumun dönüşmesine en büyük kitle olan gençlerin, yeni değerlerin kazanılmasına ve yeni alışkanlıklarının gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Fakat ne kadar modernizm’den etkilenmiş olsalar da Türk gençlerin yine de gelenek, görenek ve dini değerlere bağlı olduklarını da söylenilebilir. Bu çalışmanın sınırlarında göz önünde tutularak Türk kültürü ve değerleri burada kısa bir şekilde incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METODOLOJİ VE TEKNİKLER

Bu araştırmanın kültürler arası bir çalışmayı gerektirmekte olduğu düşünüldüğünden hem Türkiye’de hem de Arnavutluk’ta saha uygulaması gerçekleştirildi. Her iki ülkede de aynı anket formu uygulandı. Araştırmamız üniversite gençliği üzerinde yapıldı. Bu çalışmada, Rokeach (1973) ile başlayan ve Schwartz tarafından sürdürülen sistemli araştırmalar dizisinden olan “Değer içerikleri ve yapısındaki evrensellikler” (1992) araştırmasında kullanılan değer yargıları temel alınmakta, bunların Türk ve Arnavut kültürüne uyarlaması yapılmakta ve ortaya çıkacak ölçek üzerinden ortak uygulama gerçekleştirilmektedir.

Bu bölüm değer türleri, sınırlılıklar, örneklem, değer ölçeği, kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) soruları, demografik bilgiler ve çalışmada kullanılan teknikleri içermektedir.

3.1-DEĞER TÜRLERİ

Batı ülkelerinde yapılan sistemli araştırmalarda değerler, türlerine göre hiyerarşik olarak incelenmiştir. Allport, Vernon ve Lidzay “Study of Values” (1960) adlı çalışmalarında değerleri estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi ve dinî olmak üzere 6 (altı) temel kategori altında incelemiştir. Daha sonra yapılan çalışmalarda ise bu altılı kategorileştirme bir gelenek haline gelmiştir. 1980’li yıllardan itibaren yapılan araştırmalar uluslararası düzeyde daha sistemli ve analitik olarak değer kategorilerini genişletilerek gerçekleştirilmiştir (Schwartz, 1992), (Inglehart, 1982 ve 1997), (Flanagan, 1982), (Braitwaite, 1985).

Bu çalışmada, Rokeach (1973) ile başlayan ve Schwartz tarafından sürdürülen, sistemli araştırmalar dizisinden olan “Değer içerikleri ve yapısındaki evrensellikler” (1992) araştırmasında kullanılan değer itemleri temel alınmıştır (Topçuoğlu; 1999: 18).

Schwartz tarafından sürdürülen çalışmada türlerine göre postüle edilmiş tekil değer ifadeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. EVRENSELÇİLİK

Eşitlik

Doğayla Birlik

Bilgelik

Güzelliklerin Dolu Olduğu Bir Dünya

Sosyal Adalet

Geniş Görüşlü Olmak

Çevreci Olmak

Barış İçinde Bir Dünya

2. KENDİ YÖNÜNÜ BELİRLEYEBİLMEK

Özgürlük

Yaratıcılık

Bağımsız Olmak

Kendi Yönünü Belirleyebilmek

Araştırmacı Olmak

Kendine Saygı

3. UYARICILIK

Heyecan Verici Bir Yaşam

Değişik Bir Yaşam

Cesur Olmak

4. BAŞARI

Hırslı Olmak

Etkili Olmak

Kontrol Gücü

Başarılı Olmak

Akıllı Olmak

Birşeyler Başarma Hissi

5. GÜÇ

Sosyal Güç

Zenginlik

Otorite

Sosyal İtibar

Dış Görünümünü Koruyabilmek

6. ZEVKÇİLİK

Neşeli Olmak

Refah İçinde Bir Hayat

7. MANEVİYAT

Manevi Yaşam

Hayatın Anlamı

İç Huzur

Sevecen Olmak

8. GÜVENLİK

Ulusal Güvenlik

İyiliklerin Ödenmesi

Ailenin Güvenliği

Ait Olma Hissi

Sosyal Düzen

Sağlıklı Olmak

Temizlik

9. UYMA

İtaatkarlık

Kendini Kontrol Edebilmek

Kibarlık

Ebeveyn ve Yaşlılara Saygı Göstermek

10. GELENEK

Gelenek ve Göreneklere Saygı

Dindarlık

Kabullenme

Alçak Gönüllü Olmak

İlimli Olmak

11. YARDIMSEVERLİK

Sorumluluk Sahibi Olmak

Hoşgörülü Olmak

Dürüst Olmak

Sadık Olmak

Yardımseverlik

Olgun Sevgi

Gerçek Dostluk

Bu araştırmada yer alan değerler, hem Türk hem de Arnavut kültürünün özelliklerine göre yeniden oluşmaktadır. Aynı zamanda her iki toplumun gençleri için de değerlere daha iyi bir kategorizasyon yapmak amacıyla, buna uygun istatistik teknikleri kullanılmaktadır.

3.2- SINIRLILIKLAR

Bu araştırma betimleyici bir araştırmadır. Araştırmamız hem Türk hem de Arnavut üniversite gençliğinin değer yargılarını ve yaşam biçimlerini ortaya koymayı hedeflediğinden her hangi bir hipotez sınamasına gidilmemektedir. Ayrıca demografik değişkenlerimiz olan “cinsiyet, bölüm ve sosyo–ekonomik seviye” arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Böylece değerlerin önemsenme düzeyinin deneklerin özelliklerine göre nasıl değiştiği de ortaya konulacaktır.

Bu araştırmada değer değişimi, değer erozyonu, değer sapması ya da değer türleri arsındaki ilişki ve bağlılıklar araştırılmamaktadır. Araştırma sadece üniversitelerde okuyan gençlerin üzerinde yapıldığı için lise gençliği ya da okumayan gençlerin değerlerini yansıtılmamaktadır.

3.3- ÖRNEKLEM

Bu araştırma kültürler arası bir çalışmayı gerektirmektedir. Dolayısı ile hem Türkiye’de Selçuk niversitesinde ve hem de Arnavutluk’ta Tirana niversitesinde saha uygulaması gerçekleştirilmiştir. Her iki ülkede de aynı anket formu uygulanmıştır. Araştırmamız niversite gençliği üzerinde yapılmıştır.

Araştırmanın rnekleme, Konya ve Tiran’da üniversitelerde okuyan gençlerdir. Araştırmamızda toplam 1000 anket uygulaması planlanmış; ancak uygulanan anketlerden 170 tanesi çeşitli nedenlerle tamamlanamadığından dolayı analiz dışı bırakılmıştır.

Örneklem, istatistik analize imkân verecek ölçüde Türkiye de 420 ve Arnavutlukta 410 olmak üzere toplam 830 denek olarak tespit edilmiştir. rneklemde katmanlı örneklem tekniği kullanılmaktadır.

Örneklem seçiminde kısmi kotalı tesadüfi örneklem tekniği uygulanmıştır. Anketler ğrencilerin rızaları alınarak, her iki üniversitede de her öğrencinin uğrayabileceği mekânlarda (kütüphane, yemekhane, fakülte kantinleri vb.) uygulanmıştır.

Örneklem saptanmasında büyük bir nüfus betimlemeye ya da temsil etmeye çalışılmamış, analitik yaklaşıma olanak sağlayan kendi içinde farklılaşmış bir örneklem grubu seçilmiştir.

3.4-KULLANILAN ANKETİN ÖZELLİKLERİ

Bu araştırmada kullanılan anket üç ana bölümünde oluşmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; Değerler leği, Kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) soruları ve Demografik bilgiler.

3.4.1-Değerler Ölçeği

Değerler ölçeği, birçok değer çeşidini içeren muhtelif değerlerin bir listesinden ibarettir. Bu listede bulunan değerler şu şekilde sıralanmaktadır:

Aileyi önemsemek; Anne babasına her zaman itaat etmek; Alçak gönülü olmak; Araştırmacı olmak; Arkadaş ve dost canlısı olmak; Bağımsız olmak; Barış içinde bir dünya istemek; Her zaman ve her işte başarılı olmak; Başkalarının haklarına saygılı olmak; Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak; Ara sıra yalan söylemek; Beğenmediğin insanlarla alay etmek; Bilgiye her şeyden çok değer vermek; Bir kimse hakkında dedikodu yapmak; Borçlarına sadık olmak; Bütün gerçekleri bilmeyi istemek; Büyüklerin sözünü tutmak; Cesur olmak; Çevreci olmak; Demokratik bir yapıyı tercih etmek; Dış görünüme önem vermek; Dindar olmak(dini ibadetleri yapmak); Dostlara ve arkadaşlara önem vermek; Dostlara ve arkadaşlarına güvenmek; Dürüst olmak; Ekonomik bağımsızlığı elde etmek; Esprili (şakacı) olmak; Eşitlikçi olmak; Farklı görüşlü insanlara saygı göstermek; Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek; Yeni fikirlere açık olmak;Gerçek dostluklar edinmek;Güzelliklerle dolu bir dünya istemek;Haksızlıklar karşısında susmamak;Size iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak;Eleştiriye açık olmak;Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek;Hayatta sürekli değişiklik istemek;Hayattan zevk almak;Her şeyin başının para olduğuna inanmak;Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek; Hırslı olmak; Yaptıklarından vicdanın rahatsız olmaması; Kaderine razı olmak; İnsanlara güvenmek; İnsanlara hoşgörülü davranmak; İtaatkâr olmak (barışçı); İyi ve konforlu bir hayat istemek; Başka dinlere tolerans göstermek; Kendi kararlarını kendisi alabilmek; Kendine saygı duymak; Kendini bu toplumun üyesi olarak görmek; Kendini kontrol edebilmek; Kibar olmak; Memleket sorunlarına üzülmeğe, kendi mutluluğu ile ilgilenmek; Milliyetçi olmak; Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek (yardımsever olmak); Misafirperver olmak; Namus ve şerefine düşkün olmak; Ne pahasına olursa zengin olmak; Neşeli olmak; Olgun bir kişi olmak; Otoriter bir kişi olmak; Refah içinde bir yaşam sağlamak; Sadık olmak;Samimi olmak; Saygılı olmak; Sorumluluk sahibi olmak; Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek; Sözünde durmak (verilen sözünü tutmak).

Her zaman temizliğe (hijyene) dikkat etmek; Toplumda itibar sahibi olmak; Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak; Ulusal güvenliği önemsemek; Vatan için ölümü göze

almak; Vatanı her şeyden çok sevmek; Yaşadığım toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak; Yaşadığım ülkenin adaletine güvenmek; Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak; Akrabalarına düşkün olmak; Anayasa/yasalara saygılı olmak; Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak; Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek; Devlete her zaman saygı göstermek; Kendi din değerlerine saygılı olmak; Eğitimi önemsemek; Kitap okumak; Müzik dinlemek; Siyaset ile ilgilenmek; Sinemaya gitmek; Spora önem ve destek vermek; Tiyatroya gitmek; Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak ve Modayı takip etmek.

Bu değer listesindeki her bir değeri gencin ne derece önemsendiğini ve benimsendiğini anlamak için 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Eşit aralıklı ölçek yapısına uygun olduğu varsayılan bu ölçeğin aralıkları da (1) çok önemli, (2) kısmen önemli, (3) ne önemli ne önemsiz, (4) pek önemli değil ve (5) hiç önemli değil olarak adlandırılmıştır.

Bu ölçeğin varyansı ortaya çıkarma yeteneği kanaatine varılmış ve bu kanaat araştırma sonucunda desteklenmiştir. Nitekim bir kültürde hemen hemen bütün değerler birbirine yakın ölçüde önemli ve önemsiz bulunur ihtimaline dayanarak denekler arası varyasyonu elde etmek çok zordur. Bu yüzden kullanılan ölçek ifadeleri olabildiğince rafine hale getirilmelidir. Dolayısıyla 5’li eşit aralıklı ölçek kullanımı uygun görülmüştür. Ayrıca yukarıda belirtilen değer itemleri hep aynı yöne getirilip sorulmuş, böylece değer itemlerinde bir düzenlilik sağlanmıştır. Zaten ölçeğimizde, örneklemimiz içine giren gençlerin ilgili değer itemine ne ölçüde katıldıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. İlk bakışta cevaplayıcılarda “evet” deme yanılıgısına yol açabilme ihtimalini ortaya çıkarsa da, ölçeğimizde “evet” yerine “ne ölçüde önem verdikleri” istendiği için bu türden bir olumsuzluğu ortadan kaldırmaktadır (Özensel;2004: 55).

3.4.2- Kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) soruları

Anketin kültür bölümünde gençlerin anne babalarında farklı olup olmadıklarını, modern dünyadan ne kadar etkilediklerini, dini ve tarih ile ilgili sorular sorulmuştur.

Hayat görüşü, yaşam biçimi, gelecek beklentisi, inanç ve değerlere bağlılık ifadeleri, gençlerin anne ve babalarından kendilerini ne kadar farklı (hiç farklı değil, biraz farklı ve farklı) hissettikleri sorulmuştur.

Gençlerin modern ve batı dünyasından ne kadar etkilendikleri ile ilgili sorular ise şu şekilde sıralanabilir, batı Avrupa ülkeleri, moda göre giyinmek, bekâret ve birlikte yaşama (karşı cinsle) ne ifade etmektedir. Her sorunun şıklarının yanında açık uçlu bir şık da bulunmaktadır. Gençlerin ifade etmek istediklerinin sadece verilen şıklarla sınırlı kalmaması için açık uçlu şık koyulmuştur.

Gençlerin evlilik, bekâr kalma ve birlikte yaşamayı tercih etmeleri sorulmuştur. Bir başka soru da evlilik ne ifade etmektedir sorusu. Bu sorunun altında da beş şık bulunmaktadır ve bu şıklar 5’li Likert tipi kullanılmıştır. (1) Tamamen katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Fikrim yok (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen katılıyorum.

Anketin bu kısmında daha önce de bahsedildiği gibi gençlere dinin ne olduğunu sorusu sorulmuştur. Bir başka soru ise öğrencilerin, tanrıya, ölümden sonraki hayata, cennete, cehenneme, günaha, kadere, olan üstü güçlere, meleklerle ve şeytana inanıp inanmadıklarıdır. Ayrıca dinin kişinin hayatını, iç huzurunu ve kişiler arası ilişkileri etkileyip etkilemediği; kişni davranışlarını belirleyip belirlemediği; kişinin yaşam tarzını şekillendirip şekillendirmediği; kişiyi yobaz ve katı yapıp yapmadığı; kişiye kuvvet ve güç verip vermediği; kişiyi rahatlatıp rahatlatmadığı ve kişiyi modern/çağdaş dünyadan uzak tutup tutmadığı gibi sorular sorulmuştur.

Gençlerin kendileri ne kadar dindar hissettikleri ve hangi sıklıkla kutsal mekânlara (cami/kilise) gittikleri soruları da sorulmuştur. Gençlerin dini değerlere ne kadar önem verdiklerini ölçmek amacıyla bir başka soru ise lokanta, restoran, cafe, bar vb gibi mekânlara gittiklerinde ne içtikleri sorusu olmuştur. Bu sorunun şıklar arasında alkol şık da bulunmaktadır. Alkol içmemeyi tercih eden gençlerin, dindarlıklarını da göstermektedir. Bu yüzden gençlerin dindarlık derecelerinin ne kadar olduğunu anlamak için bu sorular yardım etmektedir.

Anketin bu kısmında üçüncü alt bölümü tarihiyle ilgilidir. Yani her gencin sahip oldukları uyruktan memnun olup olmadıkları ve yaşadıkları ülkenin tarihiyle gurur duyup duymadıkları soruları sorulmuştur.

Bu kısımda, gençlerin ülkelerinin hangi tarihinde yaşamak istedikleri açık uçlu sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar, dönemlere göre kategorileştirilmiştir.

Bir tabloda yirmi farklı millet sıralanarak gençlerin bu milletlere kendileri ne kadar yakın hissettikleri (çok uzak, uzak, ne uzak ne de yakın, yakın, çok yakın) sorusu sorulmuştur.

Tarihle ilgili soruların sorulmasının asıl nedeni de tarihin köklerinde Arnavut ve Türk toplumları arasındaki bağın bilinip bilinmediğinin öğrenilmesidir.

Anketin bu kısmında bulunan bütün bu soruları gençlerin batı dünyasından ve modernizmden ne kadar etkilendikleri, dine ne kadar yakın ya da uzak oldukları ve Arnavut-Türk milletleri arasında geçmiş tarihte var olan bir ilişkinin devamının olup olmadığının ölçmesi için sorulmuştur. Aynı zamanda her iki milletin gençlerinin de aralarında bulunan hayat görüşü ve yaşama biçimleri farklılıklarını bulmak için bu tür sorular sorulmuştur.

3.4.3- Demografik Bilgiler

Anketin demografik bilgiler bölümü kişisel bilgiler ve aile hakkındaki bilgiler olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır.

Kişisel bilgiler kısmında gencin cinsiyet, yaş, sınıf, okumakta olduğu bölüm, mezun olduğu lise türü, doğum yeri, hayatının çoğunun geçirdiği yerin türü, hayatının çoğunun geçirdiği yerde bulunan şehrin adı sorulmuştur.

Bazı soruların cevabı anket formunda açık uçlu olarak bırakılmıştı, bu yüzden sınıflandırma yapılması gerekmektedir. Bu sorular, bölümün ne olduğu sorusunda verilen cevaplara göre fen, sosyal ve sağlık bilimleri olarak sınıflandırıldı. Gençlerin hayatının çoğunu geçirdiği yerleşim yeri sorusuna verilen cevaplar, Türkiye’de bulunan 7 coğrafi bölge (Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesi, Karadeniz, İç Anadolu, Güney Doğu ve Doğu bölgeler) ve Arnavutluk’taki 3 coğrafi bölge(Kuzey Arnavutluk, Orta Arnavutluk ve Güney Arnavutluk) olarak sınıflandırıldı.

Aile hakkındaki bilgiler üç alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölümünde gence babanın sağ olup-olmadığı sorulmuş, sağ ise, yaşı, mesleği, eğitim durumunu belirten kategoriler içinde belirlenmesi rica edilmişti. İkinci alt bölümde aynı bilgiler gencin annesi için sorulmuş ve cevapları alınmıştı.

Üçüncü alt bölüm ‘genel bilgiler’ adını almakta ve gence kaç kardeş oldukları, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, diğer kardeşlerin yaşı ve eğitim durumlarını, ailede anne-baba ve kardeş dışında yaşayanların olup olmadığını, varsa bunların kimler olduğunu ve ailede kaç kişinin yaşadığını ve son olarak ailenin mülkiyet ve gelir açısından hangi ekonomik seviyeye sahip olduğu sorulmuştur. Ailelerin ekonomik seviyeleri hakkında daha net cevap alabilmek için anket formunda 1)üst sınıf 2)orta-üst sınıf 3)orta sınıf 4)orta-alt sınıf 5)alt sınıf şıkları bulunmaktadır.

3.5-ARAŞTIRMADA KULLANILAN İSTATİSTİK TEKNİKLER

Bu araştırmaya katılan Türk ve Arnavut gençlerden elde edilen verilerin çözümlemesi için birçok istatistik tekniklerinin kullanılması gerekmektedir.

Türk ve Arnavut gençlerinin sosyo demografik bilgilerini çözümlemek için frekans (ferquencies) istatistik tekniği kullanılmıştır.

Değer ölçeği için hem betimsel (descriptive) hem de frekans (frequences) istatistik teknikleri kullanılmıştır. Türk ve Arnavut gençlerinin değerlere verdikleri önemi ortaya koymak için hem ortalama ve standart sapma hem de yüzdalik tekniği kullanılması gerekmektedir. Bu teknikten elde edilen verilerle ise yüzdalik ve frekans tablolar oluşturmuştur.

Aynı zamanda bazı kültür sorularında betimsel (descriptive) ve bazılarında da frekans (frequence) teknikleri kullanılmıştır. Betimsel (descriptive) tekniği kullanılan sorularda ortalama ve standart sapma tabloları da oluşturulmuştur.

Bu çalışmada kullanılan bir başka istatistik tekniği de Açıklayıcı faktör analizidir. (explonatory factor analysis).

Bilimsel faaliyetlerin en önemli temel amaçlarından birisi de gözlemlenen olaylar arasındaki görgül ilişkileri, oluşturan teorik çeşitli formülasyonlar aracılığıyla etkin bir şekilde özetleyerek ortaya koymaktır. Araştırılabilecek olayların da sonsuz olduğu söylenebilir. Bu yüzdendir ki gerçekleştirilen bilimsel faaliyetler hakkında herhangi bir genel ifadeye ulaşmak oldukça güçtür. Fakat, bilim adamları birtakım değişkenler arasındaki ilişkileri analiz eder, bu ilişkiler belirlenmiş bazı koşullarda bulunan bir grup

birey üzerinde değerlendirilirler (Gorsuch, 1974). Bu değişkenler ile kastettiğimiz, ölçülebilen özelliklerdir; “nesnel olarak teşhis edilebilen ve bir çeşit numaralandırmaya tâbi tutulabilen her şey” değişken olarak adlandırılabilir. Örneğin, bir sosyal psikolog değişken olarak, çeşitli testleri ve ölçekleri kullanabilir veya bir sosyolog için herhangi bir dernekte aday olan değişik adaylara atılan oylar aynı işlevi görebilir. Genel olarak, değişkenlerdeki ilişkiyi değerlendirmemize yarayan veriyi sağlayan her birimi birey olarak adlandırabiliriz. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere görgül bir araştırmacı için birey (individual) kavramı sadece tekil insanlara tekabül etmez, ancak tekil olarak alınabilecek her şeye tekabül eder. Koşullar ise toplanan veriler ile ilgili her ne varsa hepsini içerir ve bizim araştırmamızı benzer olanlardan ayırtmamızı sağlar. Koşullar, zaman ve mekândaki yerleşimi, değişkenlerin ölçeklenme metodlarındaki çeşitliliği, değişkenlerin ölçüm işleminden sonra yapılan değişik muameleleri ve gözlemlerin yapıldığı sırada araştırmacıların ne derece serbestiyete sahip olduklarını bile içermektedir. “Belirlenmiş koşullar altında belirli bir bireyin belirli bir değişkenden aldığı skor” bizim elde ettiğimiz bir gözlemdir.

Bütün bilimlerin öncelikli amacı, mevcut değişkenlerin ortaya çıkardığı karşılıklı ilişkileri açıklayan çeşitli kuramlar ortaya koymaktır. Fakat bu temel amaca rağmen, araştırmaların ele aldığı konuda nasıl ilerlemesi gerektiğine dair bilim adamları arasında, herhangi bir fikir birliğinden söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Örneğin, olayların kontrol edilme derecesi, konsensusu bozan farklılıklardan biridir. Bazı bilim adamları bağımsız değişken hariç diğer bütün değişkenlerin sabit olduğu ortamları araştırma yapmak için uygun bulurken (mesela davranışçılar), bazıları doğal olarak ortaya çıkan olayları gözlemlerinin en uygun faaliyeti olacağında (mesela sembolik etkileşimciler) ısrar etmektedirler. Bazı araştırmacılar, olguların katışıksız betimlenmesini amaçlarken, bazıları hipotez üretip test etmeyi, yönlendirici olmasından dolayı daha fazla benimsemektedirler. Bunlar için birçok farklılık sıralanabilir.

Bilimsel faaliyetin nasıl olacağına dair ayrılıklar bir yana bırakılırsa, bütün bilim adamlarının üzerinde anlaşmaya vardıkları temel nokta; görgül ilişkileri bizlere gösteren verileri insan zihninin kavrayabileceği bir şekilde özetlemektir. Böyle bir olay içinde, kavramsal olarak apriori fikirlerden daha açık yapılar üretilip, kuramlar geliştirerek bu yapılar birbirleri ile bütünleştirilirler. Bu kuramlarda genellikle verinin içindeki küçük (ve

çoğu zaman gereksiz) varyasyonu hariçte bırakır, böylece verilerin içindeki büyük varyasyon insan zihnince kavranılabilir bir hale gelir (Topçuoğlu; 1999: 27).

Faktör analizi, birçok değişkenler arası ilişkiyi analiz etmek ve bu değişkenlerin altlarında yatan ortak boyutları açıklamak için yapılır. Faktör analizin temel amacı da bu değişkenlerdeki enformasyonu minimum bilgi kaybıyla az sayıdaki boyutlara (faktörlere) indirmektir.

Değişkenler arasında ilişkinin yapısını bulmak için Korelasyon Testi yapılır. Bu test sonucunda değişkenler kategoriler içine alınır.

Bir başka tekniği de veri azaltmadır (Data Reduction).Çok değişkenli analizlerde kullanmak için çok sayıdaki değişkenlerde onları temsil eden değişkenler belirlenir. Az sayıda yeni değişken setleri yaratılır. Bu yeni değişkenler kısmen veya tamamen orijinal değişken setlerinin yerini alır (Erdoğan; 2003: 352–253).

Topçuoğlu ise faktör analizini şu şekilde açıklamaktadır: İstatistikî bir teknik olarak faktör analizi kullanmak bilimsel bir amaçtır. Genellikle bu tekniğin kullanılma amacı, değişkenlerdeki karşılıklı ilişkileri muhtasar ama doğru bir şekilde özetlemektir, böylece ortaya çıkan sonuçlar kavramlaştırmayı daha da kolaylaştıracaktır ki kavramlaştırma kuram oluşturma için birincil adımdır. Bunu da faktör analizi, genelde orijinal değişkenlerdeki maksimum bilgi miktarını, birkaç faktörün içine sıkıştırarak başarır.

Bir faktör analizinde kabul edilmesi gereken ilk nokta, herhangi bir ilişkinin belli bir kullanışlılık alanı ile sınırlı olduğudur. Birbirleri arasında niteliksel farklar bulunan alanlara, yani görece olarak birinden diğerine genellemenin yapılamadığı alanlara ayrı faktörler denir. Her bir faktör, başka bir faktörün temsil ettiği alandan niteliksel olarak farklı bir genelleme alanını temsil eder. Verilerin özetlenmeye müsait olduğu bir alan içinde, ilk olarak o alanın bir faktör ile temsil edilmesine, daha sonra ise her bir değişken ile faktör arasındaki genelleme derecesinin açık bir duruma getirip belirlenmesine çalışılır. Her bir değişken ile faktör arasında bulunan genelleme derecesinin ölçümüne faktör yüklemesi denir. Faktör yüklemeleri niceliksel ilişkileri göstermektedir. “Faktör yüklemesi sıfırdan uzaklaştıkça, faktörden değişkene yapılabilecek genellemeler de artar.” Faktör analizin faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Faktör analizi, araştırmadaki bilgi miktarını maksimize ederken, daha sonraki araştırmalarda kullanılacak değişken sayısını minimize etmemizi sağlar. Orijinal değişken grubu, gene bu grubun içerdęi güvenilir varyasyonun çoğunu açıklayan daha az sayıya indirger.
2. Faktör analizi, olası niteliksel ve niceliksel farklılıkları bulmak için de kullanılır, sadece mevcut veriler kavranılabilirliği aşıyorsa özellikle faydalıdır. Böyle bir araştırıcı, çalışmadan sonra gelecek kuram ve araştırmalar için yeni yapılar ve hipotezler üretebilir.
3. Faktör analizi ile hipotezler de test edilebilir. Mesela belli bir veri alanındaki belli bir niceliksel veya niteliksel farklılıkların bulunduğu öne sürülüyorsa, bunu genelde ancak faktör analizi test edebilir.

Burada sıralanan yararların hepsi, değişik diğer istatistik tekniklerinin de amaçları içinde yer almaktadır. Birçoğunda diğer teknikler faktör analizden daha iyi sonuç verebilir. Ancak, zaten faktör analizi onlardan bağımsız bir teknik değildir. şu gün için diğer bütün teknikler ile yapılan çalışmalar faktör analizinin basit bir versiyonu olarak ele alınabilir. Çünkü faktör analizi çok daha fazla kompleks işlemleri de içinde barındırarak bir sonuca varmaya çalışmaktadır. Ve en önemli nokta; diğer teknikler, elde edilen varyasyonun hiçbirini feda etmeksizin bize bazı sonuçlar çıkaracaktır ve genelde bu sonuçlar aşırı bireysel farklılıklardan dolayı anlamlı bir bütün oluşturmayacaktır(Topçuoğlu;1999:28-29).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

4.1.KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan Türk ve Arnavut gençlerin sosyo-demografik özellikleri, değerleri ve kültürleri (gündelik yaşam ve hayata bakış açıları) değerlendirilecek ve iki toplumun gençlerine ait veriler karşılaştırılacaktır.

Her iki toplumun gençlerin arasında bulunan farklılar sosyalleşme ve toplumsallaşma sürecinde üretilmektedir. Bu çalışmanın asıl hedefi bu değerler ve kültürle ilgili farklılıkları bulmak, karşılaştırmak ve çıkan sonuçları ortaya koymaktır.

Bu araştırma iki farklı ülkede (Türkiye ve Arnavutlukta) gerçekleştirildi. Türkiye’de Selçuk Üniversitesinde ve Arnavutluk’ta Tirana Üniversitesinde okuyan gençlere anket uygulandı. Araştırmaya toplam 1000 öğrenci katıldı fakat Selçuk Üniversitesinde 420 ve Tirana Üniversitesinden 410 öğrenciden elde edilen toplam 830 geçerli anket üzerinden çalışmanın verileri analiz edildi.

Bu çalışmanın anketi üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, ikinci bölümde değerler ölçeği ve üçüncü kısımda kültürle (gündelik yaşam ve hayata bakış açıları) ilgili özellikler, değerler ölçeği (yüzdeler tablosu)ve faktör analizleri yorumlanacak ve yorumlar karşılaştırılacaktır.

4.1.1.Türk-Arnavut Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Çalışmanın bu bölümde araştırmaya katılan Türk-Arnavut öğrencilerin demografik bilgilerinden elde eden sonuçları frekans tablolar oluşturarak, analiz edilecektir.

Tablo1.Cinsiyet Dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kadın	243	57,9	222	54,1
Erkek	177	42,1	188	45,9
Toplam	420	100,0	410	100,0

Araştırmaya Selçuk Üniversitesinden katılan 420 Türk öğrencinin % 57,9'u kadın yani 243 kişi bayan ve %42,1'i yani 177 kişi erkeklerden oluşmaktadır.

Aynı zamanda Arnavutluk'ta da yapılan bu araştırmaya 410 Arnavut öğrenci katılmıştır. Katılan öğrencilerin %54,1'i kadın ve %45,9'u erkeklerden oluşmaktadır. Yani bu araştırmada Tiran üniversitesinden katılan öğrencilerin 222 kadın ve 188 erkektir. Cinsiyet her iki üniversiteye göre birbirinden çok belirgin farklılık göstermemektedir.

Tablo 2. Yaş Dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
17 yaşında	2	0,5		
18 yaşında	21	5,0		
19 yaşında	53	12,6	101	24,6
20 yaşında	73	17,4	96	23,4
21 yaşında	76	18,1	89	21,7
22 yaşında	79	18,8	86	21,0
23 yaşında	61	14,5	29	7,1
24 yaşında	34	8,1	24	0,5
25 yaşında	12	2,9	25	1,0
26 yaşında	3	0,7		
27 yaşında	1	0,2		
28 yaşında	1	0,2		
29 yaşında	2	0,5		
30 yaşında			3	0,7
35 yaşında	1	0,2		
37 yaşında	1	0,2		
Toplam	420	100,0	410	100,0

Selçuk üniversitesinde, Tiran üniversitesine göre daha fazla farklı yaş gruplarında öğrenci bulunmaktadır. Türk öğrencilerin yaşı en küçük 17 ve en büyük 37 olarak görünmektedir. Arnavut öğrencilerde ise en küçük yaş 19 ve en büyük yaş 30 olarak tespit edilmiştir. 17 ve 18 yaşında Arnavut öğrencilerin bu araştırmada bulunmaması sebebi de eğitim sisteminden kaynaklanmaktadır. Gimnasyun'u bittirip, üniversiteye giren bir öğrencinin yaşı 18'dir.

Türk öğrencilerin yaş dağılımı en fazla 20' yaş, 21' yaş, 22' yaş, 23' yaş olarak görünmektedir. Aynı zamanda bunu yüzde olarak ifade edecek olursak, en fazla yaş dağılımı %18,8'le 22 yaş grubunda görünmektedir. Bu gruba çok yakın olan 21 yaş grubu %18,1'i, 20 yaş grubu ise %17,4'ü, 23 yaş grubu %14,5'i ve 19 yaş grubu ise %12,6'yı oluşturmaktadır.

En az yaş dağılımı 27 yaş,28 yaş,35 yaş ve 37 yaşlarda bulunmaktadır.

Arnavut öğrencilerin aralarında çok fazla yaş farkları görünmemektedir, yani 19 yaşından 25 yaşına kadar öğrenciler bulunmaktadır. Sadece farklı olarak %0,7 olarak 30 yaş grubu görünmektedir.

Arnavut öğrencilerde en fazla yaş dağılımı 19 yaş grubunda %24,6 olarak görünmektedir. Fakat buna çok yakın 20 yaş grubu %23,4, 21 yaş grubu %21,7 ve 22 yaş grubu %21,0 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.Öğrencilerin Buldukları sınıf dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Birinci sınıf	180	42,9	143	34,9
İkinci sınıf	60	14,3	66	16,1
Üçüncü sınıf	86	20,5	134	32,7
Dördüncü sınıf	72	17,1	62	15,1
Beşinci sınıf	22	5,2	5	1,2
Toplam	420	100,0	410	100,0

Her iki üniversitede birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar bulunan öğrencilerle bu araştırma gerçekleştirildi. Hem Türk hem de Arnavut öğrencilerin dağılımı en fazla birinci sınıfta görünmektedir. Türk öğrencilerin birinci sınıftaki dağılımı %42,5 iken Arnavut öğrencilerin birinci sınıftaki dağılımı %34,9'dur.

Hem Selçuk üniversitesinde hem de Tirana üniversitesinde okuyan öğrencilerin sınıf dağılımında çok belirgin farklılıklar bulunmamaktadır.

Tablo 4.Bölümlerin dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Fen bilimleri	167	39,8	154	37,6
Sosyal bilimler	155	36,9	153	37,3
Sağlık bilimler	98	23,3	103	25,1
Toplam	420	100,0	410	100,0

Bu araştırmada katılan öğrencilerin bölümlerinin fazlalığından dolayı fen bilimleri, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri olarak sınıflandırılma gereği duyuldu. Hem Türk hem de Arnavut öğrencilerin bölümlerinin dağılımının birbirine çok yakın olduğunu görmektedir. Türk öğrencilerin buldukları fen bilimler oranı %39,8. Arnavut öğrencilerin ise %37,6 olarak görünüyor. Sosyal bilimlerde ise Türk öğrencilerin dağılımı %36,9, Arnavut öğrencilerin ise %37,3'tür. Sağlık bilimlerde ise Türk öğrencilerin dağılımı % 23,3 iken Arnavut öğrencilerin %25,1 olarak görünmektedir.

Tablo 5. Mezun Olduğunuz Lise Türü

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Normal lisesi	183	43,6	289	70,5
Anadolu lisesi	108	25,7	-	-
Meslek lisesi	64	15,2	33	8,0
Fen lisesi	17	40,0	-	-
Özel lisesi	18	40,3	75	18,3
Süper lisesi	20	40,8	-	-
Erkek lisesi	1	,2	-	-
YDA lisesi	9	20,1	-	-
Özel kolej	-	-	13	3,2
Toplam	420	100,0	410	100,0

Türk ve Arnavut eğitim sisteminde birbirinden farklılıklar görünmektedir. Bu daha açık bir şekilde bu tabloda lise türleri ile önümüze çıkmaktadır. Türkiye'de normal,

anadolu, meslek, fen, özel, süper, erkek liseleri ve özel kolej lise türleri bulunmaktadır. Arnavutlukta ise normal, meslek, özel liseler ve özel kolej türleri bulunmaktadır. Özel lise ve özel kolejlerin eğitim sistemi birbirinden farklı olduğu için ayrı olarak ele alınması gerekmektedir.

Türkiye’de en fazla öğrencilerin mezun olduğu lise dağılımı normal lise %43,6 olarak karşımıza çıkar. Anadolu liselerinden mezun olanların dağılımı normal liselerden mezun olanlardan biraz daha düşük % 25,7 olarak görünmektedir. Türk eğitiminde meslek liseleri çok önemli bir yer aldığı için bu araştırmada %15,2 meslek liselerden mezun olanların dağılımını göstermektedir. Fen, özel ve süper liselerinden mezun olan öğrencilerin dağılımı çok yakındır.

Arnavut öğrencilerin normal liselerinden mezun olma oranı %70,5’le en yüksek dağılımıdır. Arnavut öğrencilerin normal liselerden sonra, en yüksek dağılımı özel liselerde %18,3 olarak bulunmaktadır. En düşük dağılım ise %8,0’la meslek liselerinden mezun olanlara aittir. Özel kolejden mezun olanların oranı ise %3,2’dir.

Tablo 6. Doğduğunuz Yer

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Köy	49	1,7	63	15,4
Kasaba	42	0,0	33	8,0
Şehir	194	6,2	245	59,8
Büyük şehir	135	32,1	69	16,8
Toplam	420	100,0	410	100,0

Bu tabloya göre hem Türk hem de Arnavut öğrencilerin örneklerinde büyük çoğunluğunun şehir ve büyük şehir doğumlu oldukları görülmektedir.

Selçuk üniversitesinde okuyan Türk gençlerin “şehir” doğumlu olanlarının dağılımı %46,2’dir. Büyükşehir doğumlu dağılımı ise %32,1’dir. Türk öğrencilerin köy doğumlu dağılımı %11,7 iken Arnavut öğrencilerde bu dağılım %15,4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk öğrencilerin %10,0’ı, Arnavut öğrencilerin ise %8,0’ı kasaba doğumludur. Büyük

şehir doğumlu Türk öğrencinin dağılımı %32,1 iken bu oran Arnavut öğrencilerde yarı yarıya düşmekte ve %16,8 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 7. Hayatınızın Çoğunu Geçirdiğiniz Yer

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Köy	30	7,1	50	12,2
Kasaba	34	8,1	26	6,3
Şehir	193	46,0	241	58,8
Büyük şehir	163	38,8	93	22,7
Toplam	420	100,0	410	100,0

Türk öğrencilerin hayatlarının büyük bir kısmı şehir ve büyük şehirlerde geçmektedir. Şehirde yaşayan dağılımı %46,0 iken büyük şehirde çok belirgin fark bulunmamakta ve dağılım %38,8 olarak görülmektedir. Köyde yaşayan Türk öğrencilerin dağılımı %7,1 iken bu oran kasabada yaşayanların oranıyla az fark göstermektedir. Kasabadaki yaşayan Türk öğrencilerin dağılımı ise %8,1'dir.

Arnavut öğrencilerin hayatlarının büyük bir kısmı şehirde geçmektedir. Şehirde yaşayan Arnavut öğrencilerin dağılımı %58,8'dir. Büyük şehirde yaşayan Arnavut öğrencilerin dağılımı ise %93 tür. Hayatının büyük bir kısmı köyde geçiren Arnavut öğrencilerin dağılımı %12,2 iken kasabada hayatının çoğunu geçirenlerin dağılımı hemen hemen yarıya düşmüştür yani %6,3 tür.

Tablo 8. Yaşanılan Bölgelerin Dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Akdeniz bölgesi	59	14,0		
Ege bölgesi	61	14,5		
İç anadolu bölgesi	177	42,1		
Doğu anadolu bölgesi	31	7,4		
Marmara bölgesi	51	12,1		
Karadeniz bölgesi	23	5,5		
Güney doğu anadolu	18	4,3		
Güney arnavutluk			124	30,2
Orta arnavutluk			187	45,6
Kuzey arnavutluk			99	24,1
Toplam	420	100,0	410	100,0

Bu tabloda her iki ülkeye ait olan bölgelere göre sınıflandırma yapılmıştır. Bu da sosyolojik açıdan gençlerin sosyal, ekonomik ve kültürel değerlere bağımlılığını göstererek anlamlı kılınmıştır.

Türkiye yedi farklı coğrafi bölgeye sahiptir. Daha önceki yapılan araştırmalara göre Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesinin, Karadeniz, İç Anadolu, Güney Doğu ve Doğu anadolu bölgeleri kadar Türk gelenek, görenek ve örflerine bağlı olmadıkları tespit edilmiştir.

Örneklemin dağılımı Selçuk üniversitesinde okuyan öğrencilerin %42,1'inin iç Anadolu bölgesinden geldiklerini göstermektedir. Bu sonuçla Konya'nın İç Anadolu bölgesinde bulunması ve öğrencilerin yaşadıkları yerden uzak okumama isteği arasında bağlantı kurulabilir. Akdeniz ve ege bölgelerinden gelenlerin dağılımı iç Anadolu bölgesinden sonra en yüksek dağılımı vermektedir. Akdeniz bölgesinden gelen öğrencilerin oranı %14 tür. Ege bölgesinden gelen öğrenciler ise dağılımın %14,5 ini oluşturmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinden gelenlerin dağılımı genel yüzdenin %7,4'ü iken, Karadeniz bölgesinden %5,5 ve güney doğu bölgesinden % 4,3 oranında yani doğu anadolu bölgesinden daha düşük oranda öğrenci gelmiştir.

Arnavutluk ise üç farklı coğrafi bölgelerden oluşmaktadır. Bu bölgeler Kuzey Arnavutluk, Orta Arnavutluk ve Güney Arnavutluk olarak isimlendirilmiştir. Kuzey Arnavutluk'un geleneklere, örflere ve adetlere, güney ve orta Arnavutluk bölgelerinden çok daha bağlı olduklarını söyleyebiliriz.

Bu araştırmada örneklemin dağılımı %45,6 orta Arnavutluk bölgesi, %30,1 güney Arnavutluk ve % 24,1'i ise kuzey Arnavutluk bölgesindedir. Tirana üniversitesi orta Arnavutluk bölgesinde bulunmasından dolayı orta Arnavutluk bölgesinden örneklem dağılım oranının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 9.Baba mesleğinin dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Memur,büro hizmetleri	75	19,2	57	14,6
İşçi	32	8,2	48	12,3
Orta düzey yönetici	13	3,3	26	6,6
Üst düzey yönetici	6	1,5	31	7,9
Esnaf,zanaatkar	59	15,1	122	31,2
Serbest meslek	72	18,4	96	24,6
Emekli	98	25,1	4	1,0
Çiftçi	43	8,7	1	0,3
İşsiz	2	0,5	6	1,5
Toplam	391	100,0	391	100,0

Selçuk üniversitesinde okuyan gençlerin babalarının meslek dağılımı emekli %25,1, memur ve büro hizmetlerinde çalışan %19,2, serbest meslek %18,4, esnaf ve zanaatkâr %15,1, çiftçi % 8,7 ve işçi %8,2'dir. En düşük oran %1,5'le üst düzey yöneticilere aittir. Orta düzey yöneticilerin oranı ise %3,3'tür. İşsiz babalar dağılım içerisinde ise %0,5 olarak çok düşük bir oranda görülmektedir.

Tirana üniversitesinde okuyan gençlerin babaları ise en fazla esnaf ve zanaatkâr (%31,1),serbest meslek (%24,6),memur ve büro hizmetlerinde çalışan (%14,6) olarak sıralanmıştır. Bu da Türk gençlerin babalarının hemen hemen iki katıdır. İşçi olan babaların oranı ise %12,3'tür. Türk öğrencilerin babalarıyla karşılaştığımızda Arnavut öğrencilerin

babalarının meslek dağılımında orta düzey yönetici (%6,6) ve üst düzey yöneticilerin(%7,9) oranı daha yüksektir. Emekli ve çiftçi olan Arnavut babaların oranı Türk babalara göre daha düşüktür. Fakat işsiz Arnavut babaların oranının daha yüksek olduğunu görülmektedir.

Tablo 10.Baba eğitiminin dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlk okul mezunu	114	29,2	3	,8
Orta okul mezunu	46	11,8	5	1,3
Lise mezunu	124	31,7	178	45,5
Üniversite;yüksek okulu mezunu	96	24,6	156	39,9
Üniversite sonrası mezunu	5	1,3	49	12,5
Okumamış	6	1,5		
Toplam	391	100,0	391	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim seviyesi açısından genel dağılım tablosunda Türk ve Arnavut katılımcıların babalarının eğitim durumlarında belirgin farklar olduğu görülmektedir. Katılımcı Arnavut öğrencilerin babaları arasında ilkokulu mezunu olanların oranı %0,8 iken katılımcı Türk öğrencilerin babalarının dağılımında ilkokulu mezunu olanların oranının çok daha yüksek olduğu görülmektedir (29,2). Ortaokulu mezun olan Arnavut katılımcıların babaların dağılımı yine çok düşük (%1,3) iken Türk katılımcıların babaların da bu oran %11,8'dir. Okumayan Türk katılımcıların babaların genel dağılımın %1,5'ini oluştururken, Arnavut katılımcılar da öğrenim görmeyen baba olmadığı görülmektedir.

Her iki toplumda en yüksek oran lise mezunu olan babalarıdır. Üniversite ya da yüksek okul mezunu olan Türk katılımcıların babalarının oranı %24,6, Arnavut katılımcıların babalarının oranı % 39,9'udur. Üniversite sonrası eğitimde Türk katılımcıların babalarının oranı % 1,3 iken Arnavut katılımcıların babalarının çok daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir (%12,5).

Bu kadar belirgin farklılıkların olmasının sebebi Arnavutluk ve Türk eğitim sisteminden kaynaklanmaktadır. Arnavutlukta komünist rejim dönemindeki zorunlu okumadan (eğitim) dolayı okumama oranı sıfır olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 11. Anne mesleğinin dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Memur,büro hizmetleri	29	7,0	96	24,2
İşçi	3	0,7	4	1,0
Orta düzey yönetici	1	0,2	15	3,8
Üst düzey yönetici			8	2,0
Esnaf,zanatkar	6	1,5	78	19,7
Serbest meslek	12	2,9	82	20,7
Emekli	16	3,9	3	0,8
Çifçi	6	1,5		
Evhanımı	338	82,0	107	27,0
İşsiz	1	0,2	3	0,8
Toplam	412	100,0	396	100,0

Anne mesleğinin dağılımı tablosu hem Türk hem de Arnavut katılımcıların belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir. Hem Arnavut hem de Türk katılımcıların annelerinde en yüksek dağılım ev hanımlarına aittir. Fakat Türk katılımcıların ev hanımı olan annelerin dağılımı % 82,0 iken Arnavut katılımcıların ev hanımı olan annelerinin dağılım oranı %27,0'lık bir oranla daha düşük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk katılımcılardan hiçbirinin anne mesleğinin üst düzey yönetici olmadığı gözlemlenirken, Arnavut katılımcılarda üst düzey yönetici oranı %2,0'dır. Orta düzey yönetici olan Türk katılımcıların annelerinin oranı % 0,2 iken Arnavut katılımcılarda bu oran %3,8'dir. Esnaf, zanaatkâr ve serbest meslek dağılımı Türk katılımcıların annelerinde %1,5 ve %2,9 iken Arnavut katılımcıların annelerinin oranı daha yüksek ve dağılım %19,7 ve %20,7'i olarak görünmektedir.

Türk katılımcıların emekli annelerin dağılımı (%3,9) Arnavut katılımcıların emekli annelerin dağılımından (%0,8) daha yüksektir.

Tablo 12. Anne eğitiminin dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlk okul mezunu	190	46,1	1	0,3
Orta okul mezunu	47	11,4	15	3,8
Lise mezunu	100	24,3	188	47,5
Üniversite;yüksek mezunu	39	9,5	163	41,2
Üniversite sonrası mezunu	0	0	29	7,3
Okumamış	36	8,7	0	0
Toplam	412	100,0	396	100,0

Bu tabloya göre katılımcıların annelerinin eğitim dağılımında çok belirgin farklar görülmektedir. Arnavut katılımcıların ilkokulu ve ortaokul mezunu olan annelerinin dağılımı %0,3 ve %3,8’idir. Arnavut katılımcılar arasında öğrenim görmemiş anne bulunmamaktadır. Türk katılımcıların annelerinin eğitim dağılımında en yüksek oran ilkokul mezun olan annelerde % 46,1 olarak görünmektedir. Aynı zamanda okumamış annelerin oranı %8,7 dir.

Arnavut katılımcıların annelerinin eğitiminde en yüksek dağılım ise lise mezunu olanlarda %47,5 tir. Türk katılımcılarda ikinci sırada lise mezunu olan anneler bulunmaktadır. Oranı ise %24,3’tür.

Türk katılımcılarda üniversite mezunu annelerin oranı ise %9,5 tir ve üniversite sonrası mezun anne bulunmamaktadır. Arnavut katılımcılarda üniversite mezunu annelerin dağılımı %41,2’i ve üniversite sonrası mezun olan annelerin oranı %7,3’tür.

Babaların eğitim dağılımında görülen farka benzer bir fark anne eğitim dağılımında da görülmektedir. Bunun sebebi olarak da yine siyasal yapı ve eğitim ilişkisi gösterilebilir.

Tablo 13.Öğrencinin ailede kardeş sayısı dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Tek çocuk	25	6,0	34	8,3
İki kardeş	146	34,8	185	45,1
Üç kardeş	119	28,3	130	31,7
Dört kardeş	63	15,0	40	9,8
Beş kardeş	38	9,0	10	2,4
Altı kardeş	14	3,3	5	1,2
Yedi kardeş	5	1,2	2	0,5
Sekiz kardeş	5	1,2	3	0,7
Dokuz kardeş	2	0,5		
On kardeş	3	0,7		
Oniki kardeş			1	0,2
Toplam	420	100,0	410	100,0

Her iki toplumda öğrencilerin ailede kardeş sayısı dağılımına baktığımızda en yüksek oran iki kardeş sayısında görülmektedir, ama tabii ki her toplumun arasında farklar bulunmaktadır. Türk öğrencilerin iki kardeş sayısının dağılımı %34,8 iken Arnavut öğrencilerde bu oran %45,1'dir. Türk öğrencilerin %28,3'ü kardeş sayısını üç olarak belirtmişken, Arnavut öğrencilerde bu oran %31,7'dir.

Dört ve beşkardeş olan Türk öğrencilerin dağılımı %15,0 ve %9,0 Arnavut öğrencilerde ise dağılım %9,8 ve %2,4'tür. Arnavutlarda kardeş sayısı arttıkça oran azalmaktadır. Kardeş sayısını altı, yedi, sekiz dokuz ve on kardeş olarak belirtenlerin arasında da benzer şekilde bir fark mevcuttur. Kardeş sayısı arttıkça iki ülkede de oran azalmakta fakat Türk katılımcılarda Arnavutlara göre oranın yine de yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 14.Öğrencinin ailede kaçınıcı çocuk olduğunu gösterir dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Birinci çocuk	25	6,0	193	46,8
İkinci çocuk	146	34,8	137	33,4
Üçüncü çocuk	119	28,3	64	15,6
Dördüncü çocuk	63	15,0	9	2,2
Beşinci çocuk	38	9,0	2	0,5
Altıncı çocuk	14	3,3	3	0,7
Yedinci çocuk	5	1,2	1	0,2
Sekizinci çocuk	5	1,2	1	0,2
Dokuzuncu çocuk	2	0,5	1	0,2
Onuncu çocuk	3	0,7	0	0
Toplam	420	100,0	410	100,0

Genel sıralamaya bakıldığında Türk öğrencilerinden %34,8'inin ikinci çocuk olduğu görülmektedir. Bu yüzde Türk öğrenciler arasındaki en yüksek dağılıma işaret etmektedir. Arnavut öğrencilerde ise birinci çocuk olanlar %46,8'le ilk sıradadır.

Türk öğrencilerin üçüncü çocuk olan dağılımı %28,3'ü iken Arnavut öğrencilerin üçüncü çocuk olan dağılımı %15,6'ıdır. Türk öğrencilerin beşinci olan dağılımı %9,0 iken Arnavut öğrencilerin çok düşük bir dağılımı %0,5'i olduğunu görülmektedir.

Türk öğrencilerin altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzunu ve onuncu olan dağılımı düşük iken Arnavut öğrencilerin Türk öğrencilerin karşılaştığına çok daha düşük olduğunu gösterir bu tablo. Bu tabloda her iki toplumun çekirdek aile olduğunu tespit edilmiş.

Tablo 15.Ailede anne-baba-kardeş dışında yaşayan kimse var mı?

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Var	39	9,3	80	19,5
Yok	381	90,7	330	80,5
Toplam	420	100,0	410	100,0

Ailede anne-baba-kardeş haricinde yaşayan birey olup olmadığına ilişkin soruya Türk öğrencilerin %9,3'ü “var” olarak yanıt verirken, %90,7'si “yok” olarak yanıtlamıştır. Arnavut öğrencilerin yanıtları ise %19,5 “var” ve %80,5 “yok” olarak belirlenmiştir. Arnavut öğrencilerinin ailelerinde anne-baba-kardeş dışında yaşayanların dağılımı %19,5 iken Türk öğrencilerinin ailelerinde anne-baba-kardeş dışında yaşayanların dağılımı %9,3 dır.

Bu tablo gösteriyor ki iki toplumda da yaygın olan aile yapısı çekirdek ailedir. Fakat örneklem grup içerisinde Türk çekirdek aile yapısının, Arnavutlardan daha yüksek olması ilginç bir sonuç olarak tespit edilmektedir.

Tablo 16 Ailenin toplam geliri ve mülkiyet durumunun dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Üst sınıf	9	2,1	13	3,2
Orta-üst sınıf	94	22,4	103	25,1
Orta sınıf	285	67,9	263	64,1
Orta-alt sınıf	31	7,4	27	6,6
Alt sınıf	1	0,2	4	1,0
Toplam	420	100,0	410	100,0

Ailenin toplam geliri ve mülkiyet durumuna ilişkin sorunun cevaplarına bakıldığında hem Türk hem de Arnavut öğrencilerin aile yapılarına bakıldığında en yüksek oranın orta sınıf ailelere ait olduğu görülmektedir. Türk öğrencilerde orta sınıf oranı %67,9 iken, Arnavut öğrencilerde bu oran %64,1'dir. Aradaki farkın çok az olduğu görülmektedir.

Her iki grup öğrencide de üst, orta-altı ve alt sınıf oranının dağılımının düşük olduğu görülmektedir. Çıkan sonuçlar bağlamında anne - babanın eğitim durumu ve aile gelir düzeyi arasında çok sıkı bir bağlantı olmadığı görülmektedir. Türk anne ve babalar genel olarak ilk, orta ve lise mezunuyken, Arnavut anne ve babaların eğitim düzeyi ise lise, üniversite ve üniversite üstü olarak tespit edilmiştir. Eğitimdeki bu farklılık, gelir düzeyinde görülmemekte ve iki grubun gelir durumunda en yüksek yüzde orta sınıfta tespit edilmektedir.

4.1.2.Değerler Grubu İle İlgili Sonuçlar

Tablo 17.Değerler Ölçeği (standart sapma ve aritmetik ortalaması)

Değerler			TÜRK		ARNAVUT	
	Min	Max	Aritmetik ortalama	Standart sapma	Aritmetik ortalama	Standart sapma
1. Aileyi önemsemek	1	5	4,8952	,43529	4.9244	0.37219
2. Anne babasına her zaman itaat etmek	1	5	4,4905	0,74565	4.1293	0.77892
3. Alçak gönüllü olmak	1	5	4,4452	0,78430	4.2683	0.81922
4.Araştırmacı olmak	1	5	4,2119	0,82639	3.8634	0.98690
5.Arkadaş ve dost canlısı olmak	1	5	4,5595	0,64721	4.4098	0.79294
6.Bağımsız olmak	1	5	4,4262	0,79183	4.4024	0.77648
7.Bariş içinde bir dünya istemek	1	5	4,6833	0,70268	4.6488	0.74569
8.Her zaman ve her işte başarılı olmak	1	5	4,4190	0,78811	4.6024	0.70658
9.Başkalarının haklarına saygılı olmak	1	5	4,7095	0,67439	4.4951	0.80720
10.Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak	1	5	4,4024	0,89682	4.4049	0.90474
11.Ara sıra yalan söylemek	1	5	2,9667	1,34283	3.2146	1.21030
12.Beğenmediğin insanlarla alay etmek	1	5	2,2786	1,51398	2.2293	1.33822
13.Bilgiye her şeyden çok değer vermek	1	5	3,9262	1,07556	3.9341	1.17557
14.Bir kimse hakkında dedikodu yapmak	1	5	2,5024	1,54410	2.2073	1.40848
15.Borçlarına sadık olmak	1	5	4,6690	0,84192	4.3951	1.10565
16.Bütün gerçekleri bilmeyi istemek	1	5	4,1381	0,88745	3.9976	1.04073
17.Büyüklerin sözünü tutmak	1	5	4,1262	0,85222	4.0634	0.93864
18.Cesur olmak	1	5	4,3952	0,79135	4.4488	0.83830
19.Çevreci olmak	1	5	4,2905	0,88012	4.0317	1.04494
20.Demokratik bir yapıyı tercih etmek	1	5	4,3548	0,93989	3.9390	1.12264
21.Dış görünüme önem vermek	1	5	3,5357	1,21689	3.9634	0.99196
22.Dindar olmak (dini ibadetleri yapmak)	1	5	4,1643	1,06323	3.0683	1.34700
23.Dostlara ve arkadaşlara önem vermek	1	5	4,6452	0,63723	4.1098	0.99148
24.Dostlara ve arkadaşlarına güvenmek	1	5	4,5310	0,76092	3.8854	0.95831
25.Dürüst olmak	1	5	4,7238	0,66977	4.3927	0.91947
26.Ekonomik bağımsızlığı elde etmek	1	5	4,6286	0,74740	4.4634	0.84198
27.Esprili (şakacı) olmak	1	5	4,0762	0,94169	3.9634	1.00421
28.Eşitlikçi olmak	1	5	4,4476	0,85157	4.1976	0.96769
29.Farklı görüşlü insanlara saygı göstermek	1	5	4,5095	0,81595	4.3000	0.90110
30.Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek	1	5	4,4619	0,77612	4.1805	0.89912
31.Yeni fikirlere açık olmak	1	5	4,6048	0,65977	4.3244	0.85051
32.Gerçek dostluklar edinmek	1	5	4,7476	0,58877	4.6195	0.72780
33.Güzelliklerle dolu bir dünya istemek	1	5	4,6333	0,76862	4.5024	0.85430
34.Haksızlıklar karşısında susmamak	1	5	4,6119	0,79037	4.1683	1.08489
35.Size iyilik yapan bir kişiyi asla	1	5	4,6381	0,73278	4.6756	0.71289

unutmamak						
36.Eleştiriye açık olmak	1	5	4,3119	0,74433	4.2488	0.78280
37.Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek	1	5	4,4857	0,83896	4.4537	0.79365
38.Hayatta sürekli değişiklik istemek	1	5	3,8429	0,94935	4.2049	0.89660
39.Hayattan zevk almak	1	5	4,4690	0,78864	4.5463	0.84440
40.Her şeyin başının para olduğuna inanmak	1	5	2,8738	1,29282	2.8488	1.30882
41.Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek	1	5	3,8714	1,08037	3.3610	1.20571
42.Hırslı olmak	1	5	3,7905	1,10062	3.7439	1.19505
43.Yaptıklarından vicdanın rahatsız olmaması	1	5	3,8476	1,44117	3.2878	1.38455
44.Kaderine razı olmak	1	5	3,6000	1,30613	2.9732	1.43881
45.İnsanlara güvenmek	1	5	4,2286	0,95490	3.3049	1.17938
46.İnsanlara hoşgörülü davranmak	1	5	4,4810	0,74547	3.8707	1.04208
47.İtaatkâr olmak (barışçı)	1	5	4,2714	0,93085	4.2976	0.92467
48.İyi ve konforlu bir hayat istemek	1	5	4,2405	0,80082	4.5854	0.76525
49.Başka dinlere tolerans göstermek	1	5	4,0881	1,04521	4.1317	1.08433
50.Kendi kararlarını kendisi alabilmek	1	5	4,7048	0,60505	4.5317	0.83048
51.Kendine saygı duymak	1	5	4,7690	0,57097	4.7317	0.70709
52.Kendini bu toplumun üyesi olarak görmek	1	5	4,6643	0,65846	4.6390	0.66813
53. Kendini kontrol edebilmek	1	5	4,6762	0,65171	4.7439	0.56834
54.Kibar olmak	1	5	4,3452	0,94848	4.5024	0.87689
55.Memleket sorunlarına üzülme tence, kendi mutluluğu ile ilgilenmek	1	5	2,5810	1,44448	3.4317	1.28618
56.Milliyetçi olmak	1	5	4,1571	1,14740	3.9098	1.08520
57.Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek (yardımsever olmak)	1	5	4,6095	0,74725	4.0854	0.97149
58.Misafirperver olmak	1	5	4,6429	0,65984	4.4122	0.84976
59.Namus ve şerefine düşkün olmak	1	5	4,5905	,92636	4.2659	1.02538
60.Ne pahasına olursa zengin olmak	1	5	2,6405	1,37199	2.6976	1.50346
61.Neşeli olmak	1	5	4,3905	0,86838	4.1073	1.01731
62.Olgun bir kişi olmak	1	5	4,4857	0,81001	4.6073	0.76886
63.Otoriter bir kişi olmak	1	5	3,9976	1,00950	4.0659	1.08470
64.Refah içinde bir yaşam sağlamak	1	5	4,4357	0,76509	4.5293	0.79753
65.Sadık olmak	1	5	4,6881	0,71823	4.6293	0.77183
66.Samimi olmak	1	5	4,7214	0,61487	4.5049	0.82220
67. Saygılı olmak	1	5	4,7619	0,57843	4.6878	0.67805
68. Sorumluluk sahibi olma	1	5	4,7048	0,63582	4.4878	0.84847
69. Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek	1	5	4,5738	0,67111	4.3220	0.89484
70. Sözünde durmak (verilen sözünü tutmak)	1	5	4,7690	0,56678	4.6780	0.64376
71.Her zaman temizliğe (hijyene) dikkat etmek	1	5	4,6119	0,64763	4.7585	0.60377
72. Toplumda itibar sahibi olma	1	5	4,3571	0,87450	4.6537	0.74797

73. Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak	1	5	4,3500	0,83986	3.8878	0.97001
74. Ulusal güvenliği önemsemek	1	5	4,6524	0,67560	3.6073	1.20895
75. Vatan için ölümü göze almak	1	5	4,6571	0,70901	2.4317	1.38326
76. Vatani her şeyden çok sevmek	1	5	4,5810	0,78508	2.6024	1.39874
77. Yaşadığım toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak	1	5	4,5333	0,78246	3.4463	1.19424
78. Yaşadığım ülkenin adaletine güvenmek	1	5	4,1952	1,00356	3.5585	1.28856
79. Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak	1	5	4,5548	0,73400	3.8976	1.01058
80. Akrabalarına düşkün olmak	1	5	4,1429	0,96900	4.2195	0.91743
81. Anayasa/yasalara saygılı olmak	1	5	4,4405	,81383	4.2902	0.98207
82. Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak	1	5	4,7000	0,66663	4.7220	0.71365
83. Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek	1	5	4,6048	,75745	3.3976	1.29716
84. Devlete her zaman saygı göstermek	1	5	4,3119	0,91675	3.5463	1.18633
85. Kendi din değerlerine saygılı olmak	1	5	4,7262	0,63979	3.8976	1.14445
86. Eğitimi önemsemek	1	5	4,7929	0,57177	4.6634	0.75242
87. Kitap okumak	1	5	4,4714	0,89637	4.3659	.88054
88. Müzik dinlemek	1	5	4,1643	1,00792	4.1512	.95705
89. Siyaset ile ilgilenmek	1	5	3,7119	1,13118	3.2634	1.24852
90. Sinemaya gitmek	1	5	3,7952	1,14612	3.4463	1.13331
91. Spora önem ve destek vermek	1	5	4,0310	1,03472	3.5512	1.18613
92. Tiyatroya gitmek	1	5	3,6690	1,12786	3.3878	1.20242
93. Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak	1	5	4,1738	1,12925	4.3341	.99537
94. Modayı takip etmek	1	5	2,8310	1,35121	3.7293	1.13507
Toplam			420	100,0	410	100,0

Gençlere yöneltilen değer tablosunun en uygun şekilde yorumlanabilmesi için 5’li Likert ölçeği kullanıldı. 5’li Likert tipi ölçeği eşit aralıklı ölçek yapısı sahiptir ve var olan ölçek varyans aralıkları; 5,00 - 4,5 arasında (Çok önemli) ; 4,4 - 3,5 arasında (Kısmen önemli) ; 3,4 - 2,5 arasında (Ne önemli ne önemsiz); 2,4 - 1,5 arasında (Pek önemli değil); 1,4-0,00 arasında (hiç önemli değil) olarak tanımlanmıştır.

Hem Türk hem de Arnavut değerlerinin ve standart sapmalarının gösterildiği bu tabloda, Türk ve Arnavut gençlerin verdiği yanıtlar sınıflandırılıp, bu sınıflandırmalar karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

1-Türk gençlerin çok önem verdikleri değerler (5,00-4,5 arasında bulunan değerler) şunlardır: Aileyi önemsemek; Anne babasına her zaman itaat etmek; Arkadaş ve dost canlısı olmak; Barış içinde bir dünya istemek; Başkalarının haklarına saygılı olmak; Borçlarına sadık olmak; Dostlara ve arkadaşlara önem vermek; Dostlara ve arkadaşlarına güvenmek; Dürüst olmak; Ekonomik bağımsızlığı elde etmek; Farklı görüşlü insanlara saygı göstermek; Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek; Yeni fikirlere açık olmak; Gerçek dostluklar edinmek; Güzelliklerle dolu bir dünya istemek; Haksızlıklar karşısında susmamak; Size iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak; Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek; İnsanlara hoşgörülü davranmak; Kendi kararlarını kendisi alabilmek; Kendine saygı duymak; Kendini bu toplumun üyesi olarak görmek; Kendini kontrol edebilmek; Misafirperver olmak; Namus ve şerefine düşkün olmak; Sadık olmak; Samimi olmak; Saygılı olmak; Sorumluluk sahibi olma; Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek; Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak); Her zaman temizliğe(hijyene) dikkat etmek; . Ulusal güvenliği önemsemek; Vatan için ölümü göze almak; Vatanı her şeyden çok sevmek; Olgun bir kişi olmak; Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek(yardıms sever olmak);Yaşadığım toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak; Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak; Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak; Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek; Kendi din değerlerine saygılı olmak ve Eğitimi önemsemek.

Türk öğrencilerin çok önem verdikleri değerler arasında bulunan bu değerleri tek bir başlık altında toplayamamakta bu değerlerin toplumsal nitelik taşıdığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte Türk gençlerin aileleriyle sıkı bağlar içinde buldukları ve önem verdikleri de ifade edilebilir. Son olarak bu değer yargılarından çıkartılabilecek sonuç Türk gençlerin geleneklerine bağlı oldukları gerçeğidir.

Arnavut gençlerin en çok önem verdikleri değerler (5,00-4,5 arasında bulunan değerler) ise şu şekilde sıralanmaktadır: Aileyi önemsemek; Barış içinde bir dünya istemek; Her zaman ve her işte başarılı olmak; Başkalarının haklarına saygılı olmak; Gerçek dostluklar edinmek; Güzelliklerle dolu bir dünya istemek; Size iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak; Hayattan zevk almak; İyi ve konforlu bir hayat istemek; Kendi kararlarını kendisi alabilmek; Kendine saygı duymak; Kendini bu toplumun üyesi olarak

görmek; Kendini kontrol edebilmek; Kibar olmak; Olgun bir kişi olmak; Refah içinde bir yaşam sağlamak; Sadık olmak; Samimi olmak; Saygılı olmak; Sorumluluk sahibi olma; Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak); .Her zaman temizliğe(hijyene) dikkat etmek; Toplumda itibar sahibi olma; Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak ve Eğitimi önemsemek.

Arnavut gençlerin en çok önem verdiği değerleri incelediğimizde bireyselliğin ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Buda bireyselliğin yükselen bir unsur olarak gençler arasında yaygınlaştığının göstergesidir. Bununla birlikte geleneklerden tamamen bir kopuş olduğu da söylenemez. Bazı geleneksel değerlerde çok önem verilen değerler arasında bulunmaktadır. Arnavut gençlerin hem modern değerlere sahip olduğu hem de Arnavut kültürüne ait değerleri de önemsedikleri dikkat çekmektedir. Türk gençlerde de gözlemlenen aile içi ilişkilere verilen önem Arnavut gençlerde de aynı şekilde önemli olarak algılanmaktadır.

2-Türk gençleri kısmen önem verdikleri değerler (4,4 -3,5 arasında bulunan değerler) şunlardır: Alçak gönüllü olmak; Araştırmacı olmak; Bağımsız olmak; Her zaman ve her işte başarılı olmak; Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak; Bilgiye her şeyden çok değer vermek; Bütün gerçekleri bilmeyi istemek; Büyüklerin sözünü tutmak; Cesur olmak; Çevreci olmak; Demokratik bir yapıyı tercih etmek; Dış görünüme önem vermek; Dindar olmak(dini ibadetleri yapmak); Espriyi (şakacı) olmak; Eşitlikçi olmak; Eleştiriye açık olmak; Hayatta sürekli değişiklik istemek; Hayattan zevk almak; Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek; Hırslı olmak; Yaptıklarından vicdanın rahatsız olmaması; Kaderine razı olmak; İnsanlara güvenmek; İtaatkâr olmak(barişçi); İyi ve konforlu bir hayat istemek; Başka dinlere tolerans göstermek; Kibar olmak; Milliyetçi olmak; Neşeli olmak; Otoriter bir kişi olmak; Refah içinde bir yaşam sağlamak; Toplumda itibar sahibi olma; . Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak; Yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek; Akrobalarına düşkün olmak; Anayasa/yasalara saygılı olmak; Devlete her zaman saygı göstermek; Kitap okumak; Müzik dinlemek; Siyaset ile ilgilenmek; Sinemaya gitmek; Spora önem ve destek vermek; Tiyatroya gitmek ve Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak.

Bu grupta ilginç olan modern değerler ve dini değerlerin bir arada bulunmasıdır.

Daha önceki yapılan araştırmalarda Türk gençlerin dini değerlere bu kadar önemsedikleri tespit edilmemiştir, çünkü kùltürün içerisine kalıplaşan dini değerler, gençlerin tarafından olduğu gibi kabul etmektedirler. Bu çalışmada dini değerler gençlerde kùltürle bir örgü halinde bulunabilir, fakat belirgin olarak görünmemektedir.

Dikkat çeken ve Türk gençlerin önem verdikleri diğer bir grup değerse milliyetçilikle ilgili olanlardır. Arnavut gençlerden farklı olarak hem dini değerlere hem de milliyetçilikle bağlantılı değerlere Türk gençleri önem vermektedir. Dine ve milliyetçiliğe ait değerler yanında modern değerlerde yer almaktadır.

Arnavut gençleri önem verdikleri değerler (4,4 -3,5 arasında bulunan değerler) ise şunlardır: Anne babasına her zaman itaat etmek; Alçak gönüllü olmak; Araştırıcı olmak; Arkadaş ve dost canlısı olmak; Bağımsız olmak; .Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak; Bilgiye her şeyden çok değer vermek; Borçlarına sadık olmak; Bütün gerçekleri bilmeyi istemek; Büyüklerin sözünü tutmak; Cesur olmak; çevreci olmak; Demokratik bir yapıyı tercih etmek; Dış görünümüne önem vermek; Dostlara ve arkadaşlara önem vermek; Dostlara ve arkadaşlarına güvenmek; Dürüst olmak; Ekonomik bağımsızlığı elde etmek; Esprili (şakacı) olmak; Eşitlikçi olmak; Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek ;Farklı görüşlü insanlara sayęı göstermek; Geleneklere ve göreneklere sayęı göstermek; Yeni fikirlere açık olmak; Haksızlıklar karşısında susmamak; Eleştiriye açık olmak; Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek; Hayatta sürekli değişiklik istemek; Hırslı olmak; İnsanlara hoşgörölü davranmak; İtaatkâr olmak(barışçı); Başka dinlere tolerans göstermek; Milliyetçi olmak; Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek(yardımsever olmak); Misafirperver olmak; Namus ve şerefine düşkün olmak; Neşeli olmak; Otoriter bir kişi olmak; . Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak; Ulusal güvenliği önemsemek; Yaşadığın toplumun ve kùltürün inanç ve değerlerine bağlı olmak; Yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek; Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak; Akrabalarına düşkün olmak; Anayasa/yasalara sayęılı olmak; Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek; Devlete her zaman sayęı göstermek; Kendi din değerlerine sayęılı olmak; Kitap okumak; Müzik dinlemek; .Sinemaya gitmek; Spora önem ve destek vermek; Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak ve Modayı takip etmek

Bu grupta birçok değer yargısı bulunmakla birlikte bireysellik unsurunun önemli olduğu yargılar geniş yer tutmaktadır. Bunun da Arnavut gençlerin modernizme verdikleri değeri gösterdiği ifade edilebilir.

Fakat ilginç olan Arnavut gençlerin aynı zamanda toplumsal değerlere de önem atfetmesidir. Bu yüzden denilebilir ki Arnavut gençler modern değerlerin yanında Arnavut kültürüne ait değerleri de önemsemektedir.

3- Türk gençler için ne önemli ne önemsiz olan değerler (3,4 - 2,5 arasında bulunan değerler) bu şekilde sıralanılabilir: Ara sıra yalan söylemek; Bir kimse hakkında dedikodu yapmak; Her şeyin başının para olduğuna inanmak; Memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmek; Ne pahasına olursa zengin olmak ve Modayı takip etmek.

Bu kavramlar modernizmin getirdikleri olarak ifade edilmekle birlikte ilginç olan Türk gençlerin bu kavramları önemsiz olarak değerlendirmeleridir. Günümüzde önemli olduğu düşünülen “modayı takip etme” olgusu Arnavut gençlerden farklı olarak Türk gençler tarafından ne önemli ne de önemsiz olarak nitelendirilmektedir.

Arnavut gençleri için ne önemli ne önemsiz olan değerler (3,4 - 2,5 arasında bulunan değerler) şunlardır: Ara sıra yalan söylemek; Dindar olmak(dini ibadetleri yapmak); Her şeyin başının para olduğuna inanmak; Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek; Yaptıklarından vicdanın rahatsız olmaması; Kaderine razı olmak; İnsanlara güvenmek; Memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmek; Ne pahasına olursa zengin olmak; Vatani her şeyden çok sevmek; Siyaset ile ilgilenmek ve Tiyatroya gitmek.

Arnavut gençleri arasında ne önemli ne önemsiz olarak ifade edilen dini değerler, Arnavutlar arasında hiçbir zaman dini değerlerin ön plana çıkmamasından kaynaklanmaktadır.

4-Türk gençler için az ya da hiç önem vermedikleri sadece bir tek değer (2,4 ve aşağı ortalaması olan değeridir) beğenmediğin insanlarla alay etmektir. Hem ahlak hem de din gençleri etkileyerek bu değeri önemsiz durumunda getirmektedir.

Arnavut gençlerin, Vatan için ölümü göze almak; Beğenmediğin insanlarla alay etmek ve Bir kimse hakkında dedikodu yapmak değerleri önemsiz olarak değerlendirmektedir. Türk kültüründe ki şehitlik kavramı, Arnavut kültüründe bulunmamaktadır. Bu yüzden de vatan için ölümü göze almak ifadesine önem atfedilmemiştir. Aynı zamanda komünizm döneminde ‘vatan için ölmek’ olması gereken bir slogan olarak düşünülmekteydi. 1990’lı yıllardan sonra gençler bu değere önem vermeye başlamaktadırlar, çünkü eski ve geleneksel değerleri ikinci planda atmaya başlanılmaktadır.

Beğenmediğin insanlarla alay etmek ve Bir kimse hakkında dedikodu yapmak değerlerinin önemsiz olmasının sebebi din değeri olmasında kaynaklanmamakta, ahlaki özellikçe sahip olduğu için önemsiz olarak değerlendirilmektedir.

4.1.3. Kültür (Gündelik Hayat ve Gençlerin Hayata Bakış Açıları) Özellikleri

Tablo 18. Öğrencilerin anne ve babalarına kıyasla farklılıklarını gösteren dağılım

			Hayat Görüşü	Yaşam Biçimi	Gelecek Beklentisi	İnanç ve Değerlere Bağlılık
TURK (N=420)	Çok Farklı	F	85	116	104	253
		%	20,2	27,1	24,8	60,2
	Biraz farklı	F	231	218	175	128
		%	55,0	51,9	41,7	30,5
	Hiç farklı değil	F	104	86	141	39
		%	24,8	20,5	33,6	9,3
Toplam	F	420	420	420	420	
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	
ARNAVUT (N=410)	Çok Farklı	F	16	37	57	106
		%	3,9	9,0	12,9	25,9
	Biraz farklı	F	224	205	135	205
		%	54,6	50,0	32,9	50,0
	Hiç farklı değil	F	170	170	222	99
		%	41,5	41,0	54,1	24,1
	Toplam	F	410	410	410	410
		%	100,0	100,0	100,0	100,0

Bu soru, gençlerin ve anne-babalarının yaşam biçimi, hayat görüşü, gelecek beklentileri ve değer ve inançlarına bağlılıkları kıyaslandığında ortaya çıkacak farkları ölçmek için sorulmuştur. Aynı zamanda iki toplumun kuşaklar arasındaki farklılıklarını karşılaştırmak amacıyla da sorulan soru önemlidir.

Türk gençleri arasında anne ve babalarıyla görüş farklılıklarını “biraz” olarak nitelendirenler %55,0’la en yüksek oranı oluşturmaktadır. Anne ve babalarıyla aralarında hiç görüş farklılığı olmadığını ifade edenler ise %24,8’le ikinci sıradadır. Anne ve babalarıyla görüş farklarını “çok farklı” olarak belirtenler ise %20,2 oranındadır.

Arnavut kültüründe 1990’lardan bu yana kültürel, ekonomik ve siyasal açıdan büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişimler üzerinde yapılan araştırmalar kuşaklar arasında büyük farklar olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda ise diğer araştırmalara karşıt sonuçlar elde edilmiştir. Arnavut gençler arasında anne- babalarına göre hayat görüşlerinin biraz farklı olduğunu ifade edenler %54,6’yla en büyük dilime sahiptir. Hayat görüşlerinin anne ve babalarıyla aralarında çok büyük farklılıklar olduğunu ifade edenlerin oranı ise %3,9’dur. Bu oran Türk gençlerle kıyaslandığında (%20,2) çok düşük bir orandır. Arnavut gençlerin %41,5’i ise anne-babalarıyla aralarında hiç görüş farkı bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu oranının Türk gençlerle kıyaslandığında çok yüksek olduğu ifade edilebilir.

Araştırmamıza göre Türk gençleri Arnavut gençlerine göre, hayat görüşlerinin anne ve babalarından daha farklı olduğunu düşünmektedirler. Türk gençlerinin %20,5’i anne ve babalarıyla hayat görüşleri arasında hiç fark olmadığını belirtirken, Arnavut gençler arasında bu oran iki kat artmaktadır (%41,2).

Benzer sonuçlar yaşam biçimi farklarının sorgulandığı soruda da karşımıza çıkmaktadır. Türk gençlerinin anne-babalarına kıyasla yaşamlarının “çok farklı” olduğunu belirtenlerin oranı %27,1 iken Arnavut öğrencilerde bu oran sadece %9,0’dır.

Tabloya göre yaşam biçimlerinin biraz farklı olduğunu söyleyen hem Türk (%51,9) hem de Arnavut (%50,0) gençlerin dağılımının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir ve

bu oran her iki örneklem grubu içinde en yüksek orandır. Yaşam biçimlerinin hiç farklı olmadığını ifade eden Arnavut gençlerin oranı (%41,0), Türk gençlerin oranının (%20,5) iki katıdır.

Arnavut gençlerin %54,1'i anne-babalarıyla aralarında gelecek beklentisi konusunda hiç fark olmadığını belirtirken bu oran Türk gençlerde %33,6'dır. Türk gençlerin anne babalarına kıyaslandığında gelecek beklentilerinin çok farklı olduğuna dair oran %24,8 olarak görülürken, Arnavut gençlerde bu oran Türk gençlerin yarısına yakın bir orandır (%12,9). Tablo içerisinde gelecek beklentisi konusunda Türk gençlerine ait en büyük oran %41,7'yle "biraz farklı" olduğuna dair seçeneğin işaretlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Arnavut gençlerin ise anne-babalarıyla aralarında gelecek beklentisine dair hiç fark olmadığını ifade edenlerin oranı en yüksek orandır (%54,1).

Tablo içerisinde diğer önemli bir başlık ise inanç ve değerlere bağlılıktır. Bu seçenekle birlikte anne- babalarıyla kıyaslandığında gençlerin inanç ve değerlerine bağlılık derecesi ölçülmek istenmiştir.

Türk gençler içerisinde en büyük oran %60,2'yle inanç ve değerlerin anne-babalarından çok farklı olduğunu düşünenlerin oranıdır. Arnavut gençler arasında ise en büyük oran %50,0'la "biraz farklı" olduğunu ifade edenlerde görülmektedir. Arnavut gençler arasında inanç ve değerlere bağlılığın anne-babalarında çok farklı olduğunu belirtenlerin oranıyla (25,9), hiç farklı olmadığını ifade edenlerin oranı (%24,1) birbirine çok yakındır.

Fakat Türk gençlerde çok farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Türk gençlerin arasında anne-babalarından inanç ve değerlere bağlılıklarının biraz farklı olduğunu belirtenler %30,5 iken hiç farklı değil seçeneğini işaretleyenlerin oranı %3,9'dur. Bu tabloya göre Türk toplumunda Arnavut toplumuna kıyasla kuşaklar arasında daha fazla farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 19.Batı Avrupa ülkelerinin öğrenciler tarafından algılanışı gösteren tablo

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Modernlik	65	15,5	112	27,3
Uygarlık	36	8,6	217	52,9
İdeal olanı	30	7,1	38	9,3
Hiçbir şey	164	39,0	23	5,6
Soykırımı	83	19,8	11	2,7
Hepsi (yukarıdaki olanları)	4	1,0	1	0,2
Ahlaksızlık	2	0,5	1	0,2
Çıkarıcılık	0	0	2	0,5
Gelişmişlik	0	0	5	0,2
Teknoloji	8	1,9	0	0
Ekonomi kalkınma	3	0,7	0	0
Özgürlük	2	0,5	0	0
Eşitlik	4	1,0	0	0
İki yüzlülük (uygar ve modernmiş gibi görünmek)	5	1,2	0	0
Onları geçebilmek	1	0,2	0	0
Hıristiyan birliği	4	1,0	0	0
Sömürge	9	2,1	0	0
Toplam	420	100,0	410	100,0

Daha önce yapılan araştırmalarda Türk gençlerin batı Avrupa ve batı Avrupa ülkelerini ideal, modern ve uygar olarak algıladıkları belirlenmiştir. Bu sebeple batı Avrupa uzun yıllar örnek alınana ve özenilen bir yer olmuştur.

Bu araştırmada ise batı Avrupa'nın Türk gençlerine hiç bir şey ifade etmediği (%39,0) ve soykırımı ifade ettiği (%19,8) seçenekleri sırasıyla en yüksek oranları oluşturmaktadır. Arnavut gençler ile karşılaştığımızda Türk gençlerin batı Avrupa algısı; ahlaksızlık, iki yüzlülük, uygar ve modernmiş gibi görünmek, Hıristiyan birliği, sömürge... v.b. olumsuz seçeneklerle ifade edilebilir. Bu seçeneklerin yüzdelerine bakıldığında çok yüksek olmadığı görülse de Arnavut gençlerle kıyaslandığında aradaki fark dikkat çekicidir.

Batı Avrupa'yı uygar ve ideal olarak görenlerin oranı ise sırasıyla %8,6 ve %7,1'dir. Batı Avrupa, Arnavut gençleri için en fazla modernliği (%27,3), uygarlığı (%52,9) ve ideal olanı (%9,3) simgelemektedir. Batı Avrupa'nın hiç bir şey ifade etmediği ve soykırımı ifade ettiğine dair dağılım ise sırasıyla %5,6 ve %2,7'dir. Batı Avrupa Arnavut gençler için Türk gençlerden farklı olarak daha fazla olumlu algıya sahip olduğu görülmektedir. Türk gençlerle kıyasladığımızda ahlaksızlık (%0,2) ve çıkarıcılık (%0,5) hariç diğer olumsuz seçeneklerin işaretlenmediği görülmektedir.

Tablo 20. Öğrencilerde moda algısını gösteren dağılım

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Şıklık	87	20,7	23	5,6
Modernizm	47	11,2	154	37,6
Çekiçilik	39	9,3	142	34,6
Zenginlik	20	4,8	21	5,2
Gösteriş	147	35,0	52	12,7
Hepsi (yukarıdaki olanları)	0	,0	1	,2
Özentilik	15	3,6	0	,0
Saçmalık;aptalık	10	2,4	0	,0
Kısıtlayıcı	2	,5	0	,0
Gereksiz	7	1,7	0	,0
Uyum;uygunluk	11	2,6	0	,0
Modaya karşıyım	2	0,5	0	,0
Sıradanlık	1	0,2	0	,0
Rahatlık	2	0,7	0	,0
Ortama uymak	0	0	7	1,7
Kültür	0	0	2	,5
Kendine saygı göstermek	0	0	4	1,0
Hiçbir şey	29	6,9	4	1,0
Toplam	420	100,0	410	100,0

Moda günümüzün vazgeçilmez bir parçası olan modanın hitap ettiği en büyük kitle gençlerdir. Moda olanı benimseyip seçen gençlerin modernizm ve batı özentisini taşıdıklarını söylemek mümkündür. Araştırmada gençlerin modayı algılayışları ölçülerek batı kültüründen ne kadar etkilendikleri ve ne kadar önem atfettikleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Türk gençlerin moda algısını gösteren dağılımda en yüksek oran, “gösteriş” aittir (%35,0), ikinci sırada ise % 20,7’yle şıklık gelmektedir. Modanın modernizm olarak ifade edilmiş oranı ise %11,2’dir. Modaya ait olumsuz ifadelerin Türk gençleri arasındaki dağılımı ise şöyledir; özentilik %3,6, saçmalık %2,4, kısıtlayıcı %0,5, gereksiz %1,7, modaya karşıyım ya da modaya göre giyinmiyorum %0,5, sıradanlık %0,5 olarak görülmektedir.

Arnavut gençlerin modayı algılayışlarında Türk gençlerde var olan olumsuzluklar görülmemektedir. Türk öğrencilerden farklı olarak Arnavut gençler arasında modaya uymak ya da moda algılayışı: ortama uymak, kültür (Arnavut dilinde bazen kültür kelimesi uygar ya da çağdaş anlamında kullanılmaktadır.) ve kendine saygı göstermek olarak değerlendirilmiştir.

Arnavut gençleri arasında modaya dair en yüksek oranlar modernizm (%37,6) ve çekiciliğe (%34,6) aittir. Türk gençlerle karşılaştığımızda Arnavut gençlerin gösteriş (%12,7) ve şıklığı (%5,6) ifade eden dağılımları çok düşüktür. Modanın hiçbir şey ifade etmediğine dair dağılım ise Türk öğrencilerde %6,9, Arnavut gençlerde ise %1,0’dır.

Tablo 21.Öğrencilere ‘bekaret’ ifade eden dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Namus ve şerefın göstergesi	338	80,5	173	42,2
Eski bir gelenek	61	14,5	179	43,7
Utangaçlık	8	1,9	44	10,7
Hiçbir şey	4	1,0	6	1,5
Mahrem	1	,2	0	0
Gereksiz	1	,2	0	0
Fikrim yok	2	0,5	0	0
Baskı	1	0,2	0	0
Özdenetim	2	0,5	0	0
Tercih	2	0,5	0	0
Gelişmemişlik	0	0	2	0,5
Aptallık	0	0	5	1,2
Cinsel ilişkide tecrübesizlik	0	0	1	0,2
Toplam	420	100,0	410	100,0

Tabloya göre bekâret Türk gençleri arasında %80,5'lik oranla namus ve şerefın göstergesi olarak algılanmaktadır. Türk gençleri arasındaki bu yüksek orana karşılık, Arnavut gençleri arasında bekâret %43,7'yle eski bir gelenek ve %42,2'yle namus ve şerefın göstergesi olarak algılandığı görülmektedir.

Arnavut gençlere göre bekâretin diğer algılanma oranları; %10,7 utangaçlık, %1,5 hiçbir şey, %0,5 gelişmemişlik, %1,5 aptallık ve %0,2 cinsel ilişkide tecrübesizliktir. Türk gençlerin arasında bekâretin eski bir gelenek olduğunu düşünenler %14,5'tir. Bu oran Arnavut gençlere göre çok düşüktür. Türk gençleri arasında bekâreti mahrem, gereksiz, baskı, özdenetim ve tercih olarak belirtenlerin ve fikir belirtmeyenlerin yüzdesi çok düşüktür. Çalışma içerisinde bu tablo diğer sorularla bağlantılı olduğu için yine kullanılacaktır.

Tablo 22.Öğrencilerin 'birlikte yaşama'(karşı cinsle) algılanışı gösteren tablo

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çağdaşlık	16	3,8	47	11,5
Özgürlük	53	12,6	78	19,0
Evliliğe hazırlık	68	16,2	226	55,1
Ahlaksızlık	157	37,4	12	2,9
Gelenekleri kırma	94	22,4	43	10,5
Olması gerekiyor	0	0	3	0,7
Nikahsız evlilik	0	0	1	0,2
Uygunuz	12	2,9	0	0
Paylaşım	9	2,1	0	0
Tercih	3	0,7	0	0
Zina	1	0,2	0	0
Aykırlık	2	0,5	0	0
Rahatlık	2	0,5	0	0
Soysuzlaşma	1	0,2	0	0
Hiçbir şey	2	0,5	0	0
Toplam	420	100,0	410	100,0

Türk gençlerine göre ‘birlikte yaşama’ (karşı cinsle) %37,4 ahlaksızlık olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda bu oran tabloda en yüksek dağılım olarak dikkat çekmektedir. Karşı cinsle yaşamayı gelenekleri kırma olarak algılayanların oranı ise %22,4’tür. Birlikte yaşamının özgürlük olduğunu düşünenler ise, yüksek bir oran, %12,6’dır.

Türk gençlerine göre birlikte yaşamak düşük bir oranla olsa da uygunsuz, olmaması lazım, yanlış ve dinimize aykırı, zina, aykırılık... v.b. olarak nitelenmiştir. Bu da Türk gençlerinin birlikte yaşama gibi bir konuda dini değerlere önem verdiğini göstermektedir. Tablo incelendiğinde Arnavut ve Türk gençler arasında belirgin farklar olduğu görülmektedir.

Arnavut gençlere göre karşı cinsle birlikte yaşama evliliğe hazırlık olduğunun algılanmaktadır. Bu algı %55,1’le en yüksek dağılımdır. Aynı zamanda Arnavut gençlere göre karşı cinsle birlikte yaşama çağdaşlık (%11,5) ve özgürlük (%19,0) olarak ifade edilmektedir. Gelenekleri kırma ise sadece %10,5’tir. Olması gerekiyor ve nikâhsız evlilik olarak algılama, düşük bir oranla olsada, sadece Arnavut gençler arasında bulunmaktadır. Türk gençlerden farklı olarak Arnavut gençlerde karşı cinsle birlikte yaşamının ahlaksızlık olarak algılanma dağılımı çok düşüktür (%2,9).

Bu tabloda gördüğümüz gibi Arnavut gençler karşı cinsle birlikte yaşamayı olumlu algılanırken Türk gençler olumsuz olarak algılamaktadır.

Tablo 23.Gençlerin evlilik, birlikte yaşama ve bekâr kalma tercihlerin dağılımı

			Evlilik	Birlikte yaşama	Bakar kalma
TÜRK (420)	Evet	F	336	36	77
		%	80,0	8,3	18,3
	Belki	F	53	73	149
		%	12,6	17,4	35,5
	Hayır	F	31	311	194
		%	7,4	74,0	46,2
	Toplam	F	420	420	420
%		100,0	100,0	100,0	
ARNAVUT (410)	Evet	F	308	129	10
		%	75,1	31,5	2,4
	Belki	F	75	197	51
		%	18,3	48,0	12,4
	Hayır	F	27	84	349
		%	6,6	20,5	85,1
	Toplam	F	410	410	410
		%	100,0	100,0	100,0

Türk gençleri arasında evliliği tercih etme oranı %80,0'dır. Birlikte yaşamayı tercih etme oranı ise %8,3'tür. Görüldüğü gibi birlikte yaşamayı olumsuz algılayan Türk gençleri birlikte yaşamayı da tercih etmemişlerdir.

Arnavut gençler arasında evliliği tercih etme %75,1'dir. Türk gençlere göre evliliği tercih etme oranının daha düşük olmasının sebebi, Arnavut gençlerinin birlikte yaşamaya olumlu bakmalarından kaynaklanmaktadır. Evliliği tercih etmeyenlerin oranı Arnavut gençlerde %6,6 iken, Türk gençlerde bu oran biraz daha yüksektir (%7,4). Arnavut gençler arasında birlikte yaşamayı "belki" tercih ederim diyenler yüksek bir orana sahiptir (%48,0). Birlikte yaşamaya "evet" tercih ederim diyen Arnavut gençlerse %31,5'la karşımıza çıkmaktadır. Birlikte yaşamaya belki ve evet diyen Arnavut gençlerin oranıyla, aynı yanıtları veren Türk gençlerin oranı karşılaştırıldığında Arnavut öğrenciler arasında bu yönde çok daha yüksek bir tercihin bulunduğu görülmektedir.

Arnavut gençlerin birlikte yaşamayı tercih etme oranının yüksek olmasına karşın, evliliği tercih etme oranları da yüksektir. Bu gösteriyor ki Arnavut gençler birlikte yaşamaya olumlu baktıkları oranda evliliğe de olumlu bakmaktadır. Bekâr kalmayı tercih eden Türk gençleri %18,3 iken Arnavut gençlerinde bekâr kalma tercih çok düşük yani %2,4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fark Arnavut gençlerin evliliği tercih etmese bile birlikte yaşamaya olumlu yaklaşmasından ötürü, bekâr kalmayı tercih etmemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 24.Gençlerin ‘Evlilik’ algısını gösteren tablo.

			TÜRK (420)		ARNAVUT (410)	
	Min	Max	Aritmetik ortalama	Standart sapma	Aritmetik Ortalama	Standart sapma
Aşk,sevgi ve güven üzerinde kurulan bir kurum	1,00	5,00	4,4476	1,03385	4,4878	,87960
Sıkıcı bir kurum	1,00	5,00	2,0405	1,19297	2,0268	1,03095
Soyadı devam ettirmek içindir	1,00	5,00	2,1905	1,33858	2,4415	1,33148
Gelenek,görenek,adetleri korumak bir kurumdur. (kültürü aktarmak içindir)	1,00	5,00	3,1714	1,35708	3,1146	1,22884
Dini yeni nesillere aktarması içindir	1,00	5,00	2,9357	1,42871	2,1780	1,13405
Konforlu bir hayat içindir	1,00	5,00	2,4238	1,27633	3,4634	1,13615
Evlilik modası geçmiş bir kurumdur	1,00	5,00	1,5881	,99850	1,8317	1,06211

Bu tablo da gençlerin evliliği nasıl algıladıklarını belirlemek için ele alınan bazı ifadelerin, ortalama ve standart sapmaları gösterilmektedir. Görüldüğü gibi Türk gençleri arasındaki en yüksek ortalamalar evliliğin aşk, sevgi ve güven üzerine kurulan bir kurum olduğu yönündedir. Bu ortalamaların Arnavut gençlerde biraz daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türk gençleri arasında evliliği tanımlayan diğer yüksek ortalamalar evliliğin, gelenek, görenek ve adetleri koruma (kültürü aktarmak için) gibi özellikleri barındıran bir

kurum olduğunu ifade etmektedir. Bu ortalamalar Arnavut gençlerin aynı ifadelerle ilgi ortalamasından oldukça yüksektir. Türk gençlere göre evliliğin “dini yeni nesillere aktarılması” için olduğu düşüncesi Arnavut gençlere göre daha yüksektir. Bu Türk gençlerinin dine ve dini değerlere verdiği önemin bir göstergesidir.

Evliliğin soyadı devam ettirmek için olduğu algısı Türk gençlerde Arnavut gençlere göre daha düşük düzeydedir. Bununla birlikte Türk gençlerine göre evliliğin sıkıcı bir kurum olduğunu gösteren ortalama Arnavut gençlere göre daha yüksektir. İlginç olan diğer tablolarda evliliğe Türk gençleri tarafından olumlu bir yaklaşım bulunmasına rağmen, bu tabloda evliliğin sıkıcı bir kurum olduğunun belirtilmesidir. Aynı zamanda evliliğin konforlu bir hayat için gerekli olduğuna yönelik ifade Türk gençlerde Arnavut gençlere göre daha düşüktür. Türk gençleri evliliğe olumlu baksalar da evliliğin onlara konforlu bir hayat sağlamayacağını düşünmektedirler. Türk toplumda gençlerin (özellikle kızların) ‘evde kalma’ düşüncesi bulunduğu için evliliği tercih edenlerin oranı yüksektir. Bu da “evlilik ‘olması gerekiyor’ fakat sıkıcı bir kurum olarak da nitelenebilir” algılanışının sebebi olabilir. Buna karşın, Arnavut gençlerinin evliliğin modası geçmiş bir kurum olduğunu ifade eden ortalaması Türk gençlerinden daha yüksektir.

Tablo 25.Gençlerin dini inanışlarını gösteren tablo

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ateist	0	,0	15	3,7
Budist	0	,0	6	1,5
Protestan	0	,0	3	,7
Deist	0	,0	3	,7
Müslüman	389	92,6	196	47,8
Müslüman-bektaşî	0	,0	13	3,2
Hıristyan	0	,0	44	10,7
Hıristyan-ortodoks	0	,0	43	10,5
Hıristyan –katolik	0	,0	18	4,4
Boş (dini yazmak istemeyenler)	31	7,4	64	15,6
Tanrıya inanıyorum ama dinim yok	0	,0	5	1,2
Toplam	420	100,0	410	100,0

Dininiz nedir sorusuna Türk gençlerin verdiği sadece iki cevap bulunmaktadır. Bu cevaplar yukarıdaki tabloda ‘Müslüman’ ve ‘Boş’(dini yazmak istemeyenler) olarak belirtilmiştir. Türk öğrencilerin arasında Müslüman olanlar %92,6 ve bu soruyu boş bırakanlar ya da dini yazmak istemeyenler sadece %7,4’tür.

Arnavut gençler ise dininiz nedir sorusuna on bir ayrı cevap vermişlerdir. İlginç olan Müslümanların kendilerini Müslüman ve Müslüman Bektaşî olarak iki ayrı sınıfa yerleştirmeleridir. Aynı şekilde Hıristiyan olanlar da kendilerini Hıristiyan, Hıristiyan Ortodoks ve Hıristiyan Katolikler olarak sınıflandırmaktadır. En yüksek dağılım %47,8’le Müslüman olanlardır. Bektaşî Müslümanların dağılımı ise sadece %3,2’dir. Tabloda bu soruyu boş bırakan ya da dini yazmak istemeyenler de %15,4’le yüksek bir orana sahiptirler.

Hıristiyanların dağılımı %10,7, Hıristiyan Ortodoksların dağılımı 10,5 ve Hıristiyan Katolikler ise %4,4 olarak görünmektedir. Bu oranlar, Müslümanlar hariç, başka dinlerle kıyaslandığında en yüksek dağılımıdır. Budist, Protestan ve deistlerin dağılımı en düşük dağılım olarak görünmektedir. Ateist olanların dağılımı ise %3,7 ve Tanrıya inanıyorum ama dinim yok diyenlerin dağılımı %1,2’dir.

Arnavut toplumda bu kadar fazla dinin olmasının sebebi komünizm döneminden sonra bireylerin bir dine sarılma ihtiyaç duyması, ama ihtiyaç duyulan dinin niteliğinin önemli olmamasıdır. Arnavutlukta misyonerliğin yaygın olması da din sayılarının fazla olmasının bir diğer sebebidir.

Tablo 26.Aşağıdakilerden hangilere inanıyorsunuz?

	TÜRK (N=420)				ARNAVUT (N=410)			
	EVET		HAYIR		EVET		HAYIR	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Tanrı	409	97,4	11	2,6	362	88,3	48	11,7
Ölümden sonra hayat	399	95,0	21	5,0	164	40,0	246	60,0
Cennet	413	98,3	7	1,7	199	48,5	211	51,5
Cehenem	410	97,6	10	2,4	157	38,3	253	61,7
Günah	407	96,9	13	3,1	220	53,7	190	46,3
Kader	392	93,3	28	6,7	217	52,9	193	47,1
Olan üstü güçler	273	65,0	147	35,0	182	44,4	228	55,6
Melekler	408	97,1	12	2,9	232	56,6	178	43,4
Şeytan	401	95,5	19	4,5	155	37,8	255	62,2

Sorgulanan metafizik unsurların yorumlandığı bu tabloda Türk ve Arnavut gençler arasında çok belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Türk gençlerin %97,4'ü, Arnavut gençlerin ise %88,3 tanrıya inanmaktadır. Bütün büyük dinlerde ölümden sonraki hayat önemli bir unsurdur. Türk gençleri arasında ölümden sonraki hayata inananların oranı %95,0 iken Arnavut gençlerde bu oran sadece %40,0'dır. Türk gençlerin cennete ve cehenneme inananların oranı %98,3 ve % 97,3 iken Arnavut gençlerde dağılım sırasıyla %48,5 ve %38,3'tür. Arnavut gençler arasında cennete inananların yüzdesinin cehenneme inananlardan daha yüksek oluşu ilginç bir sonuçtur.

Türk gençlerine ait örneklem grup içerisinde günaha inanlar %96,9 iken Arnavut gençlerde oran % 53,7'dir. Türk gençlerinden %93,3'ü kadere inandıklarını ifade ederken, Arnavut gençlerin %52,9'u kadere inandıklarını belirtmektedirler. Olağan üstü güçlere inan Türk gençlerin dağılımı (%65,0) yine Arnavut gençlerin dağılımından (%44,4) çok daha yüksektir. Meleklerle ve şeytana inanan Türk gençleri genelin %97,1 ve %95,5'ini oluştururken Arnavut gençlerde bu dağılım sadece %56,6 ve %37,8'dir.

Bu tabloda başka ilginç bir unsur da Arnavut gençlerin şeytandan daha çok meleklere, cehenneme inananlardan daha çok cennete inanmalarındadır. Bunun sebebinin dini bilgi eksikliğinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Tablo 27.Sizce din aşağıdaki ifadeleri etkiliyor mu?

	TÜRK (N=420)				ARNAVUT (N=410)			
	EVET		HAYIR		EVET		HAYIR	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kişinin ahlakını etkiliyor	408	97,1	12	2,9	312	76,1	98	23,9
Kişinin davranışlarını belirliyor	408	97,1	12	2,9	178	43,4	232	56,6
Kişinin yaşam tarzını şekillendiriyor	391	93,1	29	6,9	216	52,7	194	47,3
Kişinin iç huzurunu etkiliyor	405	96,4	15	3,6	278	67,8	132	32,2
Kişiye katı ve yobaz yapıyor	45	10,7	375	89,3	185	45,1	225	54,9
Kişiye güç ve kuvvet veriyor	382	91,0	38	9,0	158	38,5	252	61,5
Kişiye rahatlıyor	403	96,0	17	4,0	203	49,5	207	50,5
Kişiye modern/çağdaş dünyadan uzak tutuyor	52	12,4	368	87,6	155	37,8	255	62,2
Hayatı olumlu yönden etkiliyor	400	95,2	20	4,8	258	62,9	152	37,1
Kişiler arası ilişkileri etkiliyor	52	12,4	368	87,6	270	65,9	140	34,1

Din ile ilgili ifadelerin yer aldığı bu tabloda Türk ve Arnavut gençler arasında çok belirgin farklar olduğu görülmektedir. Bu farklılığın sebebi, Türk gençlerin aile ortamında ve eğitim sisteminde dini eğitim almalarına karşın Arnavut gençlerin anne babalarının ateist bir ortamda yetişmeleri ve Arnavutlukta eğitim sisteminde din eğitiminin olmayışına bağlanabilir.

Türk öğrenciler arasında ‘din kişinin ahlakını etkiliyor’ ifadesine kabul edenler %97,1 iken Arnavut gençler arasında bu ifadeyi onaylayanlar %76,1’dir. Dinin kişinin davranışlarını “belirlediğini” düşünen Türk gençleri %97,1 iken, dinin kişinin davranışlarını “belirlemediğinin” düşünen Arnavut gençler %56,6’dır. Türk gençleri arasında dinin kişinin yaşam tarzını şekillendirdiği ifadesini kabul edenler %93,1’dir. Bu ifadeyi kabul eden Arnavut gençler ise sadece %52,7’dir. Din kişinin iç huzurunu etkiliyor diyen Türk gençlerin dağılımı %96,4 iken Arnavut gençlerde bu oran %67,8’dir. Dinin kişiyi katı ve yobaz yaptığını düşünen Türk gençleri genelin sadece %10,7’sini oluştururken, Arnavut gençlerin %45,1’i bu ifadeyi onaylamaktadır. Dinin kişiye güç ve kuvvet verdiğine ve kişiyi rahatlattığına dair olumlu ifadeleri Türk gençlerinin sırasıyla

%91,0 ve %96,0'ı kabul ederken, Arnavut gençlerin sadece %38,5 ve %49,5'i bu ifadeyi onaylamıştır. Türk gençlerinin %12,4'ü din kişiyi modern/çağdaş dünyadan uzak tutuyor yorumunda bulunurken Arnavut gençlerin dağılımı ise %37,8'dir. Din kişinin hayatını olumlu yönden etkiliyor diyen Türk gençlerin dağılımı %95,2 iken Arnavut gençlerde %62,9'dur. Din kişiler arası ilişkileri etkiliyor ifadesini kabul eden Türk gençlerin dağılımı yüksek beklenirken sadece %12,4 olarak görünmektedir. Arnavut gençlerin ise bu ifadeyi kabul edenlerin dağılımı %65,9'dur.

İki toplumun gençlerinin din algılayışlarındaki bariz farklar tabloda görülmektedir.

Tablo 28.Kendinizi dindar görüyor musunuz?

	Türk		Arnavut	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	119	28,3	80	19,5
Hayır	62	14,8	130	31,7
Kısmen	239	56,9	200	48,8
Toplam	420	100,0	410	100,0

Türk ve Arnavut gençlerin kendilerini ne kadar dindar hissettiklerinin incelendiği bu tabloda Türk gençlerin %28,3'ü kendilerini dindar olarak ifade ederken, Arnavut gençlerde bu oran %19,5'tir. Türk gençlerin %56,9'u kendilerini kısmen dindar olarak nitelerken, Arnavut gençlerde bu oran %48,8'dir. Türk gençlerin %14,8'i kendilerini dindar olarak görmezken, Arnavut gençlerin %31,7'si kendilerini dindar olarak görmemektedir. Bu tablodan anlaşılacağı gibi Türk gençleri Arnavut gençlerine nazaran kendilerini daha dindar hissetmektedir.

Tablo 29. Hangi sıklıkla kutsal mekanlara (cami,kilise vb) gidiyorsunuz?

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Her zaman	50	11,9	49	12,0
Bazen	332	79,0	262	63,9
Hiçbir zaman	38	9,0	99	24,1
Toplam	420	100,0	410	100,0

Bu sorunun sorulma sebebi kutsal mekânları ziyaret etmenin, gençlerin dine verdikleri önemin ve dini değerlere sahip olduklarının göstergesi olmasındandır. Hem Türkler hem Arnavutlar için en yüksek dağılım kutsal mekânlara bazen gittiklerine dair dağılımdır. Türk gençlerin %79,0'ı kutsal mekânlara bazen gittiklerini ifade ederken, Arnavut gençlerde bu oran daha düşüktür (%63,9). Kutsal mekanlara her zaman giden Türk ve Arnavut gençlerin oranları sırasıyla %11,9 ve %12'dir. Türk öğrencilerin kutsal mekânlara hiçbir zaman gitmediklerini ifade edenler sadece %9,0 iken Arnavut gençlerin dağılımı ise %24,1 olarak görünmektedir.

Tablo 30. Lokanta, restoran, caffè, bar vb gibi mekanlarda tercih edilen içeceğin dağılımı

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kahve	75	17,9	136	33,2
Meşrubat	268	63,8	211	51,5
Süt	13	3,1	8	2,0
Alkollü içecekler	30	7,1	50	12,3
Hepsi	10	2,4	4	1,0
Çay	21	5,0	0	,0
Ortama göre	3	,7	1	,2
Toplam	420	100,0	410	100,0

Bu tabloda her iki toplumun gençlerinin lokanta ve cafe gibi mekânlarda meşrubat ve kahve içtiklerine dair dağılımı en yüksek dağılımı oluşturmaktadır. Bu araştırmada bu soru sorulması gençlerin dini değerlere yakınlıklarının alkollü içeceklerin kullanımı üzerinden anlamak içindir.

Türk gençleri arasında alkol içenlerin dağılımı (%7,1) Arnavut gençler arasında alkol içen dağılımından daha (%12,3) düşüktür. Hem Türk hem de Arnavut gençlerin süt, hepsi, çay ve ortama göre içme tercihini belirlediklerine dair seçenekler en düşük yüzdelere sahiptir.

Tablo 31. Türk/arnavut olmaktan gururlumusunuz?

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	398	94,8	345	84,1
Hayır	22	5,2	65	15,9
Toplam	420	100,0	410	100,0

Türk gençlerin %94,8'i Türk olmaktan gurur duyarken, gurur duymayanların oranı %5,2'dir. Görüldüğü gibi Türk olmaktan gurur duyan Türk gençlerin oranı, gurur duymayanlara oranla çok yüksektir. Aynı şekilde Arnavut olmaktan gurur duyan Arnavut gençlerin oranı %84,1'ken, gurur duymayanlar ise %15,9'dur.

Türk ve Arnavut gençleri karşılaştırdığımızda Türk olmaktan gurur duyan Türk gençlerin oranı Arnavut olmaktan gurur duyan Arnavut gençlerin oranından daha yüksektir.

Tablo 32. Ülkenizin tarihiyle gurur duyuyormusunuz?

	TÜRK		ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	406	96,7	335	81,7
Hayır	14	3,3	75	18,3
Toplam	420	100,0	410	100,0

Türk gençlerin %96,7'si ülkelerinin tarihiyle gurur duyarken, Arnavut gençlerin %81,7 si ülkelerinin tarihiyle gurur duymaktadır. Türk gençlerin Arnavut gençlerden daha yüksek oranda ülkelerinin tarihiyle gurur duydukları ifade edilebilir

Tablo 33. Ülkenizin geçirdiği hangi tarihi dönemde yaşamak isterdiniz?

	TÜRK	
	Frekans	Yüzde
Osmanlıdan önceki Türk tarihi,Orta Asya	13	3,1
Osmanlıdan önceki İslam tarihi;Asri Saadet	17	4,0
Osmanlı dönemi	205	48,8
Kurtuluş savaşı, Cumhuriyetin kuruluş dönemi	80	19,0
1923-1950 arası dönem	3	0,7
1950-1980 arası dönem	19	4,5
Şimdi,günümüz	23	5,5
Boş, hiç biri	49	11,7
Her dönem	8	1,9
Gelecekte	3	0,7
Toplam	420	100,0

Türlere ait dönemler; tarihini Osmanlıdan önceki Türk tarihi, Osmanlıdan önceki İslam tarihi, Asri Saadet, Osmanlı dönemi Kurtuluş savaşı, Cumhuriyetin kuruluş dönemi, 1923–1950 arası dönem, 1950–1980 arası dönem, günümüz, boş, hiç biri, her dönem, gelecekte olarak gruplandırıldı (ankete verilen cevaplara göre bu şekilde bir gruplandırma yapıldı). Hem 34 hem de 35’çi tablo aynı soruya aitler. Fakat her iki toplumun tarihindeki farklılıklar aynı soruyu iki ayrı tabloda gruplandırma gerekliliğini ortaya çıkartmıştır.

Türk gençlerin en yüksek dağılımı %48,8’le Osmanlı dönemine aittir. Dağılımı yüksek olan başka bir dönemin ise %19,0’la kurtuluş savaşı ve cumhuriyetin kuruluş dönemidir. Hiçbir tarihi dönemde yaşamak istemeyenler ise %11,7’lik bir dilime sahiptir. Osmanlıdan önceki Türk tarihi: Orta Asya (%3,1), Osmanlıdan önceki İslam tarihi, asri saadet (%4,0), 1950, 1980 arası (%4,5) dönemlerinde yaşamak isteyen Türk öğrencilerde bulunmaktadır. Tabloda 1923–1950 arası dönemde, her dönemde ve gelecekte yaşamak istediğini belirtenlerin oranı çok düşüktür. Günümüzde yaşamak isteyen gençlerin oranı ise %5,5’tir.

Tablo 34. Ülkenizin geçirdiği hangi tarihi dönemde yaşamak isterdiniz?

	ARNAVUT	
	Frekans	Yüzde
Gelecekte	44	10,7
Fikrim yok	4	1,0
İliri	16	3,9
Skenderbeu dönemi	60	14,6
Osmanlıdan bağımsız kazanılan dönem ve sonrası(1912'den sonra)	20	4,9
Zogu kraliyet dönemi	24	5,9
Komünizm dönemi	17	4,1
Demokrasi	176	42,9
Toplam	410	100,0

Açık uçlu olarak sorulan bu sorudan belirlenen seçeneklere göre bir sınıflama yapıldı. Arnavut tarihi ilk olarak İliri dönemi olarak değerlendirilmektedir. Daha sonra Osmanlı devletinin egemenliğinden kurtulmak için Osmanlılara karşı savaşan skenderbeu dönemi, Osmanlıdan bağımsızlığın kazanıldığı dönem ve sonrası, Kraliyet dönemi, Komünizm dönemi ve Demokrasi (şimdi ki dönem) olarak gruplandırılmıştır.

Arnavut gençlerin en fazla yaşamak istedikleri dönem %42,9'la demokrasi ya da şimdi ki dönemdir. Başka yüksek olan bir dağılım (%14,9) ise skenderbeu dönemine aittir. Bu dönemin özelliği ise Osmanlı egemenliğindeki Arnavutluğun Osmanlıdan bağımsızlığını kazanmaya çalıştığı başarılı bir dönem olmasıdır. Gelecekte yaşamak isteyen Arnavut gençlerin dağılım %10,7 iken Türk gençlerinden daha yüksek bir oranın gelecekte yaşamak istediği görülmektedir. Yukarıdaki tabloların yorumlarından faydalanılarak denilebilir ki Arnavut gençler Arnavut tarihiyle yeterince gurur duymamakla birlikte farklı bir tarihe sahip olmak istemektedirler. Kraliyet döneminde, Osmanlıdan bağımsızlık kazanılan dönem, sonrası ve komünizm döneminde yaşamak isteyen Arnavut gençlerin dağılımı sadece, %5,9, %4,9 ve %4,1 olarak görünmektedir.

Tablo 35.Aşağıdaki milletlere kendinizi ne kadar yakın hissediyorsunuz

			TÜRK (420)		ARNAVUT (410)	
	Min	Max	Aritmetik ortalama	Standart sapma	Aritmetik ortalama	Standart sapma
Arnavut/Türk	1,00	5,00	2,7714	1,41257	3,4024	1,20370
İtalyan	1,00	5,00	2,2095	1,24701	3,7659	1,06457
Fransız	1,00	5,00	1,8476	1,07505	2,4463	1,01012
Alman	1,00	5,00	2,0881	1,15787	2,3829	1,03824
İngiliz	1,00	5,00	1,8071	1,11121	2,5073	1,19543
İsveçli	1,00	5,00	1,8286	1,02668	2,2805	1,07964
Karadağlı	1,00	5,00	2,1786	1,20025	2,7415	1,38680
Kosovalı	1,00	5,00	2,7833	1,40514	4,2390	1,08397
Makedonyalı	1,00	5,00	2,4857	1,32257	3,5195	1,18502
Bulgar	1,00	5,00	2,3238	1,28509	2,7829	1,12504
Yunan	1,00	5,00	1,6786	1,00785	2,7659	1,37523
Rusya	1,00	5,00	1,8095	1,11698	2,0098	,98144
Sırp	1,00	5,00	1,6310	,95707	1,8829	1,01382
Boşnak	1,00	5,00	2,6429	1,44463	2,1878	1,11287
Amerikalı	1,00	5,00	1,7524	1,12070	2,5439	1,34847
Kanadalı	1,00	5,00	1,8857	1,07977	2,2195	1,18078
Ukraynalı	1,00	5,00	1,9786	1,11275	1,9317	,94090
İranlı	1,00	5,00	2,4310	1,30081	1,5878	,93209
İrakilı	1,00	5,00	2,3310	1,29345	1,5366	,87892
Suryeli	1,00	5,00	2,3452	1,28600	1,4854	,85131

Bu tabloda Türk ve Arnavut gençlerin hangi milletlere kendileri yakın hissettikleri sorgusuna ait yanıtların ortalaması gösterilmektedir.

Tablodaki Türk gençlerin kendilerini yakın hissettikleri en yüksek ortalama Kosovalılar, Arnavutlar, Boşnaklar ve Makedonyalıları aittir. Türk gençleri kendileri ne yakın ne de uzak hissedebildikleri milletler ise İranlılar, İrakilılar, Suriyeliler, İtalyanlılar, Karadağlılar ve Almanlardır. Tablodaki ortalamalara göre, Türk gençleri Ukraynalılara, Kanadalılara, Fransızlara, İngilizlere, İsveçlilere, Rusyalılara, Amerikalılara, Sırlara ve Yunanlara kendilerini uzak hissetmektedirler. İster Balkandaki ülkeler olsun ister doğudaki ülkeler olsun, Türk gençlerin kendilerini daha yakın hissettikleri milletler, Müslüman

kimliği taşıyan milletlerdir. Aynı zamanda Türk gençleri hiçbir millete kendilerini çok yakın hissetmemektedirler.

Arnavut gençler ise kendileri Kosovalılara, İtalyanlılara ve Makedonyalılara çok yakın hissetmektedirler. Türklere, Yunanlara, Karadağlılara, Bulgarlara, Amerikalılara ve İngilizlere Arnavut gençler kendilerini yakın hissettiklerini ifade etmişlerdir. Fransız, Alman, İsveçli, Rusyalı ve Kanadalılara Arnavut gençleri kendileri ne yakın ne de uzak hissetmektedirler. Arnavut gençler sadece Ukraynalılar, Sırlar, İranlılar, Iraklılar ve Suriyelilere kendilerini uzak hissetmektedirler. Bu tabloda görüldüğü gibi Arnavut gençleri hem Balkanlardaki ülkelere, hem batı Avrupa'ya hem da doğudaki Türkiye'ye kendilerini yakın hissetmektedirler.

4.2-DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Tablo 36:Değerler ölçeği (Yüzdeler tablosu)

DEĞERLER	Çok önemli		Önemli		Ne önemli ne önemsiz		Pek önemli değil		Hiç önemli değil	
	Türk	Arnavut	Türk	Arnavut	Türk	Arnavut	Türk	Arnavut	Türk	Arnavut
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1. Aileyi önemsemek	92,6	94,6	5,7	4,1	0,5	0,5	1,0	5,5	0,2	0,2
2. Anne babasına her zaman itaat etmek	59,5	31,0	33,8	56,1	3,8	9,3	1,9	2,2	1,0	1,5
3. Alçak gönülü olmak	58,1	45,4	31,9	40,2	7,6	11,2	1,2	2,2	1,2	1,0
4.Araştırmacı olmak	41,4	29,8	42,6	37,8	12,9	23,4	1,9	20,1	1,2	3,0
5.Arkadaş ve dost canlısı olmak	63,1	54,4	31,0	26,6	5,0	6,1	0,7	1,5	0,2	1,5
6.Bağımsız olmak	57,6	54,1	30,7	35,6	9,0	7,1	1,9	2,7	0,7	0,5
7.Barış içinde bir dünya istemek	78,6	76,6	14,0	15,4	5,2	5,4	1,4	1,7	0,7	1,0
8.Her zaman ve her işte başarılı olmak	56,4	69,5	32,6	24,1	8,1	4,1	2,1	1,5	0,7	0,7
9.Başkalarının haklarına saygılı olmak	79,0	64,4	16,2	25,1	2,4	60,8	1,4	2,9	1,0	0,7
10.Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak	0,7	61,7	25,0	23,4	9,5	9,8	3,3	3,9	1,4	1,2
11.Ara sıra yalan söylemek	13,6	12,0	26,4	15,1	24,3	26,1	14,5	33,2	21,2	13,7
12.Beğenmediğin insanlarla alay etmek	15,7	8,0	9,0	13,2	10,7	15,6	16,4	20,0	48,1	40,0
13.Bilgiye her şeyden çok değer vermek	34,3	38,3	38,8	36,8	17,4	12,4	4,3	4,9	5,2	7,6
14.Bir kimse hakkında dedikodu yapmak	17,1	12,2	13,3	7,8	13,8	14,9	14,0	18,8	41,0	46,3
15.Borçlarına sadık olmak	81,2	70,0	11,9	13,9	2,1	5,9	2,1	6,1	2,6	4,1
16.Bütün gerçekleri bilmeyi istemek	41,0	38,0	37,1	36,3	17,6	16,1	3,3	6,3	1,0	3,2
17.Büyüklerin sözünü tutmak	37,4	36,8	43,1	41,5	15,0	14,6	3,8	5,4	17,0	1,7
18.Cesur olmak	54,8	61,7	33,3	26,8	9,3	6,6	1,9	4,4	17,0	15,0
19.Çevreci olmak	49,5	40,2	35,7	34,6	11,2	17,1	1,4	4,1	2,1	3,9
20.Demokratik bir yapıyı tercih etmek	57,9	37,3	27,4	36,3	9,8	14,9	2,4	5,9	2,6	5,6
21.Dış görünümüne önem vermek	24,8	32,7	32,1	43,4	23,6	13,7	11,0	8,0	8,6	2,2
22.Dindar olmak(dini ibadetleri yapmak)	49,5	17,3	29,5	24,1	13,1	24,6	3,6	15,9	4,3	18,0
23.Dostlara ve arkadaşlara önem vermek	71,7	42,4	22,6	36,3	4,5	13,4	1,0	5,4	0,2	2,4
24.Dostlara ve arkadaşlarına	65,0	28,5	26,9	41,7	5,0	21,5	2,4	6,3	17,0	2,0

güvenmek										
25.Dürüst olmak	81,0	60,2	13,3	25,6	3,8	9,2	1,0	2,0	1,0	2,4
26.Ekonomik bağımsızlığı elde etmek	74,0	64,4	18,6	22,0	4,8	9,8	1,4	3,4	1,2	0,5
27.Esprili (şakacı) olmak	40,5	34,9	32,6	38,0	20,0	17,8	5,0	7,1	1,0	2,2
28.Eşitlikçi olmak	61,4	47,8	27,4	32,7	7,4	13,2	2,1	4,1	1,7	2,2
29.Farklı görüşlü insanlara saygı göstermek	65,0	52,0	25,7	32,7	6,4	10,2	1,0	3,7	1,9	1,5
30.Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek	59,5	41,7	30,5	42,0	7,6	11,0	1,4	3,4	1,0	2,0
31.Yeni fikirlere açık olmak	67,4	51,5	27,9	34,4	3,3	10,5	0,7	2,4	0,7	1,2
32.Gerçek dostluklar edinmek	81,0	73,7	14,3	17,3	3,6	6,6	1,0	2,2	0,2	0,2
33.Güzelliklerle dolu bir dünya istemek	74,8	67,8	18,9	19,8	3,6	8,5	1,4	2,7	1,7	1,2
34.Haksızlıklar karşısında susmamak	73,8	49,3	18,6	32,2	4,3	10,0	1,7	3,2	1,7	5,4
35.Size iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak	74,3	78,0	18,6	14,6	5,2	4,9	0,5	1,7	1,4	0,7
36.Eleştiriye açık olmak	45,0	41,0	43,8	46,6	9,0	10,2	1,7	0,7	0,5	0,5
37.Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek	64,3	60,5	25,0	27,8	7,6	8,8	1,2	2,4	1,9	0,5
38.Hayatta sürekli değişiklik istemek	26,0	44,1	42,6	39,0	23,3	11,5	6,0	3,9	2,0	1,5
39.Hayattan zevk almak	60,2	70,7	30,7	18,8	5,7	6,3	2,4	2,7	1,0	1,5
40.Her şeyin başının para olduğuna inanmak	11,9	11,0	21,9	25,1	28,1	22,7	17,9	20,2	20,2	21,0
41.Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek	35,0	17,8	31,9	33,9	21,2	24,6	9,0	13,9	2,9	9,8
42.Hırslı olmak	29,5	32,2	37,1	33,4	21,7	17,1	6,2	11,2	5,5	6,1
43.Yaptıklarından vicdanın rahatsız olmaması	50,5	23,7	17,4	25,6	11,7	24,1	7,4	9,0	13,1	17,6
44.Kaderine razı olmak	30,2	16,6	30,7	27,6	19,5	17,1	7,9	14,1	11,7	24,6
45.İnsanlara güvenmek	50,7	15,6	28,6	32,2	15,2	29,5	3,8	12,4	1,7	10,2
46.İnsanlara hoşgörülü davranmak	59,5	30,5	32,1	40,5	6,0	18,3	1,7	7,1	17,0	3,7
47.İtaatkâr olmak(barışçı)	50,7	53,7	33,1	29,3	11,2	11,7	2,6	3,9	2,4	1,5
48.İyi ve konforlu bir hayat istemek	42,9	70,0	41,7	22,7	12,9	4,6	1,9	1,2	0,7	1,5
49.Başka dinlere tolerans göstermek	43,6	50,2	33,6	25,6	14,8	14,1	4,3	7,1	3,8	2,9
50.Kendi kararlarını kendisi alabilmek	76,4	69,5	19,0	19,0	3,6	7,3	0,5	3,4	0,5	17,0
51.Kendine saygı duymak	82,6	83,9	12,9	8,8	3,8	4,9	0,2	1,5	0,5	1,0
52.Kendini bu toplumun üyesi olarak görmek	75,2	71,7	17,6	22,9	5,5	3,4	1,7	1,5	0,0	0,5
53. Kendini kontrol edebilmek	75,5	80,0	18,6	15,4	4,5	3,7	1,0	0,0	0,5	1,0
54.Kibar olmak	50,1	68,3	28,6	20,0	8,6	6,8	3,1	3,4	2,6	1,5
55.Memleket sorunlarına	14,5	24,6	14,8	28,0	18,6	24,6	18,6	11,2	33,6	11,5

üzülmektense, kendi mutluluğu ile ilgilenmek										
56.Milliyetçi olmak	52,4	34,6	27,1	37,1	10,5	17,1	3,8	6,1	6,2	4,6
57.Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek(yardımsever olmak)	71,9	39,5	21,0	39,5	4,5	13,2	1,4	5,6	1,2	2,2
58.Misafirperver olmak	71,9	58,3	22,6	29,8	3,8	8,5	1,2	1,7	0,5	1,7
59.Namus ve şerefine düşkün olmak	78,8	55,6	9,3	26,1	7,1	10,5	1,7	4,9	3,1	2,9
60.Ne pahasına olursa zengin olmak	14,3	16,3	11,9	18,8	25,0	17,6	21,2	12,9	27,6	34,4
61.Neşeli olmak	57,6	43,7	29,5	34,6	8,6	13,2	2,9	5,9	1,4	2,7
62.Olgun bir kişi olmak	62,6	73,4	28,1	17,8	6,0	5,9	1,9	2,0	1,4	1,0
63.Otoriter bir kişi olmak	36,0	44,6	38,8	31,2	18,1	13,9	3,3	6,6	3,8	3,7
64.Refah içinde bir yaşam sağlamak	58,3	67,3	28,8	22,2	11,2	7,6	1,4	2,0	0,2	1,0
65.Sadık olmak	78,8	75,1	15,0	17,3	3,6	4,1	1,4	2,2	1,2	1,2
66.Samimi olmak	78,8	66,1	16,2	23,2	3,8	6,6	0,7	3,4	0,5	0,7
67. Saygılı olmak	81,9	78,3	13,8	14,4	3,3	5,6	15,0	1,2	15,0	0,5
68. Sorumluluk sahibi olma	77,4	65,1	17,9	24,6	3,3	5,1	17,0	4,1	17,0	1,0
69. Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek	75,7	53,7	27,4	30,7	6,0	11,5	15,0	2,4	15,0	1,7
70. Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak)	81,9	67,1	14,8	17,1	2,1	5,4	17,0	1,5	15,0	0,0
71. Her zaman temizliğe(hijyene) dikkat etmek	68,8	82,4	24,5	12,9	6,2	3,2	10,0	1,0	15,0	0,5
72. Toplumda itibar sahibi olma	54,8	77,3	31,9	14,4	9,5	5,6	1,9	1,7	1,9	1,0
73. Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak	53,1	28,0	33,1	44,4	11,0	18,0	1,4	7,3	1,4	2,2
74. Ulusal güvenliği önemsemek	73,6	28,0	20,5	30,2	4,3	23,4	1,0	11,0	17,0	7,3
75. Vatan için ölümü göze almak	76,4	9,8	15,2	16,3	6,7	18,8	1,0	17,6	0,7	37,6
76. Vatani her şeyden çok sevmek	71,2	12,4	20,0	18,0	5,7	17,1	1,9	22,2	1,2	30,2
77. Yaşadığın toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak	66,0	19,8	25,5	34,6	6,0	25,6	1,2	10,5	1,4	9,9
78. Yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek	48,6	26,8	32,6	34,1	11,7	18,8	4,0	8,5	3,1	11,7
79. Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak	66,2	32,2	26,0	36,8	6,0	22,2	1,0	6,1	1,0	2,7
80. Akrabalarına düşkün olmak	42,1	46,8	37,6	34,9	12,1	13,7	4,8	2,7	2,4	2,0
81. Anayasa/yasalara saygılı olmak	59,5	55,6	28,8	26,3	9,3	12,2	1,0	3,2	1,4	2,7
82. Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak	78,1	82,9	16,7	10,2	3,1	3,7	1,4	2,4	0,7	0,7
83. Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek	72,6	22,9	18,6	30,5	6,7	22,4	1,0	11,7	1,2	12,4
84. Devlete her zaman saygı	52,1	22,7	54,8	36,6	7,6	21,2	3,1	11,7	2,4	7,8

göstermek										
85.Kendi din değerlerine saygılı olmak	80,5	37,6	13,8	32,0	4,0	19,3	1,2	5,6	0,5	5,9
86.Eğitimi önemsemek	85,0	78,0	11,2	14,6	2,4	3,9	1,0	2,4	0,5	1,0
87.Kitap okumak	65,7	56,3	22,6	29,8	6,9	9,5	2,6	2,9	2,1	1,5
88.Müzik dinlemek	48,8	43,9	27,9	35,6	16,7	14,4	4,3	3,9	2,6	2,2
89.Siyaset ile ilgilenmek	29,8	16,6	30,2	31,5	26,7	6,8	8,1	12,0	5,2	13,2
90.Sinemaya gitmek	33,6	19,3	30,2	32,9	24,3	26,6	6,0	15,6	6,0	5,6
91.Spora önem ve destek vermek	41,0	25,6	32,6	30,5	17,6	22,9	6,2	15,4	2,6	5,6
92.Tiyatroya gitmek	27,9	20,2	30,7	30,7	26,9	24,1	30,7	17,3	27,9	7,6
93.Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak	54,3	60,7	23,6	21,0	12,1	11,2	5,2	5,1	4,8	2,0
94.Modayı takip etmek	14,3	28,5	17,4	36,3	29,3	20,0	15,2	9,8	23,8	5,4

Her iki toplumun gençlik değerlerine ait veriler bu tablo yer almaktadır. Bu değerler sıraya bağımlı kalınmadan, birbirine yakın olan yargıları taşıyan değerler gruplandırılarak yorumlanmıştır. Hem Türk hem de Arnavut gençlerin değerleri, birbiriyle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Aileyi önemsemek, kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak ve akrabalarına düşkün olmak ifadelerini Türk gençlerinin değerlendirmeleri sırasıyla % 92,6, % 78,1 ve % 42,1'dir. Arnavut gençlerde ise aynı seçenekler sırasıyla % 94,6, % 82,9 ve %46,8'dir. Aileyi önemsemeye, kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmaya ve akrabalarına düşkün olmaya ait Arnavut gençlerin değerleri, Türk gençlerinden çok az bir farkla daha yüksektir.

Bir sonraki değerler anne-babasına her zaman itaat etmek ve büyüklerinin sözünü tutmaktır. Bu değerleri çok önemli bulan Türk gençlerin dağılımı % 59,5 ve %37,4'tür. Arnavut gençlerin aynı değerleri çok önemli olarak değerlendirme oranları ise %31,0 ve %36,8'dir. Görüldüğü gibi Türk gençlerde anne babasına her zaman itaat etme oranı Arnavut gençlerden çok daha yüksektir. Büyüklerin sözünde durmaya atfedilen değer ise Türk gençlerin Arnavut gençlerden biraz daha yüksektir.

Alçak gönüllü olmak, borçlarına sadık olmak, cesur olmak, dürüst olmak, insanlara güvenmek, insanlara hoşgörülü davranmak, namus ve şerefine düşkün olmak misafirperver

olmak, sadık olmak, samimi olmak, saygılı olmak ve sözünde durmak (verilen sözünü tutmak) değerleri geleneksel değerler oldukları için tabloda yer almaktadırlar.

Türk gençlere ait dağılım % 58,1 (Alçak gönüllü olmak), % 81,2 (Borçlarına sadık olmak), % 54,8 (Cesur olmak), % 81,0 (Dürüst olmak), % 50,7 (İnsanlara güvenmek), % 59,5 (İnsanlara hoşgörülü davranmak), % 78,8 (Namus ve şerefine düşkün olmak değerler), % 71,9 (Misafirperver olmak), % 78,8 (Sadık olmak), % 78,8 (Samimi olmak), % 81,9 (Saygılı olmak) ve % 81,9'dur (Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak)). Bu oranlardan yola çıkarak Türk gençlerin geleneksel değerlere çok önem verdikleri ifade edilebilir. Arnavut gençlerin dağılımıysa; % 45,4 (Alçak gönüllü olmak), % 70,0 (Borçlarına sadık olmak), % 61,7 (Cesur olmak), % 60,2 (Dürüst olmak), %15,6 (İnsanlara güvenmek), %30,5 (İnsanlara hoşgörülü davranmak), % 55,6 (Namus ve şerefine düşkün olmak), % 58,3 (Misafirperver olmak), % 75,1 (Sadık olmak), %66,1 (Samimi olmak), %78,3 (Saygılı olmak) ve % 67,1'dir (Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak)). Türk gençlerin geleneksel değerlere verdikleri önem Arnavut gençlerden daha yüksektir.

Bir sonraki yorumlanması istenen değerler ise şu şekilde sıralanmaktadır: Araştırmacı olmak, bilgiye her şeyden çok değer vermek, yeni fikirlere açık olmak ve eğitimi önemsemek. Türk gençlerin bu ifadelere verdikleri önemin dağılımı şu şekildedir; %41,4 (Araştırmacı olmak), %34,3 (Bilgiye her şeyden çok değer vermek), %67,4 (Yeni fikirlere açık olmak) ve %85,0 (Eğitimi önemsemek). Arnavut gençlerin bu değerlere verdikleri önemin dağılımı ise %29,8 (Araştırmacı olmak), % 38,3 (Bilgiye her şeyden çok değer vermek), %51,5 (Yeni fikirlere açık olmak) ve %78,0 (Eğitimi önemsemek). Bu dağılımlara göre Arnavut gençlerin kullanılan ifadelere Türk gençleri kadar çok önem vermediklerini görülmektedir. Fakat bu, Arnavut gençlerin önem vermedikleri anlamına gelememektedir. Çünkü aynı değerlerin “önemlilik” yüzdeleri çok önemliden daha yüksektir.

Değerlendirilmesi istenen diğer ifadeler; arkadaş ve dost canlısı olmak, dostlara ve arkadaşlara önem vermek ve dostlara ve arkadaşlarına güvenmek olarak sıralanmışlardır. Bu değerlerin en yüksek dağılım ise hem Türk hem de Arnavut gençlerin işaretledikleri ‘çok önemli’ seçeneğidir. Türk gençlerin dağılımı %63,1 (Arkadaş ve dost canlısı olmak),

%71,7 (Dostlara ve arkadaşlara önem vermek) ve %65,0'dır (Dostlara ve arkadaşlarına güvenmek).

Arnavut gençlerin bu değerlere “çok önem” verdiklerine ait dağılım ise %54,4 (Arkadaş ve dost canlısı olmak), % 42,4 (Dostlara ve arkadaşlara önem vermek) ve %28,5'tir (Dostlara ve arkadaşlarına güvenmek). Türk gençlerin “dost ve arkadaş canlısı olmak” değerine “çok önem” verdiklerine ait oran, Arnavut gençlerin oranından daha yüksektir. Aynı zamanda arkadaşlara güvenmek, Türk gençleri için daha önemlidir. Dostlara ve arkadaşlar önem vermek, Türk gençlerinde Arnavut gençlerinden çok daha yüksek bir oranda görülmektedir.

Bu tabloda yakın anlamlar taşıyan diğer bir grup ise; bağımsız olmak, demokratik bir yapıyı tercih etmek, ekonomik bağımsızlığı elde etmek ve kendi kararlarını kendisi alabilmektir. Bağımsız olmak Türk gençlerin %57,6'yla en çok önemsedikleri değerlerden birisidir. Demokratik bir yapı tercih etmek ise %57,9'la Türk gençleri için en önemli değerdir. Türk gençlerine ait ekonomik bağımsızlığı elde etmek ve kendi kararlarını kendisi alabilme dağılımı ise % 74,0 ve % 76,4'tür.

Arnavut gençlerin bu değerleri “çok önemli” olarak nitelendirmelerinin oranlarıysa şöyledir; % 54,1 (Bağımsız olmak); % 37,3 (Demokratik bir yapıyı tercih etmek); % 64,4 (Ekonomik bağımsızlığı elde etmek) ve % 69,5 (Kendi kararlarını kendisi alabilmek). Veriler, Türk gençlerinin bu ifadelere Arnavut gençlerinden daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. Bu sonuçlar Türk gençlerinin aileleriyle sıkı ilişki içerisinde bulunmaları ve bu sıkı ilişkilerin bağımsız olma isteğini ortaya çıkartması olarak yorumlanabilir.

Birbirine yakın olan değer yargıları taşıyan bir başka grup ise; Barış içinde bir dünya istemek, başkalarının haklarına saygılı olmak, eşitlikçi olmak, farklı görüşlü insanlara saygı göstermek, haksızlıklar karşısında susmamak ve itaatkâr olmak (barışçı). Türk gençlerinin %78,6'sı “barış içinde bir dünya istemek” ifadesini “çok önemsediklerini” belirtmişlerdir. Arnavut gençlerinde ise bu oran %76,6'dır.

Başkalarının haklarına saygılı olmak hem Türk hem de Arnavut gençlerin en çok önem verdikleri dağılımlar arasındadır. (% 79,0 (Türk) ve % 64,4(Arnavut)). Türk gençleri %61,4 oranında “eşitlikçi olmayı” çok önemsediklerini belirtmişlerdir. Arnavut gençlerinde

ise bu oran % 47,8'dir. Ve Türk gençlerin dağılımıyla karşılaştırıldığımızda oldukça fark olduğu görülmektedir. “Farklı görüşlü insanlara saygı göstermek” ifadesine “çok önem verdiklerini belirten Türk gençleri %65,0ken, Arnavut gençleri arasında bu oran %52,0'dır.

“Haksızlıklar karşısında susmamak” ve “itaatkâr olmak (barışçı)” ise Türk gençleri arasında %73,8 ve %50,7 oranında çok önemli görülmüştür. Arnavut gençlere ait bu başlıklardaki dağılımsa %49,3 ve % 53,7'dir. Türk ve Arnavut gençlerin dağılımı arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

Her zaman ve her işte başarılı olmak ve hırslı olmak, modern ve bireysel değerler olarak düşünülebilir. Her zaman ve her işte başarılı olmak Türk gençler için %56,4 oranında çok önemliken, hırslı olmanın Türk gençleri için %37,1 oranında önemli olduğu görülmektedir. Arnavut gençlerinse her zaman ve her işte başarılı olmaya %69,5 oranında çok önem verdikleri görülmekte, hırslı olmak ise %33,4'lük bir oranla çok önemli olarak nitelenmektedir. Her zaman ve her işte başarılı olmanın Arnavut gençleri için daha önemli olduğu görülmektedir. Türk gençleri arasında da hırslı olmak daha yüksek bir yüzdeye sahiptir.

Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak ve size iyilik yapan bir kişiyi asla unutmamak değerleri, erdem gösteren değerlerdir. Bu değerlere “çok önem” gösteren dağılım Türk gençlerde %60,7 ve %74,3 iken Arnavut gençlerde %61,7 ve %78,0'dır. Görüldüğü gibi erdem gösteren değerlere Arnavut gençler Türk gençlerinden daha fazla önem vermektedirler.

Dış görünüme önem vermek ve modayı takip etmek değerleri modern dünyanın getirdiği en yaygın değerlerdir. Türk gençler için önemli olduğunu gösteren dağılım %32,1'dir. Arnavut gençler için dış görünüme önem vermek ve modayı takip etmek değerlerinin dağılımı %43,4 ve % 36,3'tür. Arnavut gençlerin bu değerleri Türk gençlerinden daha fazla önemsedikleri görülmektedir.

Dini yargı taşıyan değerleri şu şekilde sıralanmaktadır, bir kimse hakkında dedikodu yapmak, dindar olmak (dini ibadetleri yapmak), kaderine razı olmak, başka dinlere tolerans göstermek, her zaman temizliğe (hijyene) dikkat etmek, cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek ve kendi din değerlerine saygılı olmak.

Türk gençlerin hiç önemli olmayan bir kimse hakkında dedikodu yapmak değerinin dağılımı %41,0'dır. Dindar olmanın Türk gençleri için "çok önemli" olduğunu gösteren dağılım en yüksek dağılımıdır (%49,5). Türk gençlerin kaderine razı olmak ifadesini yorumlamalarına ait %30,7'lik oran bu ifadeye ait en yüksek orandır.

Başka dinlere tolerans göstermek Türk gençleri için %43,6 oranında çok önemli olarak değerlendirilmiştir. Her zaman temizliğe(hijyene) dikkat etmek ve cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek ifadelerini "önemli" olarak görenler ise sırasıyla % 68,8 ve %72,6'dır. Temizliğe dikkat etmek İslam dininin en önemli kurallarındandır. Bu değer bu tabloda bulunma sebebi ise bu önemlidir.

Din değerlerine saygılı olmanın Türk gençleri için çok önemli olduğu görülmektedir (%80,5). Arnavut gençler için bir kimse hakkında dedikodu yapmanın, hiç önemli olmadığı gösteren dağılım % 46,3'tür. Bu oranın Türk gençlere ait orandan daha yüksek olduğu görülmektedir. Fakat burada belirtmemiz gereken en önemli bir husus, Arnavut kültüründe bir kimse hakkında dedikodu yapmanın dini bir değer değil ahlaki bir değer olduğudur.

Dindar olmak (dini ibadetleri yapmak) ve kaderine razı olmaya ait değerler Arnavut gençler için %29,5 ve %27,6 oranında "önemli" olduğu görülmektedir. Arnavut gençlerin bu değerlere verdikleri önem Türk gençlerle karşılaştırdığında çok düşüktür.

Arnavut gençler arasında "her zaman temizliğe(hijyene) dikkat etmek" ifadesinin "çok önemli" olarak belirlendiği oran %50,2'dir. Bu değer de Arnavut kültüründe dini bir değer olarak değil hijyen açısından bir insanın temiz olunması gerektiği yönündeki bir algıyla oluşmuştur.

Arnavut gençler için cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemenin önemli olarak değerlendirilme yüzdesi %30,5'tir. Kendi din değerlerine saygılı olmak ise Arnavut gençler için %37,6 oranında çok önemlidir. Bu değer grubunda gördüğümüz gibi Türk gençler dini değerlere Arnavut gençlerden daha fazla önem vermektedirler.

Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek, kendini toplumunun üyesi olarak görmek, sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek, toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak, yaşadığı toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak ve ahlak, değer ve normlara bağlılık değerleri topluma ve geleneklere bağlılık anlamı taşıdıkları için

aynı grupta yorumlanmaktadır. Türk gençlerinin kendilerini toplumlarının üyesi olarak görmek, sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek ve toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak değerlerinin çok önemli olduğu gösteren dağılım sırasıyla; %75,2, %75,7 ve % 53,1'dir.

Türk gençleri arasında geleneklere ve göreneklere saygı göstermek, yaşadıkları toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak ve ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak ifadelerinin “çok önemli” olarak algılanma yüzdeleri sırasıyla; %59,5, %66,0 ve %66,2'dir.

Arnavut gençleri kendilerini toplumun üyesi olarak görmek ve sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek değerlerine çok önem vermektedirler. Bu değerlerin araştırma içindeki oranları %71,7 ve %53,7'dir. Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek, toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak, yaşadığın toplumun ve kültür, inanç ve değerlerine bağlı olmak ve Ahlak, değer ve normlarına bağlılık değerlerinin Arnavut gençler için önem yüzdeleri; % 42,0, % 44,4, %34,6 ve % 36,8'dir.

Topluma ve geleneklere bağlılık özelliği taşıyan bu ifadelere, Türk gençleri Arnavut gençlerinden daha fazla önem vermektedirler. Fakat bu Türk gençlerinin bu değerlere daha fazla bağlı oldukları anlama gelmemektedir, sadece daha fazla önemli olduklarını düşünmektedirler.

Hayatta sürekli değişiklik istemek, hayattan zevk almak, heyecan verici bir yaşamı tercih etmek, iyi ve konforlu bir hayat istemek, refah içinde bir yaşam sağlamak ve güzelliklerle dolu bir dünya istemek değerleri sosyoloji literatüründe uyarıcılık değer ifadesini göstermektedir. Türk gençleri hayata sürekli değişiklik istemenin “önemli” olduğunu düşünmektedirler. Bu değerın dağılım %42,6'dır. Arnavut gençler için ise bu değer %44,1'lik bir oranla “çok önemlidir”.

Hayattan zevk almanın hem Türk hem de Arnavut gençler için çok önemli olduğu görülmektedir. Türk gençlerinin %60,2'si bu ifadenin çok önemli olduğunu düşünürken, Arnavut gençlerin %70,7'si için bu değer çok önemlidir.

Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek değerinin Türk gençleri arasındaki en yüksek dağılımı %35,0'la 'çok önemli' şıktadır. Arnavut gençler için bu değer en yüksek oranı "ne önemli ne de önemsiz" seçeneğindedir (% 24,6).

İyi ve konforlu bir hayat istemek, refah içinde bir yaşam sağlamak ve güzelliklerle dolu bir dünya istemek değerlerinin, Türk gençleri için "çok önemli" olduğu görülmektedir. Bu değerlerin dağılımı; %42,9; % 58,3 ve % 74,8'dir. Arnavut gençler için de bu değerlerin çok önemli olduğu görülmektedir. Değerlerin dağılımı sırasıyla; %70,0 ; % 67,3 ve % 67,8'dir. Bu dağılımların Türk gençlerinkinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmek, milliyetçi olmak, ulusal güvenliği önemsemek, vatan için ölümü göze almak, vatani her şeyden çok sevmek, yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek, anayasa/yasalara saygılı olmak ve devlete her zaman saygı göstermek değerleri milliyetçilik özellikleri taşımaktadır. Türk gençleri için memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmek değerinin hiç önemli olmadığı görünmekte ve değer oranı %33,6 olarak belirlenmektedir. Bu durumdan çok farklı bir oran Arnavut gençlerinde karşımıza çıkmaktadır. Arnavut gençler için bu değer %28,0'la önemli kabul edilmektedir. Bunun Arnavut gençlerin bireyselliği öncelikli değer olarak benimsediklerinin ifadesi olduğu söylenebilir.

Hem Arnavut hem Türk gençleri için milliyetçi olmanın çok önemli bir değer olduğu görülmektedir. Fakat Türk gençleri bu değeri %52,4 oranında önemsemekte, Arnavut gençlerindeyse %34,6 oranında önemli olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda ulusal güvenliği önemsemek hem Türk hem de Arnavut gençler için çok önemlidir. Türk gençlerin bu değeri önemli gördükleri dağılım %73,6 iken Arnavut gençlerde çok daha düşüktür (% 28,0). Vatan için ölümü göze almak ve vatani her şeyden çok sevmek değerleri Türk gençleri için çok önemlidir. Arnavut gençler içinse bu değerlerin hiç önemli olmadıkları görülmektedir. Türk gençlerin "çok önem" verdikleri bu değerlerin dağılımı (en yüksek dağılımı) % 76,4 ve % 71,2'dir. Arnavut gençlerin "hiç önem vermedikleri" bu değerleri dağılımı (en yüksek dağılımı) ise %37,6 ve %30,2'dir.

Türk gençlerinin %48,6'sı "yaşadığım ülkenin adaletine güveniyorum" ifadesine çok önem verdiklerini belirtirken, Arnavut gençlerinin %34,1'i bu ifadeye önem verdiklerini

belirtmişlerdir. Hem Türk hem de Arnavut gençleri anayasa/yasalara saygılı olmak değerini çok önemsemektedirler. Bunu gösteren dağılım Türklerde % 59,5 ve Arnavutlarda %55,6'dır. Devlete her zaman saygı göstermek değeri de hem Türk hem de Arnavut gençlerin önemsedikleri değerlerdendir. Bunu gösteren dağılımı Türklerde %54,8 ve Arnavutlarda %36,6'dır. Türk gençlerinin, Arnavut gençlerden daha fazla milli nüans taşıyan değerlere yakın olduğu görülmektedir.

Türk gençleri için ara sıra yalan söylemek %26,4'le önemli görülmektedir. Arnavut gençleri için bu değer pek önemli bulunmamaktadır. Bunu gösteren dağılımsa %33,2'dir. Hem Arnavut hem de Türk gençleri için beğenmediğin insanlarla alay etmek değerinin hiç önemi yoktur. Bunu gösteren dağılımı ise Türklerde %48,1 ve Arnavutlarda 43,2'dir. Yaptıklarından vicdanının rahatsız olmaması değeri Türk gençler için (en yüksek dağılım) çok önemli, Arnavut gençler için ise (en yüksek dağılım) ne önemli ne önemli değildir. Bunu gösteren dağılımı %50,5 ve %24,1'dir.

Hem Türk hem de Arnavut gençler için kendine saygı duymanın ve kendini kontrol etmenin çok önemli değerlerler olduğu görülmektedir. Bunu gösteren dağılımı her iki örneklem grubunda da yüksektir Türklerde %82,6 ve Arnavutlarda %83,9'dur.

Her şeyin başının para olduğuna inanmak değeri Türk gençler en yüksek dağılımını ne önemli ne de önemli seçeneğinde bulurken, Arnavut gençlerde en yüksek oran önemli seçeneğindedir. Bu dağılımlar sırasıyla; %28,1 ve %25,1'dir. Ne pahasına olursa zengin olmak değeri ne Türk ne de Arnavut gençleri için önemli değildir. Bunu gösteren dağılımsa %27,6 ve %34,4'tür.

Olgun ve toplumda itibar sahibi olmanın hem Türk hem de Arnavut gençler için çok önemli olduğunu görünmektedir. Bunu gösteren dağılım Türk gençlerinde; %62,6, %73,4 ve %54,8, %44,6'dır.

Otoriter bir kişi olmanın Türk gençleri için önemli bir değer olduğu ifade edilebilir, fakat Arnavut gençler için bu değere çok önem atfedendenler daha çoğunluktadır. Bunu gösteren dağılımı; % 38,8 (Türklerde önemli) ve %44,6'dır (Arnavutlarda çok önemli). Toplumda itibar sahibi olmak hem Türk hem de Arnavut gençlerin çok önemsedikleri bir değerdir ve bunun dağılım %54,8 ve %77,32' tür.

Boş zamanı değerlendirmek başlığı altında şu ifadeler sıralanabilir; kitap okumak, müzik dinlemek, siyaset ile ilgilenmek, sinemaya gitmek, spora önem ve destek vermek ve tiyatroya gitmek. Hem Türk hem de Arnavut gençlerin kitap okumak, müzik dinlemek değerlerini çok önemsedikleri görülmektedir ve bunu gösteren dağılım %65,7, %48,8 (Türk gençler için) ve %56,3 ;% 43,9'dur (Arnavut gençler için).

Siyasetle ilgilenmek hem Türk hem de Arnavut gençler için önemli görülmektedir. Bunu gösteren dağılımsa Türklerde %30,2 ve Arnavutlarda %31,5'tir.

Türk gençleri için sinemaya gitmek ve spora önem vermek değerleri çok önemsenen değerler arasındadır. Bunu gösteren dağılımı %33,6 ve %32,9'dur. Arnavut gençler ise bu değerlerin sadece önemli olduğu söylenebilir (% 32,9(sinemaya gitmek) ve % 30,5 (spor)). Hem Türk hem de Arnavut gençlerin tiyatroya gitmek önemli bir değerdir (%30,7 ve %30,7).

Her iki genç grubunda, evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak değerini çok önemsedikleri görünmektedir. Bunu gösteren dağılım %54,3 (Türk gençler için) ve %60,7 (Arnavut gençler için).

Değerlerle ilgili tablodan Türk gençleri ve Arnavut gençlerin arasında belirgin farklar olduğu görülmektedir. Bu farkların gençlerin yaşadıkları farklı sosyalleşme ve toplumsallaşma süreçlerinden kaynaklandığı söylenebilir.

4.3-FAKTÖR ANALİZLERİ

Türk ve Arnavut gençlerin kültürel, sosyal ve ekonomik değerlerini ölçmek için yapılan bu araştırmada, ön plana çıkan değerler bu bölümde gruplandırılarak yer almaktadırlar. Bu araştırmada değerler 94 ifadeden (item) oluşmaktadır ve önemlerini ölçmek için '1: hiç önemli değil'den, '5: çok önemli'ye sıralanarak 5'li Likert tipi kullanılmıştır.

Aynı zamanda araştırmadan daha fazla bilgi almak için faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi birçok değişken arası ilişkiyi analiz etmek ve bu değişkenleri, altlarında yatan ortak boyutları bağlamında açıklamak için yapılmaktadır (Erdoğan; 2003: 532).

Başka bir deyişle faktör analizi, birbiriyle ilişkili olan sayıdaki değişkenleri az sayıda, anlamlı ve birbirinden bağımsız faktörler haline getiren ve yaygın olarak kullanılan çok değişkenli istatistik tekniklerinden biridir (Kalaycı; 2005: 321).

Bu araştırma kapsamındaki değerlerin içerdikleri alanları belirlemek için, öncelikle verilerin **varimax rotasyonlu** bir faktör analize tabi tutuldu. Rotasyonu varimax seçilmesinin nedeni varyasyonun bütün faktörlerde maksimize olmasının istenmesidir. Diğer rotasyon çeşitlerine kıyasla varimax bunu daha iyi sağlamaktadır. Bir faktörün varyansı maksimal bir hale getirildiği zaman, faktör altında birçok yüksek ve düşük yüklemeler olmak zorundadır. Olabilecek en ideal durum değişkenlerin yarısının '+1' ve '-1' yüklemeye, diğer yarısının da '0' yüklemeye sahip olmasıdır. Böyle bir durumda, düşük yüklemeli değişkenler analizden tamamen atılacağı için, faktörü yorumlamak daha kolay ve doğru olacaktır (Kaiser,1958). Böyle bir durumda en yakın rotasyon çeşidinin varimax olması, analizlerde bu rotasyon çeşidinin tercih edilmesine neden olmuştur (Topçuoğlu;1999;54). Başka bir deyişle, Türk ve Arnavut gençlerin değerlere vermiş oldukları önem, cevaplar üzerine varimax rotasyonlu faktör analizi uygulanarak gruplandırılmıştır.

'**Eigendeğeri**'¹ bir(1) den büyük ve minimum yükleme büyüklüğü 0,30 kriteri kullanıldığı zaman Türk gençlerin değerlere verdikleri önemle ilgili toplam varyans % 38,564 açıklayan 7 faktör çözümü (alt boyutlar) ortaya çıkmıştır. Arnavut gençlerin ise değerlere verdikleri önemle ilgili toplam varyansı % 36,375 açıklanan 8 faktör çözümü (alt boyutlar) ortaya çıkmıştır.

Türk gençlerinin, 94 değere vermiş oldukları yanıtların güvenilirlik analizi yapılmış ve toplam güvenilirlik değeri (Cronbach Alpha = ,9264) oldukça yüksek bulunmuştur. Fakat faktör analizinden elde edilen faktörlerin her birimindeki maddelerin bir arada gösterdikleri güvenilirlik değerleri hesaplanmış ve sonuçları şu şekilde çıkmıştır; birinci faktör = ,9001; ikinci faktör = ,8794; üçüncü faktör = ,8151;dördüncü faktör = ,7424; beşinci faktör = ,7916; altıncı faktör = ,7613;yedinci faktör=,6389.

¹ Eigenvalues (değeri),1'den büyük olan faktörler anlamlı olarak kabul edilir.1'den küçük olan faktörler dikkate alınmaz.(kalaycı;2005;325)

Arnavut gençlerinin de 94 değere vermiş oldukları yanıtların güvenilirlik analizi yapılmış ve toplam güvenilirlik değeri (Cronbach Alpha = ,90643) oldukça yüksek bulunmuştur, fakat Türk gençlerinin güvenilirlik değerlerine göre daha düşüktür. Aynı zamanda Arnavut gençlerin faktör analizinden elde edilen faktörlerin her birimindeki maddelerin bir arada gösterdikleri güvenilirlik değerleri hesaplanmış ve sonuçları şu şekilde çıkmıştır; birinci faktör =,8858; ikinci faktör =,7241; üçüncü faktör =,8129; dördüncü faktör =,6457; beşinci faktör = ,7288; altıncı faktör = ,7288; yedinci faktör = ,6282; sekizinci faktör = ,5999.

Bu çalışma iki farklı toplumun gençleri üzerinde yapıldığından, aşağıdaki tablolar da Türk ve Arnavut gençlerinden elde edilen veriler, ayrı tablolar halinde oluşturuldu. Tablolarda her bir faktörü, faktörde biriken değer ifadelerini ve bunların ortalama, standart sapma ve faktör yüklemeleri göstermektedir.

4.1.1. Türk Gençleri için Değerler Ölçeğinin Faktör Dağılımları ve Faktör Yüklemeleri

Tablo 38: Sosyal Dayanışma ve Özgüven Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 1: Sosyal Dayanışma ve Özgüven	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Samimi olmak	4,7214	0,61487	0,699
Kendine saygı duymak	4,7690	0,57097	0,690
Saygılı olmak	4,7619	0,57843	0,678
Kendini bu toplumun üyesi olarak görmek	4,6643	0,65846	0,639
Sadık olmak	4,6881	0,71823	0,627
Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak)	4,7690	0,56678	0,584
Sorumluluk sahibi olmak	4,7048	0,63582	0,578
Kendi kararlarını kendisi alabilmek(kendi yönünü belirleyebilmek)	4,7048	0,60505	0,545
Kendin kontrol edebilmek	4,6762	0,65171	0,537
İnsanlara hoşgörülü davranmak	4,4810	0,74547	0,520
Misafirperver olmak	4,6429	0,65984	0,503
Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek (yardımsever olmak)	4,6095	0,74725	0,456

Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak	4,7000	0,66663	0,454
Eğitimi önemsemek	4,7929	0,57177	0,443
Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek	4,5738	0,67111	0,419
Ulusal güvenliği önemsemek	4,6524	0,67560	0,418
Kibar olmak	4,3452	0,94848	0,416
Refah içinde bir dünya istemek	4,4357	0,76509	0,376
İnsanlara güvenmek	4,2286	0,95490	0,353
Hayattan sevk almak	4,4690	0,78864	0,325
Namus ve şerefine düşkün olmak	4,5905	0,92636	0,319
Olgun bir kişi olmak	4,4857	0,81001	0,317
Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak	4,3500	0,83986	0,308
Cronbach Alpha	: ,9001		
Eigendeğeri	: 8,621		
Açıklanan varyans	: 9,171		

Bu faktörün altında yer alan değerler (itemlerin) yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahip bulunmaktadır. Ortalama değerlerin yüksek olması, Türk gençlerinin bu değerlerin (itemlerin) önemliliği konusundaki fikirlerinin ortak olduğunu gösterir.

İlk faktör altında eğitimi önemsemek ve kendine saygı duymak değerleri en yüksek ortalamaları almışlardır. Bir Türk genci eğitimi önemseyerek (okuyarak) kendine saygı duymaktadır (ya da bir gencin eğitimi arttıkça kendine karşı saygısı da artmaktadır) değerler arasında verilen önemin yüksek olması çok anlamlıdır.

Bu iki değeri, birbirine yakın ortalama değerler alan diğer dört değer izlemektedir. Bunlar, ortalamaya göre şu şekilde sıralanmaktadır: sözünde durmak, saygılı olmak, samimi olmak ve sorumluluk sahibi olmak. Bu değerlerin arasında son derece anlamlı bir ilişki olduğunu söylenebilir, çünkü bir gencin sözünde durması sorumluluk sahibi olduğu anlamına gelmektedir. Bu da insanların, diğer insanlarla aralarındaki ilişkilerde daha samimi davranmaları, dolayısıyla daha saygılı olmaları demektir; samimiyet arttıkça saygı da artar.

Tabloda ele alınan bu dört değerden sonra bir Türk genci için en yüksek ortalama sahip değerler, kendi kararlarını alabilmek (kendi yönünü belirleyebilme), kardeşler arasında dayanışma ve sıkı bir ilişki olması, sadık olmak ve kendini kontrol edebilmektir. Bir Türk genci için kendi kararlarını kendisi alabilmek çok önemlidir, fakat bunu kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olunarak gerçekleştirmelidir. Kardeşler arası dayanışma ve sıkı ilişki, Türk genci için, kardeşler arasındaki sadakatin sembolüdür. Aynı zamanda, bütün bunlar, Türk gencine kendini daha iyi kontrol edebilme gücü vermektedir. Bu değerler arasında son derecede anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Bu değerleri izlemekte olan diğer altı değer sırasıyla; kendini bu toplumun üyesi olarak görmek, ulusal güvenliği önemsemek, misafirperver olmak, muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek, namus ve şerefine düşkün olmak ve sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemektir. Bütün bu değerler Türk gencin, kendi kültürel değerlerine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu değerlere ilişkin ortalamaların yüksek oluşu, gencin, kendini bu toplumun üyesi olarak gördüğünü gösterir. Aynı zamanda Türk genci için ulusal güvene önem vererek, sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemektedir. Bütün bu değerlerin arasındaki ilişki çok anlamlıdır.

Birinci faktörün içerisinde yer alan ve ortalamaları çok yakın olan son yedi değer ise; olgun bir kişi olmak, insanlara hoşgörülü davranmak, hayattan zevk almak, refah içinde bir dünya istemek, toplumda diğer insanlarla bir şeyler paylaşmak, kibar olmak ve insanlara güvenmek olarak sıralanmaktadır. Olgun bir kişi olan Türk genci, toplumda diğer insanlara hoşgörülü davranır. Bunu yaparak genç, hem kibar olmakta hem de hayattan da zevk almaktadır. Türk genci, toplumda diğer insanlarla bir şeyler paylaşarak refah içinde bir dünya kurmaktadır. Aynı zamanda bu gencin insanlara karşı güveni artmaktadır.

Birinci faktör, tek başına toplam varyansının %9,171'ini açıklamaktadır. Bu faktörün güvenilirlik değeri yüksektir(Cronbach Alpha= ,9001). Ayrıca birinci faktörün Eigen değeri ise 8,621 olarak bulunmuştur.

Tablo 38: Evrenselcilik, Güven ve Demokrasi Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 2: Evranselcilik, Güven ve Demokrasi	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Başkalarının haklarına saygılı olmak	4,7095	0,67439	0,590
Dürüst olmak	4,7238	0,66977	,0587
Farklı görüşlü insanlara saygı duymak	4,5095	0,81595	0,569
Dostlarına ve arkadaşlarına güvenmek	4,5310	0,76092	0,560
Barış içinde bir dünya istemek	4,6833	0,70268	0,544
Dostlara ve arkadaşlarına önem vermek	4,6452	0,63723	0,542
Arkadaş ve dost canlısı olmak	4,5595	0,64721	0,539
Yeni fikirlere açık olmak	4,6048	0,65977	0,537
Size iyilik yapan bir kişiyi asla unutmamak	4,6381	0,73278	0,527
Çevreci olmak	4,2905	0,88012	0,491
Borçlarına sadık olmak	4,6690	0,84192	0,462
Gerçek dostluklar edinmek	4,7476	0,58877	0,459
Geleneklere ve göreneklere saygı duymak	4,4619	0,77612	0,436
Eşitlikçi olmak	4,4476	0,85157	0,423
Haksızlıklar karşısında susmamak	4,6119	0,79037	0,406
Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak	4,4024	0,89682	0,384
Demokratik bir yapıyı tercih etmek	4,3548	0,93989	0,383
İtaatkâr olmak(barışçı)	4,2714	0,93085	0,366
Bilgiye her şeyden önce değer vermek	3,9262	1,07556	0,362
Güzelliklerle dolu bir dünya istemek	4,6333	0,76862	0,361
Cronbach Alpha	: ,8794		
Eigendeğeri	: 6,653		
Açıklanan varyans	: 7,077		

Yukarıdaki tabloda da bahsedildiği gibi bu tabloda ikinci faktörün altında yer alan değerler, (itemlerin) yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahip bulunmaktadır.

İkinci faktörün altında gerçek dostluklar edinmek, dürüst olmak ve başkalarının haklarına saygılı olmak değerleri bulunmaktadır. Bunların arasında çok anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir, çünkü bir gence göre gerçek dostluklar edinilerek, dürüst olarak bir ilişki devam ettirebilir. Dürüstlük de başkaların haklarına saygılı olmayı getirmektedir.

Bu değerleri izlemekte olan değerleri, barış içinde bir dünya istemek, boręlarına sadık olmak, dostlara ve arkadaşlara önem vermek, iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak, güzelliklerle dolu bir dünya istemek, haksızlıklar karşısında susmamak değerleri izler.

Türk bir gence göre barış içinde bir dünya istenilirse boręlarına sadık olmak gerekmektedir. Yani boręlarına sadık olmak gencin dostlara ve arkadaşlarına önem verdiğini göstermektedir. Aynı zamanda ona iyilik yapan bir kişiye (burada arkadaş ya da dost) asla unutmamasına yol açmaktadır.

Bir gencin yukarıda yer alan değerlerin ışığında, güzelliklerle dolu bir dünya istemek değeri ortaya çıkartmaktadır, çünkü güzelliklerle dolu bir hayat istemek generlerin haksızlıklar karşısında susmaya itmektedir.

Bu değerleri izlemekte olan diğer dört değer ise, yeni fikirlere açık olmak, arkadaş ve dost canlısı olmak, dostlara ve arkadaşlara güvenmek, farklı görüşteki insanlara saygı duymak olarak tabloda görünmektedir. Yeni fikirlere açık olan genç, farklı görüşteki insanlara saygı duymaktadır. Bu da bir gencin bulunduğu ortamda arkadaş ve dost canlısı olma potansiyelini glendirmektedir. Aynı zamanda Türk genci, arkadaş ve dost canlısı olarak dostlarına ve arkadaşlarına güvenme değerini ortaya çıkartmaktadır.

İkinci faktörü izlemekte olan değerler, geleneklere ve göreneklere saygı duymak, eşitlikçi olmak, başkalarının iyilikleri altında kalmamak, demokratik bir yapıyı tercih etmek, çevreci olmak, itaatkâr olmaktır.

Başkalarının iyilikleri altında kalmayan Türk gencinin gelenek ve göreneklere saygı duyduğunu görmekteyiz. Bu da, genç, demokratik bir yapıyı tercih ettiği için gerçekleştirmektedir; aynı zamanda eşitlikçi ve itaatkâr olmayı da seçmektedir. Bütün bu değerler birbirleriyle son derece ilişkili ve anlamlıdır.

Çevreci olmak ve bilgiye her Şeyden önce değer vermek ikinci faktörün altında yer alan en son değerlerdir. Bu değerler son derece anlamlıdır, fakat yukarıdaki değerlerle ilişkili olmadıkları söylenebilir.

İkinci faktör, tek başına toplam varyansının % 7,077 ünü açıklamaktadır. Bu faktörün Eigen değeri ise 6,653 olarak bulunmuştur. Ayrıca bu tabloda , güvenirlilik değeri de oldukça yüksek olarak görünmektedir (Cronbach Alpha = 7,077).

Tablo 40: Dindarlık, Sosyal Aidiyet ve Gelenek Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 3: Dindarlık, Sosyal Aidiyet ve Gelenek	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Anne babasına her zaman itaat etmek	4,4905	0,74565	0,606
Akrabalarına düşkün olmak	4,1429	0,96900	0,584
Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak	4,5548	0,73400	0,528
Aileyi önemsemek	4,8952	0,43529	0,518
Dindar olmak(dini ibadetleri yapmak)	4,1643	1,06323	0,514
Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek	4,6048	0,75745	0,504
Kaderine razı olmak	3,6000	1,30613	0,489
Büyüklerin sözünü tutmak	4,1262	0,85222	0,481
Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak	4,1738	1,12925	0,473
Kendi din değerlerine saygılı olmak	4,7262	0,63979	0,441
Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek	4,4857	0,83896	0,426
Alçak gönüllü olmak	4,4452	0,78430	0,396
Her zaman temizliğe (hijyene) dikkat etmek	4,6119	0,64763	0,308
Cronbach Alpha	: ,8151		
Eigendeğeri	: 5,447		
Açıklanan varyans	: 5,795		

Bu faktörün altında yer alan değerler (itemlerin) yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahip bulunmaktadır. Üçüncü faktör tablosunda dini değerler önemli bir yer almaktadırlar. Bu tabloda en yüksek ortalamaları alan değerler, aileyi önemsemek, kendi dini değerlerine saygılı olmak, her zaman temizliğe dikkat etmek ve cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemektir. Bir Türk genci kendi dini değerlerine saygılı olmakla birlikte, aileyi önemseme değeri ilk plana çıkmaktadır. Aynı zamanda dinin başat değerleri

de her zaman temizliğe (hijyene) dikkat etmek ve cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemektir.

Bu değerleri izlemekte olan başka değerler ise ahlak, toplumsal değer ve normlara bağlı olmak, anne babaya her zaman itaat etmektir. Her din bir ahlak sisteminden oluşmaktadır. Türk gençlerinin, anne babaya her zaman itaat etmeyi seçiyor olması, ahlaklı, değer ve normlara bağlı bir genç olduğunu göstermektedir.

Üçüncü faktörün başka bir değer grubu, hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek ve alçak gönüllü olmaktır. Genç, alçak gönüllü olarak, hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmektedir. Bu yüzden bu iki değer arasında son derecede anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Bu grupta izlenecek olan son değer grubu ise evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak, dindar olmak, akrabalarına düşkün olmak, büyüklerin sözünü tutmak ve kaderine razı olmaktır.

Bir gencin dindar olması, evliliğin gerekli ve önemli olduğu değerini de getirmektedir. Aynı zamanda akrabalarına düşkün olmak ve büyüklerin sözünü tutmak, dindar olmaktan kaynaklanmaktadır. Bir Türk gencinin dindar olması, kaderine razı olmasına sebep olmaktadır. Üçüncü faktörde bütün bu değerler arasında son derecede anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Üçüncü faktör, tek başına toplam varyansının %**5,795** açıklamaktadır. Güvenirlilik değeri de Cronbach Alpha = ,8151'dir. Bu faktörün Eigendeğeri ise 5,447 olarak bulunmuştur.

Tablo 41: Konformist, Maddeci ve Para Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 4: Konformist, Maddeci ve Para	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Heyecan verici bir yaşam tercih etmek	3,8714	1,08037	,613
Hırslı olmak	3,7905	1,10062	0,549
Esprili (şakacı olmak)	4,0762	0,94169	0,533
Hayatta sürekli değişiklik istemek	3,8429	0,94935	0,493
İyi ve konforlu bir hayat istemek	4,2405	0,80082	0,452
Her zaman ve her işte başarılı olmak	4,4190	0,78811	0,428
Toplumdaki itibar sahibi olmak	4,7048	0,63582	0,423
Ne pahasına olursa olsun zengin olmak	2,6405	1,37199	0,415
Bütün gerçekleri bilmeyi istemek	4,1381	0,88745	0,403
Her şeyin para olduğuna inanmak	2,8738	1,29282	0,401
Otoriter bir kişi olmak	3,9976	1,00950	0,385
Cesur olmak	4,3952	0,79135	0,354
Ekonomik bağımsızlığı elde etmek	4,6286	0,74740	0,348
Bağımsız olmak	4,4262	0,79183	0,333
Neşeli olmak	4,3905	0,86838	0,323
Cronbach Alpha	: ,7424		
Eigendeğeri	: 4,582		
Açıklanan varyans	: 4,874		

Dördüncü faktör tablosunda en yüksek ortalaması olan değerlerin ‘toplumda itibar sahibi olmak’, ‘ekonomik bağımsızlığı elde etmek’, ‘bağımsız olmak’, ‘her zaman ve her işte başarılı olmak’ ve ‘cesur olmak’ olduğu görülmektedir. Bir Türk genci, toplumda itibar sahibi olmak, için her zaman ve her yerde başarılı ve cesur olarak, ekonomik bağımsızlığını elde edebilir. Bütün bunlar, gence bağımsız olmasında yardım etmektedir. Aynı zamanda otorite sahibi olmasına yardım etmektedir.

Bu değerlerin altında bulunan başka değerler ise neşeli olmak, iyi ve konforlu bir hayat istemek, bütün gerçekleri bilmeyi istemek ve esprili olmaktır. Bir Türk genci, bütün gerçekleri bilerek, iyi ve konforlu bir hayat sağlayabileceğini düşünebilir, bunlar da Türk gencinin neşeli ve esprili olmasını etkilemektedir.

Dördüncü faktörün bir başka alt değer grubu ise, heyecan verici bir yaşam tercih etmek ve hayattan sürekli değişiklik istemektir. Bu değerlerin arasında son derece anlamlı bir ilişki vardır. Çünkü bir gencin, heyecan verici bir hayat sağlaması için mutlaka hayatında sürekli değişiklik yapması gerekmektedir.

Dördüncü faktör tablosunda ortalaması en düşük olan değerler, ‘hırslı olmak’, ‘her şeyin para olduğuna inanmak’ ve ‘ne pahasına olursa olsun zengin’ olmaktır. Bu değerler arasındaki son derecede anlamlı bir ilişki vardır. Çünkü gencin ne pahasına olursa olsun zengin olmak için mutlaka her şeyin para olduğuna inanması gerekir; bunu gerçekleştirebilmek için de hırslı olması gerekmektedir.

Konformist, Maddeci ve Para Değeri faktörü, tek başına toplam varyansın % 4,874’ünü açıklamaktadır. Aynı zamanda bu faktörün güvenilirlik değeri de ,7424’üdür. bu tabloda Eigendeğeri ise 4,582’dir.

Tablo 42: Milliyetçi ve Vatansever Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 5: Milliyetçi ve Vatansever	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Vatan için ölümü göze almak	4,6571	,70901	,703
Vatani her şeyden çok sevmek	4,5810	,78508	,698
Devlete her zaman saygı göstermek	4,3119	,91675	,627
Yaşadığın toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak	4,5333	,78246	,602
Anayasa/yasalara saygılı olmak	4,4405	,81383	,549
Milliyetçi olmak	4,1571	1,14740	,509
Yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek	4,1952	1,00356	,378
Cronbach Alpha	: ,7916		
Eigendeğeri	: 4,362		
Açıklanan varyans	: 4,641		

Beşinci faktör, tabloda yer alan değerlerin başında vatanseverlik ve milliyetçilik faktör olarak değerlendirilebilir.

En yüksek ortalamalar, ‘vatan için ölmek’, ‘vatani her şeyden çok sevmek’ ve ‘yaşadığı toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak’ ifadelerine aittir. Bir Türk genç için vatan için ölmek, vatani her şeyden çok sevmekten gelmektedir. Aynı zamanda yaşadığı toplumun ve kültürün, inanç ve değerlerine de bağlı olmaktan da gelir.

Bu itemleri izlemekte olan başka değerler, devlete her zaman saygı göstermek, anayasa/ yasalara saygılı olmak, yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek ve milliyetçi olmaktır. Bir Türk genci için devlete her zaman saygı göstermek, aynı zamanda anayasa/yasalara saygılı olmak anlamına gelmektedir. Gencin, yaşadığı ülkenin adaletine güveneni, milliyetçi değerlerini de yükselmektedir.

Beşinci faktör, tek başına toplam varyansının % 4,641’ini açıklamaktadır. Bu faktörün Eigendeğeri ise 4,362 olarak bulunmuştur. Ayrıca güvenilirlik değeri ,7916 açıklamaktadır.

Tablo 43: Modernist Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 6: Modernist	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Sinemaya gitmek	3,7952	1,14612	,642
Tiyatroya gitmek	3,6690	1,12786	,636
Spora önem ve destek vermek	4,0310	1,03472	,602
Müzik dinlemek	4,1643	1,00792	,572
Kitap okumak	4,4714	,89637	,496
Modayı takip etmek	2,8310	1,35121	,416
Siyaset ile ilgilenmek	3,7119	1,13118	,400
Başka dinlere tolerans göstermek	4,0881	1,04521	,350
Araştırmacı olmak	4,2119	,82639	,301
Eleştiriye açık olmak	4,3119	,74433	,294
Cronbach Alpha	: ,7613		
Eigendeğeri	: 3,856		
Açıklanan varyans	: 4,103		

Veri analizinden ortaya çıkan altıncı faktör, gençlerin boş zamanı değerlendirmeye vermiş oldukları önemi göstermektedir. Bu faktörün altında toplanan en yüksek

ortalamalara sahip olan değerler, ‘kitap okumak’, ‘eleştiriye açık olmak’, ‘araştırıcı olmak’ ve ‘başka dinlere tolerans göstermek’tir.

Türk gencin kitap okumaya önem vererek, araştırmacı ruhunu yükseltmesi ve bu sayede de yeni fikirler edinmesi söz konusudur. Bu da gencin eleştiriye açık olmasına yol açmakta, aynı zamanda bilgi toplayarak gencin başka dinlere tolerans göstermesine yardımcı olmaktadır. Altıncı faktörün altında toplanan başka bir değer grubu ise mzık dinlemek, spora önem ve destek vermek, siyaset ile ilgilenmek, sinemaya gitmek ve tiyatroya gitmektir. Bir genç için mzık dinlemek ve spora önem ve destek vermek, değerler arasında ön plana çıkmaktadır. Sinemaya gitmek ve tiyatroya gitmek genç için siyasetle ilgilenmekten daha değerlidir diyebiliriz. Bir Türk genç için modayı takip etmek altıncı faktörde, yer alan en düşük ortalaması olan değerdir.

Altıncı faktörü, tek başına toplam varyansının %4,103’sn açıklamaktadır. Bu faktörün Eigendeğeri ise 3,856 ve güvenirlik değeri ise ,7613 olarak bulunmuştur.

Tablo 44: Bireycilik Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımlının tablosu

Faktör 7: Bireycilik	TÜRK		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Beğenmediğin insanlarla alay etmek	2,2786	1,51398	,797
Bir kimse hakkında dedikodu yapmak	2,5024	1,54410	,772
Ara sıra yalan söylemek	2,9667	1,34283	,633
Memleket sorunlarına zlmektense, kendi mutluluğu ile ilgilenmek	2,5810	1,44448	,452
Dış görünüme önem vermek	3,5357	1,21689	,299
Yaptıklarından vicdanen rahatsız olunmaması	3,8476	1,44117	,294
Cronbach Alpha	: ,6389		
Eigendeğeri	: 2,729		
Açıklanan varyans	: 2,903		

Yedinci faktörün altında toplanan değerlerden en yüksek ortalamalara sahip olanları, yaptıklarından vicdanen rahatsız olunmaması, dış görünüme önem vermek ve ara sıra yalan söylemektir.

Bir gencin yaptıklarından vicdanen rahatsız olmaması, sıra yalan söylemesine neden olabilir. Bu iki değerlerin arasında son derecede anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Müslüman bir ahlakla büyüyen bir Türk genci için, dış görünümüne önem vermek (kızların çok açık giymesi gibi) yaptıklarından vicdanen rahatsız olmaması, yukarıdaki değeriyle anlamlı bir ilişkide olabilir.

Yukarıdaki değerlerin izlenen bu gruptaki değerlerden oluşmaktadır: memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmek, bir kimse hakkında dedikodu yapmak, beğenmediğin insanlarla alay etmek.

Bu değerler arasındaki ilişki son derecede anlamlıdır, çünkü Türk gençlerin bireyselliği az bir oranda olsa da artırdığını göstermektedir.

Yedinci faktörü, tek başına toplam varyansının % 2,903'ünü açıklamaktadır. Bu faktörün Eigendeğeri 2,729 ve güvenilirlik değeri ise ,6389 olarak bulunmuştur

4.1.2. Arnavut Gençleri için Değerler Ölçeğinin Faktör Dağılımları ve Faktör Yüklemeleri

Tablo 45: Sosyal Dayanışma ve Sorumluluk Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 1: Sosyal Dayanışma ve Sorumluluk	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Sözünde durmak	4.6780	.64376	,671
Saygılı olmak	4.6878	.67805	,639
Sadık olmak	4.6293	.77183	,636
Herzaman temizliğe (hijyene) dikkat etmek	4.7585	.60377	,617
Refah içinde bir yaşam sağlamak	4.5293	.79753	,606
İyi ve konforlu bir hayat istemek	4.5854	.76525	,581
Olgun bir kişi olmak	4.6073	.76886	,567
Toplumda itibar sahibi olmak	4.6537	.74797	,566
Kendine saygı duymak	4.7317	.70709	,555
Kendini kontrol edebilmek	4.7439	.56834	,550
Kendi kararlarını kendisi alabilmek (kendi yönünü belirleyebilmek)	4.5317	.83048	,548
Samimi olmak	4.5049	.82220	,513
Kibar olmak	4.5024	.87689	,502
Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak	4.7220	.71365	,486
Hayattan zevk almak	4.5463	.84440	,438
Sorumluluk sahibi olmak	4.4878	.84847	,436
Misafirperver olmak	4.4122	.84976	,422
Eğitimi önemsemek	4.6634	.75242	,395
Namus ve şerefine düşkün olmak	4.2659	1.02538	,391
Kendini bu toplum üyesi olarak görmek	4.6390	.66813	,358
Neşeli olmak	4.1073	1.01731	,344
Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak	4.3341	.99537	,333
Cronbach Alpha	: ,8858		
Eigendeğeri	: 8,169		
Açıklanan varyans	: 8,691		

Bu tablo faktör değerlerinden (itemlerin) yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahip olanları göstermektedir. Faktör analizi yapılmış ve faktör yüklemeleri de göstermektedir. Ortalama değerlerin yüksek olması, Arnavut gençlerin bu değerlerin (itemlerin) önemi konusunda ortak bir fikre sahip olduğunun göstergesidir. Tabloda, ilk faktör altında toplanan değerler hem geleneksel hem de modern değerler olarak görünmektedir. Arnavut gençler, geleneksel ve modern motiflerin içerisinde hayat tarzlarını şekillendirmektedirler. Türk gençlerin faktör analizinde olduğu gibi, bu tabloda ortalama değerler yüksek olduğu için gruplamalar ortalamaya ve faktör yüklemelere göre olacaktır.

Bu faktör tablosunda, en yüksek ortalamalar ve faktör yükleme değerleri şu şekilde sıralanmaktadır: Her zaman temizliğe(hijyene)dikkat etmek; kendini kontrol edebilmek ve kendine saygı duymak. Bu değerler arasında sadece iki değer arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylenebilir, fakat unutulmaması gerekiyor ki bu üç değer geleneksel değerleri modern zamanın ayrılmaz değerleri olarak değerlendirilmektedir. Arnavut kültüründe temizlik ve hijyen her zaman çok önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmada bunlar dini sorular olmasına rağmen, Arnavut kültüründe ve Arnavut gençlerde böyle bir anlam ifade etmemektedir. Rahatlıkla diyebiliriz ki Arnavut gençler arasında var olan değerler kültürel ve ahlaki değerlerin etkisini taşımaktadır.

Bir Arnavut genci, kendini kontrol etmeyi ve kendine saygı duymayı hayatın en önemli değerler olarak görmektedir. Bu değerlerin altında yer alan başka bir değerler ise: kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişkisi içinde olmak; sadık olmak; saygılı olmak; sözünde durmak; eğitimi önemsemek; toplumda itibar sahibi olmak; kendini toplumun üyesi olarak görmek; olgun bir kişi olmaktır. Bu değerler bazı sosyoloji kaynaklarında toplumsal, bireysel ya da modern ve geleneksel değerler olarak sınıflandırılmaktadır.

Arnavut kültürün en önemli değerleri sözünde durmak ve sadık olmaktır. Bu geleneksel sayılan değerler Arnavut gençler arasında en önemli değerler olduğu tabloda görülmektedir.

Tabloda kardeşler arasındaki sıkı dayanışma bir Arnavut genci için önemli bir değer olduğu ortalamadan ve faktör yüklemenden görülmektedir ve aynı zamanda Arnavut aile bireylerinin arasındaki ilişkinin sıkı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde bir

Arnavut genci kendini bulunduğu toplumun üyesi olarak görmeyi toplumsal bir değer olarak değerlendirilmektedir. Fakat bir Arnavut gencinin sahip olduğu toplumda itibar sahibi olma değeri geleneksel değerlerin yanında (yukarıda gösterildiği gibi) modern değerleri de önemli bir yer aldığını göstermektedir.

Olgun bir kişi olmak ve eğitimi önemsemek arasındaki ilişki modern değerler bakımından son derece anlamlı olduğu söylenilebilir, çünkü eğitimi önemseyerek okuyan bir genç olgun bir ilişki kurulabilir.

Birinci faktörün bir başka alt grubu: iyi ve konforlu bir hayat istemek; kendi kararlarını kendisi alabilmek(kendi yönünü belirleyebilmek); refah içinde bir yaşam sağlamak; hayattan zevk almak; samimi olmak; kibar olmak; sorumluluk sahibi olmak; misafirperver olmak; evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak; namus ve şerefine düşkün olmaktır.

Bu değerlerden bir Arnavut gencin bireysel değerleri, iyi ve konforlu bir hayat istemek; kendi kararlarını kendisi alabilmek(kendi yönünü belirleyebilmek); refah içinde bir yaşam sağlamak; hayattan zevk almak; kendi kararlarını kendisi alabilmek(kendi yönünü belirleyebilmek) olarak sıralandırılabilir. Aynı zamanda Arnavut gençlerin modern ve rahatlığı ifade eden değerlere önem vermektedirler.

Bu değerlerin yanında geleneksel olan değerler samimi olmak, kibar olmak, sorumluluk sahibi olmak, misafirperver olmak, evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak, namus ve şerefine düşkün olmak yer almaktadır. Hem sorumluluk sahibi hem de misafirperver olmak toplumsal ilişkiler bakımından önem taşımaktadır. Aynı zamanda bunun bir 'paylaşım' olduğunu söylenilebilir. Namus ve şerefine düşkün olmak ve evliliğin önemli ve gerekli olduğunu inanmak Arnavut gençlerin geleneksel değerlere önem verdiklerinin göstergesidir. Fakat unutulmaması gerekiyor ki birlikte yaşama (karşı cinsle) Arnavut kültüründe hızla yaygınlaşmaktadır. Bu modern yaşam biçimi geleneksel değerlerle beraber varlığını sürdürmektedir. Bütün bu değerler arasında son derecede anlamlı bir ilişki olduğunu söylenebilir. Bu faktörün en düşük ortalamaya sahip olan değeri neşeli olmaktır. Bireysel bir değerdir ve Arnavut gençler için önemli değer olarak değerlendirilmektedir.

Bu tabloda görüldüğü gibi Arnavut gençliğinde bireysellik yüksek olmasına rağmen, geleneksel değerlere bağlılık da devam etmektedir. Bu ilginç fakat sosyoloji açısından araştırılması gereken bir konudur.

Birinci faktör, tek başına toplam varyansın % 8,691 açıklamaktadır. Bu faktörün güvenilirlik değeri yüksektir(Cronbach Alpha = ,8858). Ayrıca birinci faktörün Eigen değeri ise 8,169 olarak bulunmuştur.

Tablo 46: Sosyal Aidiyet ve Paylaşımçı Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 2: Sosyal Aidiyet ve Paylaşımçı	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Güzelliklerle dolu bir dünya istemek	4.5024	.85430	,569
Barış içinde bir dünya istemek	4.6488	.74569	,550
Size iyilik yapan bir kişiyi asla unutmamak	4.6756	.71289	,541
Cesur olmak	4.4488	.83830	,525
Her zaman ve her işte başarılı olmak	4.6024	.70658	,499
Farklı görüşten insanlara saygı göstermek	4.3000	.90110	,467
Başkalarının haklarına saygılı olmak	4.4951	.80720	,466
Gerçek dostluklar edinmek	4.6195	.72780	,450
Ekonomik bağımsızlığı elde etmek	4.4634	.84198	,441
Beğenmediğin insanlarla alay etmek	2.2293	1.33822	-,430
Bilgiye her şeyden önce önem vermek	3.9341	1.17557	,427
Başkaların yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak	4.4049	.90474	,420
Borçlarına sadık olmak	4.3951	1.10565	,412
Dostlara ve arkadaşlara önem vermek	4.1098	.99148	,408
İtaatkâr olmak(barışçı)	4.2976	.92467	,391
Bir kimse hakkında dedikodu yapmak	2.2073	1.40848	-,379
Dürüst olmak	4.3927	.91947	,375
Çevreci olmak	4.0317	1.04494	,365
Eşitlikçi olmak	4.1976	.96769	,359
Cronbach Alpha	: ,7241		
Eigen değeri	: 5,569		
Açıklanan varyans	: 5,924		

İkinci faktörün altında yer alan değerlerin (itemlerin) yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahiptir. Faktör analizi yapılmış ve faktör yüklemeleri de gösterilmiştir. Bu tabloda birçok geleneksel ve modern değerlerin bir arada oldukları görülmektedir.

İkinci faktörün alt grup değerleri gerçek dostluklar edinmek ve dostlara ve arkadaşlara önem vermektir. Bir Arnavut genci dostlara ve arkadaşlara önem vererek gerçek dostluklar edinmektedir.

Bir başka alt grup değeri ise güzelliklerle dolu bir dünya istemek, itaatkâr olmak (barışçı), çevreci olmak, başkalarının haklarına saygılı olmak, farklı görüşlü insanlara saygı göstermek, her zaman ve her işte başarılı olmak, ekonomik bağımsızlığı elde etmek ve bilgiye her şey önce önem vermektir. Bu değerler modern değerler olarak değerlendirilmektedir. Aynı şekilde rekabetçi ve başarıya isteğini gösteren değerler olarak da değerlendirilebilir. Arnavut gençleri her şey önce bilgiye önem vermektedir ve her zaman ve her işte başarılı olmaya önem vermektedir, bu onların modern değerleri de ne kadar önemsediklerini göstermektedir. Farklı görüşten insanlara saygı gösterme değeri, Arnavut kültürü için modern bir değer olduğunu söylenilebilir. Çünkü Arnavutlar komünizm döneminde homojen bir toplum yapısında yaşamışlardır. Modern dönemde toplumun heterojenleşmesiyle beraber, bu modern değerler ortaya çıkmaya başlamıştır. Arnavut gençleri de bunlara önem vermektedir.

Bir başka alt grup değeri şu şekilde sıralanmaktadır: borçlarına sadık olmak, size iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak, başkaların yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak, cesur olmak, dürüst olmak ve eşit olmak. Bu değerler geleneksel ve ahlâk değerleri olarak değerlendirilebilir. Bu grubun en yüksek ortalaması olan değer, borçlarına sadık olma değeridir. Arnavut gençliğinin borçlarına sadık olması geleneksel ve ahlaki değer verdiklerinin bir göstergesidir. Bu değer ile dürüst olma değeri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görülmektedir.

İyilik yapan bir kişiye asla unutmama ve başkaların yaptıkları iyiliklerin altında kalmama değerlerinin ortalamaları oldukça yüksektir. Arnavut gençliği bu değerlere bu kadar önem vermesi daha önceki yapılan araştırma sonuçları ile tamamen çelişmektedir.

Arnavut gençlerin modern değerlere bağı olması geleneksel değerlere bağı olmadıklarını göstermemektedir, çünkü bu tabloya göre Arnavut gençleri modern değerlere yakın olduğu kadar geleneksel değerlere de yakındır.

Beğenmediğin insanlarla alay etmek ve bir kimsenin hakkında dedikodu yapmak bu faktörde yer alan en son değer grubudur. Tabloda bu değerlerin faktör yüklemeleri olumsuz olarak görülmektedir. Bir başka kültürde bu değerler dini değerler olarak değerlendirilebilir, fakat Arnavut kültürü için böyle bir şeyden bahsetmek pek mümkün değildir. Bu dini değerlere çok az önem verildiğinden kaynaklanmamakla beraber Arnavut kültüründe bu değerler ahlak değerleri olarak değerlendirmesindedir.

Bu tablodaki değerlerin olumsuz yüklemeleri olarak, Arnavut gençlerin insanlarla alay etmemeleri ve bir kimse hakkında dedikodu yapmamalarıdır. Arnavut gençleri insanlarla alay etmedikleri ve bir kimse hakkında dedikodu yapmadıkları görülmektedir. Açıklandığı gibi Arnavut gençler modern değerlere bağı olduğu kadar geleneksel değerlere de bağı olduğu görülmektedir.

İkinci faktör, tek başına toplam varyansın %5,924 açıklamaktadır. Bu faktörün güvenirlik değeri yüksektir (Cronbach Alpha = , 7241).Birinci faktörün Eigen değeri ise 5,569 olarak bulunmuştur.

Tablo 46: Faktör 3: Milliyetçilik, Vatanseverlik ve Gelenek Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 3: Milliyetçilik, Vatanseverlik ve Gelenek	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Vatanı her şeyden önce sevmek	2.6024	1.39874	,702
Vatan için ölümü göze almak	2.4317	1.38326	,694
Yaşadığın toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak	3.4463	1.19424	,689
Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak	3.8976	1.01058	,611
Milliyetçi olmak	3.9098	1.08520	,522
Ulusal güvenliği önemsemek	3.6073	1.20895	,510
Devlete her zaman saygı göstermek	3.5463	1.18633	,452
Kendi din değerlerine saygılı olmak	3.8976	1.14445	,419
Akrabalarına düşkün olmak	4.2195	.91743	,375
Yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek	3.5585	1.28856	,359
Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek(yardımsever olmak)	4.0854	.97149	,352
Anayasa/yasalara saygılı olmak	4.2902	.98207	,317
Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek	4.1805	.89912	,304
Başka dinlere saygı göstermek	4.1317	1.08433	,288
Cronbach Alpha	: ,8129		
Eigendeğeri	: 4,529		
Açıklanan varyans	: 4,818		

Üçüncü faktörün da altında yer alan değerler (itemler)yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahiptir. Ortalama değerlerin yüksek olması Arnavut gençlerin bu değerlerin (itemlerin) önemi konusunda ortak bir fikre sahip olduğunun göstergesidir.

Bu tabloda milliyetçilik önemli bir gösterge olarak yer almaktadır. Fakat, tablo Arnavut bir genç ilk önce kendi kültürünün bazı değerlerine bağlı olduğunu göstermektedir, ondan sonra milliyetçiliğe önem vermektedir.

Yukarıda tablolarda olduğu gibi, bu tabloda da en yüksek ortalamaya sahip olan değerler şu şekilde sıralanmaktadır: akrabalarına düşkün olmak, muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek(yardımsever olmak), başka dinlere saygı göstermek ve kendi din değerlerine saygılı olmak. Sosyolojik kaynaklarda bütün bu değerler geleneksel değerler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu Arnavut gençlerin geleneksel değerlere bağlı olduklarını göstermektedir. Daha önceki yapılan araştırmalarda Arnavutların önem verdiği değerler arasında her zaman başka dinlere saygı göstermek yüksek bir ortalamaya sahip olmuştur. Bu değer geleneksel bir değer olarak değerlendirilebilir, dolayısıyla Arnavut toplumda birçok farklı dini kimliğe sahip olan insanların bir arada, sorunsuz ve kimlik farklılıkları görmeden yaşaması çok doğaldır. Bu Arnavut kültüründe dini değerlerin ön planda olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bu değerlerin altında bulunan başka bir değer grubu ise, ahlaki değer ve normlara bağlı olmak, yaşadığın toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak ve geleneklere ve göreneklere saygı göstermektir. Bir Arnavut gencinin geleneksel değerlerle bu kadar bağlı olması beklenmemektedir. Arnavut gençliği ne kadar modern değerlere sahip olsa da yine de kendi kültürünün değerlerine bağlı olduklarını göstermektedir.

Bir başka alt grup değeri anayasa/yasalara saygılı olmak, milliyetçi olmak, ulusal güvenliği önemsemek, devlete her zaman saygı göstermek, vatani her şeyden önce sevmek ve vatan için ölümü göze almaktır. Gördüğümüz gibi bu grupta milliyetçilik değerleri bulunmaktadır.

Bu faktörün altında milliyetçilik değerleri bulunması çok doğaldır ve komünizm döneminde milliyetçilik çok yüksek bir değerdi ama şimdiki Arnavut kültüründe modernleşmeyle beraber milliyetçiliğe ait izler pek görülmemektedir. Görüldüğü gibi Arnavut gençliği milliyetçiliği gösteren değerlere önem vermektedir.

Üçüncü faktör, tek başına toplam varyansın % 4,818 açıklamaktadır. Bu faktörün güvenilirlik değeri yüksektir (Cronbach Alpha = ,8129). Birinci faktörün Eigen değeri ise 4,529 olarak bulunmuştur

Tablo 47: Güven ve Hoşgörü Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 4: Güven ve Hoşgörü	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
İnsanlara güvenmek	3.3049	1.17938	,621
İnsanlara hoşgörülü davranmak	3.8707	1.04208	,546
Alçak gönüllü olmak	4.2683	.81922	,525
Arkadaş ve dost canlısı olmak	4.4098	.79294	,496
Kaderine razı olmak	2.9732	1.43881	,420
Dostlarına ve arkadaşlarına güvenmek	3.8854	.95831	,363
Yaptıklarından vicdan rahatsız olmaması	3.2878	1.38455	,355
Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak	3.8878	.97001	,298
Cronbach Alpha	: ,6457		
Eigendeğeri	: 3,532		
Açıklanan varyans	: 3,757		

Bu faktör tablosunda en yüksek ortalama değerler şu şekilde sıralanmaktadır: Alçak gönüllü olmak, Arkadaş ve dost canlısı olmak, Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak, Dostlarına ve arkadaşlarına güvenmek, İnsanlara hoşgörülü davranmak, İnsanlara güvenmek.

Bütün bu değerler hem geleneksel hem de erdem değerleri olarak değerlendirilebilir. Arnavut gençliği için bu ilginç ama sosyolojik açıdan anlamlıdır, çünkü modern ve geleneksel değerleri taşıyan bir kültür olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda bu değerler arasında son derecede anlamlı bir ilişkisi olduğunu söylenilebilir. Bu değerlere önem vermek bir toplumda paylaşımı ve insanlar arasındaki güveni artırmaktadır.

Bir alt grup değeri ise yaptıklarından vicdanen rahatsız olmak ve kaderine razı olmaktır. Bu değerler Türk gençlerin değer faktör analizinde dini değer olarak yer almaktadırlar. Fakat Arnavut gençler için aynı şeyden söz etmek mümkün değildir. Dini değerleri olarak algılanmadığı bu tabloda görülmektedir. Bu faktör tablosunda hem yaptıklarından vicdanen rahatsız olma ve kaderine razı olma değerleri toplumsal değerler olarak yer almaktadır.

Dördüncü faktör, tek başına toplam varyansın % 3,757 açıklamaktadır. Bu faktörün güvenilirlik değeri Cronbach Alpha =,6457'dir. Ayrıca bu faktörün Eigen değeri ise 3,532 olarak bulunmuştur.

Tablo 48: Modernist Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 5: Modernist	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Sinemaya gitmek	3.4463	1.13331	,695
Tiyatroya gitmek	3.3878	1.20242	,681
Spora önem ve destek vermek	3.5512	1.18613	,601
Modayı takip etmek	3.7293	1.13507	,491
Siyaset ile ilgilenmek	3.2634	1.24852	,490
Müzik dinlemek	4.1512	.95705	,486
Kitap okumak	4.3659	.88054	,384
Sosyal düzenin istikrarlı olması istemek	4.3220	.89484	,283
Cronbach Alpha	: ,7288		
Eigendeğeri	: 3,238		
Açıklanan varyans	: 3,445		

Beşinci faktörün da altında yer alan değerler (itemlerin)yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahiptir. Ortalama değerlerin yüksek olması Arnavut gençlerin bu değerler (itemler) önemi konusunda ortak bir fikre sahip olduğunun göstergesidir. Daha önceki faktör tablolarında yapıldığı gibi burada da değerler ortalama ve standart sapmaya göre alt gruplar olarak ayrılmıştır.

En yüksek ortalamaya sahip olan değerler kitap okumak, sosyal düzenin istikrarlı olması istemek ve müzik dinlemektir. Başka alt değerleri ise modayı takip etmek; spora önem ve destek vermek; sinemaya gitmek; tiyatroya gitmek ve siyaset ile ilgilenmek

Bu faktörde bir Arnavut gence göre sosyal düzenin istikrarını sağlamak için kitap okumak önemlidir. Aynı zamanda bir gencin spora önem ve destek vererek; sinemaya giderek; tiyatroya giderek ve siyaset ile ilgilenecek sosyal düzeninin sağlamasında yardımcı olmaktadır.

1990'lı yıllardan sonra kapitalizmin ve modernizim hızla yaygınlaşmasıyla beraber 'moda takip etmek' değeri de önemli bir değer olmuştur. Bu faktör tablosunda görüldüğü gibi modayı takip etme değerinin ortalaması oldukça yüksektir. Bu değer modern bir değer olarak değerlendirildiğinde Arnavut gençler için yanlış olmayacaktır.

Bu faktör tek başına toplam varyansın % 8,691'ini açıklamaktadır ve güvenilirlik değeri ise Cronbach Alpha =,7288'dir. Aynı zamanda bu faktörün Eigen değeri ise 3,238 olarak bulunmuştur.

Tablo 49: Demokrasi ve Yenilikçi Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 6: Demokrasi ve Yenilikçi	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Eleştiriye açık olmak	4.2488	.78280	,557
Yeni fikirlere açık olmak	4.3244	.85051	,504
Haksızlıklara karşısında susmamak	4.1683	1.08489	,410
Demokratik bir yapıyı tercih etmek	3.9390	1.12264	,324
Araştırmacı olmak	3.8634	.98690	,301
Bütün gerçekleri bilmeyi istemek	3.9976	1.04073	,299
Bağımsız olmak	4.4024	.77648	,262
Cronbach Alpha	: ,6529		
Eigendeğeri	: 3,172		
Açıklanan varyans	: 3,374		

Altıncı faktör tablosunda en yüksek ortalama olan değerler bağımsız olmak; yeni fikirlere açık olmak; eleştiriye açık olmak; haksızlıklara karşısında susmamak ve demokratik bir yapıyı tercih etmek olarak gruplandırılmaktadır.

Bir gencin bağımsız olmak değerine önem vererek mutlaka bir demokratik yapıyı da tercih etmektedir. Demokratik bir yapıyı tercih etmesine değer veren bir gencin, eleştiriye açık, yeni fikirlere açık ve haksızlıklara karşısında susmamak değerlerine önem vermektedirler. Bu faktörün en düşük ortalamaya sahip olan değerleri araştırmacı olmak ve

bütün gerçekleri bilmeyi istemektir. Bütün gerçekleri bilmeyi istemek bir Arnavut gencin araştırmaya önem verdiğini göstermektedir.

Bütün bu değerler arasında son derecede anlamlı bir ilişki var. Aynı zamanda bu değerler modern değerler olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden Arnavut gençlerin modern değerlere önem verdiklerini söylenilirse pek yanlış olmaz.

Altıncı faktörün tek başına toplam varyansın % 3,374'ünü açıklamaktadır ve güvenilirlik değeri ise Cronbach Alpha = ,6529'dur. Aynı zamanda bu faktörün Eigen değeri ise 3,172 olarak bulunmuştur.

Tablo 50: Dindarlık ve Aile Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 7: Dindarlık ve Aile	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Anne babasına her zaman itaat etmek	4.1293	.77892	,642
Aileyi önemsemek	4.9244	.37219	,448
Cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek	3.3976	1.29716	,445
Ara sıra yalan söylemek	3.2146	1.21030	-,409
Büyüklerin sözünü tutmak	4.0634	.93864	,396
Dindar olmak (dini ibadetleri yapmak)	3.0683	1.34700	,343
Hırslı olmak	3.7439	1.19505	-,327
Cronbach Alpha	: ,6282		
Eigendeğeri	: 3,061		
Açıklanan varyans	: 3,257		

Yedinci faktör analiz tablosunda dini değerler yer almaktadır. Bu tabloda beklenin aksine 'aileyi önemseme' değeri de bulunmaktadır, bu değer in ortalaması bu tabloda en yüksek değeri olarak görülmektedir. Altıncı faktör tablosunda Anne babasına her zaman itaat etme ve büyüklerin sözünü tutma değerlerinin ortalamaları da en yüksek değerlerdendir.

Hırslı olmak ve ara sıra yalan söylememek dini değerler olamamalarına rağmen bu tabloda yer almaktadırlar. Çünkü her ikisinin faktör yüklemeleri olumsuz olarak görülmektedir. Bunun anlamı da, bu değerlerin dini faktörler ile olumsuz bir ilişkide bulunmasıdır. Yani Arnavut gençlerin ara sıra yalan söylemeye ve hırslı olmaya tercih etmemektedirler. Bu değerlerin en düşük ortalamalara sahip olanları ise cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek ve dindar olmaktır (dini ibadetleri yapmak).

Bu araştırmanın daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Arnavut kültüründe dini değerler çok az yer aldığından dine yakın olan Arnavut gençlerin sayısı da düşük olduğunu görülmektedir. Bu yüzden dindar olmak ve cami/kilise gibi kutsal mekânları önemsemek gibi değerlerin ortalamaları düşük olması bu araştırmada anlamlıdır.

Yedinci faktörün tek başına toplam varyansın % 3,257 açıklamaktadır ve güvenilirlik değeri ise Cronbach Alpha = ,6282'dir. Aynı zamanda bu faktörün Eigen değeri ise 3,061 olarak bulunmuştur.

Tablo 51: Bireycilik Değeri Faktörü ve Faktör Yüklemeleri dağılımının tablosu

Faktör 8: Bireycilik	ARNAVUT		
	Ortalama	Standart sapma	Faktör yüklemeleri
Hayatta sürekli değişiklik istemek	4.2049	.89660	,588
Her şeyin başının para olduğuna inanmak	2.8488	1.30882	,503
Heyecan verici bir yaşam tercih etmek	3.3610	1.20571	,491
Ne pahasına olursa olsun zengin olmak	2.6976	1.50346	,487
Otoriter bir kişi olmak	4.0659	1.08470	,480
Memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmek	3.4317	1.28618	,452
Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek	4.4537	.79365	,319
Esprili (şakacı) olmak		1.00421	,314
Dış görünüme önem vermek	3.9634	.99196	,309
Cronbach Alpha	: ,5999		
Eigendeğeri	: 2,922		
Açıklanan varyans	: 3,109		

Sekizinci faktörün altında yer alan değerler (itemlerin)yüksek ortalama ve düşük standart sapma değerlerine sahiptir. Ortalama değerlerin yüksek olması Arnavut gençlerin bu değerlerin (itemlerin) önemi konusunda ortak bir fikre sahip olduğunu göstermektedir.

Bu tablodaki değerleri modern değerler olarak değerlendirilebilir. Güç ve otorite gösteren değerler: otoriter bir kişi olmak, her şeyin başının para olduğuna inanmak, ne pahasına olursa olsun zengin olmak ve hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmektir. Bu faktör Arnavut gençlerin modern değerlerle ne kadar yakın olduklarının göstergesidir.

Aynı zamanda bireyselliği yükseldiğini gösteren başka bir değer de memleket sorunlarına üzülme, kendi mutluluğu ile ilgilenmektir. Sosyoloji kaynaklarında dış görünüme önem verme değeri de modern bir değer olarak değerlendirilmektedir. Modernliğin ayrılmaz başka değerleri de Hayatta sürekli değişiklik istemek ve heyecan verici bir yaşam tercih etmektir. Bu gençlerin macerayı ve değişen yaşam tarzını tercih ettiğini göstermektedir. Bu değerler en son faktör olması bakımından Arnavut gençlerin bu değerlere çok kuvvetli bir şekilde bağlı olmadıklarını göstermektedir.

Bu faktörün tek başına toplam varyansın % 3,109'unu açıklamaktadır ve güvenilirlik değeri ise Cronbach Alpha = , 5999'dur. Aynı zamanda bu faktörün Eigen değeri ise 2,922 olarak bulunmuştur.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Bu araştırma, kültürler arası bir çalışmadır. Dolayısı ile hem Türkiye’de Selçuk Üniversitesi’nde ve hem de Arnavutluk’ta Tirana Üniversitesi’nde saha uygulaması gerçekleştirilirdi. Her iki ülkede de aynı anket formu uygulandı. Araştırmamız Konya ve Tiran’daki üniversitelerde okuyan gençlik üzerinde yapılmıştır.

Örneklemeimiz, istatistiki analize imkân verecek ölçüde Türkiye’de 420 ve Arnavutluk’ta 410 olmak üzere toplam 830 denek olarak tespit edilmiştir. Örneklemede, katmanlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan anketin üç ana bölümü bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: Değerler ölçeği, Kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) soruları ve Demografik bilgiler

Anketin demografik bilgiler bölümü, kişisel bilgiler ve aile hakkındaki bilgiler olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Kişisel bilgiler kısmında gencin cinsiyeti, yaşı, sınıfı, okumakta olduğu bölüm, mezun olduğu lisenin türü, doğduğu yer, hayatının çoğunun geçirdiği yerin türünü, hayatının çoğunu geçirdiği yerde bulunan şehrin adı sorulmuştur.

Anket formunda, bazı sorulara verilen cevaplar açık uçlu olduğundan sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar yapılırken hangi bölümde okunduğuna dair verilen cevaplar dikkate alınmış ve bu cevaplara göre Fen, Sosyal ve Sağlık olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Türk gençlerinin Fen Bilimlerinde okuma oranı %39,8, Sosyal Bilimlerde okuma oranı % 36,9 ve Sağlık Bilimleri’nde okuma oranları ise %23,3’tür.

Arnavut gençlerinin durumuna bakacak olursak, Fen Bilimleri’nde okuyanların oranı %37,6 Sosyal Bilimlerde okuyanların oranı %37,5 ve Sağlık Bilimleri’nde okuyanların oranı ise %25,1’dir. Farklı bilim dallarında okuyan gençlerin değer yargılarına verdikleri önemin derecesini ölçmek için bu tür soru sorulmuştur.

Gençlerin hayatlarının çoğunu nerede geçirdiğini öğrenmeye yönelik soruya verilen cevaplar, Türkiye’de bulunan 7 coğrafi bölge (Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi) ve Arnavutluk’ta 3 coğrafi bölge (Kuzey Arnavutluk, Orta Arnavutluk ve Güney Arnavutluk) olarak sınıflandırıldı. Her iki ülkenin coğrafi bölgeleri, sosyolojik açıdan anlamlı bir ilişki olduğunu söylenebilir, çünkü her bölgenin toplumsal değerlerin

farklı ölçüde algılanıp önemsedikleridir. Bu da sosyolojik açıdan gençlerin sosyal, ekonomik ve kültürel değerlere bağımlılığı göstererek anlam kılınmıştır.

Türkiye’de daha önceki yıllarda yapılan araştırmalarda Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri’ndeki insanların, Karadeniz, İç Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri’ndeki insanlar kadar geleneklere, göreneklere ve örfelere bağlı olmadıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmanın Türkiye’de uygulanan gençlerin büyük bir kısmı (% 42,1) İç Anadolu Bölgesi’ndendir.

Arnavutluk’ta ise üç farklı coğrafi bölgeden de genç nüfus bulunmaktadır. Bu bölgeler Kuzey Arnavutluk, Orta Arnavutluk ve Güney Arnavutluk olarak isimlendirilmiş. Kuzey Arnavutluk’taki kişilerin geleneklere, örfelere ve adetlere, Güney ve Orta Arnavutluk Bölgeleri’ndeki kişilerden çok daha bağlı olduklarını söyleyebiliriz. Bu araştırmada örneklemin %45,6’sı Orta Arnavutluk bölgesindedir.

Aile hakkındaki bilgiler üç alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölümde gence babanın sağ olup-olmadığı sorulmuş; sağ ise yaş, meslek, ve eğitim durumunu sorgulayan kategoriler içinde belirlenmesi rica edilmiştir.

İkinci alt bölümde aynı bilgiler gencin annesi hakkında sorulmuş ve cevapları alınmıştır.

Üçüncü alt bölüm ‘genel bilgiler’ adını almaktadır. Gence kaç kardeş oldukları, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, diğer kardeşlerin yaşları ve eğitim durumları, ailede anne-baba ve kardeş dışında yaşayan olup olmadığı, varsa bunların kimler olduğu ve ailede kaç kişinin yaşadığı ve son olarak ailenin mülkiyet ve gelir açısından ekonomik seviyesi sorulmuştur.

Çalışmanın başında değerlerin ilk kaynağının aile olduğunu belirtmiştik. Bu yüzden gence aile yapısı ile ilgili soru sorulmuştur; gencin verdiği cevaplar hangi değerlere, ne derecede önem verdiğini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada, örnekleme içine giren gençlerin demografik özelliklerinin dışında, mevcut toplumsal değerlere bakışları, önemseme durumları ve kültürel (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) özellikleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türk gençlerinin toplumsal normları çok önemsedikleri ve aileleriyle ilişkilerinin çok sıkı olduğu saptanmış, geleneksel değerleri çok önemsedikleri de tespit edilmiştir. Aynı zamanda Türk gençliğinde bireysel değer yargılarından çok, dini ve ahlaki değer yargılarına katılımın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Milli yargıları taşıyan değerlerin, Türk gençliği için bireysel değerlerden daha önemli olduğu görülmektedir. Sosyoloji literatüründe modern denilen değerlerin ise Türk gençliği açısından pek önemli olmadığı bu çalışmada tespit edilmiştir.

Arnavut gençliğinin en çok önemsedığı değerler ise bireyselliği gösteren değerlerdir. Fakat ilginç olanı ki Arnavut gençler Arnavut kültüründe bulunan geleneksel değerlere de çok önem vermektedirler. Arnavut gençliği, toplumsal değerlere de önem göstermektedirler. Türk gençliğinden farklı olarak Arnavut gençliği, dini ve milli değerlere önem göstermemektedir.

Hem Türk hem de Arnavut gençlerin aralarındaki hayata bakış, yaşam biçimi ve modern döneminden ne kadar etkilediklerini ölçmek için, örneklemin içine yer alan kültür (gündelik hayat ve gençlerin hayata bakış açıları) özellikleri bulunmaktadır.

İlk olarak örneklemin bu kısmında kuşaklar arası farklılıklar olup olmadığını saptamak için soru sorulmuştur. Bu soru, gençlerin ve anne-babalarıyla kıyaslandığında yaşam biçiminde, hayat görüşünde, gelecek beklentilerinde ve değerler, inanç ve bağlılık açısından farklarını saptamak için sorulmuştur. Aynı zamanda bir başka amacı ise, iki toplumda kuşaklar arası farkın derecesini belirlemektir.

Türk gençleri, hayat görüşü, yaşam biçimi ve gelecek beklentisi konusunda anne babalarından biraz farklılardır. İnanç ve değerlere bağlılıkta da Türk gençlerinin, anne ve babalarından çok farklı oldukları tespit edilmiştir.

Arnavut gençlerin ise anne babalarından, hayat görüşünde, yaşam biçiminde, inanç ve değerlere bağlılıkta kendilerini biraz farklı hissettikleri tespit edilmiştir. Gelecek beklentilerinde ise Arnavut gençlerin ve anne babalarından hiç farkı olmadığı tespit edilmiştir. 1990'lı yıllardan sonra Arnavut kültüründe kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal açısından büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler üzerinde yapılan araştırmalar kuşaklar arasında büyük farklar olduğunu göstermekteydiler; fakat bu çalışmada aynı

sonuçlar elde edinmedi. Arnavut gençlerin anne-babalarıyla kıyaslandıklarında, farkın az bulunmasının çok ilginç bir tespit olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda, inanç ve değerlere bağlılık konusunda Türk gençlerin anne babalarıyla aralarında çok fark bulunması da ilginç tespittir. Arnavut toplumuyla kıyasladığında, Türk toplumunun kuşakları arasında daha fazla fark olduğu tespit edilmiştir.

Örnekleme yöneltilen bir başka soru ise, modern dünyanın simgesi Batı olduğu için, ‘Batı Avrupa lkeleri size ne ifade etmektedir’ olmuştur. Bu soru, gençlerin etkisi altında kaldıkları modernizmi zihinlerinde ne kadar idealleştirdiklerini ölçmek için sorulmuştur. Daha önce yapılan araştırmalara göz attığımızda, Türk gençleri Batı Avrupa ülkelerini, ideal, modern ve uygar olarak algılamaktadırlar. Batı Avrupa, uzun bir zaman boyunca örnek alınabilecek ve kendine özenilecek bir yerdi. Fakat bu çalışmada ilginç olan şu ki, günümüz Türk gençleri için batı Avrupa, hiçbir şey ifade etmemektedir. Arnavut gençleri için ise, Batı Avrupa uygarlığı ve modernliği temsil etmektedir.

Modern dünyanın getirdiği ve küreselleşmeyle yaygınlaşan bir başka unsur, ‘moda’dır. Moda günümüzün vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Modanın en büyük hedef kitlesi ise gençlerdir. Modaya göre giyinen gençlerin, mutlaka, modernizm ve Batı zentiliği işareti taşıdıklarını söyleyebiliriz. Araştırmada da gençlerin moda algılayışlarını ölçerek, Batı kültüründen ne kadar etkilendiklerini ve bu kültüre verdikleri önemin derecesini ölçmek için bu soru sorulmuştur.

Bu çalışmada modaya göre giyinmek ne ifade etmektedir sorusuna, Türk gençlerinin verdiği yanıtta, modanın gösteriş ve şıklık olduğunu düşündüklerine dair izlenimler algılanmaktadır. Arnavut gençlere göre ise modaya göre giyinmek, modernizm ve çekicilik olarak algılanmaktadır. Türk gençlerinin moda üzerindeki düşünceleri olumsuzken, Arnavut gençlerine göre moda olumlu ve çağdaşlık ifade etmektedir. Arnavut kültüründe son zamanlarda ‘birlikte yaşama’ (karşı cinsle) yaygınlaşmaktadır. Modern bir değer olan ‘birlikte yaşama’ olgusu, geleneksel Arnavut kültüründe bekâret değerinin önemini yitirmesiyle yerini almıştır. Bu çalışmada gençlerin birlikte yaşama ve bekâreti nasıl algılandıklarını öğrenmek için iki soru sorulmuştur.

Türk gençlerine göre ‘birlikte yaşama’ ahlaksızlık olarak değerlendirilirken, bekâret namus ve şerefın göstergesi olarak algılanmaktadır. Arnavut gençleri ise, birlikte yaşamayı evliliğe hazırlık, bekâret kavramını ise eski bir gelenek olarak algılamaktadırlar. İlginç olan, Arnavut gençliğinin, değerler ölçeğinde namus ve şerfi çok önemsedikleri, fakat bekareti namus ya da şerefın göstergesi olarak algılamadıkları saptanmıştır. Arnavut ve Türk gençlerinin ‘birlikte yaşama’ ve ‘bekâret’e bakış açılarının çok farklı olduğu tesit edilmiştir.

Türk gençlerin ne birlikte yaşamayı ne de bekâr kalmayı tercih etmektedirler; onların tercihi evlilikdir. Türk gençler evliliğe olumlu baksalar bile onlara konforlu bir hayat vermediğini algılamaktadırlar. Türk toplumunda gençlerde (özellikle kızların) ‘evde kalma’ düşüncesi bulunduğu için evliliği tercih edenlerin oranı yüksektir. Bu da evlilik ‘olması gerekiyor’ fakat sıkıcı bir kurum da olabilir algılanışı getirebilir. Arnavut gençler ise evliliği ve birlikte yaşamayı tercih etiklerini tespit edilmiştir. İlginç olan Arnavut gençlerin hem evliliğe hem de birlikte yaşamaya olumlu bakmalarıdır.

Her iki toplumun gençlerinin dini değerleri farklı olduğunu tespit edildiği için, örneklemin bu kısmında dininiz nedir sorusu sorulmuştur. Türk gençlerin verdiği sadece iki cevap ‘Müslüman’ ve ‘Boş’(dini yazmak istemeyenler) vermişler. Arnavut gençlere ise dininiz nedir soruya on bir cevap vermektedirler. Bu cevapları şu şekilde sıralanmaktadır: Ateist, Budist, Protestan, Deist, Müslüman, Müslüman-Bektaşî, Hıristiyan, Hıristiyan-Ortodoks, Hıristiyan –Katolik, Boş (dini yazmak istemeyenler) ve Tanrıya inanıyorum ama dinim yok.

Çok ilginç olan Müslümanların, kendilerini, Müslüman ve Müslüman Bektaşî olarak iki ayrı bir sınıfa koymalarıdır. Aynı şekilde Hıristiyan olanlar da kendilerini Hıristiyan, Hıristiyan Ortodoks ve Hıristiyan Katolikler olarak sınıflandırmaktadır. Arnavut toplumunda bu kadar fazla dinin olması sebebi, komünizm döneminden sonra bireylerin bir dine sarılmaya ihtiyaç duymasıdır; fakat görülüyor ki hangi din olduğu pek de önemli olmamış. Arnavutlukta bu kadar fazla dinin olmasını misyonerliğin yaygınlaşmasından da kaynaklanmaktadır.

Türk gençlerinin Tanrıya, ölümden sonraki hayata, cennete, cehenneme, günaha, kadere, olağanüstü güçlere, meleklerle ve şeytana inandıklarını tespit edilmiştir. Arnavut gençlerinin ise Tanrıya, günaha, kadere ve meleklerle inanmaktadırlar, fakat ölümden sonraki hayata, cennete, cehenneme, olağanüstü güçlere ve şeytana inanmadıkları tespit edilmiştir. Bu ilginç durumun, dini bilginin eksik olduğundan kaynaklandığı söylenilebilir.

Bu örnekleme bunlardan başka dinin, kişinin ahlakını, iç huzurunu, kişiler arası ilişkileri ve hayatı olumlu yönde etkileyip etkilemediği, kişinin davranışlarını belirleyip belirlemediği, kişinin yaşam tarzını şekillendirip şekillendirmediği, kişiyi katı ve yobaz yapıp yapmadığı, kişiye güç ve kuvvet verip vermediği, kişiyi rahatlayıp rahatlatmadığı ve kişiyi modern/çağdaş dünyadan uzak tutup tutmadığı sorulmuştur.

Türk gençlere göre din, kişinin hayatını etkiliyor, kişinin davranışlarını belirliyor, Kişinin yaşam tarzını şekillendiriliyor, kişinin iç huzurunu etkiliyor, kişiye güç ve kuvvet veriyor, kişiyi rahatlatıyor ve hayatı olumlu yönden etkiliyor. Fakat din kişiyi katı ve yobaz yapmadığını, kişiyi modern/çağdaş dünyadan uzak tutmadığını ve kişiler arası ilişkileri etkilenmediğini de düşünmektedirler.

Arnavut gençlerin ise, dinin kişinin ahlakını, iç huzurunu, kişiler arası ilişkileri etkilendiğini, yaşam tarzını şekillendirdiğini ve kişiyi katı ve yobaz yaptığını düşündükleri tespit edilmiştir. Fakat din kişinin davranışlarını ve hayatı olumlu yönden etkilemediğini, kişiye güç ve kuvvet vermediğini, kişiyi rahatlamadığını ve modern/çağdaş dünyadan uzak tutmadığını düşündükleri de tespit edilmiştir.

Türk ve Arnavut gençlerin arasında çok belirgin farkı olduğunu görmektedir. Bu kadar farkı bulunmasının sebebi, Türk gençlerinin ister aile ortamı, ister eğitim sisteminde dini eğitim almalarıdır. Arnavut gençlerin anne babaları ateist bir ortamda büyüdükleri için ve Arnavutlukta eğitim sisteminde din eğitimi olmadığından kaynaklanmaktadır.

Hem Arnavut hem de Türk gençlere, ne kadar dindar olduklarını öğrenmek için, kendilerini ne kadar dindar gördükleri, hangi sıklıkla kutsal mekânlara (cami, kilise vb) gittikleri ve lokanta, restoran, kafe vb. gibi mekânlara gittiklerinde genelde ne içmeyi tercih ettikleri sorulmuştur.

Her iki toplumun gençlerinin kendilerini kısmen dindar hissettikleri tespit edilmiştir, fakat oranları kıyaslandığında Türk gençlerinin, Arnavut gençlere göre kendilerini daha dindar hissettikleri gözlenmiştir. Aynı zamanda kutsal mekânları daha fazla ziyaret etikleri tespit edilmiştir.

Lokantalara, restoranlara, kafelere vb. her iki toplumun gençliğinin de meşrubat içmeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Türk gençlerin alkolü içecekleri tercih etmemeleri sebeplerinden biri de din olabilir, fakat Arnavut gençleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

Bu örnekleme yer alan tarihle ilgili sorular da bulunmaktadır. Türkiye ve Arnavutluk, bugün farklı devletler olarak dünya haritasında yer almakla beraber, geçmişte ortak tarihsel kökleri ve yüzyıllardır devam eden toplumsal ilişkileri mevcuttur. Dolayısıyla bu noktaya değinmek için bazı sorular sorulmuştur.

Türk gençlerinin Türk tarihi içinde en çok yaşamak istedikleri dönem, Osmanlı dönemidir. Arnavut gençlerinin Arnavut tarihinde en çok yaşamak istedikleri dönem ise, Osmanlı hâkimiyetine karşı savaşılan dönemdir. Uzun bir tarihte beraber yaşamalara göre her gençliğin ülkenin parlak ve gurur duyduğu dönemlerde yaşamak istediklerini tespit edilmiştir. Arnavut gençleri Osmanlı hâkimiyetine karşı savaşılan dönemi tercih etseler bile, kendilerini Türk millete yakın hissetmektedirler.

Türk gençleri de kendilerini Arnavut milletine yakın hissetmektedirler. İster Balkanlar olsun, isterse doğudaki ülkelerden biri, Türk gençlerinin kendilerini daha yakın hissettikleri milletler, Müslüman kimliği taşıyan milletlerdir. Aynı zamanda Türk gençleri kendilerini hiçbir millete çok yakın hissetmemektedirler. Arnavut gençleri ise, hem Balkanlar'a, hem batı Avrupa'ya (İtalya, Kosova ve Makedonya) hem de doğudaki Türkiye'ye kendilerini yakın hissetmektedirler.

KAYAKÇA

- MUHTAR.S,METİN.S,GÜVENÇ.B,KİLİ.S,KUBAN.D, Türk kültürü ve kimliği, 2006, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- ADORNO, W.Theodor, 2007, Kültür Endüstisi, Çev:N.Ülner, M.Tüzel, E.Gen, 2.Baskı, İletişim yayınları, İstanbul
- AKDOĞAN, Ali, 2002, Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat, Rağbet Yayınları, İstanbul
- AKTAY, Yasin, 2002, Birleşen dünyada çoğalan kültürler, Avrupa Günlüğü, Sayı:2
- AKTAY, Yasin, 2003, Amerikada Kudusü kurtarmak için Mormonlarda din ve değer eğitimi, Değerler Eğitim Dergisi, Cilt:1, Sayı:13
- ALLEN, D., GUY, R., EDGLEY,C.H., 1980, Sosyal psychology as social process, Wadsworth Publishing Company Belmont, California
- ALLPORT, Floyd Henry,,Sosyal psikoloji 1, Çev: B.Yalçın, Yeryüzü yayınevi, Ankara
- ALTUN, Fahrettin, 2002, Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Girişi, YönEliş Yayınları, İstanbul
- ALVER, Köksal, 2007, Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür, İçinde Kültür Sosyolojisi, Der; Köksal Alver, Necmettin Doğan, Hece Yayınları, Ankara.
- AKIN, Mahmut H., 2007, Bir Kültür Bilimi Olarak Sosyoloji ve Kültür Sosyolojisi, İçinde Kültür Sosyolojisi, Der; Köksal Alver, Necmettin Doğan, Hece Yayınları, Ankara
- ANIK,Cengiz, 2002, Siyasal İkna, 2.baskı, Vadi Yayınları, Ankara
- ARANSON E., WILLSON, T., AKERT, R., 2005, Social Psychology, 5.Edition, Pearson Education Prentice Hall
- ARI, Haluk S, 2000, Osmanlıda Aile Hayatı, Nesil Basım Yayınları, İstanbul
- ARINKONAÇ, Sibel A, 2001, Sosyal Psikolojisi, 2-Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul
- ASIMGİL, Sevim, 2002, Fert ve Ailede Mutluluk Yolu, 13.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul
- ATİKER, Erhan, 1998, Modernizm ve Kitle Toplumu, Vadi Yayınları, Konya
- AYDEMİR, Mehmet Ali, 2005, Büyük Alışveriş Merkezlerinin Aile İçin Tüketim Alışkanlıkları Üzerinde Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- AYDIN, Mustafa, 1999, Gençliğin Dini ve Sosyal Değerleri, Yayınlanmamış Doçentlik tezi, Konya

- AYDIN, Mustafa, 2002, 'Birlikte Yaşamak' Bağlamında Çokkültürlük Sorunu, Avrupa Günlüğü, Sayı:2
- AYDIN, Mustafa, 2003, Gençliğin Değer Algısı, Konya Örneği, Değerler Eğitim Dergisi, Cilt:1, Sayı:3
- AYDIN, Mustafa,....., Değişim Sosyolojisi,Yayınlanmamış Ders Notları
- BAĞLI, Mazhar, ÖZENSEL, Ertan, 2005, Çokkültürlü Vatandaşlık, Çizgi Kitabevi, Konya.
- BALI, Ali Şafak, 2001, Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- BAUDRİLLARD, Jean, 2004, Tüketim Toplum, Çev: H. Deliceçaylı, F. Keskin, 2. Baskı, Arıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt, 1999, Küreselleşme, Çev: A. Yılmaz,Ayrıntı Kitabevi, İstanbul
- BİLEN,Mürüvvet,, Sağlıklı İnsan İlişkileri: Ailede, Kurumlarda, Toplumda, 2.baskı, Basım sanayi, Ankara
- BONNET, B.T, SHEARD, J, LUPBSTER, A, 1987, Introduction Sociology, 7.Edition, Lama Mckays of Cathon PLC, Printed in Great Britany
- BOSTANCI, M. Naci, 1995, Toplum, Kültür ve Siyaset, Vadi Yayınları, Ankara.
- BOTTOMORE, T.B, 1998, Toplumbilim, Çev: Ü.Okay, 4.Baskı, Der yayınları, İstanbul
- BREHM,SH, KASSİN,S ,STEVEN,F ,1999, Social Psychology, 4.Edition, Hougton Mifflin Company, Boston
- BREWER,M.B, CRANO,W.D, 1994, Social psychology, West Publishing Comp., U.S.A
- BREWER,M.B, HEWSTONE,M, 2003, Self and Social İdenty, Blekwell Publishing, U.K
- BULDWİN, E, Longurst, B, McCracken, S, Ogborn, M, Smith, Greg, 1999, Introducing Cultural Studies, Prentice Hall Europe.
- BURÇOĞLU, N.Kuran, 1997, Multiculturalism: İdentity ve Otherness, Boğazici University Press
- BURKE, Peter, 2006, Kültür Tarihi, Çev: M.Tunçay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- CHANEY, David, 1999, Yaşam Tarzları, Çev: İrem Kutluk, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- COSER, L, ROSENBERG, B, 1989, Sociological Theory, 4.edition, Waveland Pres, USA

- COSER, L, Rosenberg, B, 1989, Sociological 5th Edition Theory, A book of Readings.
Printed in the United States of America.
- COSTELLAN, Georges, 1995, Balkanların Tarihi, 2.baskı, Millet Yayınları, İstanbul.
- CÜCELOĞLU, Doğan, 2005, Yeni İnsan ve İnsanlar, 22 Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- ÇULİ, Diana, 2000, Ese Per Gruan Shipetare, Shtepia Botuese :Dora d'İstria, Tirane
- ÇEÇEN, Anıl, 1996, Kültür ve politika, 2.Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara
- ÇİÇEK, Cengiz, 2007, İknanın Yapısı: Süreç, Araç ve Yöntemleriyle, Tablet Kitabevi,
Konya
- DAVIS, Fred, 1997, Moda, Kültür ve Kimlik, Çev: Ö.Arıkan, Yapı kredi Yayınları,
İstanbul
- DELİCAN, Mustafa, 1998, Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile, Başbakanlık
Aile Araştırma kurumu, Bilim serisi, Başkanlığı Yayınları, Ankara
- DELLALOĞLU, Besim F., 1998, Toplumsal'ın Yeniden Yapılanması, Habermas Üzerine
Bir Araştırma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- DERVİSHİ, Zyhdi, Grate ne syrin e ciklonit, shtepia botuese
- DERVİSHİ, Zyhdi, 2003, Flirte me plaget, shtepia botuese:jeruzalem, Tirane
- DERVİSHİ, Zyhdi, 2005, Bashkejetese me demonet e konflikteve, Botimi 3, Shtepia
Botuese Jeruzalem, Tirane
- DERVİSHİ, Zyhdi, 2007, Sociologji kulture 1, shtepia bot.jeruzalem, Tirane
- DEY, İan, 2005, Qualitative data analysis, Routledge publications, London & New york
- DHİMA, Aleksander,, Te gjitha shoqerit ndryshojne (hyrje ne antropologji), Botime
İdeart, Tirane
- DİKEDİGİL, B, ÇİĞDEM, A, 1991, Aile yazıları 2, Kültür Değerler ve Sosyal Değişme,
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara
- DOĞAN, İsmail, 2000, Sosyoloji Kavramları ve Sorular, 2.baskı, Sistem Yayıncılık,
İstanbul
- DOĞAN, İsmail, 1998, İletişim ve Yabancılaşma, 3.Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- DOĞAN, M.S, DOĞAN, M.C, 2005, Modernleşme sürecinde Türk köy ailesi araştırması,
Kızıl Elma, İstanbul
- DOĞAN, Necmettin, 2007, Kültür Sosyolojisinde Yöntem Arayışları, İçinde Kültür
Sosyolojisi, Der; Köksal Alver, Necmettin Doğan, Hece Yayınları, Ankara

- EAGLETON, Terry, 2005, Kültür Yorumları, Çev: Ö.Çelik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- EDGAR, A, SEDGWICK, P, 2007, Kültürel Kuramda Anahtar Kavramları, Çev: M.Karavaşan, Açılım Kitap, İstanbul
- EİCKELMAN, Dale F, 2002, The Middle East and The Central Asia, 4.Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- ELİAS, Norbert, 1978, What is Sociology, Tran: S.Mennell, G.Morrissey, Culombia University Pres, New York
- ELİAS, NORBERT, 2002, Uygarlık süreci 2, Çev: E.Özberk, İletişim Yayınları, İstanbul
- ELİAS, NORBERT, 2002, Uygarlık süreci 1, Çev: E.Ateşman, İletişim Yayınları, İstanbul
- ERDOĞAN, İrfan, 2003, Pozitivist metodoloji, Bilimsel Araştırma Tasarımı istatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum, 1.Baskı, Erk yayınları, Ankara
- ERDOĞAN, İ., ALEMDAR, K., 2005, Öteki Kuram, 2.Baskı, Erk Yayınları, Ankara
- ERDOĞAN, İrfan, 2005, İletişimi Anlamak, 2.baskı, Erk Yayınları, Ankara
- ERİŞKİN, Utku, 2004, Gençler İçin Sorunlar-Çözümler, Çınar yayınları, İstanbul
- ERKİLET, Alev, 2007, Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları, Hece Yayınları, Ankara
- EUCKEN, Rudolf, 2000, Yaşamın Anlamı ve Değeri, Çev: Ahu Karasulu, İzdüşüm Yayınları, İstanbul.
- FALK, Richard, 2002, Yırtıcı Küreselleşme Bir Eleştiri; Çev: A.Çaksu, 2.Baskı, Küre Yayınları, İstanbul
- FİCHTER, Joseph, 1996, Sosyoloji Nedir?, Çev: Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi, Ankara.
- FİLO, L., MARKO, J., LUKU, E.,....., Historia e civilizimit bashkekohor, Botimet İdeart, Tirane
- FİLO, Llambro, MARKO, Juliana, 2007, Historia bashkekohore, Ufo Pres, Tirane
- FRIEDMAN, Lawrence M, 2002, Yatay Toplum, Çev: A.Fethi, Kültür Yayınları, İstanbul
- FROMM, Erich, 1999, Erdem ve Mutluluk, Çev: A.Yörükan, 5.baskı, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları
- FROMM, Erich, 2001, Yeni Bir İnsan ve Yeni Bir Toplum, Çev: N.Arat, 9-baskı, Say Yayınları, İstanbul
- FUGA, Artan, 2000, Shoqeria Periferike, Botime Ora: Tirane.
- FULCHER, Scott, 2003, Sociology, 7-Edition, Oxford Press
- FUREDİ, Frank, 2001, Korku Kültürü, Çev:B.Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

- FURGERSON, M, GOLDING, P, 1997, Cultural Studies in Question, Sage Publication, California
- GANDER, M J, GARDİNER, H W, 2001, Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: A.Dönmez, N.Çelen, B.Onur, 4.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
- GEERTZ, Clifford, 1965, Old Societies ve New States, 2.printing, The Free Press, London
- GIDDENS, Anthony, 1997, Sosyoloji-Eleştirel bir Yaklaşım, Çev: R.Esengün, İ.Öğertir, 2.Baskı, Birey Yayıncılık, İstanbul
- GIDDENS, Anthony, 2000,Sosyoloji, Çev:H.Özel, C.Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- GÖKÇEN, Birsen, 2004, Türkiyenin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumları, 2.baskı, Savaş Yayınevi, Ankara
- GÜNDÜZ, Mustafa, 2004, Türkiye'nin Toplumsal Sorunları, Açı Yayınları, Ankara
- GÜNGÖR, Erol, 1997, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ötüken, İstanbul.
- GÜNGÖR, Erol, 2000, Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme, Ötüken yayınevi: İstanbul
- GÜNGÖR, Erol, 2000, Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, Profesörlük Tezi, 3. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul.
- GÜNGÖR, Nazife, 1999, Popüler Kültür ve İktidar, Vadi Yayınları, Ankara.
- GÜVEN, Sami, 1999, Toplum Bilim, Ezgi Kitabevi, Bursa
- GÜVENÇ, Bozkurt, 1999, İnsan ve Kültür, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GÜVENÇ, Bozkurt, 2002, Kültürün ABC'si, 2.baskı, YKY, İstanbul.
- HACISALİHOĞLU, Hilmi, 1986, Gençlerin Ekonomik Sorunları
- HAFFER, Eric, 2003, Değişim Sancısı, Çev: İ.Durdu, Ayıığış Kitapları, İstanbul
- HARMAN, Willis, 2000, Küresel Zihniyet Değişimi, Çev: M.Şeviker, İzyayıncılık, İstanbul
- HEFNER, Jozef, 2003, Parimet Sociale te Qyteterimit te Krishterte, Perkth: D.Kola, Botimet Dritan,Tirana
- HİGGİNS. E.T, RUBLE, D, WILLARD, W.H, 1983, Social Cognition and Development, Cambridge Studies, Social and Emotional Development Pres, USA
- HİLL, M, TİSDALL, K, 1997, Children and Society, Prentice Hall, UK
- HOKELEKLİ, Hayati, 2002, Gençlik, Din ve Değer Psikolojisi, Ankara Okulu Yayınları, Ankara

- İNCEOĞLU, Metin, 2004, Tutum, Algı İletişim, Elips Yayınları, Ankara
- İŞÇİ, Metin, 2000, Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme, Der Yayınları, İstanbul
- JELAVICH, Barbara, 1999, History of the Balkans 20th Century, Printed in USA.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, 1973, Gençlerin Tutumları, Kùltürler Arası bir Karşılaştırma, Ö. D. T.Ü, Ankara
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, 2000, Kùltürel Psikolojisi, 2.Baskı, Evrim Yayınları, İstanbul
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, 2004, Yeni İnsan ve İnsanlar, 10. Basım, Evrim Kitabevi, İstanbul.
- KALAYICI, Şeref, 2005, Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 1.baskı, Asil yayınları, Ankara
- KAMMEYER, Keneth C.W, 1981, Confronting the Issues (Marriage, The Family and Sex Roles), 2.edition, Allyn and Bacon Inc Pres, USA
- KANDİYOTİ, Deniz, Saktanber, Ayşe, 2005, Kùltür Fragmanları, 2.ci basım, MetisYayınları, İstanbul.
- KARAMAN, Hayrettin, 1992, Sosyo-Kùltürel Değişme Türk Ailesi 2, İslam'ın Getirdiği Aile Anlayışı, Aslı yayınları, Ankara
- KAYA, M, SIRM, S, DOĞAN, M, ÖZDEMİR, N, ERDOĞAN, M, ŞENER, S, 1991, Soysal Değişme ve Dini Hayat, Sosyal Değişme ve Dini Hayat, İslam Bilimler Araştırma Vakfı, İstanbul
- KENDRİCH, J. Richard, 2005, Social Statistics: An İntoduction Using SPSS for Windows, 2.Edition, Pearson Publications, USA
- KİNG, Anthony D., 1998, Kùltür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Bilim ve Sanat Yayınevi, İstanbul.
- KOENİG, Samuel, 2000, Sosyoloji-Toplumbilimine giriş, Çev: S. Sucu ,O.Aykaç, Ütopya Yayınları, İstanbul
- KONGAR, Emre, 1998, 21 Yüzyılında Türkiye, 11-Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul
- KÖKTÜRK, Milay, 2007, *Kùltür Sosyolojisinin Temel Meseleleri*, İçinde Kùltür Sosyolojisi, Der; Köksal Alver, Necmettin Doğan, Hece Yayınları, Ankara
- KRECH, D, CRUTCHFIELD, R, 1980, Sosyal Psikolojisi-Teori ve Problemleri, 3.Baskı, Çev: E.Güngör, Ötüken Yayınları, İstanbul

- KULA, Onur Bilge,2003, Türk ve İslam Simgesi, Felsefelogos Dergisi, Sayı 23, Bulut Yayınları, İstanbul
- KURT, İhsan, 2002, Psikolojiden Kültüre, 2.Baskı, Eğitim Kitapevi, Konya
- KYMLİCA Will, 1998, Çok Kültürlü Yurttaşlık, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- LANEY,Carol, 2001, Tohum ve toprak, Çev: S.Somuncuoğlu, A.Bora, İletişim Yayınları, İstanbul
- LAPATA, Helena Z, 1973, Marriage and Families, D.Van Nostran Company, New York
- LAPATO, Helena Z, 1973, A Transaction and Families, Van Nostrand Company
- LAWRENCE M.Friedman,2002, Yatay Toplum, Çev:A.Fehti, Kültür Yayınları, İstanbul
- LUCKMAN,Thomas, 2003, Görünmeyen Din, Çev, A.Coşkun, F.Aydın, Rağbet Yayınları, İstanbul
- MACİONİCS, John J, 2002, Society-The basic, 5.Edition, New Jersey
- MACİONİCS,J.J, PLUMMER,K, 1997, Sociology - A Global İntroduction, Prentice Hall, New Jersey
- MALİNOWSKİ, Bronislow, 1991, Bilimsel Bir Kültür Teorisi, Çev:S.Özkal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- MARSHALL, Gordon, 1999, Sosyoloji Sözlüğü, Çev: O. Akınhay, D. Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MATTELART,Armand, 2001, İletişimin Dünyasallaşma, Çev: H.Yücel, İletişim Yayınları, İstanbul
- MEQUAİL,D,WİNDAHL,S, 2005, İletişim Modelleri, Kitle İletişim Çalışmalarında, Çev: K.Yumlu, 2.Baskı, İmge Kitapevi, Ankara
- MİSKA, Elenny, 2001, Balkanlar 1893-1999, Çev. M. Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul.
- MOGHADDOM, Fatholi, M, 1998, Social Psychology, W.H.Freeman ve Company, New York
- NAZLI, Serar, 2000, Aile Danışması, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- NDRECA,A, MARASHİ,A, MİLAY,J, MİLAJE, LUKA,A, PACİ,A, MERLİKA,E, LEKA,L, PRENGA,E, 2006, Ne kerkim te nji horizonti te ri kulturor,Shtepia Botuese 55, Tirane

- NEBİ, Malik bin, 2000, Kültür Sorunu ve Bir Toplumun Doğuşu, Çev: Salih Özer, Ankara Okulu, Ankara.
- NİRUN, Nihat, 1991, Sosyal Dinamik ve Bünye Analizi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:56, Ankara
- O'DONNEL, Gerard, 1988, Mastering Sociology, Second Edition, Mac Millan Education, London.
- ONUR, Bekir, 2004, Gelişim psikolojisi, 6.Baskı, İmge kitapevi, Ankara
- ÖZDEMİR, N, ERDOĞAN, M, 1991, Soysal Değişme ve Dini Hayat, İslam Bilimler Araştırma Vakfı, İstanbul
- ÖZDOĞAN, Güney, SAYBAŞILI, Kemal, 1995, Balkans a Mirror of the New International Order, Erenyayınevi, İstanbul.
- ÖZENSEL, E, KOÇAK, A, 2004, Hekimler ve Hekimlik, Çizgi kitapevi, Konya
- ÖZENSEL, Ertan, 2003, Sosyolojik bir Olgu Olarak Değerler, Değerler Eğitim Dergisi, Cilt:1, Sayı: 3
- ÖZENSEL, Ertan, 2004, Türk Gençliğinin Değeri (Liseli Gençlik Üzerine Bir Araştırma), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya
- PAKER, K.Oya, 2005, Günlük Düşüncede Modernlik, Din ve Laiklik, Vadi Yayınları, Ankara
- PAREKH, Bhikw, 2002, Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek, Çev: Bilge Tanrıseven, 2.ci Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- PROSHANSKY, Harold,, Basic Studies in Social Psychology, Rinehart and Winston Pres, New York
- PROSHANSKY, H, SEİDENBURG, B, 1966, Basic Studies in Social Psychology 2, Holt, Rinehart ve Winston Inc, USA
- PULLUMBI, Servet, 2002, Gjurmime Sociologjike, Botime Dudaj, Tirane
- REECE, Barry L, BRANDT, Rhoanda, 2000, Human Relations Principles ve Practicies, Houghton Mifflin Company, Boston, U.S.A
- REGAN,P, BERSCHEİD,E, 2005, The Psychhology of İnterpersonal Relationships, Pearson Education Prentice Hall, New Jersey
- RHEA, C, NOCK, S, 1983, İntroduction to Sociology, Printed in USA
- ROBBİNSON, Stephan P, 1993, Organizational Behaviour, Prentice Hall, New Jersey.

- ROBERTSON, Roland, 1997, Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat, Ankara.
- RUSSEL, Bertrand, 1999, Evlilik ve Ahlak, Çev: Ender Güngör, Cem Yayınevi, İstanbul
- SAİD, Edward W, 1998, Kültür Emperyalizm, Çev: N.Alpay, Hill yayınları, İstanbul
- SAKALLI, Nuray, 2001, Sosyal Etkiler, İmge Kitabevi, Ankara
- SARGUT, A. Selami, 2001, Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, 2.ci Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- SCHAEFEK,R, LAMM,R, ...,Sociology, 5.Edition, İnternal Edition, New York
- SECER, Yakut, 1979, Türkiye’de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayınları
- SERTER, Nur, 1996, Giydirilmiş İnsan Kimliği, Der Yayınları, İstanbul
- SEZEN, Yümni, 2002, Çağdaşlaşma, Yabancılaşma ve Kimlik, Rağbet Yayınları, İstanbul
- SHERİF, Muzaffer, 1948, An Outline of Social Psychology,Harper & Brothers Publishers, New York.
- SİLAH, Mehmet, 2000, Sosyal Psikoloji, Gazi Kitabevi, Ankara
- SKOLİNCK, Arlene S, 1983, Family in Transition, Fourth Edition, Little Brown and Company, Toronto
- SMİTH, Anthony D, 1996, Toplumsal Değişme Anlayışı, Çev: Ü.Oskay, Gündoğan Yayınları, Ankara
- SMİTH,Philip, 2007, Kültürel Kuram, Çev: S.Güzelsarı, İ. Gündoğdu, 2.baskı, Babil Yayınları, İstanbul
- SPIRER,H.F, SPIRER,L, JAFFE,A.J, 1998, Misused Statistics, 2.Eddition, Macel Dekker, İnc Pres, New York
- STUMPF, Samuel Enoch,.....,Filozofia,Historia dhe Problemet, Perkth: K.Myftiu, P.Shehu, Botimet Toena, Tirane
- SUBAŞI, Necdet, 2004, Gündelik hayat ve Dinsellik, İz yayınları, İstanbul
- ŞAHİNKAYA, Rezan, 1979, Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile, Ankara Kardeş yayınları, Ankara
- ŞERİF, M, ŞERİF, C, 1996, Sosyal Psikolojiye Giriş 1, Çev: M. Atakay, A.Yavuz, Sosyal Yayınları, İstanbul
- ŞERİF, Muzaffer, 1985, Sosyal Kuralların Psikolojisi, Çev: İ. Sandıkçıoğlu, Alan Yayıncılık, İstanbul

- TARIM, Rahim, 2002, Kültür, Dil, Kimlik, Özgür Yayınları, İstanbul.
- TAZAGÜL, Murat, 2005, Modernleşme Sürecinde Türkiye, Babil Yayınları, İstanbul
- TEKİNALP,Ş, UZUN,R, 2006, İletişim Araştırma ve Kuramlar, 2.Baskı, Beta Basım Yayınları, İstanbul
- TOMPLİSON, John, 1999, Kültürel Emperyalizm, Çev, E.Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- TOMPLİSON, John, 2004, Küreselleşme ve Kültür, Çev: A.Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- TOPÇUOĞLU, Abdullah, 1999, Üniversite Gençliğinin Değerleri, Vadi Yayınları, Ankara.
- TOPÇUOĞLU, Abdullah, AKTAY, Yasin, 1999, Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm, 2.baskı, Vadi Yayınları, Ankara.
- TURİNAY, Necmettin, 1996, Değişen Toplum ve Aile, Akçağı Yayımı, Ankara
- TURNER, Bryans, 2001, Statüs, Çev: K.İnel, 2. Baskı, Ütopya Yayınevi, Ankara
- TUSHİ, Gezim, 2006, Probleme Dhe Dileme Sociale, Shtepia Botuese Dudaj, Tirane.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 1995, Çağdaş Türk sosyolojisi, Turhan Yayıncılık, İstanbul
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 1996, Değişme Kültürü ve Sosyal Çözülme, Birleşik Yayınları, İstanbul
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 1999, Etnik Sosyoloji, Timaş Yayınları, İstanbul
- VATANDAŞ, Celalettin, 2002, Çok Kültürlülük, Değişim Yayınları, İstanbul.
- WATSON, David Lindsay, 1983, Science are human, Printed and Published in London
- WEBER, Max, 2005, Etika Protestante dhe Shpirti i Kapitalizmit , perkth : G.Karakashi, Plejad, Tirane
- WEİTZMAN, E.A, MİLES, M.B, 1995, Computer Programs for Qualitative Data Analysis, Sage publications, London
- WİLLİAMS, Raymond, 1993, Kültür, Çev: Suavi Aydın, İmge Kitabevi, Ankara.
- WİLLİAMS, Raymond, 2005, Anahtar Sözcükler, Çev: S.Kılıç, İletişim yayınları, İstanbul
- YAKIT, İsmail, 2002, Türk İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar, Ötüken yayınları, İstanbul
- YALÇIN, Şahabettin, 2002, Bilgi ve Değer, Vadi Yayınları, Ankara
- YAVUZ, Hilmi, 1987, Kültür Üzerine, Bağlam Yayınları, İstanbul
- YAVUZ, Hilmi, 1996, Osmanlılık, Kültür, Kimlik, Boyut Kitapları, İstanbul.

YILMAZ, Bülent Tolga, 2001, Türk Gençliği ve Katılım, Form Matbaacılık, İstanbul
ZİAUDDİN, Sardar, 1984, The touch of Midas - Science, Values and Environment in İslam
and the West, Manchester University Pres

Anket Formu:

Bu araştırmadan elde edilen veriler, Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek lisans tezi için kullanılacaktır.

Bu araştırma, iki farklı toplumda (Türk ve Arnavut) **üniversite geliğinin sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini** tespit etmek amacıyla yapılmaktadır. Anket formu üzerine kesinlikle isim yazmayınız.

Soruları dikkatli okuduktan sonra tek bir cevap işaretleyin lütfen.

Araştırmamıza katıldığınız için çok teşekkür ederiz.

Anket No:.....

S.1. Aşağıdaki “değer”lerin sizin için ne kadar önemli olduğunu lütfen belirtiniz

DEĞERLER		Çok önemli	Kısmen önemli	Ne önemli ne önemsiz	Pek önemli değil	Hiç önemli değil
1.	Aileyi önemsemek	5	4	3	2	1
2.	Anne babasına her zaman itaat etmek	5	4	3	2	1
3.	Alçak gönüllü olmak	5	4	3	2	1
4.	Araştırıcı olmak	5	4	3	2	1
5.	Arkadaş ve dost canlısı olmak	5	4	3	2	1
6.	Bağımsız olmak	5	4	3	2	1
7.	Barış içinde bir dünya istemek	5	4	3	2	1
8.	Her zaman ve her işte başarılı olmak	5	4	3	2	1
9.	Başkalarının haklarına saygılı olmak	5	4	3	2	1
10.	Başkalarının yaptıkları iyiliklerin altında kalmamak	5	4	3	2	1
11.	Ara sıra yalan söylemek	5	4	3	2	1
12.	Beğenmediğin insanlarla alay etmek	5	4	3	2	1
13.	Bilgiye her şeyden çok değer vermek	5	4	3	2	1
14.	Bir kimse hakkında dedikodu yapmak	5	4	3	2	1
15.	Borçlarına sadık olmak	5	4	3	2	1
16.	Bütün gerçekleri bilmeyi istemek	5	4	3	2	1
17.	Büyüklerin sözünü tutmak	5	4	3	2	1
18.	Cesur olmak	5	4	3	2	1
19.	Çevreci olmak	5	4	3	2	1
20.	Demokratik bir yapıyı tercih etmek	5	4	3	2	1
21.	Dış görünümüne önem vermek	5	4	3	2	1
22.	Dindar olmak (dini ibadetleri yapmak)	5	4	3	2	1
23.	Dostlara ve arkadaşlara önem vermek	5	4	3	2	1

24.	Dostlarına ve arkadaşlarına güvenmek	5	4	3	2	1
25.	Dürüst olmak	5	4	3	2	1
26.	Ekonomik bağımsızlığı elde etmek	5	4	3	2	1
27.	Esprili (şakacı) olmak	5	4	3	2	1
28.	Eşitlikçi olmak	5	4	3	2	1
29.	Farklı görüşlü insanlara saygı duymak	5	4	3	2	1
30.	Geleneklere ve göreneklere saygı göstermek	5	4	3	2	1
31.	Yeni fikirlere açık olmak	5	4	3	2	1
32.	Gerçek dostluklar edinmek	5	4	3	2	1
33.	Güzelliklerle dolu bir dünya istemek	5	4	3	2	1
34.	Haksızlıklar karşısında susmamak	5	4	3	2	1
35.	Size iyilik yapan bir kişiye asla unutmamak	5	4	3	2	1
36.	Eleştiriye açık olmak	5	4	3	2	1
37.	Hayat boyu iyi bir insan olarak bilinmek	5	4	3	2	1
38.	Hayatta sürekli değişiklik istemek	5	4	3	2	1
39.	Hayattan zevk almak	5	4	3	2	1
40.	Her şeyin başının para olduğuna inanmak	5	4	3	2	1
41.	Heyecan verici bir yaşamı tercih etmek	5	4	3	2	1
42.	Hırslı olmak	5	4	3	2	1
43.	Yaptıklarından vicdanın rahatsız olmaması	5	4	3	2	1
44.	Kaderine razı olmak	5	4	3	2	1
45.	İnsanlara güvenmek	5	4	3	2	1
46.	İnsanlara hoşgörülü davranmak	5	4	3	2	1
47.	İtaatkâr olmak (barışçı)	5	4	3	2	1
48.	İyi ve konforlu bir hayat istemek	5	4	3	2	1
49.	Başka dinlere tolerans göstermek	5	4	3	2	1
50.	Kendi kararlarını kendisi alabilmek (kendi yönünü belirleyebilmek)	5	4	3	2	1
51.	Kendine saygı duymak	5	4	3	2	1
52.	Kendini bu toplumun üyesi olarak görmek	5	4	3	2	1
53.	Kendini kontrol edebilmek	5	4	3	2	1
54.	Kibar olmak	5	4	3	2	1
55.	Memleket sorunlarına üzülmeğe, kendi mutluluğu ile ilgilenmek	5	4	3	2	1
56.	Milliyetçi olmak	5	4	3	2	1
57.	Muhtaçlara ve yoksullara yardım etmek (yardımsever olmak)	5	4	3	2	1
58.	Misafirperver olmak	5	4	3	2	1
59.	Namus ve şerefine düşkün olmak	5	4	3	2	1
60.	Ne pahasına olursa olsun zengin olmak	5	4	3	2	1
61.	Neşeli olmak	5	4	3	2	1
62.	Olgun bir kişi olmak	5	4	3	2	1
63.	Otoriter bir kişi olmak	5	4	3	2	1
64.	Refah içinde bir yaşam sağlamak	5	4	3	2	1

65.	Sadık olmak	5	4	3	2	1
66.	Samimi olmak	5	4	3	2	1
67.	Saygılı olmak	5	4	3	2	1
68.	Sorumluluk sahibi olmak	5	4	3	2	1
69.	Sosyal düzenin istikrarlı olmasını istemek	5	4	3	2	1
70.	Sözünde durmak(verilen sözünü tutmak)	5	4	3	2	1
71.	Her zaman temizliğe(hijyene)dikkat etmek	5	4	3	2	1
72.	Toplumda itibar sahibi olmak	5	4	3	2	1
73.	Toplumdaki diğer insanlarla bir şeyleri paylaşmak	5	4	3	2	1
74.	Ulusal güvenliği önemsemek	5	4	3	2	1
75.	Vatan için ölümü göze almak	5	4	3	2	1
76.	Vatanı her şeyden çok sevmek	5	4	3	2	1
77.	Yaşadığın toplumun ve kültürün inanç ve değerlerine bağlı olmak	5	4	3	2	1
78.	Yaşadığın ülkenin adaletine güvenmek	5	4	3	2	1
79.	Ahlak, değer ve normlarına bağlı olmak	5	4	3	2	1
80.	Akrabalarına düşkün olmak	5	4	3	2	1
81.	Anayasa/yasalara saygılı olmak	5	4	3	2	1
82.	Kardeşler ile dayanışma ve sıkı bir ilişki içinde olmak	5	4	3	2	1
83.	Cami /kilise gibi kutsal mekânları önemsemek	5	4	3	2	1
84.	Devlete her zaman saygı göstermek	5	4	3	2	1
85.	Kendi din değerlerine saygılı olmak	5	4	3	2	1
86.	Eğitimi önemsemek	5	4	3	2	1
87.	Kitap okumak	5	4	3	2	1
88.	Müzik dinlemek	5	4	3	2	1
89.	Siyaset ile ilgilenmek	5	4	3	2	1
90.	Sinemaya gitmek	5	4	3	2	1
91.	Spora önem ve destek vermek	5	4	3	2	1
92.	Tiyatroya gitmek	5	4	3	2	1
93.	Evliliğin önemli ve gerekli olduğuna inanmak	5	4	3	2	1
94.	Modayı takip etmek	5	4	3	2	1

S.2-Kendinizi anne ve babanızla kıyasladığınızda aşağıdaki konularda ne ölçüde farklı görüyorsunuz

	Çok farklı	Biraz farklı	Hiç farklı değil
1. Hayat görüşü	3	2	1
2. Yaşam biçimi	3	2	1
3. Gelecek beklentisi	3	2	1
4. İnanç ve değerlere bağlılık	3	2	1

S.3-Batı Avrupa ülkeleri sizin için ne ifade ediyor?

1)Modernlik 2)Uygarlık 3)İdeal olanı 4)Hiçbir şey 5)Soykırım 6)Diğer(belirtiniz).....

S.4-Moda'ya göre giyinmek size ne ifade ediyor?

1)Şıklık 2)Modernlik 3)Çekicilik 4)Zenginlik 5)Gösteriş 6)Diğer (belirtiniz).....

S.5-'Bekâret' size ne ifade ediyor?

1) Namus ve şerefın göstergesi 2) Eski bir gelenek 3)Utangaçlık 4)Diğer(belirtiniz).....

S.6-'Birlikte yaşama' (karşı cinsle) sizce ne ifade ediyor?

1)Çağdaşlık 2)Özgürlük 3)Evliliğe hazırlık 4)Ahlaksızlık 5)Gelenekleri kırma
6)Diğer

S.7-Siz hangisini yaşamayı tercih ederdiniz?

	Evet	Belki	Hayır
1. Evlilik	3	2	1
2. Birlikte yaşama	3	2	1
3. Bekâr yaşama	3	2	1

S.8-Evlilik sizin için ne ifade ediyor?	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1. Aşk, sevgi ve güven üzerinde kurulan bir kurum	5	4	3	2	1
2. Sıkıcı ve tutucu bir kurum	5	4	3	2	1
3. Soyadı devam ettirmek içindir	5	4	3	2	1
4. Gelenek, görenek, adetleri korumak için bir kurumdur.(kültürü aktarmak içindir)	5	4	3	2	1
5. Dini yeni nesillere aktarması içindir	5	4	3	2	1
6. Konforlu bir hayat içindir	5	4	3	2	1
7. Evlilik modası geçmiş bir kurumdur	5	4	3	2	1

S.9-Dininiz nedir?

.....

S.10-Sağ taraftaki tabloda belirtilen kavramlardan hangilerine inanıyorsunuz?

	Evet	Hayır
1. Tanrı	2	1
2. Ölümden sonraki hayat	2	1
3. Cennet	2	1
4. Cehennem	2	1
5. Günah	2	1
6. Kader	2	1
7. Olan üstü güçleri	2	1
8. Melekler	2	1
9. Şeytan	2	1

S.11- Sizce din sağ taraftaki tabloda verilen ifadeleri etkiliyor mu?

	Evet	Hayır
1. Kişinin ahlakını etkiliyor	2	1
2. Kişinin davranışlarını belirliyor.	2	1
3. Kişinin yaşam tarzını şekillendiriyor.	2	1
4. Kişinin iç huzurunu etkiliyor.	2	1
5. Kişiyi katı ve yobaz yapıyor	2	1
6. Kişiye güç ve kuvvet veriyor	2	1
7. Kişiyi rahatlıyor	2	1
8. Kişiyi modern /çağdaş dünyadan uzak tutuyor	2	1
9. Hayatı olumlu yönden etkiliyor	2	1
10. Kişiler arası ilişkileri etkiliyor.	2	1

S.12-Kendinizi dindar görüyor musunuz?

1)Evet 2) Hayır 3)Kısmen

S.13-Hangi sıklıkla kutsal mekânlara (cami, kilise vb) gidiyorsunuz?

1)Her zaman 2)Bazen 3)Hiçbir zaman

S.14-Lokanta, restoran, caffe, bar vb gibi mekânlara gittiğinizde genelde ne içmeyi tercih edersiniz?

1)Kahve 2)Meşrubat 3)Süt 4)Alkollü içecekler 5)Diğer(belirtiniz).....

S.15-Türk olmaktan gururlu musunuz?

1)Evet 2)Hayır

S.16-Ülkenizin tarihiyle gurur duyuyor musunuz?

1)Evet 2)Hayır

S.17-Ülkenizin geçirdiği hangi tarihi dönemde yaşamak isterdiniz?

.....

S.18-Kendinizi hangi milletlere ne kadar yakın hissediyorsunuz?

	Çok yakın	Yakın	Ne yakın ne uzak	Uzak	Çok uzak
1. Arnavut	5	4	3	2	1
2. İtalyan	5	4	3	2	1
3. Fransız	5	4	3	2	1
4. Alman	5	4	3	2	1
5. İngiliz	5	4	3	2	1
6. İsveçli	5	4	3	2	1
7. Karadağlı	5	4	3	2	1
8. Kosovalı	5	4	3	2	1
9. Makedonyalı	5	4	3	2	1
10. Bulgar	5	4	3	2	1
11. Yunan	5	4	3	2	1
12. Rusya	5	4	3	2	1
13. Sırp	5	4	3	2	1
14. Boşnak	5	4	3	2	1
15. Amerikan	5	4	3	2	1
16. Kanada	5	4	3	2	1
17. Ukrayna	5	4	3	2	1
18. İran	5	4	3	2	1
19. Irak	5	4	3	2	1
20. Suriye	5	4	3	2	1

1-KİŞİSEL BİLGİLER

D. 1-Cinsiyetiniz: 1)Erkek 2) Kız

D. 2-Yaşınız:

D. 3-Sınıfınız:

D. 4-Bölümünüz?

D. 5-Mezun olduğunuz lise türü:

1) Normal Lisesi 2) Anadolu Lisesi 3) Meslek Lisesi 4) Fen Lisesi 5)Diğer (belirtiniz)

D. 6-Doğduğunuz yer

1)Köy 2)Kasaba 3) Şehir 4) Büyük Şehir

D. 7-Hayatınızın çoğunu geçirdiğiniz yer

1)Köy 2)Kasaba 3) Şehir 4) Büyük Şehir

D. 8-Lütfen şehrinizin adını yazın:

D. 9- BABANIZ : 1)Sağ 2) Vefat Etti

EĞER BABANIZ SAĞ İSE; 1) Mesleği :

2) Babanızın eğitimi :

D. 10-ANNENİZ : 1)Sağ 2)Vefat Etti

EĞER ANNENİZ SAĞ İSE; 1) Mesleği :

2) Annenizin eğitimi :

D. 11- Kaç kardeşiniz? (Sizinle Beraber) :

D. 12-Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz? :

D. 13-Kardeşlerinizin yaşı ve eğitim durumu(sizin dışınızdakiler)

1.kardeş.....

2.kardeş.....

3.kardeş.....

D. 14-Ailenizle birlikte anne babanız ve kardeşleriniz dışında sizinle yaşayan birileri var mı?

1) Evet

2) Hayır

Varsa: _____15-kimler:

.....

D. 16-Aileniz kaç kişiden oluşmaktadır?

D. 17-Ailenizin ekonomik açıdan aşağıdaki kategorilerden hangisine girer?(ailenizin toplam gelirini ve mülkiyet durumunu göz önüne alarak cevap verin lütfen).

1) Üst sınıf

2) Orta-üst sınıf

3) Orta sınıf

4) Orta-alt sınıf

5)Alt sınıf